

Hallituksen esitys eduskunnalle yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskeväksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että yhdyskuntaseuraamuksista säädettäisiin yhtenäinen laki, josta kävisivät ilmi eri yhdyskuntaseuraamusten yhteiset ja kunkin ominaiset piirteet sekä niiden keskinäiset suhteet. Lailla korvattaisiin yhdyskuntaseuraamuksista annetut erilliset lait. Valvottu koevapaus on omanlaisensa seuraamus ehdottoman vankeuden ja yhdyskuntaseuraamuksen välissä, joten sitä nyt ehdotettava laki ei koskisi, vaan siitä jäisi voimaan oma, vuoden 2014 alusta lukien voimaan tullut lakinsa.

Lisäksi rikoslakiin, nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annettuun lakiin, vankeuslakiin, valvotusta koevapaudesta annettuun lakiin, viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin, oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin, hovioikeuslakiin, ulosottokaareen ja kansalaisuuslakiin tehtäisiin yhdyskuntaseuraamuksista ehdotettavasta laista johtuvat muutokset sekä eräitä teknisiä muutoksia.

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa korostettaisiin tuomitun sosiaalisen selviytymisen edistämistä ja rikoksettoman elämän valmiuksien lisäämistä. Tässä tarkoituksessa ehdotetaan täsmennettäväksi mahdollisuuksia käyttää muun muassa päihdehuollon avo- ja laitoshoidon palveluita. Tämä koskisi erityisesti yhdyskuntapalveluun liitettävää avohoittoa sekä valvontarangaistukseen liitettävää avo- ja laitoshoittoa.

Yhdyskuntaseuraamusten määräämiseen, valmisteluun ja täytäntöönpanoon liittyvää arviointi- ja lausuntotoimintaa ehdotetaan yhtenäistettäväksi.

Yhdyskuntaseuraamusten toimintojen järjestämisessä ja toteutuksessa edellytettäisiin sovittavan yhteen jo käynnissä olevat toiminnot ja palvelut sekä täytäntöönpanoon liitettävät toiminnot. Niin ikään edellytettäisiin toimintojen keskeytyksetöntä jatkumista seuraamuksen tultua suoritetuksi.

Rikosseuraamuslaitos vastaisi täytäntöönpanoon kuuluvien toimintojen kustannuksista. Tuomitun kotikunta vastaisi kunnallisten peruspalveluiden järjestämisestä ja maksamisesta. Kyse ei olisi kunnille osoitettavista lisätehtävistä, vaan palveluiden järjestämisessä noudatettaisiin, mitä kunnallisista peruspalveluista on säädetty.

Nuorille, alle 21-vuotiaana rikoksen tehneille suunnattujen yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuuteen ehdotetaan otettavaksi käyttöön tiukennettu, erityisesti nuorille suunnattua, sosiaalista toimintakykyä ja rikoksettoman elämän valmiuksia kehittävää toimintaa sisältävä yhdyskuntapalvelu, joka olisi käytettävissä, kun tavanomainen yhdyskuntapalvelu ei enää tulisi kyseeseen.

Yhdyskuntapalvelun vähimmäistuntimäärä muutettaisiin 14 tunniksi ja enimmäistuntimäärä 240 tunniksi, jolloin ne vastaisivat vankeutena määrättävien päivien määrää.

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvästä muutoksenhausta säädettäisiin siten, että laissa olisivat säännökset muutoksenhaun alaisista päätöksistä ja muutoksenhakumenettelystä.

Lakien on tarkoitus tulla voimaan 1 päivänä toukokuuta 2015.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	5
1 JOHDANTO.....	5
2 NYKYTILA.....	5
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	5
Yleistä.....	5
Rikosseuraamuslaitos.....	6
Rikoslain säännökset yhdyskuntaseuraamuksista.....	7
Yhdyskuntapalvelu.....	9
Valvontarangaistus.....	11
Ehdollinen vankeus.....	13
Ehdollisen vankeuden valvonta.....	14
Nuorisorangaistus.....	16
Ehdonalaisen vapauden valvonta.....	17
Valvottu koevapaus.....	18
Muita ehdottoman vankeuden sijasta käytettäviä seuraamuksia tai toimenpiteitä ..	19
Toimenpiteistä luopuminen.....	19
Rikosasioiden sovittelu.....	20
Valtion ja kuntien välinen yhteistyö ja kustannustenjako rikosseuraamusten täytän-	
töönpanossa sekä ennen ja jälkeen täytäntöönpanon.....	20
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö ja Euroopan neuvoston suosituks-	
set.....	22
Yleisiä suuntauksia yhdyskuntaseuraamusjärjestelmien kansainvälisessä kehityk-	
sessä.....	22
Ruotsi.....	22
Norja.....	24
Tanska.....	26
Saksa.....	28
Englanti ja Wales.....	30
Euroopan neuvoston suositukset.....	32
2.3 Nykytilan arviointi.....	33
Yhdyskuntaseuraamusten käyttö, sisältö, tavoitteet ja keskinäinen suhde.....	33
Yhdyskuntaseuraamusten käyttö ja kehityssuunnat verrattuna muihin Euroopan	
maihin ja Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamuksia koskeviin suosituksiin ..	35
Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön selkeys, johdonmukaisuus ja	
vaikuttavuus.....	36
Perustuslain asettamat vaatimukset yksilön oikeusasemaa ja viranomaisten toimi-	
valtuuksia koskeville säännöksille.....	36
Uusintarikollisuuden vähentämisen tavoite yhdyskuntaseuraamusten täytäntöön-	
panossa.....	37

	Uusien yhdyskuntaseuraamusten tarve.....	38
	Hoidon lisääminen seuraamusten täytäntöönpanossa.....	39
	Hyvinvointivaltion yleisten tukijärjestelmien käyttö yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon yhteydessä.....	39
3	ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	40
3.1	Yhdyskuntaseuraamusten käyttö, sisältö, tavoitteet ja keskinäinen suhde	40
3.2	Yhdyskuntaseuraamusten käyttö ja kehityssuunnat verrattuna muihin Euroopan maihin ja Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamuksia koskeviin suosituksiin	42
3.3	Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön selkeys, johdonmukaisuus ja vaikuttavuus	43
3.4	Uusintarikollisuuden vähentämisen tavoite yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa	43
3.5	Uusien yhdyskuntaseuraamusten tarve	44
3.6	Hoidon lisääminen seuraamusten täytäntöönpanossa	44
3.7	Hyvinvointivaltion yleisten tukijärjestelmien käyttö yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon yhteydessä	45
4	ESITYKSEN VAIKUTUKSET	46
4.1	Yhteiskunnalliset ja yksilölliset vaikutukset.....	46
	Kodifikaatiovaikutukset	46
	Uusimisvaikutukset	46
	Sosiaaliset vaikutukset	47
	Yleisestävyyteen perustuvat rikollisuusvaikutukset.....	48
	Kokonaisarvio	48
4.2	Taloudelliset vaikutukset	49
4.3	Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	51
4.4	Vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon	51
5	ASIAN VALMISTELU	52
5.1	Valmisteluvaiheet ja -aineisto	52
5.2	Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen.....	52
6	RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ	52
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	53
1	LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	53
1.1	Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta	53
	I OSA Yleiset säännökset.....	53
	1 luku Täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset.....	53
	2 luku Täytäntöönpanoviranomainen ja täytäntöönpanovirkamiehet	55
	4 luku Täytäntöönpanon aloittaminen.....	60
	5 luku Yhdyskuntaseuraamuksen yleiset ehdot ja niiden rikkominen	65
	6 luku Toimivaltuudet.....	69
	7 luku Erinäiset säännökset.....	71
	II OSA Yhdyskuntaseuraamukset.....	73
	8 luku Yhdyskuntapalvelu.....	73
	9 luku Valvontarangaistus.....	75
	10 luku Ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvonta	79
	11 luku Nuorisorangaistus.....	80
	12 luku Ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvonta	82
	III OSA Erinäiset säännökset.....	86
	13 luku Täytäntöönpanoon ja ilmoitusten tekemiseen liittyviä eräitä säännöksiä	86

	14 luku	Muutoksenhaku.....	87
	15 luku	Voimaantulo.....	88
1.2	Rikoslaki		88
	2 c luku	Vankeudesta.....	88
	6 luku	Rangaistuksen määräämisestä.....	88
	7 luku	Yhteisestä rangaistuksesta.....	90
1.3	Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä.....		90
1.4	Muut liitelait.....		90
2	TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET		91
3	VOIMAANTULO.....		91
4	SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS		91
	LAKIEHDOTUKSET		93
	Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta.....		93
	Laki rikoslain muuttamisesta.....		116
	Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 8 §:n muuttamisesta.....		118
	Laki vankeuslain 4 luvun 6 §:n ja 21 luvun 2 §:n muuttamisesta		119
	Laki valvotusta koevapaudesta annetun lain muuttamisesta		120
	Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta ..		125
	Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:n muuttamisesta.....		126
	Laki hovioikeuslain 9 §:n muuttamisesta		127
	Laki ulosottokaaren 2 luvun 24 §:n muuttamisesta		128
	Laki kansalaisuuslain 19 a §:n muuttamisesta.....		129
	LIITTEET		130
	RINNAKKAISTEKSTIT		130
	Laki rikoslain muuttamisesta.....		130
	Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 8 §:n muuttamisesta		134
	Laki vankeuslain 4 luvun 6 §:n ja 21 luvun 2 §:n muuttamisesta		135
	Laki valvotusta koevapaudesta annetun lain muuttamisesta		137
	Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta ..		145
	Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:n muuttamisesta.....		146
	Laki hovioikeuslain 9 §:n muuttamisesta		147
	Laki ulosottokaaren 2 luvun 24 §:n muuttamisesta		148
	Laki kansalaisuuslain 19 a §:n muuttamisesta.....		149

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus, ehdollisen vankeuden valvonta, nuorisorangaistus ja ehdonalaisen vapauden valvonta ovat yhdyskuntaseuraamuksia. Kustakin yhdyskuntaseuraamuksesta on oma lakinsa. Pääosin lainsäädäntö on toimiva, mutta eri seuraamuksista eri aikoina säätäminen merkitsee muun muassa sitä, että nykyisen perustuslain edellyttämät lailla säätämisen vaatimukset eivät kaikilta osin täyty. Keskeisiä lailla säädettäviä asioita ovat rikoksesta epäillyn ja tuomitun oikeudet ja velvollisuudet sekä viranomaisten toimivaltuudet. Tärkeää on myös lainsäädännön selkeys sekä seuraamusjärjestelmän sisällön ja tavoitteiden sekä eri seuraamusmuotojen keskinäisen suhteen ilmeneminen lainsäädännöstä.

Yhdyskuntaseuraamukset ovat olennainen osa suomalaista seuraamusjärjestelmää. Osaltaan yhdyskuntaseuraamukset ovat täyttämässä yhteiskunnan turvallisuuden varmistamisen tehtävää. Tärkeä turvallisuutta lisäävä tekijä on uusintarikollisuuden vähentäminen muun muassa lisäämällä rikoksenteikijän valmiuksia elää rikoksetonta elämää ja katkaisemalla rikollisuutta ylläpitävä syrjäytyminen. Uusintarikollisuuden vähentämisen ja rikoksenteikijöiden yhteiskuntaan integroimisen tavoitteisiin päästään usein parhaiten tarjoamalla heille kuntouttavia toimia vapauudessa.

Yhdyskuntaseuraamusten käytön perinne on useissa Euroopan maissa pidempi kuin Suomessa. Yhdyskuntaseuraamuksia Suomessa käyttöön otettaessa on otettu huomioon eräissä muissa maissa saadut kokemukset. Niin ikään on otettu huomioon kansainväliset suositukset, jotka koskevat yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa.

Oikeusministeriö asetti tammikuussa 2010 toimikunnan selvittämään yhdyskuntaseuraamusten kehittämisen edellytyksiä ja valmistelemaan yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistusta. Toimikunnan tehtävänä oli muun muassa selvittää eri seuraamuslajien tämänhetkinen käyttö ja toimivuus Suomessa; verrata Suo-

men tilannetta yhdyskuntaseuraamusten käyttöön ja kehityssuuntiin muualla Euroopassa; arvioida yleiset tarpeet ja mahdollisuudet eri yhdyskuntaseuraamusten kehittämiseksi ja käytölle ottaen huomioon muun muassa Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamuksia koskevat suositukset; kuvata yhdyskuntaseuraamusten yleiset periaatteet, tavoitteet ja sisältö; arvioida perustuslain vaatimukset yhdyskuntaseuraamusten sisällölle ja niitä koskevalle sääntelylle sekä kartoittaa mahdollisia suomalaisen rikosseuraamusjärjestelmään sopivia ja tarvittavia uusia yhdyskuntaseuraamusvaihtoehtoja. Lisäksi toimikunnan tuli selvittää, millainen yhdyskuntaseuraamus voisi toimia vankeuden ohella sakon muuntorangaistuksena.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Yleistä

Rikoslain (39/1889) 6 luvun 1 §:n mukaan Suomen rikosseuraamusjärjestelmän yleisiä rangaistuslajeja ovat rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja ehdoton vankeus. Erityinen rangaistus alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta on nuorisorangaistus. Erityisiä rangaistuksia virkamiehiä varten ovat varoitus ja viraltapano. Sotilasrikoksista tuomitaan kurinpitorangaistus ja oikeushenkilön toiminnassa tehdystä rikoksesta yhteisösakko.

Yhdyskuntaseuraamus on rikosoikeudellinen seuraamus, joka pannaan täytäntöön yhdyskunnassa, ei vankilassa. Yhdyskuntaseuraamus on tuomitun vapautteen kohdistuva rangaistus, jonka sisältönä on esimerkiksi velvollisuus ilmoittautua tai käydä työssä taikka muussa toiminnassa tietyssä paikassa, tietyssä paikassa ja päihteettömänä. Edellä todetuista rikoslain 6 luvun 1 §:n mukaisista rangaistuksista yhdyskuntaseuraamuksia ovat yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja nuorisorangaistus. Yhdyskuntaseuraamuksia ovat myös ehdonalaisen vapauden valvonta ja ehdollisen vankeuden valvonta. Lisäksi

valvottu koevapaus on yhdyskuntaseuraamus, joskin luonteeltaan edellä mainituista poikkeava, koska se sijoittuu ehdottoman vankeuden, yhdyskuntaseuraamuksen ja ehdonalaiseen vapauteen pääsemisen väliin ja sisältää sekä yhdyskuntaseuraamuksen että vankeuden elementtejä.

Seuraamusjärjestelmän kehittämisessä olennaiset tavoitteet ovat uusintarikollisuuden vähentäminen ja rikoksentekijöiden yhteiskuntaan integroiminen. Näihin tavoitteisiin päästään parhaiten järjestämällä tuomituille kuntouttavia toimia vapaudessa. Tässä tarkoituksessa on otettu käyttöön seuraamuksia, joiden avulla on pyritty vähentämään vankeuden haitallisia vaikutuksia rikoksesta tuomitun elämässä. Vankeudelle vaihtoehtoisten seuraamusten käyttöönoton ohella myös vankeusrangaistuksen yhteyteen on liitetty toimintoja, joilla pyritään parantamaan vangin valmiuksia elää rikoksetonta elämää ja torjua rikollisuutta ylläpitävää syrjäytymistä.

Rangaistuksen täytäntöönpanon vaikuttavuuden tavoittelussa painottuvat sekä rangaistuksen määräämiseen että sen täytäntöönpanoon liittyvät yksilölliset asiat. Arvioidaan sitä, mikä rangaistus tukisi juuri tietyn henkilön rikoksetonta elämää.

Rikoksesta tuomiota määrättäessä lievempien rikosten tilanteissa ja kun kyse ei ole kovin moninkertaisesta rikoksenuusijasta, harkitaan yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemista. Kriminaalipolitiikassa pyritään vähentämään ehdottoman vankeuden käyttöä tilanteissa, joissa se on mahdollista. Yhdyskuntaseuraamusten vaikutukset eivät ole niin haitalliset kuin ehdottoman vankeuden. Yhdyskuntaseuraamuksilla voi olla yhteisöön kiinnittäviä vaikutuksia. Silti ne ovat tuomitun vapautta rajoittavia ja rangaistuksellisia.

Selvitettäessä rikoksesta epäillyn mahdollisuutta suorittaa yhdyskuntaseuraamus syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi laaditaan arvio ja lausunto rikoksesta epäillystä henkilöstä ja hänen valmiuksistaan suorittaa eri seuraamuksia. Tällaisia arvioita ovat yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvitys, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelma sekä valvontarangaistuksen edellytysten selvittäminen ja toimeenpanosuunnitelma. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteesta laaditaan seu-

raamusselvitys, jossa arvioidaan eri seuraamusvaihtoehtojen soveltuvuutta kyseisen nuoren elämäntilanteeseen.

Seuraamusjärjestelmän monipuolistuminen on merkinnyt yksilöllisten seikkojen painotumista seuraamuksen määräämisessä. Seuraamusten väliset ankaruussuhteet eivät kaikilta osin ole kovin selkeät. Niin ikään tietystä rikoksesta seuraavan rangaistuksen ennakointi voi olla vaikeaa. Rangaistuksen vaikuttavuuteen tähtäävä rikoksentekijän yksilöllisten ominaisuuksien ja olosuhteiden huomioon ottaminen väistämättä heikentää puhdasoppisen teon moitittavuudelle rakentuvan järjestelmän selväpiirteisyyttä.

Keskeinen tekijä rangaistuksen vaikuttavuuden lisäämisessä on viime vuosina ollut se, että seuraamusten sisältö muuttuu suunnitelmallisesti ja kyseisen tuomitun elämäntilanteen mukaisesti. Kyse on esimerkiksi siitä, että ehdottoman vankeuden loppuvaiheessa rikoksentekijä voi suorittaa rangaistustaan valvotussa koevapaudessa ja vapautua siitä ehdonalaiseen vapauteen ja valvontaan. Lisäksi ennen ehdotonta vankeutta hän on jo voinut suorittaa esimerkiksi yhdyskuntapalvelua. Näiden rangaistusten täytäntöönpanossa on voitu ottaa huomioon esimerkiksi henkilön päihdeongelma siten, että hän on osallistunut päihdehuollolliseen toimintaan. Tämä jatkuvuuden tavoite on vankeuslain (767/2005) olennainen lähtökohta. Vankeusaika perustuu yksilölliseen rangaistusajan suunnitelmaan, jolla vankeuden täytäntöönpanolle asetettujen tavoitteiden toteutumista edistetään. Vapautumisen lähestyessä vangille laaditaan vapauttamissuunnitelma ja valvontasuunnitelma. Näissä suunnitelmissa muun muassa arvioidaan vangin edellytyksiä selviytyä vapaudessa sekä hänen palvelujen tarvettaan.

Rikosseuraamuslaitos

Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain (953/2009) 1 §:n mukaan rangaistusten täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa varten on oikeusministeriön alainen Rikosseuraamuslaitos, jonka toimialueena on koko maa. Lain 2 §:ssä säädetään Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tavoitteeksi yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistus-

ten täytäntöönpano siten, että lisätään tuomitusten valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan sekä edistetään heidän elämänhallintaansa ja sijoittumistaan yhteiskuntaan. Lain 3 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomitujen nuorten rikosentekijöiden valvonta, nuorisorangaistuksen, yhdyskuntapalvelun, vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpano, ehdonalaiseen vapauteen päästettyjen valvonta sekä tutkintavankeuden toimeenpano ja muu rangaistusten täytäntöönpano sen mukaan kuin niistä erikseen säädetään. Lain 4 §:ssä säädetään Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiosta muun muassa, että laitoksen toimintaa varten maa jakautuu alueisiin. Alueilla on yksiköitä, jotka koostuvat vankiloista, yhdyskuntaseuraamustoimistoista ja muista rangaistusten täytäntöönpanosta ja tutkintavankeuden toimeenpanosta vastaavista yksiköistä. Alueilla voi myös olla arviointikeskus.

Rikosseuraamusalan organisaatio uudistettiin vuoden 2010 alusta siten, että Rikosseuraamusvirasto, Kriminaalihuoltolaitos ja Vankeinhoitolaitos yhdistettiin yhdeksi viranomaiseksi, Rikosseuraamuslaitokseksi. Uudistuksen keskeinen tavoite oli yhtenäistää rakenteita ja rangaistusten täytäntöönpanon sisältöä siten, että seuraamusten täytäntöönpano voisi edetä vaiheittain kohti avoimempia oloja. Rangaistusten täytäntöönpanotehtävissä on yhä tärkeämpää vaikuttavuuden lisääminen. Kyse on siitä, että rangaistusten täytäntöönpanoon liitetään toimintoja, joiden avulla pyritään rikosentekijän elämänvalmiuksien parantamiseen ja uusintarikollisuuden vähentämiseen. Nämä tavoitteet ja useat käytössä olevat toiminnot ovat samat yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa. Molempien seuraamusmuotojen täytäntöönpanossa suunnitelmallisuus on keskeistä. Yksilöllisesti suunniteltu rangaistuksen täytäntöönpano antaa hyvät edellytykset suorittaa rangaistus turvallisesti ja vaikuttavasti. Rikosseuraamusalan yhtenäisessä organisaatiossa seuraamuksen vaiheittainen eteneminen on suunniteltavissa ja toteutettavissa hallitusti sekä kaiken käsillä olevan ammattitaidon hyväksi käyttäen. Tämän ansiosta voidaan myös hallitusti siirtää

seuraamusjärjestelmän painopistettä kohti avoimempia seuraamusmuotoja.

Niin yhdyskuntaseuraamusten kuin vankeusrangaistusten täytäntöönpanossa korostuu tuomitun kanssa tehtävä lähiyö. Rikosseuraamusalalla viime vuosina toteutetut organisaatiouudistukset ovat tähänneet juuri siihen, että voimavaroja kyetään suuntaamaan lähityöhön. Lähiyö on täytäntöönpanon turvallisuuden ja seuraamusten vaikuttavuuden kannalta olennainen seikka. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa lähityöllä on erityiset piirteensä ja vaatimuksensa. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittajalta edellytetään toimia, sitoutumista ja velvoitteiden noudattamista tavalla, joka perustuu siihen, että hän pitää tilannetta oikeudenmukaisena ja toimenpiteitä legitimeinä. Tällaisten olosuhteiden luominen ja ylläpitäminen edellyttävät tuomitun ja täytäntöönpanosta vastaavan virkamiehen välistä erityistä vuorovaikutusta.

Seuraamuksen täytäntöönpanon vaikuttavuuden ja uusintarikollisuutta ehkäisevien toimintojen jatkuvuuden kannalta keskeisiä toimijoita ovat rikosseuraamusalueiden arviointikeskukset. Niiden vastuulla on muun muassa laatia yhdyskuntaseuraamusten määrittämiseen ja täytäntöönpanoon liittyvät arviot ja lausunnot, esimerkiksi yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitykset ja valvotun koevapauden toimeenpanosuunnitelmat. Lisäksi arviointikeskukset laativat vankeusrangaistusta suorittavan henkilön rangaistuaajan suunnitelmat ja tässä työssä ottavat huomioon vangin mahdollisuudet siirtyä suljetuista oloista avoimpiin oloihin.

Rikoslain säännökset yhdyskuntaseuraamuksista

Rikoslain 6 luvun 11 §:n mukaan rikosentekijä, joka tuomitaan enintään kahdeksan kuukauden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta *yhdyskuntapalveluun*, jollei ehdottomien vankeusrangaistusten, aikaisempien yhdyskuntapalvelurangaistusten tai muiden painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle. Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksenä on, että rikosentekijä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomitsemiseen yhdyskun-

tapalveluna ja että hänen voidaan olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta.

Rikoslain 6 luvun 11 a §:n mukaan rikosentekijä, joka tuomitaan enintään kuuden kuukauden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta samantyyppiseen *valvontarangaistukseen*, jos rikosentekijää ei voida tuomita yhdyskuntapalveluun eikä valvontarangaistukseen tuomitsemiselle ole aikaisemmin tuomituista valvontarangaistuksista tai ehdottomista vankeusrangaistuksista eikä rikoksen laadusta aiheutuvaa estettä. Lisäksi edellytetään, että valvontarangaistukseen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna rikosentekijän sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi tai edistämiseksi. Valvontarangaistukseen tuomitsemisen edellytyksenä on myös, että rikosentekijä ja hänen kanssaan samassa asunnossa asuvat ovat asianmukaisesti suostuneet valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon ja että rikosentekijän oletetaan suoriutuvan valvontarangaistuksesta.

Rikoslain 2 c luvun 5 §:n mukaan *ehdonalaisella vapauttamisella* tarkoitetaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun vangin päästämistä suorittamaan loppuosa rangaistuksesta vapaudessa. Määräaikaista vankeusrangaistusta suorittava päästetään ehdonalaiseen vapauteen pääsääntöisesti, kun hän on suorittanut rangaistuksesta kaksi kolmasosaa tai 21 vuotta nuorempana tehdyn rikoksen perusteella tuomitusta rangaistuksesta puolet. Vanki, joka rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana ei ole suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu puolet tai 21 vuotta nuorempana tehdyn rikoksen perusteella tuomitusta rangaistuksesta yksi kolmasosa. Rikoslain 2 c luvun 9 §:n mukaan ehdonalaiseen vapauteen päästämistä voidaan lykätä edellä mainituista ajoista, jos täytäntöönpantavaksi on tulossa uusi vankeusrangaistus tai lykkäämiselle on muu perusteltu syy ja jos vanki suostuu lykkäämiseen. Ilman vangin suostumusta ehdonalaista vapauttamista voidaan lykätä, jos vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on olemassa ilmeinen vaara, että vanki vapauduttuaan syyllistyy henkeä, terveyttä tai vapautta törkeästi louk-

kaavaan rikokseen ja vapauttamisen lykkääminen on tarpeen rikoksen estämiseksi.

Rikoslain 2 c luvun 10 §:n mukaan elinkautiseen vankeuteen tuomittu voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen aikaisintaan, kun vankilassa oloaika on kertynyt 12 vuotta. Kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehdystä rikoksesta elinkautiseen vankeuteen tuomittu vanki voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen aikaisintaan, kun vankilassa oloaika on kertynyt 10 vuotta. Harkittaessa elinkautista vankeusrangaistusta suorittavan päästämistä ehdonalaiseen vapauteen kiinnitetään huomiota muun muassa rikoksen tai rikosten laatuun, tuomitun mahdolliseen myöhempään rikollisuuteen sekä vangin vankila-aikaiseen käyttäytymiseen sekä mahdolliseen myöhempään rikollisuuteen. Ennen kuin elinkautiseen vankeuteen tuomittu päästetään ehdonalaiseen vapauteen, hänet voidaan sijoittaa valvottuun koevapauteen.

Rikoslain 2 c luvun 11 §:ssä ovat säännökset koko rangaistusajan suorittamisesta vankilassa. Syyttäjän vaatimuksesta tuomioistuim voi määrätä, että toistuvasti törkeisiin rikoksiin syyllistynyt henkilö, jota on pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle, vapautuu vankilasta vasta suoritettuaan rangaistusajan kokonaan. Luvun 12 §:n mukaan koko rangaistusajaa suorittamaan määrätty päästetään ehdonalaiseen vapauteen hänen suoritettuaan rangaistuksesta viisi kuudesosaa, jos häntä ei enää ole pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Vankilassa oloaika tulee kuitenkin olla kertynyt vähintään kolme vuotta. Ennen ehdonalaista vapauttamista vanki voidaan sijoittaa valvottuun koevapauteen.

Rikoslain 2 c luvun 13 §:n mukaan, kun tuomittu päästetään ehdonalaiseen vapauteen, alkaa koeaika, joka on vapauttamishetkellä jäljellä olevan jäännösrangaistuksen pituinen, kuitenkin enintään kolme vuotta. Mainitun luvun 14 §:n mukaan tuomioistuim voi määrätä jäännösrangaistuksen täytäntöönpantavaksi, jos tuomittu tekee koeaikana rikoksen, josta hänet olisi tuomioistuimen harkinnan mukaan tuomittava ehdottomaan vankeuteen.

Rikoslain 6 luvun 9 §:n mukaan määräaikainen, enintään kahden vuoden vankeusrangaistus voidaan määrätä *ehdolliseksi*, jollei

rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edellyttä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Rikoslain 6 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi. Rikoslain 2 b luvun 3 §:n 1 momentin mukaan, kun vankeus tuomitaan ehdollisena, rangaistuksen täytäntöönpano lykkääntyy koeajaksi. Ehdollisen vankeuden koeaika on vähintään vuosi ja enintään kolme vuotta. Koeaika alkaa tuomion julistamisesta tai antamisesta. Tuomioistuin voi määrätä ehdollisen vankeuden pantavaksi täytäntöön, jos tuomittu tekee koeaikana rikoksen, josta tuomioistuimen harkinnan mukaan hänet olisi tuomittava ehdottomaan vankeuteen.

Rikoslain 6 luvun 10 a §:n mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta voidaan tuomita *nuorisorangaistukseen*, jos sakko on rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys ja tekijän aikaisemmat rikokset huomioon ottaen riittämätön rangaistus eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista ja nuorisorangaistukseen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Rikoslain 2 c luvun 8 §:n mukaan vanki voidaan sijoittaa vankilan ulkopuolelle teknisin välinein ja muulla tavoin valvottuun koevapauteen enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista tai koko rangaistuksen suorittamisesta vapauttamista.

Yhdyskuntapalvelu

Yhdyskuntapalvelusta annetun lain (1055/1996) 1 §:n mukaan yhdyskuntapalvelu on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus. Se käsittää vähintään 20 ja enintään 200 tuntia valvonnan alaisena tehtävää säännöllistä, palkatonta työtä. Enintään 30 tuntia yhdyskuntapalvelu-

rangaistuksesta voidaan kuitenkin suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, jonka tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. Työn osuuden on kuitenkin oltava vähintään puolet tuomitusta tuntimäärästä.

Yhdyskuntapalvelusta annetun lain 2 a ja 3 § sisältävät säännökset yhdyskuntapalvelun käytännön täytäntöönpanijoista eli valvojasta ja apuvalvojasta sekä näiden tehtävistä. Yksittäisen yhdyskuntapalvelurangaistuksen täytäntöönpanosta vastaa tehtävään määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies (valvoja). Valvojan avuksi voidaan määrätä tehtävään suostunut ja sopiva henkilö (apuvalvoja). Valvojan tehtävänä on laatia ja antaa tuomitulle tiedoksi yhdyskuntapalvelun toimeenpanosuunnitelma ja aikataulu sekä valvoa yhdyskuntapalvelun suorittamista pitämällä yhteyttä tuomittuun ja palvelupaikan järjestäjään sekä käymällä palvelupaikalla. Valvoja huolehtii myös muista yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon vaatimista toimenpiteistä. Apuvalvojan tehtävänä on toimia valvojan apuna edellä mainituissa tehtävissä. Valvojan ja apuvalvojan tulee kohdella tuomittua asianmukaisesti sekä toimia niin, ettei tuomitulle aiheudu tarpeettomasti haittaa. Niin ikään valvojan ja apuvalvojan tulee tukea ja ohjata tuomittua hänen sosiaalisessa selviytymisessään.

Yhdyskuntapalvelusta annetun lain 4 §:n nojalla yhdyskuntapalvelusta suoriutumisen arvioimista varten Rikosseuraamuslaitos laatii soveltuvuusselvityksen. Yhdyskuntapalvelusta annetun asetuksen (4/2011) 2 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen on tutkiessaan rikoksesta epäillyn soveltuvuutta yhdyskuntapalveluun otettava huomioon hänen kykynsä ja halukkuutensa suoriutua palvelusta sekä hänen muut olosuhteensa. Soveltuvuutta arvioitaessa selvitetään muun muassa mahdollisen päihteiden käytön todennäköinen vaikutus yhdyskuntapalvelun suorittamiseen, työkokemus ja motivoituneisuus palvelun suorittamiseen. Yleisin syy, miksi epäilty arvioidaan soveltumattomaksi yhdyskuntapalvelun suorittamiseen, on hallitsematon päihteiden käyttö. Soveltuvuus-

selvitysvaiheessa selvitetään mahdollisten tukitoimien tarve. Tukitoimet sisältävät usein päihdehuollon palveluita. Tukitoimien avulla pyritään pienentämään yhdyskuntapalvelun epäonnistumisen riskiä. Näin kyetään käyttämään yhdyskuntapalvelua mahdollisimman tasavertaisesti.

Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon ajankohdasta säädetään yhdyskuntapalvelusta annetun lain 5 §:ssä. Sen mukaan yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano on aloitettava viipymättä ja pääsääntöisesti palvelu on suoritettava loppuun vuoden kuluessa tuomion tultua täytäntöönpanokelpoiseksi. Käytännössä yhdyskuntapalvelu ajoitetaan tuomitun vankeusrangaistuksen pituiselle ajanjaksolle siten, että palvelua on yleensä kaksi kertaa viikossa, kolmesta neljään tuntia kerrallaan. Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano voidaan käräjäoikeuden tuomion perusteella aloittaa, ennen kuin tuomio on saanut lainvoiman, jos tuomittu suostuu täytäntöönpanoon ja on tyytynyt tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu yhdyskuntapalveluun. Lain 5 a §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos voi lykätä tai keskeyttää yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon määräajaksi, jos yhdyskuntapalvelun suorittamiselle on tuomitun sairaudesta, päihdekuntoutukseen osallistumisesta, asevelvollisuuden tai siviilipalveluksen suorittamisesta, sairausvakuutuslain mukaisesta lapsen hoitoon liittyvästä vapaasta taikka muusta näihin rinnastettavasta hyväksyttävästä syystä johtuva tilapäinen este. Lykkäyksen tai keskeytyksen pituus saa olla yhteensä enintään yksi vuosi.

Lain 6 §:n nojalla Rikosseuraamuslaitos vahvistaa yhdyskuntapalvelun suorittamista varten toimeenpanosuunnitelman, joka sisältää tiedot yhdyskuntapalvelun suorituspaikasta (palvelupaikka), työtehtävistä ja muusta toiminnasta (palvelutehtävät), tarpeellisista ehdoista sekä suoritusajan päättymispäivästä. Tavallisimpia palvelutehtäviä ovat erilaiset avustavat siivous-, keittiö-, korjaus- ja huoltotehtävät. Muuna toimintana kuin työnä voi tulla kyseeseen osallistuminen päihdeklinikan Rikosseuraamuslaitoksen kanssa tai yksin järjestämään, päihdeongelmia selvittävään ja hoitoon motivoivaan toimintaan tai Liikenneturvan kanssa toteutettavaan, ratti-uopumuksesta tuomituille tarkoitettuun toi-

mintaohjelmaan. Tuomituilla on ollut mahdollisuus osallistua myös suuttumuksen hallintaa edistävään ja elämänmuutosta tukevaan ohjelmaan. Rikosseuraamuslaitos laatii erikseen palvelun tarkan aikataulun. Rikosseuraamuslaitos voi pidentää toimeenpanosuunnitelmassa vahvistettua suoritusaikaa enintään kolmella kuukaudella kerrallaan, jos siihen on tuomitun sairauteen liittyvä tai muu erityinen syy. Suoritus aika ei näin pidennettynäkään saa ylittää yhtä vuotta kuutta kuukautta.

Yhdyskuntapalvelusta annetun asetuksen 8 §:n mukaan yhdyskuntapalvelupaikan järjestäjänä voi olla julkisyhteisö tai julkisoikeudellinen yhdistys taikka muu voittoa tavoittelematon yhteisö tai säätiö. Palvelupaikan järjestäjänä voi lisäksi olla sellainen voittoa tavoitteleva yhteisö tai säätiö, joka julkisen valvonnan alaisena tuottaa palveluja julkisyhteisölle. Rikosseuraamuslaitos hyväksyy palvelupaikan järjestäjän samoin kuin määrää yksittäisen palvelupaikan. Palvelupaikkaa järjestettäessä pyritään siihen, että työtehtävät ovat tuomitun kannalta tarkoituksemukaisia. Palvelutehtävät ovat yleensä luonteeltaan palvelupaikan henkilöstöä avustavia.

Yhdyskuntapalvelu tapahtuu siis tavallisessa työyhteisössä. Useimmat palvelupaikat ovat kunnissa sekä voittoa tavoittelemattomissa yhdistyksissä ja säätiöissä. Käytävissä on noin 4 000 palvelupaikkaa. Osassa palvelupaikkoja yhteistyö on jatkuvaa, toisia taas käytetään muun muassa niiden sijainnin, tehtävien luonteen tai toiminta-aikojen takia harvemmin.

Yhdyskuntapalvelusta annetun lain 7 §:ssä on säännökset tuomitun velvollisuuksista. Yhdyskuntapalveluun tuomitun tulee muun muassa osallistua toimeenpanosuunnitelman laatimiseen, noudattaa vahvistettua toimeenpanosuunnitelmaa ja palvelun aikataulua sekä suorittaa hänelle annetut palvelutehtävät ja osallistua palvelun täytäntöönpanon vaatimiin tilaisuuksiin. Tuomitun tulee pidättäytyä käyttämästä huumausaineita yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon alettua sekä pidättäytyä olemasta palvelupaikalla tai yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon vaatimissa tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena. Tuomitun tulee

suorittaa puhalluskoe tai antaa virtsa- taikka sylkinäyte, jos on syytä epäillä hänen olevan päihtynyt.

Lain 7 a § koskee päihteettömyyden valvontaa. Jos tuomittu on palvelupaikalla tai palvelun täytäntöönpanon vaatimissa tilaisuuksissa ulkoisista merkeistä päätellen todennäköisesti alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena, Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on kirjattava päihitymistilaa koskevat havainnot. Rikosseuraamuslaitoksen virkamies voi tällöin velvoittaa tuomitun suorittamaan puhalluskokeen tai antamaan virtsa- taikka sylkinäytteen. Jos päihitymistila on ulkoisista merkeistä päätellen ilmeinen, koetta tai näytettä ei edellytetä, ellei tuomittu sitä vaadi. Tuomitulta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy puhalluskokeen suorittamisesta tai virtsa- taikka sylkinäytteen antamisesta, voidaan määrätä otettavaksi verinäyte. Rikosseuraamuslaitoksen virkamies voi tilapäisesti keskeyttää yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon virtsa-, sylki- tai verinäytteen tulkinnan tai varmistamisen ajaksi. Jos tuomitun on todettu olleen päihtynyt, Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä velvollisuuksien rikkomisen edellyttämiin toimenpiteisiin.

Lain 7 b §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen on annettava suullinen tai kirjallinen huomautus tuomitulle, joka ei noudata 7 §:ssä säädettyä velvollisuutta. Lain 8 §:n mukaan törkeästi velvollisuuksien rikkomisesta on kyse, jos tuomittu ei aloita yhdyskuntapalvelun suorittamista, jättää sen suorittamisen kesken, suullisesta tai kirjallisesta huomautuksesta piittaamatta ei noudata velvollisuuttaan, on päihtyneenä palvelupaikalla tai palvelun täytäntöönpanon vaatimissa tilaisuuksissa taikka muulla tavoin törkeästi rikkoo 7 §:ssä säädettyä velvollisuutta. Tällöin Rikosseuraamuslaitoksen on viipymättä ilmoitettava asiasta syyttäjälle ja kiellettävä yhdyskuntapalvelun aloittaminen tai määrättävä palvelun suorittaminen keskeytettäväksi. Jos syyttäjän arvion mukaan yhdyskuntapalvelu olisi muunnettava vankeudeksi, hänen on esitettävä tätä koskeva vaatimus viipymättä tuomioistuimelle. Jos tuomioistuin katsoo tuomitun törkeästi rikkoneen velvollisuuksiin, sen on muunnettava yhdyskuntapalvelun suorittamatta oleva osa ehdottomaksi vanke-

usrangaistukseksi, jonka vähimmäisaika on neljä päivää. Yhdyskuntapalvelua suorittavien päihneiden käyttöön liittyvät ongelmat ovat yleisin yhdyskuntapalvelun ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi muuntamisen syy.

Huhtikuun 1. päivänä 2014 yhdyskuntapalvelua suoritti 1 302 henkilöä.

Vuonna 2013 tehtiin 3 610 soveltuvuusselvitystä, joista 86 prosentissa annettiin myönteinen lausunto. Lähes tuhatta pyydettyä soveltuvuusselvitystä ei tehty syytetyn tavoittamisvaikeuksien vuoksi. Täytäntöönpantavaksi tuli 2 523 yhdyskuntapalvelurangaistusta. Aloitettuja täytäntöönpanoja oli 2 366. Yhdyskuntapalveluja oli täytäntöönpanossa keskimäärin 1 428 päivässä. Vuonna 2013 loppuun suoritettuja yhdyskuntapalvelurangaistuksia oli 2 099. Alioikeus muunsi vankeudeksi 395 yhdyskuntapalvelurangaistusta. Tämä on 16 prosenttia aloitetuista yhdyskuntapalveluista. Vuonna 2012 yhdyskuntapalvelua suorittaneista oli tuomittu liikennejuopumuksesta 57 prosenttia, omaisuusrikos oli päärikoksena noin 13 prosentilla sekä henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos 15 prosentilla.

Rikoksen uusimista selvittäneessä tutkimuksessa todettiin, että vuonna 2007 yhdyskuntapalvelun suorittaneista seuraavan kolmen vuoden aikana 14 prosenttia alkoi suorittaa uutta yhdyskuntapalvelua ja 17 prosenttia tuomittiin ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

Valvontarangaistus

Valvontarangaistuksesta annetun lain (330/2011) 2 §:n mukaan valvontarangaistus on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus, jonka suorittamista valvotaan teknisillä välineillä ja muilla laissa säädettyillä tavoilla. Valvontarangaistuksen sisältönä on tuomitun velvollisuus pysyä asunnossaan tai muussa sopivassa paikassa sekä osallistua hänelle määrättyyn toimintaan. Lain 3 §:n mukaan valvontarangaistukseen tuomitun on osallistuttava valvontataapaamiisiin, tehtävä työtä taikka osallistuttava koulutukseen, kuntoutukseen, toimintaohjelmiin tai muuhun vastaavaan, tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpi-

tävään tai edistävään toimintaan. Työtä ja muuta toimintaa on oltava vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa siten kuin toimeenpanosuunnitelmassa määrätään. Lain 4 §:n mukaan tuomittu saa poistua asuntonsa ulkopuolelle ainoastaan toimeenpanosuunnitelmassa ja viikoittaisessa aikataulussa määrättyllä tavalla.

Valvontarangaistuksesta annetun lain 6 §:ssä säädetään tuomitun valvonnasta. Tuomittua valvotaan hänen asuntoonsa asennettavilla, tuomitun haltuun annettavilla taikka tuomitun ylle ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmällä. Rikosseuraamuslaitoksen on pidettävä riittävästi yhteyttä tuomittuun ja paikkaan, jossa tuomittu osallistuu hänelle määrättyyn toimintaan, sekä tehtävä valvontakäyntejä tuomitun asuntoon ja paikkaan, jossa tuomittu osallistuu toimintaan. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä ja hänen seurassaan olevalla apuvalvojalla on oikeus asunnossa pysymisvelvollisuuden ja päihteettömyyden valvomiseksi ennalta ilmoittamatta päästä tuomitun asuntoon.

Ennen valvontarangaistukseen tuomitsemista selvitetään tuomitsemisen edellytykset ja laaditaan toimeenpanosuunnitelma. Lain 7 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen on syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä selvitettävä valvontarangaistuksen tuomitsemisen kannalta merkitykselliset epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet ja muut valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytykset. Selvityksessä on oltava muun muassa rikoksesta epäillyn suostumus mahdollisen rangaistuksen tuomitsemiselle valvontarangaistuksena, arvio rikoksesta epäillyn asunnon soveltuvuudesta valvontarangaistuksen suorittamiseen, arvio siitä, voidaanko rikoksesta epäillylle määrätä velvollisuus osallistua valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon kuuluvaan toimintaan sekä arvio rikoksesta epäillyn henkilökohtaisista olosuhteista ja kyvystä suoriutua valvontarangaistuksesta. Selvityksestä on lisäksi käytävä ilmi mahdolliset muut epäillylle aikaisemmin tuomitut valvontarangaistukset. Selvitykseen on sisällytettävä Rikosseuraamuslaitoksen lausunto siitä, onko valvontarangaistuksen tuomitsemisen perusteltua rikoksesta epäillyn sosiaalis-

ten valmiuksien ylläpitämiseksi tai edistämiseksi.

Lain 7 §:n 3 momentin mukaan jos Rikosseuraamuslaitos pitää valvontarangaistusta perusteltuna taikka syyttäjä tai tuomioistuin sitä erikseen pyytää, edellä todettuun selvitykseen liitetään toimeenpanosuunnitelma, johon on sisällytettävä tieto valvontarangaistuksen suorittamiseen tarkoitetusta asunnosta, valvontarangaistukseen sisältyvästä toiminnasta ja valvontatapaamisista viikoittaisine tuntimäärineen sekä tieto toimintaan osallistumisen aiheuttamasta asunnosta liikkumisen määrästä ja liikkumisen ajoittumisesta.

Valvontarangaistuksesta annetun lain 9 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos laatii ja vahvistaa täsmennetyn valvontarangaistuksen toimeenpanosuunnitelman viipymättä, kun valvontarangaistus on tullut täytäntöönpanotavaksi. Täsmennetty suunnitelma sisältää koko valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aikaa koskevat tiedot ja määräykset muun muassa tuomitun asunnosta, toiminnan sisällöstä ja viikoittaisesta tuntimäärästä ja valvonnasta, asunnossa pysymisen ajoista, oikeudesta liikkua asunnon ulkopuolella sekä sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisista tukitoimista. Täsmennetty suunnitelma on laadittava yhteistyössä tuomitun kanssa.

Valvontarangaistukseen tuomitun yleisistä velvollisuuksista säädetään valvontarangaistuksesta annetun lain 13 §:ssä. Valvontarangaistukseen tuomittu on velvollinen osallistumaan täsmennetyn toimeenpanosuunnitelman laatimiseen, osallistumaan toimintaan ja pysymään asunnossaan täsmennetyssä toimeenpanosuunnitelmassa määrättyllä tavalla, noudattamaan täsmennettyä toimeenpanosuunnitelmaa ja viikoittaista aikataulua, osallistumaan valvontatapaamisiin valvojan määrääminä ajankohtina, pitämään yhteyttä valvojaansa täsmennetyssä toimeenpanosuunnitelmassa määrättyllä tavalla, käsittelemään huolellisesti ja ohjeiden mukaisesti valvontavälineitä sekä päästämään valvontatehtäväänsä suorittavan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen ja hänen seurassaan olevan apuvalvojan asuntoonsa.

Valvontarangaistuksesta annetun lain 14 §:n mukaan tuomittu ei saa valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aikana käyttää

huumausainetta, alkoholia eikä muuta päihdyttävää ainetta eikä olla päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Lain 15 §:ssä säädetään päihitteettömyyden valvonnasta.

Jos tuomitun epäillä rikkoneen velvollisuuksiaan, Rikosseuraamuslaitoksen on tehtävä asiasta valvontarangaistuksesta annetun lain 18 §:n mukaan selvitys. Jos tuomitun todetaan menettäneen velvollisuuksiensa vastaisesti eikä kyse ole törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta, Rikosseuraamuslaitoksen on annettava hänelle kirjallinen varoitus.

Lain 19 §:n mukaan törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta on kyse, jos tuomittu ei aloita rangaistuksen suorittamista tai jättää suorittamisen kesken eikä hänellä ole menettelynsä hyväksyttävää syytä, syyllistyy rikokseen, josta on seuraamuksena ankarampi rangaistus kuin sakkoa taikka hänelle annettua kirjallisesta varoituksesta huolimatta uudelleen menettelee velvollisuuksiensa vastaisesti tai muutoin tahallisesti ja törkeästi rikkoo velvollisuuksiaan. Näissä tapauksissa Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Valvontarangaistukseen tuomittu päästetään valvontarangaistuksesta annetun lain 24 §:n mukaan ehdonalaiseen vapauteen rikoslain 2 c luvun 5–7 §:n säännösten mukaisesti.

Valvontarangaistuksesta annetun lain 25 ja 26 §:ssä on säännökset valvontarangaistuksen muuntamisesta vankeudeksi. Törkeässä velvollisuuksien rikkomisen tapauksessa Rikosseuraamuslaitoksen on viipymättä laadittava asiasta selvitys syyttäjälle. Jos syyttäjä katsoo valvontarangaistukseen tuomitun rikkoneen velvollisuuksiaan törkeästi, hänen on viipymättä saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos tuomioistuin toteaa valvontarangaistukseen tuomitun rikkoneen velvollisuuksiaan törkeästi, sen on muunnettava valvontarangaistuksesta suorittamatta oleva osa ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi, jonka vähimmäisaika on neljä päivää.

Valvontarangaistuksesta annetun lain valmisteluvaiheessa on arvioitu, että rangaistuksen käytön vakiinnuttua täytäntöön pantavana olisi noin 90–110 valvontarangaistusta päivittäin.

Huhtikuun 1. päivänä 2014 valvontarangaistusta suoritti 44 henkilöä.

Vuonna 2013 täytäntöön pantavaksi tuli 227 valvontarangaistusta. Niitä oli täytäntöönpanossa keskimäärin 31 päivässä. Vuonna 2013 päättyi 162 valvontarangaistusta, joista vankeudeksi muunnettiin 23. Vuonna 2012 valvontarangaistusta suorittaneista päärikoksesta oli liikennejuopumus 59 prosentilla, henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos 9 prosentilla ja omaisuusrikos 8 prosentilla. Valvontarangaistuksen keskipituus vuonna 2013 oli 105 päivää ja keskimääräinen suoritettu aika 64 päivää.

Ehdollinen vankeus

Rikoslain 6 luvun 9 §:ssä säädetään ehdolliseen vankeuteen tuomitsemisesta. Luvun 10 §:n 1 momentin mukaan jos ehdollista vankeutta yksinään on pidettävä riittämättömänä rangaistuksena rikoksesta, voidaan sen ohessa tuomita sakkoa, tai jos ehdollinen vankeus on vuotta pidempi, vähintään 20 ja enintään 90 tuntia yhdyskuntapalvelua. Pykälän 2 momentin mukaan rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Rikoslain 2 b luvun 3 §:n 1 momentin mukaan kun vankeus tuomitaan ehdollisena, rangaistuksen täytäntöönpano lykkääntyy koeajaksi. Ehdollisen vankeuden koeaika on vähintään vuosi ja enintään kolme vuotta. Koeaika alkaa tuomion julistamisesta tai antamisesta. Luvun 5 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi määrätä ehdollisen vankeuden pantavaksi täytäntöön, jos tuomittu tekee koeaikana rikoksen, josta tuomioistuimen harkinnan mukaan hänet olisi tuomittava ehdottomaan vankeuteen.

Vuonna 2011 ehdollisen vankeusrangaistuksen osuus oli 24,2 prosenttia kaikista alioikeuden tuomitsemista rangaistuksista. Lukumääränä tämä oli runsaat 15 000. Vuonna 2008 määrättyistä ehdollisista vankeusrangaistuksista on selvitetty, että vankeustuomio määrätään useimmin ehdolliseksi, kun tuomion pituus on 30–90 päivää. Rangaistuksen

pituuden ollessa kolmen kuukauden ja alle kahden vuoden välillä, ehdottomia ja ehdollisia tuomioita on suunnilleen yhtä paljon. Tasan kahden vuoden mittaisista rangaistuksista vajaa viidennes määrättiin ehdolliseksi. Vuonna 2008 ehdollisen vankeusrangaistuksen keskipituus oli 3,5 kuukautta. Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitettyjen oheis-seuraamusten käyttö on lisääntynyt. Yhdyskuntapalvelua käytettiin ehdollisen vankeuden tehosteena 22 prosentissa yli yhden vuoden pituisissa ehdollisissa vankeusrangaistuksissa. Ehdollisen vankeuden käytön lisääntyminen on lisännyt myös määräyksiä sen täytäntöönpanemisesta. Vuonna 2000 pantiin täytäntöön 425 ehdollista vankeusrangaistusta. Vuonna 2008 näin tehtiin 725 tapauksessa.

On väitetty, että erityisesti nuorille saataan tuomita lukuisia ehdollisia rangaistuksia ilman, että niillä olisi mitään vaikutusta tekijän käyttäytymiseen. Toisaalta vuosittain tuomitaan noin 15 000 ehdollista vankeusrangaistusta ja esimerkiksi vuonna 2011 näistä pantiin täytäntöön 560. Tämä kertoo ehdollisen vankeuden toimivuudesta. Oikeuspoliittisella tutkimuslaitoksella selvitettiin 1990-luvun lopulla, miten useasti ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomitut tuomitaan uudelleen ehdolliseen rangaistukseen ja miten monta uutta ehdollista näin kertyy samoille tuomituille. Tutkimuksen mukaan jäljelle viidestä ehdolliseen rangaistukseen tuomituista tämä rangaistus jää ainoaksi. Ne, jotka tuomitaan uudelleen ehdolliseen vankeusrangaistukseen, tulevat pääsääntöisesti tuomituiksi tähän rangaistukseen kerran tai kahdesti. Ehdolliseen vankeuteen tuomituista kolme prosenttia saa enemmän kuin kaksi uutta ehdollista rangaistusta seuraavien viiden vuoden aikana. Nuoret tuomitaan selvästi aikuisia useammin uusiin ehdollisiin vankeusrangaistuksiin.

Ehdollinen vankeus on yhdyskuntaseuraamus. Se on rangaistus, jota ei panna täytäntöön vankilassa. Luonteeltaan ehdollinen vankeus on varoitus. Sen täytäntöönpano ei edellytä tuomitulta eikä viranomaisilta sellaisia toimenpiteitä kuin muut yhdyskuntaseuraamukset, joten sitä ei useinkaan ole tarkasteltu yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon yhteydessä. Se ei sisällä varsinaisia täy-

täntöönpanotoimia, ellei siihen ole liitetty valvontaa.

Ehdollisen vankeuden valvonta

Rikoslain 6 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan valvonta on tuomittavissa ehdollisen vankeuden tehosteeksi rikoksen alle 21-vuotiaana tehneille. Ehdollisen vankeuden valvonnasta annetun lain (634/2010) 1 §:n mukaan valvonnan tarkoituksena on tukea valvottavaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä estää häntä tekemästä uusia rikoksia. Lain 3 §:ssä säädetään, että valvonnan täytäntöönpanosta huolehtii Rikosseuraamuslaitos. Lain 4 §:n mukaan valvojana toimii Rikosseuraamuslaitoksen virkamies ja hänen apunaan voi toimia apuvalvoja. Valvonnan sisällöstä ja valvontasuunnitelmasta säädetään lain 5 §:ssä. Valvonta sisältää valvojan tai apuvalvojan ja valvottavan säännöllisiä tapaamisia. Niissä seurataan valvottavan olosuhteita ja parannetaan valvottavan kykyä elää rikoksettomasti. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä toimintoja. Valvontatapaamisia ja muita valvontaan liittyviä tilaisuuksia voi olla enintään 12 tuntia kuukaudessa, erityisestä syystä enintään 24 tuntia kuukaudessa.

Valvottavalla on ehdollisen vankeuden valvonnasta annetun lain 6 §:ssä säädetyt velvollisuudet. Näitä ovat muun muassa velvollisuus saapua valvontatapaamisiin sekä kielto olla päihtyneenä valvontatapaamisessa taikka vastaavassa tilaisuudessa. Päihtymysepäilytilanteessa valvottava on velvollinen suorittamaan puhalluskokeen tai antamaan sylki- taikka virtsanäytteen. Lain 9 §:n nojalla valvontatapaamista välttelevä valvottava voidaan noutaa tapaamiseen. Jos valvottava rikkoo velvollisuuksiaan, hänelle voidaan 10 §:n nojalla antaa suullinen tai kirjallinen huomautus taikka kirjallinen varoitus. Jos valvottava toistuvasti laiminlyö valvontatapaamisen tai valvontatapaamisessa törkeästi rikkoo päihteiden käytön kieltoa, Rikosseuraamuslaitoksen on ilmoitettava asiasta syyttäjälle. Syyttäjä harkitsee, onko asia syytä viedä tuomioistuimeen valvonta-ajan pidentämiseksi enintään kuudella kuukaudella. Lain 11 §:n mukaan, jos valvonnan kestänyt vähintään kuusi kuukautta on käynyt ilmei-

seksi, ettei valvonnan jatkaminen ole tarpeen, Rikosseuraamuslaitos voi lakkauttaa valvonnan.

Valvonnan tavoitteiden saavuttamiseksi pyritään vahvistamaan nuoren sosiaalista toimintakykyä ja vastuuntuntoa. Tarkoituksena on, että nuori oppii luottamaan omiin kykyihinsä tavoitteiden saavuttamisessa. Niin ikään nuoren tulisi oppia tunnistamaan rikoksiin johtavat tilanteet ja ymmärtää rikoksiin syyllistymisen seuraukset. Nuorella on valvojan kanssa mahdollisuus löytää sellaisia toimintamalleja, jotka auttavat välttämään rikostilanteita. Valvontaan liittyy myös se, että tarvittaessa nuori ohjataan hänen elämäntilanteensa parantamista edellyttävien sosiaalija terveyspalveluiden käyttäjäksi.

Valvontaan liittyy usein viranomaisyhteistyötä. Valvottavalla saattaa olla jo valmiina valvontatehtävässä hyödynnettävissä oleva viranomaisverkosto. Yhteistyökumppaneina tulevat kyseeseen muun muassa työvoimaviranomaiset, päihde- ja mielenterveyshuolto, poliisi, koulutuksen tarjoajat, asuntoviranomaiset ja KELA. Tärkeää on myös yhteistyö nuoren perheen kanssa.

Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa on tehty vuonna 2009 tutkimus (95/2009) valvonnasta nuorten rangaistuksena. Erityisinä nuorille tuomittujen ehdollisten vankeusrangaistusten ongelmina on tutkimuksessa pohdittu muun muassa ehdollisten vankeusrangaistusten kasautumista ja niiden tulemistä täytäntöönpantaviksi ehdottomana vankeutena. Ehdollisten vankeusrangaistusten kasautumisen osalta on todettu ongelmalliseksi se, että nuorisorangaistuksen eräänä tarkoituksena on ollut toimia seuraamuksena nimenomaan ehdollisten vankeusrangaistusten kasautumistilanteissa. Nuorisorangaistuksen vähäisen käytön takia näin ei kuitenkaan ole tapahtunut. Selvityksen mukaan kasautuminen on osin näennäistä ja johtuu muun muassa rikosprosessuaalisista syistä, kuten vanhojen rikosten ilmitulosta ja prosessin viiveistä. Lisäksi kasautumisvaikutelman syntymiseen vaikuttavat rikoslain konkurrenssiratkaisut: ehdollisen vankeusrangaistuksen osalta samaan konkurrenssiryhmään kuuluvien rikosten rangaistuksia ei kohtuullisteta siten kuin ehdottoman vankeusrangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun osalta tehdään. Kuitenkin

tuomioistuimet tekevät tällaisia kohtuullistamisratkaisuja, vaikka lainsäädännössä sellaista järjestelmää ei ole.

Selvityksen mukaan nuorille tuomittujen ehdollisten vankeusrangaistusten täytäntöönpano on erittäin harvinaista. Vuosina 1999–2005 nuorille tuomituista ehdollisista vankeusrangaistuksista pantiin täytäntöön 7 prosenttia. Vuositasolla tämä merkitsee muutamaa ehdollisen vankeuden täytäntöönpanemista. Silloin, kun päädytään ehdollisen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon, se pidentää ehdotonta vankeusrangaistusta keskimäärin 2,5 kuukaudella. Ehdolliset vankeusrangaistukset eivät siis johda pitkään ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa selvitettiin myös nuorten käsityksiä ehdollisen vankeuden merkityksestä. Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitettyllä valvonnalla on nuorille suuri merkitys. Valvonta kestää pitkään ja edellyttää nuorelta sekä ajallista että henkistä sitoutumista valvonnan velvoitteisiin. Valvonta saattaa olla nuorelle vaativampi rangaistus kuin nuorisorangaistus. Osin nuoret pitävät valvontaa onnistuneena tukitoimena, osin taas kohtuuttomana, lyhyehköön ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitettynä oheisseuraamuksena.

Rikosseuraamuslaitos on tutkinut (2/2010) vuoden 2007 loppuun mennessä päättyneitä ehdollisen vankeuden valvontoja. Tutkimuksen mukaan ehdollisen vankeuden valvonnassa on nuoria, joiden teot ovat ainutkertaisia ja heidän elämäntilanteensa on varsin hyvä. Tästä kertoo osaltaan se, että runsaat 12 prosenttia valvonnoista lakkautetaan ennen koeajan päättymistä. Toisaalta osalla valvontaan määrätystä nuorista rikoskäyttäytymisen liittyy läheisesti heidän monenlaisiin ongelmiinsa. Erityisesti rikosalttius liittyy runsaaseen alkoholin käyttöön. Päihteiden seka- käyttö ja huumausaineet kärjistävät ongelmia. Valvontatyössä kiinnitetäänkin yhä enemmän huomiota päihdeongelmien vähentämiseen. Keskeistä on myös se, että edistetään nuoren kiinnittymistä ikäkauteensa liittyviin instituutioihin, kuten opiskelupaikkaan. Valvonnoista 84 prosenttia päättyi koeajan kuluttua umpeen. Vajaa kaksi prosenttia valvonnoista päättyi, koska tuomioistuin muunsi ehdollisen vankeuden ehdottomaksi.

Huhtikuun 1 päivänä 2014 ehdollisen vankeuden valvonnassa oli 782 henkilöä.

Vuonna 2013 uusia ehdollisen vankeuden valvontoja tuli täytäntöönpantavaksi 694. Valvonnan alkaessa näistä oli alle 18-vuotiaita 88. Valvottavia oli keskimäärin 911 päivässä. Vuoden aikana valvonnassa oli yhteensä 1 500 nuorta. Valvonta lakkautettiin kahdelta valvonnassa olleelta nuorelta. Ehdollisen vankeuden valvonnassa olleista nuorista 38 prosenttia oli valvonnassa omaisuusrikosten vuoksi. Liikennerikos oli päärikoksena 23 prosentilla sekä henkeen ja terveyteen kohdistunut rikos 23 prosentilla valvottavista.

Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistuksesta annetun lain (1196/2004) 2 §:n mukaan nuorisorangaistusta tuomitaan vähintään neljä kuukautta ja enintään yksi vuosi. Nuorisorangaistukseen tuomittu on valvonnassa rangaistuksen ajan. Nuorisorangaistus sisältää valvontatapaamisia, valvonnan alaisena suoritettavia sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Nuorisorangaistus sisältää myös valvonnassa tapahtuvaa työelämään ja työn tekemiseen perehtymistä, jollei sitä ole pidettävä ilmeisen tarpeettomana tai se ole erityisen vaikeasti järjestettävissä. Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanoon kuuluvia tilaisuuksia saa olla viikoittain enintään kahdeksan tuntia. Nuorisorangaistuksesta annetun lain 3 §:n mukaan nuorisorangaistuksen täytäntöönpano sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävät tukitoimet on sovittava yhteen.

Nuorisorangaistuksesta annetun lain 4 §:n mukaisesti Rikosseuraamuslaitoksen on syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä ennen nuorisorangaistukseen tuomitsemista laadittava toimeenpanosuunnitelma, josta selviävät valvojan ja tuomitun yhteydenpitoon liittyvät määräykset ja tuomitun sosiaalista toimintakykyä edistävät tehtävät ja ohjelmat sekä työelämään ja työn tekemiseen perehdyttävät asiat. Toimeenpanosuunnitelman tarkoituksena on ottaa kantaa siihen, onko nuorisorangaistus tarkoituksenmukainen seuraamus rikokseen syyllistyneelle nuorelle. Suunnitel-

massa käsitellään nuoren sosiaalista tilannetta sekä muita seuraamuksen valinnassa huomioonotettavia seikkoja. Pääsääntöisesti nuorisorangaistus tulee kyseeseen silloin, kun 15–17-vuotiaana rikokseen syyllistynyt nuori on vakavassa rikoskierteessä. Seuraamusta ei välttämättä katsota tarkoituksenmukaiseksi, jos nuori ei ole rikoskierteessä ja tilanne on muutoinkin vakaa, jos nuorella voidaan katsoa olevan riittävästi tukea antava verkosto ympärillään tai jos nuori on sijoitettu lastensuojelulaitokseen.

Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanossa on tarkoitus puuttua ehdollisen vankeuden valvontaa intensiivisemmin ja voimakkaammin nuoren rikosentekoon. Nuori on veloitettu tapaamaan valvojaansa kahdesti viikossa seuraamuksen alkuvaiheessa. Tapaamistehyettä voidaan myöhemmin tarkistaa, jos nuoren tilanne on hyvä.

Lain 12 §:n mukaan nuorisorangaistukseen tuomittu on velvollinen noudattamaan toimeenpanosuunnitelmaa ja siihen perustuvia määräyksiä. Tuomittu ei saa valvontatapaamisessa tai muussa nuorisorangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvässä tilaisuudessa käyttää päihdyttävää ainetta eikä olla päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena.

Nuorisorangaistuksesta annetun lain 15–19 §:ssä on säännökset nuorisorangaistuksen ehtojen rikkomisesta. Valvontatapaamisen tai täytäntöönpanoon kuuluvan tilaisuuden laiminlyönnistä voi seurata poliisin suorittama nouto. Ehtojen rikkomisesta voi seurata suullinen tai kirjallinen huomautus taikka kirjallinen varoitus. Vakavimmissa tapauksissa eli jos tuomittu ei aloita nuorisorangaistuksen suorittamista, jättää suorittamisen kesken tai ei ojennu varoituksesta eikä hänellä ole menettelyynsä hyväksyttävää syytä, Rikosseuraamuslaitos vie asian syyttäjän käsiteltäväksi, joka niin harkitessaan voi saattaa asian tuomioistuimen ratkaistavaksi. Jos tuomioistuin toteaa tuomitun menetelleen edellä kerrotulla tavalla, sen tulee tuomita nuori suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen osan sijasta muuhun rangaistukseen. Tuomioistuimen valitessa uuden rangaistuksen lajia sen on otettava huomioon tuomitun ikä, suorittamatta jäänyt nuorisorangaistuksen osa, tuomitavan moitittavan menettelyn vakavuusaste ja nuorisorangaistuksen tuomitse-

miseen johtaneen rikoksen laatu. Jos nuorisorangaistus on jäänyt kokonaan tai huomattavassa määrin suorittamatta ja jos siihen on kokonaisuutena arvioiden erityistä syytä, suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen osan tilalle voidaan tuomita ehdoton vankeusrangaistus.

Huhtikuun 1 päivänä 2014 nuorisorangaistusta suoritti yhdeksän henkilöä.

Vuonna 2013 tuli täytäntöönpantavaksi kuusi nuorisorangaistusta. Täytäntöön pantavina olleiden nuorisorangaistusten päivittäinen keskimäärä oli kuusi. Yhteensä täytäntöönpanossa tuona vuonna oli 13 nuorisorangaistusta. Vuoden 2013 aikana nuorisorangaistuksen suoritti loppuun kolme nuorta. Vankeudeksi muunnettiin kaksi nuorisorangaistusta.

Nuorisorangaistusta on käytetty vähemmän kuin sitä valmisteltaessa arvioitiin. Nuorisorangaistuksesta saadut kokemukset ovat kuitenkin hyviä: vaikeassakin elämäntilanteessa olevia nuoria on voitu tukea oikeansuuntaisiin valintoihin ja auttaa heitä elämään täysin tai lähes rikoksetonta elämää. Vuonna 2007 julkaistussa Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa (230 ja 231/2007) todetaan, että valvojien arvioiden mukaan nuorisorangaistus oli ollut mielekäs seuraamus noin joka toiselle nuorelle. Valvojat pitivät seuraamusta mielekkäänä esimerkiksi siksi, että nuori oli hyötynyt intensiivisestä puuttumisesta, nuoren elämäntilanne oli parantunut, nuoren rikoskierteeseen tai päihteiden ongelmakäyttöön oli pystytty puuttumaan tai nuori oli oppinut ymmärtämään tekojensa vakavuuden ja seuraukset aikaisempaa paremmin. Tutkimuksen piiriin kuuluneista nuorista vuoden aikana uuden rikosrekisteriin merkittävän rangaistuksen oli saanut 42 prosenttia. Vankilarangaistukseen tuomittiin 1–2 vuoden seuranta-aikana 16 prosenttia aineiston nuorista.

Vuoden 2011 alusta lukien voimaan tullut nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annettu laki (633/2010) edellyttää kattavaa nuoren elämäntilanteeseen paneutumista. Tässä yhteydessä arvioidaan myös sitä, miten seuraamusvalinnalla voidaan edistää nuoren sosiaalista selviytymistä ja ehkäistä hänen syyllistymistään uusiin rikoksiin. Seuraamusselvitysmenettelyn vakiintuminen

saattaa lisätä nuorisorangaistuksen käyttöä, koska selvitys- ja arviointitilanteessa ovat pohdittavina ehkä aikaisempaa systemaattisemmin kaikki käytössä olevat sosiaalisten valmiuksien ja uusintarikollisuuden ehkäisemisen keinot.

Ehdonalaisen vapauden valvonta

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain (782/2005) 1 §:n mukaan valvonnan tarkoituksena on lisätä yleistä turvallisuutta tukemalla valvottavaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi ja estämällä häntä tekemästä uusia rikoksia. Lain 2 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos huolehtii valvonnan täytäntöönpanosta. Lain 3 §:ssä on säädetty valvojana toimivasta Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehestä ja hänen apunaan toimivasta apuvalvojasta.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 4 §:n mukaan ehdonalaiseen vapautteen päästettävä vanki asetetaan valvontaan, jos koeaika on pidempi kuin yksi vuosi, jos rikos on tehty alle 21-vuotiaana tai jos vanki itse sitä pyytää taikka jos vanki on sitoutunut noudattamaan valvotusta koevapaudesta annetun lain (629/2013) 4 §:ssä tarkoitettua läikehoitoa ja siihen mahdollisesti liitettyä muuta hoitoa ja tukea koskevia ehtoja. Näistä syistä huolimatta vanki voidaan jättää valvontaan määräämättä, jos se on vangin odotettavissa olevan maasta poistamisen, vakavan sairauden tai muun erityisen syyn vuoksi selvästi tarpeetonta.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 5 §:ssä ovat säännökset valvonnan sisällöstä. Valvonta sisältää valvojan ja valvottavan säännöllisiä tapaamisia, joiden avulla seurataan valvottavan olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia. Valvontatapaamisten tarkoituksena on parantaa valvottavan kykyä kantaa vastuuta ja toimia yhteiskunnassa hyväksyttävällä tavalla. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia. Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia, erityisen tuen ja valvonnan tarpeessa olevalla valvottavalla kuitenkin enintään 30 tuntia. Valvontatapaamisissa käsitellään erityisesti rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöi-

tä. Valvottavaa on avustettava yhteydenotoissa viranomaisiin ja muihin elämäntilanteen järjestämisen kannalta tarpeellisiin tahoihin. Valvottava on myös ohjattava tarvittavien tukitoimenpiteiden ja palveluiden käyttäjäksi. Valvonnan yksityiskohtaisempi sisältö ilmenee valvontasuunnitelmasta, joka on laadittava valvottavan tarpeiden mukaan ja sovitettava yhteen vankeusaikaisen rangaistusajan suunnitelman kanssa.

Valvottavan velvollisuuksista ovat säännökset ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 6 §:ssä. Valvottava on velvollinen osallistumaan valvontasuunnitelman laatimiseen ja pitämään yhteyttä valvojaan siten kuin valvontasuunnitelmassa on todettu. Jos valvottava on sitoutunut edellä tarkoitettuun lääkehoitoon, hänen on annettava lääkityksen käytön valvomiseksi ja hoidon turvallisuuden varmistamiseksi välttämättömät virtsa- tai verinäytteet. Valvottavan on noudatettava valvojan antamia, valvonnan toteuttamiseksi tarpeellisia määräyksiä. Valvottava ei saa valvontatapaamisessa olla päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 10 § sisältää säännökset valvottavalle kuuluvien velvollisuuksien rikkomisesta. Velvollisuuksien rikkomisesta voi seurata Rikosseuraamuslaitoksen antama kirjallinen varoitus tai törkeässä rikkomistapauksessa ilmoituksen tekeminen syyttäjälle. Jos syyttäjä arvioi, että jäännösrangaistuksen osa olisi pantava täytäntöön, hänen on tehtävä asiaa koskeva vaatimus tuomioistuimelle. Jos tuomioistuin toteaa valvottavan rikkoneen velvollisuuksiaan törkeästi ja jos siihen valvottavan henkilöön liittyvät ja rikkomukseen johtaneet syyt kokonaisuutena huomioon ottaen on erityistä syytä, se voi määrätä jäännösrangaistusta täytäntöönpantavaksi vähintään neljä ja enintään 14 päivää.

Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 11 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos voi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan, jos valvonta-ajan kestänyt vähintään kuusi kuukautta on käynyt ilmeiseksi, ettei valvonnan jatkaminen ole tarpeen.

Huhtikuun 1 päivänä 2014 ehdonalaisen vapauden valvonnassa oli 1 052 henkilöä.

Vuonna 2013 asetettiin valvontaan 753 ehdonalaiseen vapauteen päästettyä henkilöä.

Täytäntöön pantavina olleiden ehdonalaisen vapauden valvontojen päivittäinen keskimäärä oli 1 040.

Valvottu koevapaus

Lokakuun 2006 alusta lukien käytössä olleen valvottu koevapauden avulla pyritään helpottamaan etenkin pidempää vankeusrangaistusta suorittavien vankien vapautumisvaihetta ja sijoittumista takaisin yhteiskuntaan. Tuolloin valvottu koevapauden sisällöstä ja täytäntöönpanosta säädettiin vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen (509/2006) 10 luvussa. Vuoden 2014 alusta lukien on ollut voimassa laki valvottu koevapaudesta. Lain 2 §:n mukaan valvottu koevapauden tarkoituksena on suunnitelmallisella ja asteittaisella vapauttamisella ylläpitää ja edistää vangin valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan. Valvottu koevapauden sisältönä on koevapautteen sijoitetulle toimeenpanosuunnitelmassa määrätty velvollisuus pysyä asunnossaan, osallistua hänelle määrättyyn toimintaan ja noudattaa muita kyseisessä laissa säädettyjä velvollisuuksia. Valvottu koevapaus voidaan panna täytäntöön muusakin sopivassa paikassa.

Valvottu koevapaudesta annetun lain 4 §:n mukaan valvottu koevapauden ehdoksi voidaan asettaa, että seksuaalirikoksesta tuomittu vanki sitoutuu noudattamaan Rikosseuraamuslaitoksen lääkärin hänelle asettamia seksuaalirikoksen uusimisen ehkäisemiseksi tarkoitettua lääkehoitoa koskevia määräyksiä ja sitoutuu tällaisen lääkehoidon valvontaan. Lääkehoitoa koskevien määräysten noudattamisen lisäksi ehdoksi voidaan asettaa, että vanki sitoutuu noudattamaan psykososiaalista hoitoa ja tukea koskevia määräyksiä. Tällöin ehdoksi asetetaan myös, että vanki sitoutuu jatkamaan lääkehoitoa sekä siihen mahdollisesti liitettyä muuta hoitoa ja tukea sekä suostuu niitä koskevien määräysten noudattamisen valvontaan myös ehdonalaisessa vapaudessa.

Valvottu koevapauden käytännön kokemukset osoittavat sen olevan toimiva keino vapauttaa vanki tuetusti, hallitusti ja kontrolloidusti. Valvottu koevapautta valmisteltaessa ollaan tiiviissä yhteistyössä muiden vapauttamiseen liittyvien toimijoiden kanssa.

On todettu, että valvotun koevapauden avulla kyetään panostamaan vapautumisen kannalta herkkään alkuvaiheeseen.

Huhtikuun 1 päivänä 2014 valvotussa koevapaudessa oli 171 henkilöä.

Vuonna 2013 valvottuun koevapauteen päästettiin 504 vankia. Mainitun vuoden aikana päättyi 513 valvottua koevapautta. Peruutettuja koevapauksia oli 65 eli 13 prosenttia aloitetuista. Kaikki valvotun koevapauden peruutukset eivät johdu ehtojen rikkomisesta, vaan on myös tapauksia, joissa koevapauden edellytykset eivät enää täyty. Valvotussa koevapaudessa oli vuonna 2013 keskimäärin 151 henkilöä päivässä.

Muita ehdottoman vankeuden sijasta käytettäviä seuraamuksia tai toimenpiteitä

Toimenpiteistä luopuminen

Esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 9 § sisältää säännökset esitutkinnan toimittamatta jättämisestä ja esitutkinnan lopettamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan esitutkinta saadaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia. Lähtökohtaisesti näissä tilanteissa on kyse vähäisistä rikoksista, joissa asianomistajalla ei ole vaatimuksia. Luvun 10 §:n 1 momentin mukaan syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista. Pykälän 2 momentin nojalla syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä myös päättää, että esitutkinta lopetetaan, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen tai jos jo suoritettujen esitutkintatoimenpiteiden perusteella on varsin todennäköistä, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muulla kuin 1 momentissa

mainitulla perusteella. Esitutkinnan lopettaminen edellyttää lisäksi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan jatkamista. Esitutkinta on 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa aloitettava uudelleen, jos siihen asiassa ilmenneiden uusien seikkojen vuoksi on perusteltua syytä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 §:n nojalla syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta, milloin rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja rikosta on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta syyttämättä jättämisen edellytykset ovat lievemmät: syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta, milloin rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta ja sen katsotaan johtuneen pikemminkin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan. Luvun 8 §:n mukaan, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, syyttäjä saa sen lisäksi, mitä 7 §:ssä säädetään, jättää syytteen nostamatta, milloin 1) oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat; taikka 2) rikos ei yhteisen rangaistuksen määräämistä tai aikaisemmin tuomitun rangaistuksen huomioon ottamista koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään. Luvun 10 §:n nojalla syyttämättä jätetyllä on mahdollisuus saada syyllisyyttään koskeva ratkaisu tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Rikoslain 6 luvun 12 §:n mukaan tuomioistuimien saa jättää rangaistukseen tuomitsematta, jos rikosta on sen haitallisuuteen tai tekijän syyllisyyteen nähden pidettävä vähäisenä, tekijä on tehnyt rikoksen alle 18-vuotiaana ja teko on johtunut ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta, rikos on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä anteeksiannettavaan tekoon rinnastettava, rangais-

tusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana taikka rikos ei yhteisen rangaistuksen määräämistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.

Toimenpiteistä luopumissäännöksiä on myös eräissä erityissääöksissä, kuten tielikennelaissa, alkoholilaissa ja ennakkoperintälaissa.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen mukaan poliisi jättää vuosittain syyttäjälle ilmoittamatta useita satojatuhausia rikoksia. Pääosin näissä on kyse liikenne rikkomuksista ja erilaisista järjestyksirikkomuksista, joissa poliisi on rikosoikeudellisten toimenpiteiden sijasta hoitanut asian esimerkiksi huomauttamalla tekijää. Varsinaisia kirjallisia ilmoittamattajättämispäätöksiä kirjattiin vuonna 2012 noin 37 000. Vuonna 2011 niitä oli hieman alle 41 000. Esitutinnan rajoittamisia syyttäjän määräyksellä tehtiin vuonna 2012 noin 4 800 tapauksessa. Vuonna 2011 tehtiin 467 seuraamusluontoista syyttämättä jättämispäätöstä. Yleisimmät seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen perusteet ovat kokonaistilanteen kohtuus ja rikoksen vähäisyys. Näitä kahta perustetta on käytetty 76 prosentissa seuraamusluontoisia syyttämättä jättämisiä. Vuonna 2008 tehtiin 554 seuraamusluontoista tuomitsematta jättämispäätöstä. Vähäisyysperuste oli yleisimmin käytetty tuomitsematta jättämisen syy (38 prosenttia). Seuraamusluontoista tuomitsematta jättämistä on käytetty vain varsin lievissä rikoksissa. Ilmeistä on, että syyttämättä jättämisen yleistyminen on vähentänyt tuomitsematta jättämisen tarvetta etenkin nuoremmassa ikäryhmissä. Tuomitsematta jättämisen osuus kaikista oikeudenkäynnissä vuonna 2008 tuomituista rikoksista oli 0,8 prosenttia.

Rikosasioiden sovittelu

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) 1 §:n mukaan rikosasioiden sovittelulla tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkii

omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä sen hyvittämisiksi. Lain 2 §:n mukaan sovittelu edellyttää osapuolten asianmukaista suostumusta menettelyyn. Suostumuksen voi peruuttaa, jolloin sovitteluun ei ryhdytä tai se keskeytetään. Lain 3 §:ssä on säädetty sovittelussa käsiteltävistä asioista: sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi on erityinen suojan tarve.

Lakiin perustuvaa sovittelutoimintaa on järjestetty vuoden 2006 alusta lukien. Tänä aikana sovittelussa käsiteltävien rikosasioiden määrä on lisääntynyt selvästi. Vuonna 2011 rikoksiin liittyviä sovitteluja oli lähes 13 000. Tämä on kahdeksan prosenttia suurempi määrä kuin edellisvuonna. Vuonna 2011 sovitteluun ohjatuista rikoksista oli väkivaltarikoksia yli puolet (53 prosenttia). Kaikista sovitteluun tuoduista rikoksista oli lähisuhdeväkivaltarikoksia noin 15 prosenttia. Törkeiden pahoinpitelyjen osuus oli yksi prosentti. Väkivaltarikosten jälkeen seuraaviksi yleisimmät sovitteluun tulevat rikokset ovat vahingonteko, varkaus, laiton uhkaus, petos, kunnianloukkaus ja kotirauhan rikkominen. Kaikista rikoslakirikoksista runsaat kaksi prosenttia tuotiin sovittelukäsittelyyn. Sovittelu käynnistettiin 70 prosentissa sovittelukäsittelyyn tuoduista rikoksista. Käynnistetyissä sovitteluissa päästiin sopimukseen 90 prosentissa rikosasioista. Käynnistetyistä rikossovitteluista keskeytyi kahdeksan prosenttia. Sovitteluun tulleissa rikosasioissa oli tekijöiksi epäillyistä alle 21-vuotiaita 45 prosenttia ja asianomistajista vajaa kolmasosa. Tekijöiksi epäillyistä alle 15-vuotiaiden osuus oli noin 15 prosenttia.

Valtion ja kuntien välinen yhteistyö ja kustannusten jako rikosseuraamusten täytäntöönpanossa sekä ennen ja jälkeen täytäntöönpanon

Yhdyskuntaseuraamusten perusajatus on, että seuraamus pannaan täytäntöön tuomitun

henkilön yhteisössä. Tavoitteena on, että henkilö pystyy elämään mahdollisimman tavanomaista elämää yhteisönsä jäsenenä. Ajatukseen sisältyy myös se, että henkilö on kotikuntansa täysivaltainen jäsen. Oikeusministeriön asettamien kriminaalipoliittisten tavoitteiden eräänä osana on sovittaa rikosseuraamusjärjestelmän rakenne ja toiminta nykyistä paremmin yhteen yhteiskunnan yleisten tukijärjestelmien kanssa. Nyky-yhteiskunnassa kriminaalipoliittinen toimijakenttä ulottuu oikeusministeriön hallinnonalan ulkopuolelle. Muilta hallinnonaloilta rikollisuuden ehkäisyyn tähtäävässä työssä ovat keskeisesti mukana esimerkiksi poliisi, sosiaali- ja terveystoimi, työvoimahallinto sekä koko kuntasektori.

Suuri osa vankeusrangaistusta suorittamaan tulevista on fyysisesti ja psyykkisesti huonokuntoisia. Näin ollen pyrittäessä rikokseen syyllistyneen henkilön elämän edellytysten kohentamiseen usein on kyse henkilön terveyden ja sosiaalisen tilanteen parantamisesta. Tällöin keskeisiä ovat yleisen palvelujärjestelmän tarjoamat, esimerkiksi päihdehuollon ja mielenterveyshuollon toimenpiteet. Niiden ei tulisi katketa edes ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aikana.

Erityinen rikoksenteekijöiden elämäntilanteessa nähtävissä oleva piirre on se, että rikollisuus keskittyy yhä selvemmin yhteiskunnan marginaalissa eläviin ryhmiin ja henkilöihin. Heillä rikollinen käyttäytymismalli saattaa olla opittua jo edelliseltä sukupolvelta.

Edellä todetut seikat kertovat rikoksenteekijään vaikuttamisen vaikeudesta. Toisaalta rangaistuksen täytäntöönpano voi olla erityinen asioihin puuttumisen aika, jolloin toimenpiteiden käynnistäminen tai tehostaminen voi olla mahdollista. Siksi kuntien ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyö hoito- ja huoltotoimenpiteiden toteutuksessa on tärkeää. Yhteistyötavoitteen toteuttaminen on ongelmallista kuntien vaikean taloudellisen tilanteen vuoksi. Määrärahojen vähäisyys sekä säästöjen toteuttamisveloitteet vaikeuttavat myös Rikosseuraamuslaitoksen mahdollisuuksia järjestää rikoksista tuomittujen tarvitsemia toimintoja. Kunnilta odotettaviin palveluiden ja toimintojen järjestelyihin liittyy myös periaatteellisia ongelmia, kuten

voidaanko rikoksesta tuomittu asettaa joidenkin kuntouttavien toimenpiteiden saajana muiden kuntalaisten edelle. Resurssien niukkuus voi olla omiaan kannustamaan toimivien yhteistyömuotojen kehittämiseen. Lisäksi saavutettavat vaikuttavuushyödyt merkitsisivät uusintarikollisuuden vähenemistä, mikä puolestaan merkitsisi turvallisuuden ja hyvinvoinnin lisääntymistä sekä säästöjä kaikilla hallinnonaloilla.

Rikosseuraamusalan ja rikoksesta tuomitun henkilön kotikunnan välillä on paikoin epäselvyyttä siitä, kumman tahon velvollisuutena on järjestää ja maksaa henkilön rikoksetoman elämän tukemiseksi tarvittava toiminta. Tilanteen ongelmallisuus on havaittavissa esimerkiksi pyrittäessä vaikuttamaan rikokseen syyllistyneiden yleisimpään ongelmaan eli päihdeongelmaan. Kunta on päihdehuoltolain nojalla velvollinen järjestämään tarvittavan päihdehuollon. Rikosseuraamuslaitos puolestaan on velvollinen panemaan rangaistukset täytäntöön siten, että rangaistuksen suorittajan valmiudet elää rikoksetonta elämää paranevat. Päihdeongelman yhteys rikosten tekemiseen on useimmissa tapauksissa ilmeinen. Kun yhdyskuntaseuraamusta suorittavan henkilön rikosten tekemiseen vaikuttaa päihdeongelma ja hän itse olisi motivoitunut ongelmaansa hoitamaan, tulisi olla ennakoitavissa, minkä tahon velvollisuutena on järjestää ja maksaa päihdehuollon toimenpiteet. Epäselvä vastuunjako vaikeuttaa toiminnan järjestämisen valmistelua ja toteutusta. Ongelman epäselvyys on kärjistynyt entisestään, koska niin valtion kuin kuntienkin resurssit järjestää palveluita ovat vähentyneet. Rikoksenteekijöiden ongelmat ovat usein vielä siinä määrin syvät, että heidän tilanteensa parantaminen edellyttää erityisiä toimenpiteitä.

Kun aivan viime aikoina on otettu käyttöön uusia seuraamusmuotoja, eduskunta on päättänyt siihen, että kuntatalouden kestävämmän tilanteen vuoksi kunnille ei ole säädetty tehtäviä ilman vastaavan määrärahan osoittamista. Esimerkiksi marraskuun 2011 alusta lukien voimaan tulleen valvontarangaistuksesta annetun lain eduskuntakäsittelyssä lakivaliokunta otti kantaa kustannustenjakoaasiin ja totesi (LaVM 30/2010 vp) muun muassa kantavansa huolta kuntien resurssien

riittävydestä nykyisessä taloudellisessa tilanteessa ja pitää sen vuoksi välttämättömänä edellyttää, että valvontarangaistuksen käyttöönotolla ei aiheuteta kunnille lisäkustannuksia. Eduskunnan vastauksessa (EV 266/2010 vp) on asiaa koskeva lausuma: eduskunta edellyttää, että valvontarangaistuksen käyttöönotolla ei aiheuteta kunnille lisäkustannuksia.

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö ja Euroopan neuvoston suositukset

Yleisiä suuntauksia yhdyskuntaseuraamusjärjestelmien kansainvälisessä kehityksessä

Yhdyskuntaseuraamuksia on kehitetty kahden viime vuosikymmenen aikana sekä kontrolloitua että kuntouttavilta sisällöiltään yhä monimuotoisemmiksi. Useat maat ovat yhdistäneet aikaisemmin erillisiä yhdyskuntaseuraamuksia suuremmiksi kokonaisuuksiksi, joiden puitteissa yhdyskuntaseuraamuksen sisältöä voidaan muokata yksilöllisesti. Yleistä on myös erillisten, laajempien hoidollisten ja kuntoutuksellisten seuraamusten käyttöönotto. Tavoitteena on ollut yhdyskuntaseuraamusten rangaistuksellisen ja kuntoutuksellisen painoarvon lisääminen rikosseuraamusjärjestelmissä.

Kansainvälisessä kehityksessä yhteisenä pyrkimyksenä on ollut erityisesti lyhyiden, alle vuoden pituisten vankeusrangaistusten korvaaminen yhdyskuntaseuraamuksilla. Lisäksi on nähtävissä se, että valvonnallisia ja kuntouttavia elementtejä tehostamalla yhdyskuntaseuraamusten käyttömahdollisuuksia on voitu laajentaa.

Useissa vertailumaissa nuorten seuraamusjärjestelmä on eriytynyt omaksi järjestelmäkseen. Sosiaalityö ja muu paikallisviranomais-taso ovat tiiviimmin mukana nuorten rikosprosessin eri vaiheissa kuin Suomessa. Lisäksi vertailumaissa on otettu käyttöön restoratiiviselle ajattelulle perustuvia seuraamuksia.

Ruotsi

Ruotsin yhdyskuntaseuraamusjärjestelmää on kehitetty useassa rikosoikeuden kokonais-

uudistuksessa 1960-luvulta lähtien. Keskeisenä tavoitteena on ollut yhdyskuntaseuraamusten rangaistuksellisen uskottavuuden ja kuntoutuksellisen vaikuttavuuden tehostaminen. Yhdyskuntaseuraamusjärjestelmää koskevat keskeiset säännökset ovat rikoskaareissa sekä täytäntöönpanolaeissa ja nuoria rikoksentekejiä koskevassa lainsäädännössä.

Yleisiä yhdyskuntaseuraamuksia ovat ehdollinen tuomio ja suojeluvalvonta. Käytössä on myös yhdyskuntapalvelu ehdolliseen tuomioon ja suojeluvalvontaan sekä sopimushoito suojeluvalvontaan liitettynä määräyksiä. Lisäksi käytössä on sähköinen valvonta lyhyiden ehdottomien vankeusrangaistusten täytäntöönpanomuotona ja vaiheittaiseen ehdolliseen vapauttamiseen liitettynä ehtona. Nuoria rikoksentekejiä varten on erikseen hoidollisesti ja kuntoutuksellisesti painottuneita seuraamuksia.

Ehdollinen tuomio voidaan nykyäänösten mukaan tuomita, kun sakkorangaistus ei ole riittävän ankara seuraamus. Ehdollinen tuomio määrätään kahden vuoden koeajaksi ilman valvontaa. Ehdollisen tuomion oheisseuraamuksena voidaan koventamisperusteina tuomita korkeintaan 200 päiväsakkoa. Lisäksi tuomioistuin voi määrätä erityisehdoksi raha- tai työsuorituksen rikoksen aiheuttaman haitan sovittamiseksi. Tätä on käytetty kuitenkin harvoin. Yhdyskuntapalvelua tuomioistuin voi määrätä 40–240 tunnin rajoissa rikoksen vakavuudesta riippuen. Määräys yhdyskuntapalvelusta tuomitaan vaihtoehtona vähintään 14 ja korkeintaan vuoden mittaiselle ehdottomalle vankeusrangaistukselle.

Suojeluvalvonta otettiin käyttöön vuonna 1965 pääpainon ollessa tuolloin kuntoutuksellisissa ja sosiaalistavissa näkökohdissa. Suojeluvalvontaa on sittemmin tehostettu myös rangaistukselliset lähtökohdat enemmän huomioivaksi. Nykyään suojeluvalvontaan voidaan tuomita, kun sakkorangaistus ei ole riittävä seuraamus. Suojeluvalvonta tuomitaan kolmen vuoden koeajaksi. Siihen kuuluu aina vähintään vuoden kestävä valvonta, jota voidaan pidentää suojeluvalvontaan liitettyjen määräysten noudattamisen tukemiseksi. Tuomioistuin voi määrätä suojeluvalvontaan erityisiä ehtoja koskien asumista, työtä, opiskelua sekä päihdehoitoa. Lisäksi tuomioistuin voi tuomita suojeluvalvon-

taan erillisen määräyksen yhdyskuntapalvelusta koventamisperusteena samalla tavalla kuin ehdollisessa tuomiossa. Suojeluvalvonta voidaan myös yhdistää vähintään 14 vuorokauden ja enintään kolmen kuukauden ehdottomaan vankeuteen niin kutsuttuna yhdistelmärangaistuksena. Vankeusrangaistus voidaan yhdistää suojeluvalvontaan vain silloin, kun se on erityisen perusteltua ottaen huomioon rikoksen rangaistusarvon sekä syytetyn aikaisemman rikollisuuden. Suojeluvalvontaan voidaan lisätä tuomioistuimen päätöksellä myös määräys päihdeongelman hoidosta erityisen hoitosuunnitelman mukaisesti eli sopimushoito. Edellytyksenä on se, että päihdeongelma on ollut selkeästi yhteydessä rikolliseen toimintaan ja että tuomittu suostuu hoitoon. Sopimushoito tuomitaan enintään kahden vuoden ehdottoman vankeusrangaistuksen vaihtoehtona.

Sähköinen intensiivivalvonta on käytössä korkeintaan kuuden kuukauden ehdottomien vankeusrangaistusten vaihtoehtona. Se ei ole tuomioistuimen määräämä erillinen seuraamus vaan vankeusrangaistuksen täytäntöönpanomuoto, josta päättää Rikosseuraamuslaitos (Kriminalvården). Vankeusrangaistukseen tuomitun on haettava Rikosseuraamuslaitokselta mahdollisuutta suorittaa vankeus sähköisesti valvottuna. Intensiivivalvontaa koskevat samat ehdonalaista vapauttamista koskevat säädökset kuin vankeusrangaistuksesta vapauttaessa. Sähköisen intensiivivalvonnan täytäntöönpanomuodoista säädetään laissa intensiivivalvonnasta. Intensiivivalvontaan sisältyvät asumis- ja toimintavelvoitteet sekä aikataulu ovat samankaltaiset kuin muissakin maissa. Tutkimusten mukaan intensiivivalvonnan on todettu vaikuttaneen siihen, että monet siihen tuomituista ovat pystyneet pidättäytymään päihteistä ja rikollisesta elämäntavasta. Sähköisen intensiivivalvonnan käyttö on vaihdellut noin 3 000 – 3 500 henkilön välillä vuosina 1999–2008. Keskeyttämisten määrä on pysynyt samana ajanjaksona alle kymmenessä prosentissa.

Sähköinen intensiivivalvonta otettiin keuhkokuumeesta käyttöön myös osana ehdonalaista vapauttamista ennen säännönmukaista ehdonalaiseen vapauteen pääsemisen määräaikaan vuonna 2001. Ennen määräaikaan tapahtuvasta vapauttamisesta luovuttiin kui-

tenkin täytäntöönpanolain uudistuksen yhteydessä. Vapauttaminen ennen määräaikaan tapahtuva vaiheittaisena vapauttamismenettelynä ja siitä säädetään vankeuslaissa. Vaiheittaisia menettelyjä ovat lupa osallistua päiväaikaan laitoksen ulkopuoliseen työhön, opiskeluun ja muuhun vastaavaan vapauteen sopeutumista edistävään toimintaan, lupa olla laitoksen ulkopuolisessa hoidossa, asuminen puolimatkan talossa sekä lupa suorittaa vankeusrangaistuksen loppuosa kotona. Kaikkiin vaiheisiin voidaan vankeuslain mukaan liittää tarpeen mukaan määräys sähköisestä valvonnasta sähköistä intensiivivalvontaa koskevien ehtojen mukaisesti. Ehdonalaisten vapauttamisen uudistuksella haluttiin kehittää yksilöllisempiä mekanismeja tukemaan laitosaikana alkanutta myönteistä kehitystä.

Ennen määräaikaan tapahtuva vapauttaminen perustuu nyt jokaista vaihetta varten tehtyyn riski- ja tarvearviointiin. Mahdollisuus siirtyä vapaampiin olosuhteisiin riippuu aikaisempaa enemmän siitä, millaiseksi laitosaikainen kehitys, uusimisriski ja elämäntilanne arvioidaan. Tästä huolimatta kahden kolmasosan määräajassa tapahtuva vapautuminen on kuitenkin edelleen pääasiallinen ehdonalaisten vapauttamisen peruste. Määräajassa tapahtuvaan ehdonalaiseen vapauteen liittyy koeaika, joka vastaa jäljellä olevaa rangaistusaikaa. Ehdonalaiseen vapauteen voidaan Rikosseuraamuslaitoksen päätöksellä liittää tarpeen mukaan myös valvonta. Valvontaan asetetun on pidettävä säännöllisesti yhteyttä valvojaan. Valvontaan voidaan myös sisällyttää Rikosseuraamuslaitoksen yhteydessä olevan valvontalautakunnan päätöksellä samanlaisia määräyksiä kuin suojeluvalvonnassa koskien asumista, työtä ja päihdehoitoa.

Nuoria lainrikkoojia varten ovat käytössä nuorisopalvelu ja nuorisohoitoseuraamus, joiden täytäntöönpanosta vastaa sosiaalilautakunta. Ruotsissa rikosvastuun ikäraja on 15 vuotta. Nuorisopalveluun ja nuorisohoitoon voidaan tuomita alle 21-vuotiaat nuoret pääasiallisen tuomitsemisikärajan ollessa kuitenkin alle 18 vuotta. Nuorisopalveluun tuomitseminen edellyttää nuoren suostumusta sekä sitä, että seuraamus sopii hänelle ottaen huomioon nuoren kehitysaste sekä henkilökohtaiset olosuhteet. Nuorisopalveluun tuo-

mitun on tehtävä palkatonta työtä ja osallistuttava muuhun hänelle järjestettyyn toimintaan vähintään 20 ja enintään 150 tunnin ajan.

Nuorisohoitoon tuomitsemisen perusteena on sosiaalipalvelulaissa tarkoitettu hoidon tarve ja se, että tarvittava hoito voidaan myös järjestää. Tuomitseminen tapahtuu sosiaalilautakunnan lausunnon ja hoitosuunnitelman pohjalta. Tuomioistuimen on ilmoitettava täytäntöönpanomuodosta ja hoitosuunnitelmasta päätöksessään. Hoitoseuraamukseen voidaan oikeuden päätöksellä liittää kovan- tamisperusteena enintään 200 päiväsakkoa tai nuorisopalvelua 20–150 tuntia. Sekä nuorisopalvelua että nuorisohoitoseuraamusta koskevat nykyään samat rikoslain suhteellisuusperiaatteet kuin aikuisillakin eli niiden on oltava tarpeeksi rajoittavia ja suhteessa rikoksen rangaistusarvoon.

Ruotsin rikosseuraamusjärjestelmää koskevaa lainsäädäntöä uudistetaan parhaillaan. Uudistusten on tarkoitus tulla voimaan lähivuosina. Uudistusta valmistellut toimikunta ehdottaa oikeusministeriölle vuonna 2012 jättämässään mietinnössä (SOU 2012:34) tuntuja muutoksia yleiseen seuraamusjärjestelmään samoin kuin nuoria koskeviin seuraamuksiin. Yleinen seuraamusjärjestelmä koostuu tulevaisuudessa vankeudesta ja sakosta. Ehdollinen tuomio, suojevaluvalvonta sekä intensiivivalvonta erillisinä seuraamuksina lakkautetaan. Ne on tarkoitus korvata vankeudella, joka voidaan rikostyypistä riippumatta määrätä ehdollisena silloin, kun syytettyä ei aikaisemmin ole tuomittu rikoksista. Ehdolliseen vankeuteen yhdistetään rikoksen vakavuudesta riippuen erilaisia lisäsanktioita, kuten sakko, yhdyskuntapalvelu, sähköinen valvonta sekä erilaisia hoito- ja kuntoutustoimenpiteitä. Ehdotuksen mukaan 18–20-vuotiaita tuomittaisiin aikaisempaa enemmän yleisen seuraamusjärjestelmän mukaisiin seuraamuksiin. Alle 18-vuotiaisiin sovelletaan nuorille erityisesti suunniteltuja seuraamuksia, joiden täytäntöönpanosta vastaa kuntien sosiaalihuolto ja valtion laitoshallitus. Uusiksi alle 18-vuotiaille nuorille tuomittaviksi seuraamuksiksi ehdotetaan varoitusrangaistusta, yhteydenpitovelvoitetta ja nuorisovalvontaa. Varoitusrangaistus on pienen sakorangaistuksen vaihtoehto. Yhteydenpito-

velvoite on sosiaalihuollon täytäntöön pane- ma hoitoseuraamuksen ja nuorisopalvelun vaihtoehto. Yhteydenpitovelvoitteella nuori velvoitetaan olemaan yhteydessä kunnan sosiaalihuollon määräämään yhdyshenkilöön, jonka tehtävänä on kontrolloida ja tukea nuorta. Nuorisovalvonta tuomitaan vakavammista rikoksista, joista voidaan määrätä enintään vuoden vankeustuomio. Se on sähköisesti valvottu yhdyskuntaseuraamus, jonka täytäntöönpanosta vastaa valtion laitoshallitus.

Norja

Norjassa ei ole tällä hetkellä yhtenäistä yhdyskuntaseuraamuslainsäädäntöä. Yhdyskuntaseuraamuksia koskevat muutokset on tehty olemassa olevaa lainsäädäntöä uudistamalla. Keskeisimmät lait ovat rangaistusten täytäntöönpanolaki sekä rikoslaki, joissa säädetään sekä yhdyskuntaseuraamuksista että vankeusrangaistuksista.

Yhdyskuntaseuraamuksia on Norjassakin muutettu aikaisempaa monipuolisemmiksi ja vaativammiksi yhdistämällä ne laajempia valvonnallisia ja hoidollisia elementtejä sisältäviksi kokonaisuuksiksi. Tavoitteena on, että kaksi kolmasosaa rikosoikeudellisista seuraamuksista pannaan täytäntöön yhdyskuntaseuraamuksina.

Yhdyskuntapalvelu sekä ehdollinen tuomio valvontavelvoitteella korvattiin vuodesta 2002 lähtien laajempisisältöisellä yhdyskuntarangaistuksella. Yhdyskuntarangaistus voidaan tuomita korkeintaan yhden vuoden vankeusrangaistuksen sijaan. Tuomittava rangaistus vaihtelee 30 ja 420 tunnin välillä. Yhdyskuntarangaistuksen ohessa voidaan tuomita sakkoja ja korkeintaan 60 päivän ehdoton vankeusrangaistus, jos tähän on erityisiä syitä. Täytäntöönpano tapahtuu yleishyödyllistä työtä tekemällä tai osallistumalla rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaviin ohjelmiin ja toimintoihin, kuten sovitteluun. Tuomioistuin voi liittää yhdyskuntarangaistukseen asumista, oleskelua, työtä, opiskelua ja päihteettömyyttä koskevia ehtoja. Päihteettömyyttä voidaan valvoa kotikäynneillä sekä velvoittamalla virtsa-, veri- ja puhallusnäyt- teiden antamiseen.

Yhdyskuntarangaistuksella pyrittiin poistamaan ne ongelmat, jotka liittyivät yhdyskuntapalvelun rajoittumiseen pelkästään työpalveluun. Yhdyskuntarangaistusten määrä on pitkään pysynyt noin 2 900 täytäntöönpanossa vuodessa. Vuodesta 2009 lähtien yhdyskuntarangaistukseen tuomittujen määrät ovat kuitenkin kääntyneet laskuun. Pääasialliset rikoslajit ovat olleet varkaudet ja muut omaisuusrikokset sekä huumausainerikokset. Liikenne rikosten osuus on kuitenkin viime vuosina kasvanut. Palkaton työ on muodostanut suurimman osan täytäntöönpanon sisällöstä, vaikka sen suhteellinen osuus onkin jonkin verran laskenut. Vuonna 2007 noin kaksi kolmasosaa yhdyskuntarangaistuksista suoritettiin palkattomana työnä. Rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaviin ohjelmiin, hoito- ja kuntoutustoimenpiteisiin (päihdehoito, psykiatrinen hoito, psykoterapia, lääketieteellinen hoito) sekä sovitteluun osallistuminen ovat olleet kasvussa.

Vuonna 2008 vakinaistettiin päihtyneen ajaneille tarkoitettu niin kutsuttu promilleohjelma. Promilleohjelma määrätään ehdollisen tuomion erityisehdoksi ja samalla vaihtoehdoksi ehdottomalle vankeustuomiolle. Ohjelma sisältää yksilöllisiä keskusteluja, keskusteluun pohjautuvaa opetusta ja hoitotarpeen kartoitusta sekä päihteiden käytön kontrollia. Opetusosuus on 20–30 tuntia ja se toteutetaan 2–3 kuukauden aikana. Yksilöllisiä keskusteluja käydään vähintään 14 päivän välein vuoden pituisen valvontajakson aikana. Ohjelmaan liittyviä ehtoja valvotaan tiukasti ja rikkomuksiin suhtaudutaan ankarasti. Vakavana rikkomuksena pidetään muun muassa aiheutonta poissaoloa sovitusta tapaamisesta tai esiintymistä päihtyneenä. Päihteettömyysvaatimusta valvotaan kotikäynnillä sekä velvoittamalla tuomittu antamaan veri-, virtsa- tai puhallusnäytteen taikka osallistumaan muuhun päihdyttävien, huumaavien ja kemiallisten aineiden käytön paljastavaan tutkimukseen. Promilleohjelmaan tuomittujen määrä on noussut tasaisesti noin 460–480 vuosittaiseen tuomioon. Tuomituista naisia on ollut noin 15 prosenttia. Yli puolet (60–70 prosenttia) promilleohjelmista toteutetaan ilman keskeyttämiseen johtavia rikkomuksia. Promilleohjelmiin tuomituista runsas kymmenesosa on saanut tähän mennessä uuden

tuomion kahden vuoden kuluttua ohjelman alkamisesta.

Ehdolliseen tuomioon on vuodesta 2006 lähtien voitu liittää kokeiluluontoisesti myös tuomioistuimen valvoma huumeohjelma Os- lon ja Bergenin alueilla. Ohjelma tuomitaan vaihtoehtona ehdottomalle vankeusrangaistukselle. Se on tarkoitettu rikoksentehtäjäille, joiden rikollisuus on yhteydessä huumeiden ja muiden päihteiden käyttöön. Ohjelman täytäntöönpanosta vastaa moniammatillinen ryhmä, jonka toimintaa tuomioistuin valvoo. Ohjelma voi sisältää yksilöllisesti sovellettua hoitoa erityisterveydenhuollossa tai kunnan terveyspalveluissa, koulutus- ja työelämän toimenpiteitä, asumisen valvontaa, vapaa-ajan toimintoja sekä sosiaalisen sektorin toteuttamia, muiden tuomitun tilanteen kannalta tärkeiden palveluiden toimenpiteitä. Huumeohjelmaan sovelletaan yleisten asumista, oleskelua, toimintaa, kanssakäymistä sekä päihteettömyyttä koskevien ehtojen lisäksi yksilöllisesti sovittavia ehtoja, joita voidaan muuttaa tarpeen mukaan. Ehtojen noudattamista valvotaan tiukasti esimerkiksi valvontakäyntien, tapaamisten sekä hoitajaksojen aikana tehtyjen päihdetestien avulla. Huumeohjelman täytäntöönpano on koettu intensiiviseksi ja resursseja vaativaksi. Täytäntöönpanosuunnitelman laatiminen tuomioistuinten vaatimalla tarkkuudella on osoittautunut vaativaksi muun muassa sen takia, että ohjelman edellyttämien hoito- ja kuntoutuspaikkojen saatavuudesta ei aina ole varmuutta. Yhteisten toimintatapojen ja menetelmien löytäminen on myös vienyt aikaa eri ammattiryhmien sovitellessa näkemyksiään yhteen. Huumeohjelman voimassaoloaika päättyy 31 päivänä joulukuuta 2014. Sen jatkamisesta ei ole vielä tehty päätöksiä.

Sähköinen valvonta otettiin käyttöön alueellisesti rajattuna kokeiluna vuonna 2008. Vuonna 2014 se laajennettiin koko maahan. Sähköinen valvonta ei ole itsenäinen seuraamus vaan täytäntöönpanon muoto, josta päättää Rikosseuraamuslaitos. Enintään neljän kuukauden pituiset ehdottomat vankeusrangaistukset sekä vankeusrangaistuksen neljä viimeistä kuukautta ennen määräaikaista vapauttamista voidaan suorittaa sähköisesti valvottuna vapaudessa. Sähköistä valvontaa koskevat samanlaiset asumista ja toimintaa

sekä päihteettömyyttä koskevat ehdot kuin muissakin Pohjoismaissa. Tuomittu saa päiväsaikaan käydä täytäntöönpanosuunnitelman mukaisesti työssä, koulussa tai muissa sovituisissa toiminnoissa. Muina aikoina hänen on oltava kotona. Tuomitun on pysyttävä päihteettömänä sekä suostuttava kriminaalihuollon intensiiviseen valvontaan. Sähköinen valvonta on tärkein valvonnan muoto. Muita valvontamuotoja ovat tapaamiset Rikosseuraamuslaitoksen aluetoimistossa, työpaikalle tehdyt tarkastuskäynnit, virtsa- ja puhalluskokeet sekä sovitut ja ennalta ilmoittamat kotikäynnit. Valvonnalla pyritään myös vaikuttamaan tuomitun asenteisiin sekä edistämään siirtymistä rikoksettomaan ja päihteettömään elämäntapaan.

Sähköisen valvonnan käyttö on lisääntynyt. Vuonna 2010 oli pantu täytäntöön 1 679 lyhyttä vankeusrangaistusta ja 188 vankeusrangaistuksen loppuosaa sähköisesti valvotuina. Ehtojen rikkomiset olivat muihin yhdyskuntaseuraamuksiin verrattuna vähäisiä. Vuonna 2009 ehtorikkomuksiin syyllistyi viisi prosenttia sähköisessä valvonnassa olevista. Vastaava luku oli promilleohjelmassa 13 prosenttia, yhdyskuntarangaistuksessa 15 prosenttia ja tuomarijohtoisessa huumeohjelmassa 68 prosenttia.

Vuonna 2012 voimaan tulleella lainmuutoksella tehtiin mahdolliseksi maksamattomien sakkojen suorittaminen vankeuden sijasta sakkopalveluna. Norjassa määrätään vuosittain noin 300 000 sakkoa. Ne muodostavat 90 prosenttia kaikista seuraamuksista. Useimmat sakotetut maksavat sakkonsa. Vain pieni osa suorittaa sakkorangaistuksen vankeutena. Vuonna 2010 sakkovankien päivittäinen keskimäärä oli 76. Sakkojen määrittämisessä on aikaisemmin menetelty siten, että tuomioistuimen sekä muiden toimivaltaisten viranomaisten (esimerkiksi poliisi- ja tulliviranomaiset) määräämien sakkorangaistusten yhteyteen on lisätty korvaava vankeusrangaistus, jollei sakkoja makseta. Vankeus sakan korvaavana rangaistuksena ei muutoksessa poistu. Kriminaalihuolto voi kuitenkin päättää, että korvaava vankeus pannaan täytäntöön sakkopalveluna, jos tuomittu suostuu siihen ja asuu Norjassa. Palvelu suoritetaan pääasiassa palkattomana työnä julkisella sektorilla tai yleishyödyllisissä yhteisöissä. Pal-

velutuntien laskentaperusteena käytetään yhtä vankeuspäivää, jota vastaa kaksi sakkopalvelutuntia. Sakkopalvelua voidaan määrätä vähimmillään kaksi ja enimmillään 180 tuntia. Ne voidaan suorittaa 20 päivän ja kuuden kuukauden vähimmäis- ja enimmäisjaksojen puitteissa Kriminaalihuollon laatiman täytäntöönpanosuunnitelman mukaisesti. Sakkopalvelua on käytännössä päästy toteuttamaan vasta vuonna 2014 Tromssön yhdyskuntaseuraamustoimistossa alkaneella kokeiluhankkeella.

Tanska

Tanskassa ei ole tällä hetkellä erillistä yhdyskuntaseuraamuslainsäädäntöä. Yhdyskuntaseuraamuksia koskevat pääasialliset säännökset ovat rikoslaissa sekä rangaistusten täytäntöönpanolaissa. Myös sosiaalipalvelulaissa on yhdyskuntaseuraamuksiin liittyviä säännöksiä. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta vastaa pääasiassa Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamusorganisaatio.

Viimeisten runsaan kymmenen vuoden aikana Tanskassa on lainsäädännöllä tehty mahdolliseksi yhdyskuntaseuraamusten käyttöalueen laajeneminen. Tuomioistuimilla on ollut käytössään lisääntyvä määrä vaihtoehtoja yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitsemiseksi sekä rangaistuksellisin että kuntouttavain perustein.

Yhdyskuntapalvelu otettiin kokeiluluontoisesti käyttöön vuonna 1982 Kööpenhaminassa ja Pohjois-Jyllannissa. Vuonna 1985 se laajennettiin koko maahan ja vakinaistettiin vuonna 1992. Yhdyskuntapalvelu ei ole itsenäinen seuraamus. Yhdyskuntapalvelu tuomitaan vankeuden vaihtoehtona ehdollisen tuomion yhteydessä silloin, kun pelkkä ehdollinen tuomio valvontoiheen ei ole riittävän tuntuva seuraamus. Lisäksi yhdyskuntapalvelu voidaan määrätä yhdeksi ehdonalaisten vapauttamisen ehdoksi. Laissa ei ole säädetty, kuinka pitkän vankeusrangaistuksen yhdyskuntapalvelulla voi suorittaa. Lähes puolet tuomiosta on kuitenkin ollut yli kahdeksan kuukauden mittaisia.

Ehdollinen tuomio on ollut Tanskassa käytössä vuodesta 1905. Tuomioistuin voi määrätä vankeusrangaistuksen täytäntöönpan-

vaksi ehdollisena koeajalla, jonka päättyessä se raukeaa. Tuomioistuimien määrää koeajan korkeintaan kolmeksi vuodeksi. Sitä voidaan kuitenkin tarpeen vaatiessa pidentää viiteen vuoteen. Tuomioistuimien voi määrätä ehdolliseen tuomioon liitettäväksi valvonnan, joka kestää koko koeajan tai osan siitä. Valvonnan tarkoituksena on ohjata ja tukea valvottavaa työhön sekä sosiaalisiin ja henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyvissä kysymyksissä. Tässä tarkoituksessa valvojan on pidettävä yhteyttä sellaisiin henkilöihin, viranomaisiin ja muihin tahoihin, jotka voivat auttaa tuomittua valvonnan päätyttyä.

Valvonnan lisäksi tuomioistuimien voi määrätä ehdolliseen vankeuteen ehtoja, jotka koskevat muun muassa asumista ja oleskelua, työtä, koulutusta, vapaa-aikaa sekä kanssakäymistä tiettyjen henkilöiden kanssa, pidättäytymistä päihteistä, osallistumista vieroitushoitoon tarpeen vaatiessa sairaalassa tai erityisessä laitoksessa, osallistumista vähintään vuoden mittaiseen strukturoituun ja valvottuun päihdehoitoon, osallistumista psykiatriseen hoitoon, suostumista omien tulojen käyttöä koskeviin rajoituksiin ja rikoksella aiheutettujen vahinkojen korvaamista.

Tuomioistuimen päätöksellä ehdolliseen tuomioon voidaan liittää tarpeelliseksi katsottuja kunnallisia sosiaalipalveluja sillä ehdolla, että tuomittu noudattaa näihin palveluihin liitetyjä määräyksiä.

Ehdollinen tuomio voidaan yhdistää koventamisperusteiden korkeintaan kuuden kuukauden ehdottomaan vankeuteen, jos tuomioistuimien pitää tätä tarpeellisenä. Yhdyskuntapalvelua tuomitaan koventamisperusteena vähintään 30 ja enintään 300 tuntia, jos tuomioistuimien arvioi tuomitun sopivan yhdyskuntapalveluun. Arviointi pohjautuu Rikosseuraamuslaitoksen tekemään soveltuvuusselvitykseen. Tuomioistuimien määrää tuomittuun tuntimäärään suhteutetun enimmäisajan, jonka rajoissa työpalvelu on suoritettava. Yleensä työpalvelu suoritetaan 4–12 kuukauden kuluessa. Rikosseuraamuslaitos voi pidentää suoritusaikaa erityisistä syistä. Se ei saa kuitenkaan ylittää yhdyskuntapalveluun yhdistetyn ehdollisen tuomion kahden vuoden koeaikaa. Yhdyskuntapalvelua suoritettava on koeaikana valvonnassa. Hänelle voidaan asettaa myös muita ehdolliseen tuomioon lii-

tettyjä ehtoja. Lisäksi yhdyskuntapalveluun yhdistettyyn ehdolliseen tuomioon voidaan määrätä korkeintaan kolmen kuukauden vankeus.

Tanskassa on vuodesta 2005 lukien ollut käytössä kotona suoritettava intensiivivalvonta eli pantarangaistus. Vuodesta 2013 lähtien sillä on voitu korvata enimmillään kuuden kuukauden ehdoton vankeusrangaistus. Vankeustuomion saatua lainvoiman tuomittu voi hakea Rikosseuraamuslaitokselta mahdollisuutta suorittaa vankeus intensiivivalvontana kotona. Rikosseuraamuslaitos arvioi, ovatko tuomitun henkilökohtaiset olosuhteet sellaiset, että hän voi suorittaa intensiivivalvonnan. Tuomitun asuinolojen on oltava sellaiset, että valvonta voidaan järjestää kotona. Työ, koulutus tai muu toiminta ei myöskään saa haitata intensiivivalvonnan suorittamista. Tuomitun kanssa samassa taloudessa asuvien yli 18-vuotiaiden on annettava suostumus valvonnan järjestämiseen kotona. Intensiivivalvonta suoritetaan tarkoin ajoitetun päiväohjelman mukaisesti. Sen noudattamista valvotaan teknisesti sekä tekemällä valvonta- ja kotikäyntejä sekä päihdetestejä samalla tavalla kuin muissa Pohjoismaissa. Kokemukset sähköisestä valvonnasta ovat olleet hyviä. Keskeyttämiset ja sääntörikkomukset ovat olleet muihin yhdyskuntaseuraamuksiin verrattuna vähäisempiä.

Ehdonlaista vapauttamista koskevaa lainsäädäntöä on Tanskassa uudistettu viime vuosina samalla tavalla kuin muissakin Pohjoismaissa. Ehdonalainen vapauttaminen tapahtuu pääsääntöisesti sen jälkeen, kun kaksi kolmasosaa vankeusrangaistuksesta on suoritettu vankilassa. Vankeudessa suoritettavan vähimmäisajan on kuitenkin kestettävä kaksi kuukautta. Ehdonalainen vapauttaminen voi tapahtua erityisten syiden perusteella myös ennen normaalia kahden kolmasosan määräaikaa, kun puolet rangaistuksesta on suoritettu. Erityisiä syitä ovat henkilökohtaiset ja sosiaaliset olosuhteet sekä jälkihuollon järjestämiseen liittyvät asiat. Lisäksi erityisiä syitä ovat vapautuvan nuoruus sekä ensikertaisuus. Vapautuminen ennen määräaikaista vapautumisajankohtaa

edellyttää vankeusaikana osoitettua halua irtaantua rikollisesta elämäntavasta.

Ehdonalaisen vapauden koeaika on yleensä kolme vuotta. Sitä voidaan pidentää viiteen vuoteen, jos jäännösrangaistuksen kesto on kolme vuotta pidempi. Ehdonalaiseen vapauteen voidaan asettaa ehdoksi valvonta koko koeajaksi tai osaksi sitä. Lisäksi voidaan asettaa muita ehdolliseen tuomioon liitettävissä olevia ehtoja. Ennen kahden kolmasosan määräaikaa rikoslain 40 a §:n mukaan tapahtuvan vapauttamisen ehdoksi on asetettava myös vähintään 30 ja enintään 300 tunnin yhdyskuntapalvelun suorittaminen. Se on ajoitettava koeajan rajoissa tapahtuvaksi.

Ehdonalaisesti vapautuvien kiinnittymistä yhteiskuntaan on pyritty edistämään käyttämällä lisääntyvässä määrin vaihteittaisia vapauttamismenettelyjä (esimerkiksi niin kutsutut puolimatkan talot) sekä turvaamalla hoito- ja kuntoutustoimenpiteiden jatkuminen vankeuden jälkeen. Vuonna 2007 tuli voimaan täytäntöönpanolain muutos, jolla sosiaalipalvelulain mukainen hoitotakuu ulotettiin koskemaan vankeusrangaistusta suorittavia. Lain mukaan vangilla on oikeus maksuttomaan päihdeongelman hoitoon. Halukkuus hoitoon on esitettävä viimeistään kolme kuukautta ennen laskettua ehdonlaista vapautumista. Tarpeen mukaista hoitoa joko Rikosseuraamuslaitoksen laitoksissa tai ulkopuolisissa hoidossa on tarjottava 14 vuorokauden kuluttua siitä, kun hoitotarve on esitetty Rikosseuraamuslaitokselle. Hoidon on oltava laadultaan samanlaista kuin normaalissa palvelujärjestelmässä. Se järjestetään yhteistyössä kunnallisen sosiaalipalvelun kanssa. Hoidon on jatkuttava myös vapautumisen jälkeen sosiaalipalvelulain mukaisesti.

Sosiaalipalvelulain mukaan hoito tarkoittaa sosiaalipedagogista tai psykologista kuntoutusta, joka voi tapahtua lääketieteellisen (esimerkiksi psykiatrisen) hoidon yhteydessä tai olla sen jatkona. Hoito voi olla intensiiviltään vaihtelevaa riippuen päihdeongelman vaikeudesta. Hoito on usein pitkäkestoista ja sisältää myös asumiseen, toimeentuloon ynnä muuhun sosiaaliseen kuntoutukseen liittyviä toimenpiteitä.

Nuoria varten on yleisten seuraamusten lisäksi käytössä erillisiä yhdyskuntaseu-

raamuksia. Nuorisosopimusta voidaan käyttää syyttämättä jättämisen perusteena silloin, kun nuori ei vielä ole kiinni rikollisessa elämäntavassa. Ehtona on erilaisiin sosiaalipalvelulain mukaisiin apu- ja tukitoimiin osallistuminen. Nuorisosopimus on sosiaaliviranomaisten täytäntöönpanema seuraamus, jossa nuoren tilanteeseen puututaan sosiaalipedagogisin ja sosiaalityön menetelmin. Vuonna 2001 otettiin käyttöön vakavampaan rikollisuuteen alle 18 vuoden iässä syyllistyneille tarkoitettu nuorisorangaistus. Sen suorittaminen tapahtuu sosiaaliviranomaisten huolehtimana aluksi laitoksessa ja sitten vapaamissa olosuhteissa. Ensimmäisenä vaiheena on yleensä kaksi kuukautta kestävä hoitojakso suljetussa laitoksessa. Tämän jälkeen seuraa 12 kuukauden pituinen sosiaalstava, opetuksellinen ja kuntouttava jakso avolaitoksessa. Viimeisenä vaiheena on kymmenen kuukauden mittainen jakso vapaudessa sosiaaliviranomaisten valvonnassa.

Saksa

Saksassa keskimäärin yli puolet seuraamuksista tuomitaan yhdyskuntaseuraamuksina. Yhdyskuntaseuraamuksista ei ole tällä hetkellä erityistä yhteistä liittovaltion tasolla. Liittovaltion tasolla lainsäädännölliset kehykset ovat rikoslaisissa ja rikosprosessilaisissa sekä nuorisorikoslaissa. Lisäksi nuorten rikosoikeudessa tärkeänä puitelakina on lasten- ja nuortensuojelulaki. Osavaltiot laativat yleisen lainsäädännön puitteissa omia täytäntöönpanolakejaan ja asetuksiaan. Yhdyskuntaseuraamusjärjestelmä on pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta pääpiirteiltään kuitenkin melko samankaltainen.

Ehdollinen tuomio on aikuisten seuraamusjärjestelmässä pääasiallinen yhdyskuntaseuraamus. Alle kahden vuoden vankeusrangaistukset voidaan tuomita ehdollisina. Vuotta pidemmät vankeusrangaistukset tuomitaan ehdollisena kuitenkin vain silloin, kun siihen on olemassa erityisiä syitä. Ehdolliseen tuomioon kuuluvat valvonta sekä oikeuden erikseen määräämät ehdot. Ehdot voivat koskea asumista, työtä, koulutusta, päihteiden käyttöä ja testausta sekä rikosvahinkojen korvaamista. Ehtoja voidaan myös asettaa pidempikestoiseen päihdehoitoon tai psykiatri-

seen hoitoon osallistumisesta sekä yhdyskuntapalvelun suorittamisesta.

Yhdyskuntapalvelu ei ole itsenäinen rikosseuraamus. Sitä käytetään ehdollisen tuomion lisäksi sakon muuntorangaistusten vaihtoehtona. Yleinen käytäntö on, että yhtä suorittamatonta päivä Sakkoa vastaa kuusi tuntia yhdyskuntapalvelua. Täytäntöönpanoviranomainen voi alentaa suhdeluvun kolmeen tuntiin. Perusteena voi olla palvelun sisältö ja palvelupaikan olosuhteet, samoin kuin tuomitun henkilökohtainen tilanne. Keskimääräinen yhdyskuntapalvelun pituus on sakon muuntorangaistuksissa vaihdellut 80 ja 90 tunnin välillä.

Ehdonalaisessa vapautumisessa noudatetaan pääsääntöisesti kahden kolmasosan määräaika. Ehdonalaista vapautusta voidaan päästä erityistapauksissa puolet rangaistuksesta tultua suoritetuksi, kuitenkin niin, että rangaistuksesta on suoritettu vähintään kuusi kuukautta. Tällöin tuomitun on oltava ensikertalainen ja suoritettavan vankeustuomion korkeintaan kahden vuoden mittainen. Lisäksi tuomitun vankeusaikaisesta kehityksestä sekä olosuhteista tehdyn kokonaisarvion on tuettava puolen määräsella vapautumista.

Ehdonalaista vapautusta voidaan asettaa erilaisia asumiseen, työhön, päihteiden käyttöön, vapaa-aikaan ja kanssakäymiseen liittyviä ehtoja. Tuomioistuimien voi määrätä vankilasta vapautuvalle myös tiukemmin rajoitettavan käyttäytymisen valvontamääräyksen silloin, kun yleistä turvallisuutta uhkaavan rikollisen käyttäytymisen arvioidaan mahdollisesti jatkuvan vapaudessa. Tuomitun vankeusrangaistuksen on oltava vähintään kuuden kuukauden pituinen. Täytäntöönpano-oikeus antaa valvontamääräyksen vankeusrangaistuksen loppupuolella.

Käyttäytymisen valvontamääräys kuuluu rikoslaisissa vakavampiin rikoksiin syyllistyneille tarkoitettuihin erityisiin turvallisuustoimenpiteisiin. Tuomioistuimien voi liittää valvontamääräykseen useita yksilöllisesti muotoiltavissa olevia, valvottavan rikollisuuteen sekä olosuhteisiin liittyviä määräyksiä. Valvottavan on oltava tuomioistuimen erikseen määräämän valvontapaikan alaisuudessa. Se huolehtii yhdessä yhdyskuntaseuraamusorganisaation kanssa täytäntöönpanosta. Valvontamääräykseen voidaan sisällyttää tiukas-

ti valvottuja liikkumismääräyksiä. Määräykset voivat koskea kanssakäymistä sellaisten henkilöiden kanssa, jotka voivat vaikuttaa rikoksen uusimiseen sekä kieltä harjoittaa rikoksen riskin sisältävää ammattia. Määräykset voivat koskea myös säännöllisten valvontatapamisten tiheyttä ja määrää, käyntiä psykiatrisessa hoidossa tai terapiassa, laajennettua tai tehostettua ilmoittautumisvelvollisuutta, psykiatrisen lääkityksen käyttöä, huumeäytteiden ottoa, päihteiden käyttökieltoa sekä velvoitetta osallistua päihdeterapiaan. Valvontamääräykseen voidaan vuoden 2011 lainmuutoksen jälkeen liittää myös sähköinen valvonta siihen kuluvin ehdoin.

Sähköistä valvontaa voidaan rikoslain mukaan käyttää lisäksi ehdollisen tuomion ja ehdonalaista vapautuksen ehtona. Tällä hetkellä sähköinen valvonta on käytössä muutamassa osavaltiossa. Sähköinen valvonta pannaan täytäntöön samantapaisena kuin muissakin Euroopan maissa. Osavaltiot ovat lisänneet sähköisen valvonnan käytön yhteistyötä esimerkiksi perustamalla yhteisiä valvontakeskuksia. Kiinnostus sähköisen valvonnan käyttöön on lisääntymässä Saksassa.

Nuoria varten on erikseen nuorisorikosoikeus, jonka päätavoitteena on nuoren sosiaalistaminen ja kasvattaminen sekä rikoksen sovittaminen. Lakia nuorisorikosoikeudesta sovelletaan pääsääntöisesti 14–17-vuotiaisiin nuoriin. Myös 18–20-vuotiaisiin nuoriin aikuisiin sovelletaan nuorisorikosoikeutta silloin, kun heidän arvioidaan nuorisorikosoikeuslain mukaisesti olevan henkiseltä kehitykseltään ja käytökseltään nuoriin verrattavia ja kun tekoa voidaan muutenkin pitää nuorille tyypillisenä rikollisuutena.

Nuorisorikosoikeus on asteittain tiukkeneva järjestelmä päätyen vankeuteen. Seuramuksia ovat kasvatukselliset toimenpiteet, kuritoimenpiteet sekä nuorisorangaistus, joka on varsinainen rikosoikeudellinen seuraamus. Se tuomitaan yleensä vähintään kuuden kuukauden ja enimmillään viiden vuoden pituisena 14–17 vuotta ja 18–20 vuotta täyttäneille. Törkeimmissä rikoksissa nuorisorangaistus voidaan kuitenkin tuomita myös pidemmäksi ajaksi.

Nuorisorangaistus voidaan tuomita kokonaan ehdollisena korkeintaan kahden vuoden vankeusrangaistuksen sijaan. Ehdolliseen

tuomioon voidaan liittää nuorisotuomioistuimen päätöksellä kasvatuksellisia ja hoidollisia toimenpiteitä ja ohjelmia sekä muita ehtoja, kuten esimerkiksi työsuoritukset rikosvahinkojen korvaamiseksi tai sovitteluun osallistuminen. Ehtoja voidaan myös asettaa asumiseen, koulutukseen, työhön ja päihteiden käyttöön liittyen. Kokonaan ehdollisena tuomittavaan nuorisorangaistukseen on vuodesta 2013 voitu yhdistää myös nuorisoaresti, joka kuuluu nuorisorikosoikeuslaissa mainittuihin kuritoimenpiteisiin. Nuorisoaresti voidaan määrätä eripituisina ja eri aikoihin sijoittuvana lyhytarestina tai pidempikestoisena arestina suoritettavaksi osavaltioiden ylläpitämässä arestipaikoissa.

Englanti ja Wales

Englannissa ja Walesissa yhdyskuntaseuraamuksia on uudistettu useaan otteeseen 1990-luvulta lähtien rangaistuksellisten ja kuntouttavien vaatimusten lisääntyessä. Nykyään voimassa oleva vuoden 2003 rikoslaki säättää aikuisten, yli 18-vuotiaiden ja vuoden 2008 rikoslaki nuorten, alle 18-vuotiaiden yhdyskuntaseuraamuksista.

Vuoden 2003 rikoslaissa aikaisemmin erilliset yhdyskuntaseuraamukset liitettiin samaan yhdyskuntaseuraamukseen 13 ehtona seuraavasti:

- 1) palkattomaan työhön osallistuminen enintään 300 tunnin ajan,
- 2) toimintoihin osallistuminen (perustaitojen opiskelu),
- 3) uusintarikollisuuden riskiä vähentäviin ohjelmiin osallistuminen,
- 4) kieltä osallistua uusintarikollisuuden riskiä lisääviin toimintoihin,
- 5) ulkonaliikkumiskielto eli kotiaresti sähköisesti valvottuna,
- 6) kieltä oleskella tietyssä paikassa tai tietyllä alueella,
- 7) määräys asua tietyssä paikassa,
- 8) määräys mielenterveyden hoidosta (edellyttää rikoksenteikijän suostumuksen),
- 9) huumausaineriippuvuuden hoito (edellyttää rikoksenteikijän suostumuksen),
- 10) alkoholiriippuvuuden hoito (edellyttää rikoksenteikijän suostumuksen),
- 11) valvontamääräys,

12) määräys päiväkeskustoimintaan osallistumisesta (koskee alle 25-vuotiaita rikoksenteikijöitä) sekä

13) kieltä matkustaa ulkomaille.

Tuomioistuimen on ehtoja määrittäessään huomioitava, että ne ovat mielekkäitä tuomitun kuntouttamisen kannalta ja ankaruudeltaan suhteessa rikoksen vakavuuteen. Ehdot eivät kuitenkaan saa olla ristiriidassa tuomitun uskonnollisen elämäntavomuksen kanssa eivätkä ne saa haitata hänen mahdollisuuksiaan osallistua työhön tai koulutukseen.

Tuomioistuin voi tiukentaa yhdyskuntaseuraamuksen ehtoja silloin, kun tuomittu rikkoo niitä. Tiukennus voi olla esimerkiksi palkattoman työn tuntimäärän lisääminen. Tuomioistuin voi myös keskeyttää yhdyskuntaseuraamuksen ja määrätä uuden oikeuskäsittelyn. Tuomioistuin voi lisäksi määrätä enimmillään 2 500 punnan sakon ehtojen rikkomisesta.

Vuoden 2003 rikoslaissa käyttöön otettu lykäty vankeustuomio mahdollistaa aikuisille rikoksenteikijöille korkeintaan vuoden pituisen vankeuden suorittamisen yhdyskuntaseuraamuksena siihen liitettyihin ehtoihin.

Nuorten, alle 18-vuotiaiden yhdyskuntaseuraamukset koottiin vuoden 2008 rikoslaissa aikuisten seuraamusten tavoin yhteen kuntouttavaan yhdyskuntaseuraamukseen. Pääosin ehdot ovat samanlaiset kuin aikuisilla. Nuorille asettavia ehtoja voivat lisäksi olla muun muassa:

- 1) koulutukseen osallistuminen (tuomioistuimen määrittelemässä oppilaitoksessa),
- 2) määräys asua tietyssä osoitteessa (16–17-vuotiaille),
- 3) määräys paikallisen viranomaisen luona asumisesta (lastenkoti, sijaiskoti yms.) sekä
- 4) intensiivinen sijaishuolto (lastensuojellinen ja hoidollinen sijaishuolto) sekä
- 5) intensiivinen valvonta ja tarkkailu (koko yön kestävä ulkonaliikkumiskielto sähköisesti valvottuna 25 viikon ajan).

Kaksi viimeksi mainittua ehtoa tuomitaan yleensä silloin, kun nuoren rikollisuutta pidetään niin vakavana, että se muuten edellyttäisi vankeusrangaistukseen tuomitsemista. Muiden ehtojen kohdalla rikollisuuden on oltava tietynasteisesti vakavaa yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemiseksi ilman, että se

kuitenkaan edellyttäisi vankeusrangaistukseen tuomitsemista.

Nuorten yhdyskuntaseuraamus tuomitaan korkeintaan kolmeksi vuodeksi. Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitseminen tapahtuu perusteellisen viranomaisyhteistyönä tehtävän riski- ja tarvearvioinnin pohjalta.

Nuorten kuntouttava yhdyskuntaseuraamus on pääasiallinen nuorille tuomittava yhdyskuntaseuraamus. Muita yhdyskuntaseuraamuksia ovat vuoden 1998 rikoslain yhteydessä voimaan tulleet korvauseuraamus sekä neuvontaseuraamus. Molemmat pohjautuvat restoratiiviselle oikeusajattelulle. Ne on tarkoitettu nuorille, joilla ei ole aikaisempaa rikostaustaa. Korjaamisseuraamukseen tuomittu joutuu korjaamaan enimmillään 36 tunnin ajan rikoksellaan aiheuttamansa vahingon. Neuvontaseuraamus tarkoittaa sitä, että nuorisorikos oikeus lähettää nuoren nuorisorikos-paneeliin, jossa on edustettuina vapaaehtoisuustyöntekijöitä sekä paikallisia nuorisorikosryhmän jäseniä. Paneelissa kuullaan myös rikoksen uhria.

Nuoria 10–17-vuotiaita varten on oma rikosoikeusjärjestelmänsä. Näiden nuorten yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta vastaavat paikallisviranomaisten yhteydessä toimivat nuorisorikosryhmät. Paikallisviranomaiset ovat rikoslain mukaan vastuussa nuorten yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvien palvelujen tuottamisesta.

Vuoden 2003 rikoslaissa uudistettiin myös ehdonalaisten vapauttamisen käytäntöjä samoin kuin vankeutta. Vankeus tuomitaan nykyisin määrämittäisenä, pidennettynä tai elinkautisena. Jokaiseen liittyy omat ehdonalaisten vapauttamisen käytäntönsä. Nuoria alle 18-vuotiaita varten on lisäksi erityisjärjestelyjä.

Yli 18-vuotiaat vapautuvat alle 12 kuukauden pituisesta lyhyestä määrämittäisestä vankeudesta automaattisesti ehdonalaiseen vapautteen ilman valvontavelvoitetta suoritettuaan puolet rangaistuksesta. Syyllistyminen uuteen rikokseen koeaikana voi kuitenkin johtaa jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoon. Alle 18-vuotiaat joutuvat alle 12 kuukauden vankeudesta vapauduttuaan pakolliseen kolmen kuukauden pituiseen valvontaan siihen liitetyn ehdoin. Määrämittäis-

ta yli 12 kuukauden pituista vankeutta suorittavat aikuiset pääsevät ehdonalaiseen vapautteen siihen liitetyn ehdoin yleensä, kun tuomiosta on suoritettu puolet.

Vapautetun on vakioehtojen mukaan pidettävä säännöllisesti yhteyttä valvojaan ja päästettävä hänet kotikäynneille. Hänen on asuttava valvojan hyväksymässä paikassa ja haettava lupaa yli yhden yön mittaiseen oleskeluun muussa paikassa. Valvojan on hyväksyttävä hänen työsuhteensa sekä siinä tapahtuvat muutokset. Hän ei saa muuttaa Ison-Britannian alueelta. Hänen on käyttydyttävä tavalla, joka ei vaaranna ehdonalaisten vapauden tavoitteita. Näitä tavoitteita ovat yhteisön suojeleminen, uusintarikollisuuden ehkäisy sekä yhteisöön integroituminen.

Vakioehtojen lisäksi ehdonalaisten vapauttamiseen määräaikaista vankeusrangaistuksesta voidaan liittää lisäehtoja. Näitä ovat muun muassa vaatimukset tietyllä alueella asumisesta sekä kielto olla kanssakäymisissä tiettyjen henkilöiden kanssa.

Pidennetty tuomio on tarkoitettu lähinnä seksuaali- ja väkivaltarikoksiin syyllistyneille, joiden rikoksen uusimisriski arvioidaan korkeaksi ja joiden arvioidaan muodostavan vaaran yleiselle turvallisuudelle. Tuomio koostuu kahdesta osasta: vankeusjaksosta ja valvonnasta, joiden yhteenlaskettu enimmäisaika ei saa ylittää rikoksesta tuomittua kokonaisrangaistusta. Tuomioistuin päättää molempien pituudesta. Vankeusjakson pituuden on oltava suhteessa rikoksen vakavuuteen. Valvontajakso voi olla enimmillään viisi vuotta väkivaltarikoksista ja kahdeksan vuotta seksuaalirikoksista. Vankeusjaksosta kaksi kolmasosa suoritetaan vankilassa ja loppuosa valvonnassa siihen liittyvin vakio- ja lisäehdoin.

Nuoria 12–17-vuotiaita rikoksentekejiä varten on olemassa erityinen vankeuden ja valvonnan yhdistävä kuntoutusseuraamus. Se tuomitaan vähintään neljän ja enintään 24 kuukauden pituiseksi ajaksi rikoksista, joista voi seurata vain vankeutta ja jotka ovat vaaraksi yleiselle turvallisuudelle. Ennen tuomitsemista nuoresta tehdään perusteellinen arvio viranomaisyhteistyönä.

Nuorten ehdonalaisten vapauden valvontaan voidaan liittää myös erilaisia lisäehtoja vankeustuomion aikana ja vapautumisvaiheessa.

Viranomaisyhteistyönä arvioidaan, millaisia lisäehtoja mahdollisesti tarvitaan. Lisäehdot voivat koskea esimerkiksi hoitokontaktia, kieltoa käyttää tietokonetta tiettyihin tarkoituksiin tai tiettyihin kuntoutusohjelmiin osallistumista.

Sekä nuorten että aikuisten vankeudesta on mahdollista päästä myös ennenaikaiseen ehdonalaiseen vapauteen. Kaikki vähintään kolmen kuukauden ja enintään neljän vuoden pituiseen vankeuteen tuomitut voivat periaatteessa tuomion pituudesta riippuen päästä kaksi viikkoa tai 135 päivää ennen määräaikaista ehdonalaista vapautumista suorittamaan loppuosan vankeudestaan sähköisesti valvottuna kotiaarestina siihen liitetyin ehdoin. Ennen aikaista vapauttamista ei kuitenkaan sovelleta vakaviin seksuaali- tai väkivaltarikoksiin syyllistyneisiin. Ennen vapauttamispäätöstä tehdään kattava riski- ja tarvearvio sekä tarkastetaan kotiolosuhteet. Vapauteen päästetyille tehdään tiukka vähintään 12 tuntia kestävä päiväohjelma (kattaen normaalisti ajan seitsemästä aamulla seitsemään illalla).

Elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomitut voivat hakea ehdonalaiseen vapauteen heille vankeudessa suoritettavaksi tuomitun vähimmäisjakson kuluttua. Vähimmäisjakso on tuomioistuimen määräämän tuomion rangaistuksellinen osa. Vähimmäisjakso voi vaihdella rikoksen vakavuudesta riippuen. Vapauteen hakemista edeltää kattava riski- ja tarvearviointi. Ehdonalainen vapaus myönnetään, mikäli lautakunta vakuuttuu siitä, että rikoksentehtäjä ei muodosta uhkaa yleiselle turvallisuudelle tai että riski tähän on siedettävällä tasolla. Koko elämän kestävä elinkautinen vankeusrangaistus tuomitaan poikkeuksellisen vakavista rikoksista eikä siitä voida hakea ehdonalaiseen vapauteen.

Elinkautisesta vankeusrangaistuksesta vapaudutaan yhdyskuntaseuraamusorganisaation valvontaan. Valvonta kestää koko loppuelämän ja sitä koskevat normaalit ehdonalaisten vapauden vakioehdot. Rikoksentehtäjän tilanteen mukaan ehdonalaistaloutakunta voi määrätä myös lisäehtoja. Tällaisia voivat olla esimerkiksi rajoitukset liikkua tietyillä alueilla sekä sähköinen valvonta. Ehtojen valvonnassa ollaan erittäin tiukkoja. Elinkautiseen tuomitut voidaan tuomita milloin

tahansa uudestaan vankilaan, mikäli se katsotaan yhteisön suojelun kannalta tarpeelliseksi.

Yhdyskuntaseuraamusjärjestelmää ollaan uudistamassa. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa ollaan siirtymässä järjestelmään, jossa yksityiset tulosvastuuperiaatteella toimivat yhteisölliset kuntoutusyhtiöt vastaavat korkean riskin asiakkaita lukuun ottamatta kaikkien aikuisille tuomittujen yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Tätä muutosta koskeva uusi laki ei ole vielä tullut voimaan.

Euroopan neuvoston suositukset

Ministerikomitea antoi tammikuussa 2010 yhdyskuntaseuraamustyötä koskevan suosituksen (RCC/2010). Uuden suosituksen säännöt täydentävät voimassa olevaa vuoden 1992 suositusta.

Suositus koskee muun muassa yhdyskuntaseuraamustyön organisaatiota ja henkilöstöä, yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa, työtä erityyppisissä seuraamuksissa sekä työskentelyprosessia. Säännöt ovat niukkasnaisia tiivistyksiä, joita suositusten liitteinä oleva perusteluosa selventää.

Säännöt ohjaavat yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitsemiseen liittyvissä keskeisissä kysymyksissä. Kyse on esimerkiksi valvontatoimenpiteistä: suosituksessa 55 valvontaa ei nähdä pelkkänä muodollisena kontrollitehtävänä ja suosituksissa 57–61 on kyse sähköisestä valvonnasta. Jälkihuoltoa koskee sääntö 61, jonka mukaan jälkihuoltopalveluiden tarjoamista voidaan jatkaa, vaikka valvonta on lakannut. Valvontaprosessia koskevat säännöt 66–71, jotka korostavat, että valvonnan on oltava suunnitelmallista ja yksilöllistä eli siinä on arvioitava erilaiset riskit sekä positiiviset tekijät, jotka vaikuttavat uusintarikollisuuteen sekä tältä pohjalta tehtävät suunnitelmat. Valvontaan on siis tarpeen mukaan sisällytettävä erilaisia rikoksentehtäjää tukevia interventioita ja vastaavia toimenpiteitä. Säännöissä 76–80 korostuu se, että interventioiden tavoitteena on oltava kuntoutus ja rikollisuudesta irtaantuminen. Lisäksi korostetaan sitä, että yhdyskuntaseuraamusviranomaisen on osattava käyttää monia erilaisia menetelmiä valvontatyössä. Tämäkin puhuu

sen puolesta, että valvonnan sisällön on oltava tarkoituksenmukaista ja ammatillista siten, että sillä edistetään rikollisuudesta irtaantumista. Velvoitteiden noudattamista koskevat säännöt 85–87.

2.3 Nykytilan arviointi

Yhdyskuntaseuraamusten käyttö, sisältö, tavoitteet ja keskinäinen suhde

Kriminaalipolitiikassa on viime vuosina painotus ollut se, että mahdollisuuksien mukaan käytetään ehdotonta vankeutta lievempiä seuraamuksia ja ehdottoman vankeudenkin täytäntöönpano tapahtuu mahdollisimman avoimissa olosuhteissa. Tämän politiikan perustana on tieto laitoseuraamusten haitallisista ja syrjäytymistä edistävästä vaikutuksista. Tuomitun omassa yhteisössä täytäntöön pantavan seuraamuksen aikana on mahdollista järjestää elämänhallintaa lisääviä ja uusintarikollisuutta ehkäiseviä toimintoja. Seuraamukseen tuomitseminen ja seuraamuksen täytäntöönpano ovat tuomitulle aikaa, jolloin oman elämän suunnan muuttamisen ajatukset voivat herätä. Täytäntöönpanon yhteydessä on mahdollista kontrollin lisäksi saada sellaista tukea, joka edesauttaa mahdollisesti laiminlyötyjen tai hankalina pidettyjen asioiden hoitamista.

Esimerkiksi juuri päihdehuollollisten toimenpiteiden yhdistäminen yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen edellyttää tuomitun tilanteen kartoitusta sekä tuomitun ja täytäntöönpanoviranomaisen hyvää yhteistyötä seuraamuksen aikaisen toiminnan sisällön suunnittelussa. Käytännössä tämän suunnittelun olisi hyvä alkaa jo seuraamusselvitysvaiheessa. Yhdyskuntaseuraamusten suorittamisen perustuessa tuomitun suostumukseen on tärkeää, että mahdollisimman varhaisessa vaiheessa rikoksesta epäillylle tai tuomitulle annetaan asianmukainen tieto, mitä esimerkiksi päihdehuollon toimenpiteet käytännössä tarkoittavat. Ilman tällaista tietoa epäilty tai tuomittu ei voi tietää, mihin hän suostuu. Rikosprosessissa, erityisesti nuorten asioissa korostettu joutuisuuden periaate voi edellyttää seuraamuksen määräämiseen ja täytäntöönpanoon liittyvien seikkojen niin nopeaa

selvittämistä, ettei kovin syvälinen henkilön tilanteeseen paneutuminen ole mahdollista.

Yhdyskuntaseuraamusten myönteisten vaikutusten saavuttamisessa tulee ottaa huomioon, että rikoksenteosta irtaantuminen on aikaa vievä prosessi, johon voi sisältyä retkahduksia. Nämä ovat seikkoja, jotka tulisi ottaa huomioon myös pohdittaessa useamman keran rikoksesta tuomitun henkilön mahdollisuutta vielä suorittaa yhdyskuntaseuraamus. Yhdyskuntaseuraamuksiin liittyy myös eräänlainen varoituslogiikka eli jos yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen ei onnistu, siirrytään seuraamusjärjestelmässä lopulta ehdottomaan vankeuteen. Vastapainoksi pitäisi olla mahdollista rikollisen elämäntavan muutostilanteissa siirtyä seuraamusjärjestelmän ankaruusasteikolla myös vähemmän tuomitun vapauteen puuttuviin seuraamuksiin.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna yhdyskuntaseuraamusten käyttö on lisääntynyt. Aivan viime vuosina käyttö on jonkin verran vähentynyt. Yhdyskuntaseuraamuksia on täytäntöönpanossa jokseenkin saman verran kuin ehdottomia vankeusrangaistuksia. Vuoden 2014 alussa lukumäärät olivat 3 105 yhdyskuntaseuraamusta ja 3 134 ehdotonta vankeusrangaistusta (tilastoinnissa valvottu koevapaus on ehdottoman vankeusrangaistuksen osa, vuoden 2014 alussa valvotussa koevapaudessa oli 142 henkilöä).

Yhdyskuntapalvelu on vakiintunut osaksi seuraamusjärjestelmää. Sitä on yleisesti ja perustellusti pidetty hyvänä seuraamuksena. Keskeinen tekijä tässä on ollut toimivan palvelupaikkaverkoston luominen ja ylläpitäminen. Yleishyödyllisen velvoitetyön järjestäminen kohtuullisessa ajassa koko maassa onkin yhdyskuntapalvelulle elintärkeää. Normaaleilla työyhteisöillä palvelupaikkoina on lukuisia etuja. Tällaisten palvelupaikkojen pitäminen ja uusien hankkiminen edellyttävät Rikosseuraamuslaitokselta yhä enemmän toimenpiteitä. Samanluonteisista paikoista ja tehtävistä kilpailevat muun muassa oppilaitokset ja työvoimahallinnon toimijat. Julkisella sektorilla yhdyskuntapalveluun sopivia tehtäviä on vähennetty ja ulkoistettu, ja toiminnalta edellytetään entistä suurempaa tehokkuutta. Kuntien yhdistymiset ovat viime

vuosina johtaneet pitkään käytössä olleiden palvelupaikkojen poistumiseen.

Työvelvoitteen järjestäminen vaikeutuu, kun tuomitut ovat sosiaaliselta taustaltaan ja työtaitoiltaan aikaisempaa heikompia. Sosiaalisen syrjäytymisen välttäminen edellyttää velvoitetyön järjestämistä tästä huolimatta. Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamustyön sääntöjen mukaan yhdyskuntaseuraamusviranomaisten on kehitettävä yhdyskuntapalvelusuunnitelmia, jotka sisältävät rikoksentehtävien erilaisille taidoille ja tarpeille sopivia tehtäviä. Säännön selitystekstin mukaan kykyjen ja henkilökohtaisten olosuhteiden väliset erot tulisi ottaa kokonaisuudessaan huomioon, jotta voitaisiin varmistaa, että suunnitelma sopii kenelle tahansa, jolle tätä pidetään asianmukaisena seuraamuksena.

Valvontarangaistus on otettu käyttöön marraskuun 2011 alusta lukien. Sen käyttö on lisääntynyt eikä käyttöönnotossa ole havaittu merkittäviä ongelmia. Yksittäinen ongelmallinen seikka on se, että valvontarangaistuksen suorittamiseen kuuluvan toiminnan 50 tunnin enimmäisaikaan lasketaan myös toimintapaikalle menemisen matka-ajat. Säännös on osoittautunut ongelmalliseksi, koska esimerkiksi pääkaupunkiseudulla ja haja-asutusalueilla matkoihin kuluu usein niin paljon aikaa, ettei toiminta ole toteutettavissa 50 tunnin enimmäisajan kuluessa.

Ehdonalaisen vapauden valvonta on kuulunut jo vuosikymmeniä seuraamusjärjestelmämme. Valvonnan sisältöä ja määrää koskevat säännökset antavat tilanteen mukaan tarvittavaa joustomahdollisuutta. Selkeä periaate on se, että valvonnan aluksi valvontatoimenpiteet ovat tiheämmät ja intensiivisemmät kuin myöhemmässä vaiheessa, erityisesti tapauksissa, joissa valvonnan keinoilla on tuomitun elämäntilannetta voitu vakiinnuttaa. Olennaista valvonnassa on kontrollin ja tuen yhdistäminen siten, että tuomitulla olisi mahdollisimman hyvät valmiudet hoitaa asioitaan ja hankkia elämäntilannettaan parantavia yhteiskunnan palveluita, kuten terveydenhuollon, erityisesti päihdehuollon palveluita.

Myös ehdollisesti tuomittujen nuorten valvonnalla on vuosikymmenien pituinen historia. Nykyinen laki tuli voimaan vuoden 2011 alusta lukien. Laissa säädetään aikaisempaa

yksityiskohtaisemmin valvontaan määräämisestä, valvonnan tarkoituksesta ja sisällöstä, valvottavan oikeusasemasta sekä valvojan tehtävistä. Olennainen valvonnan tavoite on tukea valvottavan sosiaalista selviytymistä ja estää häntä tekemästä uusia rikoksia.

Runsaat kolme vuotta voimassa ollut laki ehdollisen vankeuden valvonnasta on toiminut sinänsä hyvin, joskin valvonnan intensiivisyydessä ja toimenpiteiden sisällössä pitäisi käytännössä ottaa nykyistä paremmin huomioon valvottavien erilaiset elämäntilanteet. Valvontaan liitettävien toimintojen ja tuen tarve on usein erilainen jo sen perusteella, onko valvottava alaikäinen vai täysi-ikäinen. Alaikäisten toiminnoissa ja tuessa on kiinteä liittymä lastensuojelun toimenpiteisiin. Nuorten aikuisten ryhmässä on usein jo nähtävissä kiinnittymistä rikolliseen elämäntapaan. Nämä seikat tulisi ottaa huomioon valvonnan käytännön järjestelyissä jopa eräänlaisina lähtökohtina.

Nuorisorangaistuksen käyttö on selvästi vähäisempää kuin mitä sitä käyttöön otettaessa arvioitiin ja mitä sen käyttö oli pian käyttöönoton jälkeen. On todettu, että esimerkiksi ehdollisen vankeuden valvontaa tehostamalla päästäisiin jokseenkin samaan vaikuttavuuden tasoon kuin mihin nuorisorangaistuksella pyritään. Toisaalta on todettu, että nuorisorangaistuksen määräämisen edellytykset ovat siinä määrin vakaviin rikoksiin tai vakavaan rikollisuuden tasoon liittyvät, että nuorisorangaistuksen potentiaalinen kohdejoukko on pieni. Nuorisorangaistuksen vähäisen käytön eräs syy lienee se, ettei sitä kovin hyvin tunneta rikosoikeusjärjestelmän sisälläkään. Nuorisorangaistuksella on myös aivan oma, muista seuraamuksista erotettava oleva luonteensa erityisesti siinä, että se on nimenomaisesti alaikäisille tarkoitettu seuraamus. Nuorisorangaistuksen poistamisella ei siten merkittävästi selkeytettäisi seuraamusjärjestelmää kokonaisuutena.

On myös pohdittu sitä, olisiko syytä laajentaa nuorisorangaistuksen soveltamisalaa siten, että myös 18–20-vuotiaana rikokseen syyllistynyt voitaisiin tuomita nuorisorangaistukseen. Tähän liittyy edellä ehdollisen vankeuden valvonnan yhteydessä todettu seikka, että alaikäisten ja nuorten aikuisten rikosten tekemiseen liittyvät ja elämäntilan-

teeseen puuttumiseen liittyvät keinot ovat usein erilaiset. Nuorisorangaistuksessa korostuu sen luonne nimenomaan alaikäisten seuraamuksena. Mahdollisesti parempi ratkaisu kuin nuorisorangaistuksen soveltamisalan laajentaminen voisi olla nuorille aikuisille tarkoitettun ehdollisen vankeuden valvonnan tehostaminen tapauksissa, joissa siitä arvioidaan olevan hyötyä. Niin ikään voisi olla aiheellista parantaa nuorten aikuisten edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelu nykyistä useammin. Tämä saattaisi edellyttää esimerkiksi selkeiden rikoksetonta elämäntapaa tukevien elementtien käyttöönottoa yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanossa.

Yhdyskuntaseuraamusten valmisteluun, määräämiseen ja täytäntöönpanoon liittyy erilaisia arviointeja, selvityksiä ja lausuntoja. Eri seuraamuksiin liittyvät arvioinnit, selvitykset ja lausunnot ovat erinimisiä ja niissä on jonkin verran erilaisia sisältöjä ja painotuksia. Syyttäjälaitoksessa, tuomioistuineläytöksessä sekä selvityksiä ja lausuntoja laativassa Rikosseuraamuslaitoksessa tämä koetaan paikoin sekavaksi. Toisinaan syyttäjä pyytää samaan rikosasiaan liittyen kaksi tai kolme erilaista selvitystä ja lausuntoa, esimerkiksi harkitessaan, olisiko nuorelle aikuiselle vaadittava seuraamus ehdollinen vankeus valvontoiheen, yhdyskuntapalvelu vai valvontarangaistus.

Ennen yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemista tai määräämistä täytäntöönpanon sisältö suunnitellaan yksityiskohtaisesti ja yksilöllisesti. Rikosseuraamuslaitoksessa on pitkä kokemus sekä seuraamusten määräämiseen ja valmisteluun liittyvästä lausunto- ja arviointityöstä että valvontatyöstä. Viime aikoina ovat yhä tärkeämmiksi tulleet erilaisten toimijoiden mahdollisuudet järjestää tuomitun elämänhallinnan kohentamiseen sekä uusintarikollisuuden ehkäisemiseen tähtäviä toimintoja. Rikosseuraamuslaitoksessa tunnetaan hyvin nämä täytäntöönpanoon liitettävissä olevat muut kuin sen itsensä toteuttamat toiminnot. Hyvin toimivia yhteistyösuhteita ja –muotoja on kehitetty aktiivisesti. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa yhä enemmän korostettu kontrollin ja tuen yhdistelmä toimii hyvin. Jossakin määrin ongelmallista on se, että järjestettävien toimintojen monipuolisuus ja tuomitun yksilöllisen

tilanteen huomioon ottaminen saattavat riippua esimerkiksi paikallisen yhdyskuntaseuraamustoimiston toimintakäytännöistä.

Vaikka yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuutta on toisinaan saatettu pitää hieman vaikeasti hahmotettavana, on niillä kullakin oma kohdejoukkonsa tai käyttöalansa täytäntöönpanon eri vaiheissa. Näiden perusteella käytössä olevat yhdyskuntaseuraamukset on jaettavissa kolmeen ryhmään. Kunkin ryhmän sisällä keskinäinen suhde on selkeä. Ensimmäisessä ryhmässä ovat ehdottoman vankeuden sijasta tuomittavat muut kuin vain nuorille suunnatut yhdyskuntaseuraamukset. Näitä ovat yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus, joista valvontarangaistus on ankarampi. Toisessa ryhmässä ovat nuorille suunnatut seuraamukset, joista ehdollisen vankeuden valvonta on lievempi kuin nuorisorangaistus. Nuorisorangaistuksen käyttöala on suppeampi kuin ehdollisen vankeuden valvonnan. Nuorisorangaistus on käytettävissä vain, kun rikos on tehty alle 18-vuotiaana. Kolmannessa yhdyskuntaseuraamusryhmässä ovat ehdottoman vankeuden loppuajkaan sijoittuvat yhdyskuntaseuraamukset, joita ovat valvottu koevapaus ja ehdonalaisten vapauden valvonta. Ajallisesti nämä kaksi ovat käytettävissä edellä mainitussa järjestyksessä. Ehdonalaisten vapauden valvonnassa oleva henkilö on siis suorittanut säännönmukaisen ajan ehdottomasta vankeusrangaistuksesta vankilassa ja vapautuu sieltä. Tämä vuoksi hänen vapautensa rajoitukset ovat lievemmät kuin valvotussa koevapaudessa olevan.

Yhdyskuntaseuraamusten käyttö ja kehityssuunnat verrattuna muihin Euroopan maihin ja Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamuksia koskeviin suosituksiin

Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa, Saksassa sekä erityisesti Englannissa on Suomea pidemmät perinteet yhdyskuntaseuraamusten käytössä. Niissä on jonkin verran ollut nähtävissä yhdyskuntaseuraamusten käytön laajentumisvaiheiden jälkeen koko seuraamusjärjestelmän selkiinnyttämisen tarve. Vertailumaissa yhdyskuntaseuraamusjärjestelmää muutettaessa siitä on tehty aikaisempaa vaativampi. Erityisesti päihdeongelmien vähen-

tämisen tavoite on olennainen yhdyskuntaseuraamusten sisältöön vaikuttava seikka.

Vertailumaissa käytössä olevissa yhdyskuntaseuraamusjärjestelmissä on paljon samankaltaisia piirteitä, kuten pyrkimys rikoksesta tuomitun elämänvalmiuksien kohentamiseen tuen ja kontrollin tasapainoisella yhdistämällä, valvontaseuraamusten intensiivisyyden ja yksilöllisyyden korostaminen, vaiheittainen vapauttaminen vankeusrangaistuksen päättyessä, erityiset seuraamusmuodot nuorille rikoksenteikijöille ja sähköisten valvontamenetelmien käyttö. Kyse on seuraamusjärjestelmän vaikuttavuudesta. Näissä toimenpiteissä käytetään paikoin laajasti hoitollisia toimenpiteitä, jopa siten, että hoito on seuraamuksen vaihtoehto. Olennaista on myös muiden toimijoiden kuin rangaistuksen täytäntöönpanijan tehtävät ja vastuu täytäntöönpanon aikana toteutettavissa toiminnoissa.

Vertailumaissa valvonnallisten seuraamusten sisällöissä on vaativuustasoltaan hyvinkin erilaisia vaihtoehtoja. Kyse voi olla kontrollityyppisistä tai asioiden hoitamiseen keskittyvistä valvontatapaamisista yksilöllisesti määriteltäviin ja hyvin intensiivisiin toimintaohjelmiin osallistumiseen.

Tällä hetkellä ei muissa Pohjoismaissa, Saksassa eikä Englannissa ja Walesissa ole yhtenäistä lakia yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Ruotsissa tämänsuuntainen valmistelutyö on käynnissä.

Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemiseen tai sen yksityiskohtaisen sisällön määrittämiseen liittyvät viranomaisten toimivaltakysymykset eivät ole vertailumaissa niin ajankohtaiset kuin Suomessa. Kyse on siitä, miltä osin puheena oleva toimenpide kuuluu tuomioistuimen tuomitsemisvaltaan ja miltä osin täytäntöönpanoviranomaisen tehtäviin.

Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön selkeys, johdonmukaisuus ja vaikuttavuus

Yhdyskuntaseuraamuksia koskevat lait ovat osittain eri vuosikymmeniltä. Tämä näkyy erityisesti siinä, miten yksityiskohtaisesti lain tasolla säädetään tuomitun oikeusasetuksesta, kuten yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen tai määräämisen edellytyksis-

tä ja tuomitun velvollisuuksista sekä viranomaisten toimivallasta. Edelleen asetuksen tasolla on säädöksiä, joiden kuuluisi vuoden 2000 perustuslain nojalla olla laissa. Lisäksi voimassa olevassa lainsäädännössä käytetään samoista asioista erilaisia termejä tai muotoiluja. Esimerkiksi valvojaa ja apuvalvojaa koskevilla säännöksillä on tällaista eroavaisuutta. Yhdyskuntaseuraamuksia koskeva lainsäädäntö ei siis ole kovin selkeä eikä johdonmukainen.

Rikosoikeusjärjestelmän keskeinen vaatimus on se, että se toimii mahdollisimman ennustettavasti ja tasavertaisesti. Esimerkiksi eri puolilla maata syyttäjät saattavat vaatia ja tuomioistuimet tuomita eri tavoin yhdyskuntaseuraamuksiin ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Myös Rikosseuraamuslaitoksen eri rikosseuraamusalueilla arvioita ja selvityksiä tehtäessä voidaan päätyä suosittelemaan yhdyskuntaseuraamuksen käyttöä ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta eri tavoin. Yksi yhtenäinen laki edistäisi käytännön yhdenmukaisuutta.

Nykyinen, eri ajoilta peräisin oleva ja hieinan hajanainen yhdyskuntaseuraamuksia koskeva lainsäädäntö toimii sinänsä melko hyvin. Seuraamusjärjestelmän kehittäminen edelleen edellyttäisi nykyistä täsmällisempää lainsäädäntöä, josta olisi nykyistä selvemmin nähtävissä yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän kokonaisuus ja kunkin yhdyskuntaseuraamuksen ominaispiirteet. Lainsäädännössä olisi tarpeen nykyistä selvemmin painottaa uusintarikollisuuden ehkäisemisen ja sitä kautta yleisen turvallisuuden lisäämisen tavoitetta. Lainsäädännössä tulisi edellä todettujen tavoitteiden saavuttamisen keinoina ilmaista selkeästi riittävä paneutuminen tuomitun elämäntilanteeseen, oikeantasaisen kontrollin käyttö sekä Rikosseuraamuslaitoksen omana toimintana järjestämisen ja yleisen palvelujärjestelmän tarjoaman tuen ja palveluiden käyttö seuraamuksen suorittamisen aikana ja tarvittaessa sen jälkeen.

Perustuslain asettamat vaatimukset yksilön oikeusasemaa ja viranomaisten toimivaltuuksia koskeville säännöksille

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Pe-

rustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapauden menetyksen, määrää tuomioistuimien. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Perustuslain 80 §:n 1 momentissa säädetään muun muassa, että lailla on säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan.

Voimassa olevassa yhdyskuntaseuraamuksia koskevassa lainsäädännössä perustuslain vaatimukset erityisesti siitä, että tuomitun oikeuksista ja velvollisuuksista sekä viranomaisten toimivaltuuksista on säädettävä riittävän yksityiskohtaisesti lailla, eivät kaikin osin täyty. Keskeisiä yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen tai määräämisen edellytyksiä tai tuomitun oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia säännöksiä on laissa säädetty liian yleispiirteisesti tai ne ovat asetuksen tasolla. Osa yhdyskuntaseuraamuksia koskevasta lainsäädännöstä on annettu ennen perustuslain voimaantuloa. Yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitujen muutoksenhakusäännökset ovat hajanaiset ja puutteelliset.

Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitseminen ja määrääminen saattavat vaikuttaa epäjohtomukaisilta sikäli, että osan yhdyskuntaseuraamuksista määrää tuomioistuimien, osan täytäntöönpanoviranomainen eli Rikosseuraamuslaitos. Järjestelmä on tältä osin johdonmukainen. Ehdottoman vankeuden sijasta käytettävissä oleviin yhdyskuntapalveluun, valvontarangaistukseen, ehdollisen vankeuden valvontaan ja nuorisorangaistukseen tuomitsee tuomioistuimien. Ehdottoman vankeuden loppuvaiheessa osana vankeusrangaistusta käytettäviin valvottuun koevapauteen ja ehdollaisen vapauden valvontaan määrää

Rikosseuraamuslaitos laissa tarkkarajaisesti säädettyin edellytyksin. Työnjako perustuu siis seuraamusten luonteeseen.

Uusintarikollisuuden vähentämisen tavoite yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanolle, kuten myös ehdottoman vankeuden täytäntöönpanolle on asetettu vaativat tavoitteet: täytäntöönpano tulee järjestää siten, että edistetään tuomitun sosiaalista selviytymistä ja elämänhallintaa sekä ehkäistään uusintarikollisuutta. Näiden tavoitteiden täyttäminen lisää yhteiskunnan turvallisuutta. Edellä todettu vaikuttavuustavoite on säädetty ehdollaisen vapauden ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskeviin säädöksiin. Muissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevissa säädöksissä sitä ei ole. Tästä huolimatta tuomitun sosiaalisten valmiuksien parantamiseen ja uusintarikollisuuden ehkäisyyn tähtäävä toiminta on vakiintunut keskeiseksi osaksi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa. Esimerkiksi yhdyskuntapalveluun on sen työpalveluluonteesta huolimatta liitettävissä enintään 30 tunnin mittainen muun toiminnan kuin työn osuus. Muun toiminnan kuin työn osuudella pyritään varmistamaan asianmukainen työpalvelun suorittaminen sekä muutoinkin lisäämään tuomitun sosiaalista selviytymistä. Valvontarangaistuksessa, valvotussa koevapaudessa ja nuorisorangaistuksessa sosiaaliin taitoihin ja muuhun rikoksettomaan elämään valmentavalla toiminnalla on suuri merkitys yksittäisten seuraamusten täytäntöönpanon sisällössä. Myös valvontamuotoiset seuraamukset ovat alkaneet viime vuosina yhä enemmän sisältää myös muuta toimintaa kuin valvojan ja valvottavan tapaamisia, jotka nekin sisältävät olennaisesti ja monipuolisesti henkilön elämänhallintaa ja sosiaalisia valmiuksia lisäämään pyrkiviä keskusteluja, asioiden hoitamista, ohjausta ja neuvontaa.

Vaikuttamistavoitteen täyttämiseksi Rikosseuraamuslaitoksella on yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa käytettävissään toimenpiteitä arkisten taitojen kartuttamisesta ja käytännön asioiden hoitamisesta aina vaativiin, tiettyyn rikostyyppiin vaikuttamaan pyrkiviin toimintaohjelmiin. Keskeistä on kontrollin ja tuen vaikuttava yhdistelmä. Eri-

tyisesti tuomitun tarvitsemien tuen ja palveluiden kartoittamiseksi ja saamiseksi täytäntöönpanijan ja kunnan sosiaali- ja terveystoimen tulee toimia tiiviissä yhteistyössä. Täytäntöönpanon suunnittelemisen ja käynnistämisen aika on useinkin otollista aikaa saada käyntiin toimintoja, joihin tuomittu ei välttämättä ole aikaisemmissa elämänsä vaiheissa ollut motivoitunut. Nykyisin täytäntöönpanijan ja tuomitun kotikunnan välinen yhteistyö ei toimi tasavertaisesti eri puolilla maata. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittajistakin iso osa on sellaisessa elämäntilanteessa, että tukitoimenpiteiden tarve on suuri. Palveluiden järjestämisessä heille voi olla kyse melko suurista kunnan panostuksista, joten niiden suunnitteleminen ja järjestäminen täytäntöönpanon käynnistyessä ei ole välttämättä kovin helposti järjestettävissä. Näillä henkilöillä on kuitenkin oikeus tuen ja palveluiden saamiseen. Tältä osin tulee pohdittavaksi toisensuuntainen tasavertaisuuskysymys: voiko rikoksesta tuomittu kuntalainen ohittaa esimerkiksi päihdehuollon palveluiden saamisessa rikokseen syyllistymättömän kuntalaisen, joka joutuu jonottamaan päihdepalvelun saamista jopa kuukausien ajan.

Olenainen vaikuttavuustavoitteen täyttämisen osa on vaikuttamaan pyrkivän toiminnan jatkuvuuden turvaaminen. Jos tuomitulla on käynnissä esimerkiksi kunnan sosiaali- ja terveystoimen järjestämä toiminta, sen tulisi voida jatkaa yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon ajan. Lisäksi kunnalla tulee olla taloudellinen mahdollisuus jatkaa toimintoa välittömästi rangaistuksen suorittamisen jälkeen. Haavoittuvien toiminnan onnistumisen tai epäonnistumisen kohta on yleensä juuri täytäntöönpanon päättymisen aika. Tuntuu sekä tuomitun että järjestelmän kannalta turhauttavalta, jos hyvin käynnistynyt, esimerkiksi päihdehuollon toiminta katkeaa yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen jälkeen siksi, ettei järjestelmässä kyetä osoittamaan rahoitusta toiminnan jatkamiseksi.

Uusien yhdyskuntaseuraamusten tarve

Suomessa on viime vuosina otettu käyttöön kaksi uutta yhdyskuntaseuraamusta, vuonna 2006 valvottu koevapaus ja vuonna 2011 valvontarangaistus. Valvottu koevapaus eh-

dottoman vankeuden ja ehdonalaiseen vapautteen pääsemisen välissä tekee siitä erityislaatuista ja siksi siitä ei ehdoteta säädettäväksi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevassa lakiesityksessä. Valvotusta koevapaudesta on ollut vuoden 2014 alusta lukien voimassa uusi laki. Valvontarangaistusta koskeva lainsäädäntö on hyväksytty noin kolme vuotta sitten, joten siltä osin ei ole nähtävissä merkittäviä muutostarpeita. Kyseeseen voisivat tulla jotkin yhdyskuntaseuraamusten yhteisiä säännöksiä koskevat täsmennykset.

Nuorisorangaistus on ollut niin vähäisessä käytössä, että sen olemassaolon tarkoituksenmukaisuus nykyisenlaisena on asetettu kyseenalaiseksi. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon uudistusta valmistellut toimikunta totesi, että nuorille, nimenomaan alaikäisenä rikoksen tehneille tulisi olla heidän erityistilanteeseensa paneutuva yhdyskuntaseuraamus. Nuorisorangaistuksen vähäisen käytön keskeinen syy on se, että sen potentiaalinen kohdejoukko on pieni. Valtaosa nuorista tuomitaan sen verran lievistä rikoksista, että ehdollinen vankeus valvontoi- neen on riittävä. Osin nuorisorangaistuksen vähäinen käyttö selittyy myös sillä, että sitä ei ehkä juuri vähäisen käyttönsä vuoksi tunneta kovin hyvin kaikkialla maassa. Niissä tapauksissa, joissa nuorisorangaistusta on käytetty, sen on todettu toimineen hyvin ja tavoitteidensa mukaisesti eli tuomitun nuoren elämäntilanteeseen on kyetty paneutumaan ja häntä kyetty auttamaan kontrollin ja tukitoimenpiteiden hyvällä yhdistelmällä.

Yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitut henkilöt ovat aikaisempaa syrjäytyneempiä. Tästä syystä viime vuosina on pohdittu ja selvitetty, tulisiko Suomen seuraamusjärjestelmään ottaa sopimushoitotyyppinen seuraamus. Viimeaikainen seuraamusten sisällöllinen kehitys sekä käyttöön otetut uudet seuraamusmuodot (valvottu koevapaus ja valvontarangaistus) tekevät mahdolliseksi sopimushoidossa tavoiteltujen toimintatapojen käytön. Jo olemassa olevan lainsäädännön nojalla niin vankeusrangaistuksen kuin yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa on mahdollista järjestää tuomitulle yleisen palvelujärjestelmän tarjoamaa laitosis- ja avohoitoa. Toimiva laitoshoidonjakso saattaa olla varsin

lyhytkin, kunhan se jatkuu asianmukaisesti avohoitona. Rikoksista tuomituilla suurin hoidollinen tarve on päihdeongelmien ja mielenterveysongelmien hoitamisessa. Valitettavasti jo olemassa olevia mahdollisuuksia hankkia hoitoa ei kovin laajasti käytetä. Osaltaan tätä tilannetta selittää se, että hoidon kustannusten maksamismvastuu ei ole aivan selkeä. Nykyisessä lainsäädännössä ei ehkä riittävästi tuoda esiin sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon käytön mahdollisuutta niissä yhdyskuntaseuraamuksissa, joissa myös hoitolaitossijoitus on mahdollinen. Erityisesti valvontarangaistuksen osana tällainen hoitojärjestely voisi toimia hyvin, samoin valvotussa koevapaudessa. Avohoito on käytettävissä kaikissa yhdyskuntaseuraamuksissa.

Yhdyskuntaseuraamuskokonaisuutta voidaan pitää sekä sisällöltään että lukumäärältään riittävänä. Kansainvälisen vertailun mukaan eri maissa on pääsääntöisesti käytössä yhdyskuntaseuraamusjärjestelmä, joka koostuu joko suuresta määrästä eri yhdyskuntaseuraamuksia tai vain harvoista yhdyskuntaseuraamuksista, joiden sisällöissä on lukuisia painotuksia. Nyt ehdotettavan lainsäädännön kokonaisuudistuksen eräs tavoite on pyrkiä selkiinnyttämään yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän kokonaisuutta. Nykyiset yhdyskuntaseuraamukset eivät ehkä ole sisällöltään ja keskinäisiltä suhteiltaan niin selkeästi hahmotettavia kuin mitä seuraamusjärjestelmän osien pitäisi olla. Kyse on myös siitä, miten ennustettavasti eri seuraamuksiin tuomitaan. Tilanteen korjaamiseksi seuraamusjärjestelmän selkeyttä tulisi lisätä.

Hoidon lisääminen seuraamusten täytäntöönpanossa

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanolle säädetyt vaikuttavuustavoitteet ovat vaativat. Ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen henkilöiden yhä lisääntynyt syrjäytyneisyys, päihdeongelmien vakavuus ja elämäntilanteen hallitsemattomuus ovat olleet havaittavissa jo vuosien ajan. Samankaltaista muutosta on nähtävissä myös yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen elämäntilanteessa. Heidän elämänvalmiuksiensa kohen-

tamiseksi tarvitaan yksilöllisiä, monialaisia ja vaativia toimenpiteitä. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa pyritään ja pystytäänkin kartoittamaan ja toteuttamaan tuomittujen elämäntilanteen parantamiseksi tarpeellisia toimintoja ja palveluita.

Aikaisemmin kaavailun ja varsinkin pitkälle valmistellun sopimushoidon käyttöönotosta luovuttiin sopimushoidon kohdejoukkoa ja järjestämismvastuuta sekä hoidon tarpeen ja rikoksen moitittavuuden yhteismitattomuutta koskevien ongelmien vuoksi. Kuten edellä on todettu, sinänsä sopimushoidon tarkoittamaa toimintaa ja hoitoa on varsinkin hyvin järjestettävissä jo nykyisessä seuraamusjärjestelmässä, niin ehdottoman vankeuden aikana kuin yhdyskuntaseuraamuksia täytäntöön pantaessa. Nykyisessä järjestelmässä on annettavissa ehdottoman vankeusrangaistuksen, valvotun koevapauden ja valvontarangaistuksen aikana laitoshoidon. Avohoitoa voidaan järjestää kaikkien seuraamusten täytäntöönpanossa. Tältä osin seuraamusjärjestelmän sisältö, toimintatavat ja asenteet lienevät kehittyneet sillä tavoin, että erityisen sopimushoitoseuraamuksien tarvetta ei ole siinä määrin kuin 1900–2000-lukujen taitteessa. Nykyistä tilannetta voidaan siis pitää suhteellisen hyvin toimivana.

Hyvinvointivaltion yleisten tukijärjestelmien käyttö yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon yhteydessä

Yhdyskuntaseuraamusten tavoitteena on, että henkilö pystyy elämään mahdollisimman tavanomaista elämää yhteisönsä jäsenenä. Ajatukseen sisältyy myös se, että henkilö on kotikuntansa täysivaltainen jäsen.

Seuraamusten täytäntöönpanossa on useiden vuosien ajan tavoiteltu niin sanotun normaalisuusperiaatteen toteutumista, toisin sanoen rangaistusta suorittava henkilö saisi muun muassa hänelle laissa turvatut kunnan järjestämät palvelut siitä huolimatta, että hän suorittaa vankeusrangaistusta tai yhdyskuntaseuraamusta. Koulutuspalveluiden osalta normaalisuusperiaate toteutuu hyvin. Opetushallinnon alaiset tai muutoin opetusta yleisessä järjestelmässä järjestävät oppilaitokset vastaavat myös vankilassa annettavasta opetuksesta. Opiskeleva yhdyskuntaseu-

raamuksen suorittaja on yleisen koulutusjärjestelmän palveluiden käyttäjä. Terveydenhuollon osalta järjestelmä on sellainen, että Rikosseuraamuslaitos järjestää vankeuslain 10 luvun mukaisesti vangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen. Rikosseuraamuslaitos on myös velvollinen tukemaan vankia sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä läheisiinsä sekä asumiseen, työhön, toimeentuloon, sosiaalietuuksiin ja sosiaalipalveluihin liittyvien asioiden hoitamisessa. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittaja on yleisen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas. Muiden seuraamusten täytäntöönpanoon liittyvien toimintojen osalta kustannustenjakovastuu on ongelmallisempi. Ongelman epäselvyys on kärjistynyt entisestään, koska niin valtion kuin kuntienkin resurssit järjestää palveluita ovat vähentyneet. Rikoksentehtävien ongelmat edellyttävät erityisiä toimenpiteitä.

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa yhdistyvät valtion velvollisuudet huolehtia seuraamuksen täytäntöönpanosta ja kunnan velvollisuudet järjestää lainmukaiset tukipalvelut. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyy rikoksen syyllistyneen henkilön elämänvalmiuksien parantamisen ja uusintarikollisuuden ehkäisemisen vaativa tavoite. Kun seuraamusta täytäntöönpanossa tuomitun edellytetään osallistuvan toimintoihin, jotka tukevat edellä todettuja tavoitteita, toimintojen yksityiskohtien toteutuksessa nousee vaikeita järjestämis- ja kustannusvastuun jakautumisen kysymyksiä. Tilanteen ongelmallisuus on havaittavissa esimerkiksi pyrittäessä vaikuttamaan rikokseen syyllistyneiden yleisimpään ongelmaan eli päihdeongelmaan. Kunta on päihdehuoltolain nojalla velvollinen järjestämään tarvittavan päihdehuollon. Rikosseuraamuslaitos puolestaan on velvollinen panemaan rangaistukset täytäntöön siten, että rangaistuksen suorittajan valmiudet elää rikoksetonta elämää paranevat. Päihdeongelman yhteys rikosten tekemiseen on useimmissa tapauksissa ilmeinen. Kun yhdyskuntaseuraamusta suorittavan henkilön rikosten tekemiseen vaikuttaa päihdeongelma ja hän itse olisi motivoitunut ongelmaansa hoitamaan, tulisi olla ennakoita-

vissa, minkä tahon velvollisuutena on maksaa päihdehuollon toimenpiteet.

Seuraamusjärjestelmän johdonmukaisuus, tasavertaisuus, uskottavuus ja ennustettavuus edellyttävät, että seuraamuksille asetetun vaikuttavuustavoitteen täyttämiseksi järjestettävien toimintojen järjestämis- ja kustannusvastuukysymykset ratkaistaan mahdollisimman selkeästi.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Yhdyskuntaseuraamusten käyttö, sisältö, tavoitteet ja keskinäinen suhde

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi yhtenäinen laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Valvottu koevapaus jäisi erityisen luonteensa perusteella ehdotettavan lain soveltamisalan ulkopuolelle. Samassa laissa säädettäisiin mahdollisimman yhdenmukaisesti ja johdonmukaisesti eri yhdyskuntaseuraamusten käytöstä, sisällöstä ja tavoitteista. Myös yhdyskuntaseuraamusten keskinäinen suhde kävisi yhtenäisessä laissa nykyistä selkeämmin esille. Yhteisessä laissa seuraamuksista säätäminen parantaisi eri seuraamusten tunnettuutta, koska kaikki seuraamusvaihtoehdot olisivat nähtävissä konkreettisesti osana kokonaisuutta.

Esityksessä ehdotetaan säilytettäväksi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon tavoite nykyisenlaisena. Siitä säädettäisiin yhtenäisen lain alussa ja samalla tavalla kaikkia yhdyskuntaseuraamuksia koskien. Ehdotuksen mukaan yhdyskuntaseuraamusten tavoitteena on tukea tuomittua hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä lisätä hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää.

Yhdyskuntaseuraamusten nykyiseen käyttöön ja sisältöön ei esitetä suuria muutoksia. Yhdyskuntapalvelun työpalveluluonne on todettu tarpeelliseksi säilyttää. Siihen liitettävissä olevan muun toiminnan keskeinen tavoite olisi edelleen motivoida tuomittua suorittamaan yhdyskuntapalvelu sekä antaa valmiuksia sen suorittamiseen esimerkiksi ottamalla seuraamuksen suorittamisen osaksi päihdehuollon palveluiden käyttö päihdeiden käytön vaarantaessa yhdyskuntapalvelun asianmukaisen suorittamisen. Yhdyskunta-

palveluun ehdotetaan lisättäväksi alle 21-vuotiaana rikoksen tehneille erityistä tukea ja valvontaa, jolla pyritään tukemaan nuoren mahdollisuuksia suorittaa yhdyskuntapalvelu asianmukaisesti ja kohentamaan hänen elämänhallintaansa muiltakin osin. Kyseessä olisi eräänlainen tehostettu yhdyskuntapalvelu tilanteissa, joissa arvioidaan, ettei tavallinen yhdyskuntapalvelu tulisi onnistumaan.

Valvontarangaistus on varsin uusi seuraamus, josta ei ole vielä saatu riittävästi kokemuksia perusteellisen arvioinnin tekemiseksi. Valvontarangaistus pannaan täytäntöön tietyssä paikassa ja siihen sisältyy tietty toimintavelvollisuus. Valvontarangaistuksen suorittamiseen voi liittyä luontevasti yleisen palvelujärjestelmän tarjoama hoito, niin hoitolaitossijoitus kuin avohoidon toiminnot. Tämä on mahdollista jo voimassa olevan lainsäädännön nojalla, mutta tällaisen hoidon käytön tehostamiseksi asiasta ehdotetaan säädettäväksi nykyistä selkeämmin.

Tutkimusnäyttö osoittaa, että päihdehoitoon velvoitetut ovat hyötyneet hoidosta vähintään yhtä paljon kuin vapaaehtoisesti hoitoon hakeutuneet, joskus jopa enemmän. Kuntoutuksen onnistumisen kannalta on hyödyllistä, jos se kyetään toteuttamaan normaalissa kuntoutusympäristössä, missä enemmistö kuntoutukseen osallistuvista on ei-tuomittuja. Päihdehoitoon, kuten rikollisesta elämäntavasta irtautumiseen liittyy epäonnistumisia. Jos siis esimerkiksi päihderetkahdus on kategorisesti yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen jatkamisen este, saatetaan menettää päihdeongelman hoitamisen mahdollisuus.

Ehdonalaisen vapauden valvonnassa ja ehdollisen vankeuden valvonnassa korostuu jo nykyisin kontrollin ja tuen yhdistelmän tärkeys. Olennaista on myös valvonnan oikea intensiivisyys. Tavoitteena on, että valvontaan asettamisessa sekä valvonnan sisältöä ja tiheyttä pohdittaessa otetaan huomioon, voidaanko ja millä keinoin tuomitun elämäntilannetta valvonnalla tukea. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että valvonnan alkuvaiheessa valvontatoimenpiteet ovat intensiivisimmillään.

Nuorisorangaistus ehdotetaan säilytettäväksi, vaikka sen käyttö on melko vähäistä.

Nuorisorangaistuksella kyetään auttamaan jo melko vakavassa rikoskierteessä olevia nuoria ja välttämään nuorten joutumista vankilaan. Yhtenäisen yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lain arvioidaan tekevän myös nuorisorangaistusta nykyistä tunnetummaksi ja siten jonkin verran lisäävän sen käyttöä. Nuorisorangaistuksen käyttöalaa ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että nuorisorangaistukseen tuomitsemisen harkinnanvaraisuus poistettaisiin ja nuorisorangaistukseen tulisi tuomita, kun tuomitsemisedellytykset täyttyvät. Tuomitsemisedellytyksiä puolestaan täsmennettäisiin siten, että nuorisorangaistukseen tuomitsemista harkittaessa tulisi todeta, onko ehdollista vankeutta valvontoihminen pidettävä riittävänä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi. Säännös varmistaisi seuraamusvaihtoehtojen kokonaistarkastelun sekä osoittaisi selkeästi seuraamusten keskinäisen ankaruusasteen. Lisäksi nuorisorangaistukseen tuomitsemisen edellytyksissä siis riittäisi, että tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämisen ja uusien rikosten ehkäisemisen tavoitteista täyttyisi jompikumpi, ei välttämättä molemmat, kuten voimassa oleva laki edellyttää.

Yhdyskuntaseuraamusten sisällössä ja tavoitteissa korostuu lievimmän haitan periaate, toisin sanoen, ettei tuomitun vapautta rajoiteta enempää kuin rikokseen suhteessa olevan rangaistuksen täytäntöönpano edellyttää. Yhteisöstä erottamisen ja laitostumisen vaarat ovat ilmeiset ja pääosin yhä vakavampaan syrjäytymiseen johtavia. Toisaalta yhdyskuntaseuraamusten sisällön ja tavoitteiden määrittelemisessä tulee varmistaa se, että rikosoikeusjärjestelmä on uskottava ja vaikuttava. Vaativa, intensiivinen ja rikollisuutta ehkäisevä seuraamus edesauttaa seuraamusjärjestelmän uskottavuuden vahvistumista. Esimerkiksi yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun henkilön ohjaaminen ja velvoittaminen päihdehuollon palveluiden käyttäjäksi on selkeästi sellainen seuraamuksen sisältö, että se uskottavasti vaikuttaa uusintarikollisuutta ehkäisevästi ja kaikinpuolista elämänhallintaa parantavasti. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa yhdistetään uskottavasti päihteettömyyden valvonta ja päihdehuollon palveluiden järjestäminen.

Yhdyskuntaseuraamusten käytössä, sisällön määrittämisessä ja tavoitteiden toteuttamisessa onnistumisen varmistamiseksi tarvitaan arviointoja ja selvityksiä tuomitun elämäntilanteesta ja hänen edellytyksistään suorittaa yhdyskuntaseuraamus. Nykyisin eri yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvät arvioinnit, selvitykset ja lausunnot poikkeavat jonkin verran toisistaan. Tämä aiheuttaa tarpeettomia hankaluuksia niin selvitystä pyytävien syyttäjien ja tuomareiden kuin selvityksiä laativien Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten työssä. Siksi ehdotetaan yhdenmukaistettavaksi ja selkiinnettäväksi yhdyskuntaseuraamusten tuomitsemiseen ja täytäntöönpanoon liittyvän arviointi- ja selvitystyön sisältöjä ja menettelytapoja, myös niiden nimiä.

Yhdyskuntaseuraamusten käytön, sisällön ja tavoitteiden kannalta on erittäin tärkeää, että yksittäisen seuraamuksen tultua suoritetuksi, tuomittu ei jää yksin kantamaan ongelmiaan. Tuomitun elämäntilanteen kohentamisen kokonaisuudesta huolehtiminen on olennainen tekijä syrjäytymisen ja rikoskierteen katkaisussa. Hyödyllisten toimenpiteiden jatkuvuuden turvaaminen on useiden viranomaisten tehtävä.

Yhdyskuntaseuraamusten keskinäisen suhteen selkiinnyttämiseksi esitetään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain alkuun kyseisessä laissa tarkoitettujen yhdyskuntaseuraamusten luettelemista siten, että ne ovat kolmessa, kohdejoukkonsa tai täytäntöönpanovaiheensa mukaisesti määriteltävissä olevassa ryhmässä. Ensimmäisessä ryhmässä ovat vankeuden vaihtoehdot eli yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus, joista valvontarangaistus on ankarampi. Toisessa ryhmässä ovat nuorille suunnatut ehdollisen vankeuden valvonta ja nuorisorangaistus, joista nuorisorangaistus on ankarampi. Kolmannessa ryhmässä on ehdonalaisten vapauden valvonta, joka tulee kyseeseen tuomitun vapauduttua vankilasta.

3.2 Yhdyskuntaseuraamusten käyttö ja kehityssuunnat verrattuna muihin Euroopan maihin ja Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamuksia koskeviin suosituksiin

Kansainvälinen vertailuaineisto osoittaa yleisen kehityssuuntauksen yhdyskuntaseuraamusjärjestelmien kehittämisessä olevan, että aikaisemmin erillisiä seuraamuksia on yhdistetty johonkin seuraamukseen erillisinä määräyksinä. Tavoitteena on ollut seuraamusikäntöyhtenäistämisen tavalla, joka tekee mahdolliseksi yksilöllisen tilanteen huomioon ottamisen seuraamusta määrättäessä. Useiden erillisten tai sisällöiltään laajasti erilaisia vaihtoehtoja tarjoavien seuraamusten kokonaisuus voi olla hankalasti hahmotettava, jopa epäselvä. Nyt ehdotettavassa Suomen yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän kehittämissuunnitelmassa pyritään selkiinnyttämään järjestelmää pitämällä yhdyskuntaseuraamusten lukumäärä lähtökohtaisesti nykyisenä, säätämällä seuraamusten yhteisistä osista yhteisissä yleisissä säännöksissä ja pyrkimällä löytämään tasapaino kunkin seuraamuksen sisällössä sellaisena, että yksilölliset seikat ovat riittävästi huomioon otettavissa, mutta seuraamuksen ominaispiirteet ovat silti selkeät.

Vertailuaineistosta nousee selkeästi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon yhteinen tavoite, pyrkimys vaikuttaa tuomitun elämänvalmiuksien kohentamiseksi sekä parantaa tuomitun valmiuksia elää rikoksetonta elämää. Eri maissa panostetaan esimerkiksi hoidollisiin keinoihin eri tavoin. Suomen järjestelmän kehittämiseksi on esityksessä ehdotettu otettavaksi huomioon kansainväliset painotukset vaikuttavuustavoitteen toteuttamisesta. Niin on Suomen kriminaalipolitiikassa tehty jo pitkään. Ehdotuksessa ei kuitenkaan ehdoteta eräissä muissa maissa käytössä olevaa hoitoseuraamuksen käyttöönottoa, vaan tältä osin pitäydytään suomalaisessa perinteessä, jossa rangaistuksen ja hoidon yhdistäminen toteutetaan lähinnä toiminnallisin yhteyksin, ei suoranaisena hoitoseuraamuksena. Samoin kuin vertailumaissa, tässä ehdotuksessa korostetaan tuomitun elämänvalmiuksien parantamisessa yhä painokkaammin hoidollisen tai muun toiminnan järjestämisessä yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Erityinen painotus näissä järjestelyissä on rangaistuksen suorittamisen jälkeisen toiminnan jatkamisen turvaamisessa.

Vertailumaissa on käytössä erityiset yhdyskuntaseuraamukset nuorille rikoksentekeijöille. Niissä korostuu nuoren yksilöllisen tilanteen huomioon ottaminen. Nuorten seuraamuksissa on olennaista löytää oikea tasapaino tuen ja kontrollin yhdistämisessä. Niin ikään olennaista on se, että yhteiskunnan eri toimijat ovat yhteistyössä, kukin oman osaamisensa mukaan tuoden suunnittelemassa ja toteuttamassa seuraamuksen sellaiseksi, että se on vaikuttava ja uskottava. Nyt ehdotettavassa Suomen yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän kokonaisuudessa on pidetty tarpeellisenä säilyttää nuorille kaksi seuraamusmuotoa, myös nykyisin varsin vähällä käytöllä oleva nuorisorangastus. Seuraamusjärjestelmässä tulee olla käytössä ankaruudeltaan ja kohdejoukoltaan erilaiset nuorten seuraamukset. Tämän järjestelyn tärkeys näkyy myös kansainvälisessä vertailussa.

Sähköisen valvonnan käyttö on vertailumaissa varsin laajaa. Sitä käytetään yleisesti eri seuraamusten valvonnallisena osana. Suomessa sähköisen valvonnan keinot ovat olleet käytössä melko vähän aikaa. Kokeusten karttuessa sen käyttöala saattaa laajentua. Kaikkiin yhdyskuntaseuraamuksiin sitä ei liene mahdollista eikä tarpeellista ulottaa, koska yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvä perusajatus on myös se, että tuomitun luotetaan kykenevän suorittamaan määrättyt ja sovitut asiat ilman kaikenaikaista valvontaa.

Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanotyöstä antamien suositusten periaatteita on Suomen järjestelmässä toteutettu jo aikaisemmissa muutosvaiheissa. Esimerkiksi rikosseuraamusalan organisaatiouudistuksia 2000-luvulla toteuttaessa nämä seikat on otettu huomioon. Valvonnan sisältöön liittyvien suositusten osalta voidaan todeta, että nyt käsillä olevassa ehdotuksessa korostuu valvontaan liittyvissä toimenpiteissä nimenomaisesti tuen ja kontrollin yhdistelmä. Valvonnan suunnitelmallisuutta ja yksilöllisyyttä korostetaan myös. Niin ikään painotetaan eri viranomaisten yhteistyötä ja kokonaisvaltaisia toimenpiteitä tuomitun elämäntilanteen kohentamisessa. Huomioon on otettu myös se, että tarpeellisenä pidettävä toiminta voisi jatkua seuraamuksen suorittamisen jälkeen.

3.3 Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön selkeys, johdonmukaisuus ja vaikuttavuus

Esityksessä ehdotetaan siis säädettäväksi yksi laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Samassa laissa säädettäisiin mahdollisimman selkeästi, yhdenmukaisesti ja johdonmukaisesti eri yhdyskuntaseuraamusten käytöstä, sisällöstä, tavoitteista, tuomitun velvollisuuksista, viranomaisten toimivaltuuksista sekä muista yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvistä seikoista. Eri yhdyskuntaseuraamuksilla on paljon yhteisiä peruspiirteitä. Yhteiset säännökset olisivat lain yleisissä säännöksissä. Niiden lisäksi kunkin yhdyskuntaseuraamuksen edellyttämät erityiset säännökset olisivat kukin omissa luvuissaan. Näiden toimenpiteiden arvioidaan lisäävän yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön selkeyttä ja johdonmukaisuutta. Samalla otaksuttavasti paranee eri seuraamuksiin tuomitsemisen tai määräämisen ennustettavuus ja tasavertaisuus. Sinänsä jo uuden, mahdollisimman toimivaksi laaditun lainsäädännön voimaantulo lisää sen säätelämän kohteen tunnettuutta. Se, että valvottu koevapaus jäisi ehdotettavan lain soveltamisalan ulkopuolelle, ei merkitsisi lainsäädännön epäselvyyttä, sillä valvottu koevapauden erityisen luonteen vuoksi siitä säättämisen olisi selkeintä toteuttaa omissa, vastikään voimaan tulleessa laissaan.

3.4 Uusintarikollisuuden vähentämisen tavoite yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa

Ehdotettavassa laissa vaikuttavuustavoite on kirjoitettu selkeästi yhdyskuntaseuraamusten tavoitteeksi. Eri yhdyskuntaseuraamusten sisällössä todellinen vaikuttamisen pyrkimys tuodaan esille. Jo yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen edellytyksiä selvittäessä ja täytäntöönpanoa suunniteltaessa lähtökohtana olisi rikoksesta epäillyn tai tuomitun elämän kokonaistilanteen huomioon ottaminen siten, että olisi löydettävissä realistiset ja elämänvalmiuksia uskottavasti parantavat toiminnot, joista olisi selkeästi hyötyä niin yksilön kuin yhteisön tasolla.

Keskeistä olisi päihteettömyyden tukeminen. Kyse olisi paitsi yksilöllisesti suunniteltujen toimintojen löytämisestä ja päihneiden käytön vähentämiseen motivoimisesta myös tarvittavan valvonnan pitämisestä osana täytäntöönpanoa. Ehdotetussa laissa lähdetään näiden seikkojen tasapainoisesta yhdistämisestä. Esimerkiksi ehdotetut tuomitun velvollisuuksia, valvojan tehtäviä sekä tuomitun toiminnan ja valvonnan tarvetta kartoittavia selvityksiä ja arviointeja koskevat yksityiskohtaiset säännökset tukisivat tätä tavoitetta.

Rikosseuraamuslaitoksella ei ole mahdollisuuksia itse järjestää läheskään kaikkia vaikuttavuustavoitteen täyttämiseksi tarvittavia toimenpiteitä ja palveluita. Nyt ehdotettavassa laissa pyritään ratkaisemaan kustannusten jako siten, että selkeästi todettaisiin Rikosseuraamuslaitokselle kuuluvaksi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvien toimintojen järjestäminen ja maksaminen. Kunta puolestaan vastaisi kunnallisten peruspalveluiden järjestämisestä ja maksamisesta eli niistä velvoitteista, jotka kunnille kuuluvat voimassa olevan lainsäädännön nojalla. Lakiehdotuksessa edellytettäisiin myös, että toiminnan jatkuvuus tulisi ottaa huomioon yhdyskuntaseuraamuksen tultua suoritetuksi. Näiden säännösten avulla kyettäneen parantamaan vaikuttavuustavoitteen toteuttamista.

3.5 Uusien yhdyskuntaseuraamusten tarve

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevan valmistelutyön kuluessa on selvitetty sopimushoidon käyttöönoton edellytyksiä. Seuraamusjärjestelmän selkeänä pitämisen tavoitteen täyttämiseksi sekä edelleen kohdejoukon täsmentämisen hankaluuden ja osin vaativina pidettävien hoidollisten sisältöjen järjestämisen ja maksamisen vaikeuden vuoksi ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena ehdottaa erillisen sopimushoitoseuraamuksen käyttöönottoa. Sen sijaan valmistelussa ja ehdotuksessa on otettu huomioon se, että yhdyskuntaseuraamuksiin olisi mahdollista ja järkevää liittää nykyistä selvemmin sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon mahdollisuus. Laitoshoidon sijoittaminen yhdyskuntapalveluun, ehdonalaisen vapauden val-

vontaan, ehdollisen vankeuden valvontaan tai nuorisorangeistukseen olisi ongelmallista näihin sisältyvien viikoittaisen tuntimäärän enimmäisosuuksien sekä myös mainittujen seuraamusten luonteen vuoksi. Sen sijaan sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämä hoito olisi järkevästi liitettävissä valvontarangaistukseen. Tällaisista järjestelyistä on jo säädetty valvontarangaistuslain lähtökohdassa. Sen mukaan valvontarangaistus voidaan panna täytäntöön muun muassa paikassa, jossa tuomittu saa hoitoa. Valvontarangaistukseen sisältyvän sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon käytön mahdollisuutta ehdotetaan nyt ehdotettavassa laissa.

Esityksessä ei myöskään ehdota nuorisorangeistuksen soveltamisalan laajennusta 18–20-vuotiaisiin rikoksenteekijöihin. Sen sijaan ehdotetaan yhdyskuntapalvelussa otettavaksi käyttöön alle 21-vuotiaille rikoksenteekijöille tarkoitettu tehostettu yhdyskuntapalvelu, jossa olisi selkeä tuen ja valvonnan elementti. Tämä yhdyskuntapalvelun muoto tulisi käyttöön, kun tavanomaisen yhdyskuntapalvelun suorittaminen on ollut tai sen arvellaan olevan vaikeaa. Asiasta ehdotetaan säädettäväksi yhdyskuntapalvelua koskevissa pykälissä.

Suomessa käytössä oleva yhdyskuntaseuraamuskokonaisuus on riittävä sekä sisällöllisesti että lukumääräisesti. Seuraamusten täytäntöönpanon tavoitteina olevat tuomitun elämänvalmiuksien kohentaminen ja uusintarikollisuuden vähentäminen ovat täytettävissä nykyisten yhdyskuntaseuraamusten avulla. Nykyisessä järjestelmässä voidaan seuraamuksen täytäntöönpano valmistella ja toteuttaa riittävän yksilöllisesti ja uskottavasti. Ehdotuksessa esitetty yhtenäinen laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta omalta osaltaan ja merkittävästikin palvelisi yhdyskuntaseuraamusten tunnettuuden lisäämisen ja järjestelmän ankaruussuhteiden selkiennyttämisen tarvetta.

3.6 Hoidon lisääminen seuraamusten täytäntöönpanossa

Yhdyskuntaseuraamusta suorittavien henkilöiden ongelmat ovat lisääntyneet ja syrjäytyneisyys on syventynyt kuluneen vuosi-

kymmenen aikana. Tämä on nähtävissä selkeästi käytännön yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanotyössä. Seuraamuksen asianmukaiseksi suorittamiseksi tarvitaan yhä enemmän motivoivaa ja tukevaa työskentelyä. Rikosseuraamuslaitoksessa on yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa käytössä erilaisia toimintoja, joissa yhtäältä kyetään tarvittavissa määrin ottamaan huomioon kunkin tuomitun elämäntilanteen edellyttämä yksilöllinen ote ja toisaalta säilyttämään seuraamuksen täytäntöönpanojärjestelmän uskottavuuden edellyttämä ennustettavuus ja vaativuus.

Uusimpiin yhdyskuntaseuraamuksiin on sisällytetty aikaisempaa laajempi mahdollisuus liittää seuraamuksen osaksi vaativia, jopa laittosijoitusta edellyttäviä hoitotoimenpiteitä. Erityisesti tämä koskee valvontarangaistusta ja sen suorittamisen mahdollisuutta hoitolaitoksessa. Tältäkin osin nykyisin käytössä olevaa yhdyskuntaseuraamusjärjestelmää voidaan pitää toimivana ja erilaiset tuomittujen hoidolliset tarpeet hyvin huomioon otavana. Näitä mahdollisuuksia ei kuitenkaan käytetä kovin paljon, joten tässä yhteydessä ehdotetaan sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon käytön mahdollisuuden korostamista.

Rangaistuksen täytäntöönpanon aikana järjestetyn hoidon tai muun rikoksettoman elämän valmiuksia kohentavan toiminnan jatkuminen seuraamuksen suorittamisen jälkeen on olennaisen tärkeää. Vapautumisen jälkeinen aika on tässä mielessä herkin vaihe. Jos esimerkiksi toiminnan tarpeellisuuden arviointi ja kustannusten kattamisen selvittäminen kestävät useiden päivien tai viikkojen ajan, tuomitun esimerkiksi päihitteettömän elämän valmiudet heikkenevät. Esityksessä ehdotetaan, että yhdyskuntaseuraamusten rangaistusajan suunnitelmassa otetaan huomioon ja sen nojalla noudatetaan suunnitelmaa tuomitun elämänhallintaa edistävien tukitoimenpiteiden jatkuvuuden turvaamisesta rangaistuksen tultua suoritetuksi.

Nykyisen järjestelmän tarjoamia mahdollisuuksia käyttää seuraamuksen täytäntöönpanon osana tuomitun tarpeen mukaista hoitoa, voitaneen pitää vaikuttavuustavoitteen kannalta hyvinä. Näitä mahdollisuuksia ovat 1)

yhdyskuntapalvelun muun toiminnan kuin työn osuudessa järjestettävä toiminta, jonka tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus; 2) valvontarangaistuksessa toimintavelvollisuuteen sisältyvät kuntoutus, toimintaohjelmat ja muu vastaavanlainen tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävät ja edistävät toiminnot; 3) ehdonalaisen vapauden valvonnassa valvontatapaamisissa sekä sosiaalista toimintakykyä edistävien tehtävien ja ohjelmien yhteydessä parantaa valvottavan kykyä kantaa vastuuta ja toimia yhteiskunnassa hyväksyttävällä tavalla; 4) ehdollisen vankeuden valvonnassa valvontatapaamisissa sekä sosiaalista toimintakykyä edistävien tehtävien ja ohjelmien yhteydessä parantaa valvottavan kykyä elää rikoksetonta elämää; sekä 5) nuorisorangaistuksessa valvontatapaamisissa sekä tehtäviin ja ohjelmiin osallistumisessa edistää tuomitun sosiaalista toimintakykyä. Jos lainsäädäntöön vielä lisättäisiin sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon käyttömahdollisuutta korostavat säännökset, seuraamusjärjestelmän hoidollisia mahdollisuuksia voitaneen pitää riittävinä.

3.7 Hyvinvointivaltion yleisten tukijärjestelmien käyttö yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon yhteydessä

Edellä on useassa yhteydessä todettu kaksi selkeää yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvää perusasiaa: 1) yhdyskuntaseuraamusta suorittavien henkilöiden ongelmat ovat yhä syvemmät ja niiden helpottamiseksi tarvitaan yhä vaativampia toimia ja 2) yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanolle asetettujen tuomitun elämänvalmiuksien kohentamisen ja uusintarikollisuuden ehkäisemisen tavoitteiden täyttämiseksi tarvitaan yhä vaikuttavampia toimenpiteitä ja palveluita. Mitä vaikeammat henkilön ongelmat ovat, sitä syvempää työskentelyä ja suurempia resursseja tilanteen parantamiseksi tarvitaan. Se, että henkilöiden elämäntilanteeseen paneutuminen osuu juuri seuraamuksen valmistelun ja täytäntöönpanon aikaan, on luonnol-

lista. Usealle tuomitulle se on vaihe elämässä, jossa tilanne pysäytetään siten, että on mahdollisuus ja velvollisuuskin etsiä elämänmuutoksen keinoja. Se on myös vaihe, jossa julkinen järjestelmä voisi laajasti tarttua mahdollisuuteen kohentaa syrjäytyneen tai syrjäytymisvaarassa olevan henkilön elämää yhteistyössä henkilön itsensä ja hänen lähipiirinsä kanssa. Siksi on sekä inhimillisistä syistä että palvelujärjestelmän toimivuuden kannalta erittäin tärkeää luoda tähän kohtaan toimiva ja mahdollisimman sujuva menettely, jotta ihmisten elämän suunta saadaan muutettua.

Ehdotuksessa lähdetään siitä, että yhdyskuntaseuraamukseen liittyvien toimintojen kustannustenjakovastuu määräytyy sen mukaan, onko toiminnassa kyse rangaistuksen täytäntöönpanolle asetetun vaikuttavuustavoitteen täyttämiseksi vai kotikunnan velvollisuudesta järjestää jäsenilleen laissa säädetty palvelut ja tukitoimet.

Rikoksesta epäillyn elinolosuhteita ja tukitoimenpiteiden tarvetta kartoitettaessa sekä toimintoja suunniteltaessa ja toteutettaessa kotikunnan ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyötä tulisi tiivistää siten, että toiminnot, palvelut ja tuet sovitetaan yhteen. Olennaista olisi myös aloitetun toiminnan ja tukitoimenpiteiden jatkaminen rangaistuksen tultua suoritetuksi. Toimintoja yhteen sovitettaessa kunta arvioisi palvelutarpeen itsenäisesti asianaisten säännösten nojalla eikä Rikosseuraamuslaitos voisi edellyttää kunnan järjestävän palveluita yhteensovittamistavoitteen perusteella. Edelleenkin tässä ratkaisussa ei olisi kyse kunnille osoitettavista uusista tehtävistä.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Yhteiskunnalliset ja yksilölliset vaikutukset

Uudistus olisi muodollisesti kodifikaatio-uudistus, jolla eri puolilla lainsäädäntöä olevat eri yhdyskuntaseuraamuksia koskevat normit koottaisiin valvottua koevapautta lukuun ottamatta yhteen, yhtenäiseen lakiin. Sisällöllisesti uudistus merkitsisi yhdyskuntaseuraamusten soveltamisalan hienoista laajentamista ja niiden aseman yleistä vahvis-

tamista Suomen seuraamusjärjestelmässä. Molempiin puoliin liittyy yhteiskunnallisia ja rangaistukseen tuomittuja koskevia yksilöllisiä vaikutuksia.

Kodifikaatiovaikutukset

Kodifikaatiouudistuksen yhteiskunnalliset vaikutukset liittyisivät lain sisällön selkeyteen ja yleiskatsauksellisuuteen. Nyt ehdotettavasta laista selviäisivät yhdyskuntaseuraamusten yhteiset ja kunkin yhdyskuntaseuraamuksen ominaiset sisällöt ja piirteet sekä seuraamusten keskinäinen ankaruussuhde. Nyt ehdotettava laki kertoisi yhdessä rikoslain kanssa keskitetysti, mitkä rangaistusmuodot maassa on käytössä ja mikä on niiden sisältö. Näin mahdollisuudet muodostaa kuva Suomen rangaistusjärjestelmän sisällöstä paranisivat. Yhtenäinen lainsäädäntö vahvistaisi myös yhtenäisen lainsoveltamisen mahdollisuuksia eri viranomaisportaissa. Sen voisi ajatella myös parantavan yhdyskuntaseuraamusten yleistä tunnettuutta.

Uusimisvaikutukset

Rikollisuusvaikutusten arvioinnin lähtökohtana on oletus yhdyskuntaseuraamusten käytöstä vankeusrangaistuksen vaihtoehtona. Arviot uusimisvaikutuksista ovat perustettavissa kriminologian teoriaan ja rangaistuksen vaikutuksia koskeviin empiirisiin mittauksiin.

Johtavat rikollisuusteoriat korostavat sosiaalisen oppimisen, sosiaalisten sidosten ja lähikontrollin, sosiaalisten mahdollisuuksien sekä virallisjärjestelmän tuottaman leiman merkitystä. Nähdään yhtäältä, että rikoskäyttäytymistä opitaan vuorovaikutus- ja kommunikaatioprosessien tuloksena rikoksiin myönteisesti suhtautuvien tahojen ja henkilöiden kanssa. Vankilat ja vankien väliset kommunikaatiosuhteet tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia rikoksia suosivien käyttäytymismallien oppimiseen ja vahvistumiseen. Yhdyskuntaseuraamukseen liittyvät samastumisen ja oppimisen mahdollisuudet ovat olennaisesti vähäisemmät, mikä tekee yhdyskuntaseuraamuksista merkittävästi vähemmän haitallisen vankeuteen verrattuna.

Lakien noudattaminen ja rikoksista pidättäytyminen on myös yhteydessä muun sosiaalisen kontrollin toimintaan. Yksilön käyttäytyminen riippuu myös hänen sosiaalisten sidostensa määrästä ja laadusta. Kiinnittymisen lainkuuliaisiiin yksilöihin, instituutioihin ja normeihin toimii keskeisenä pidäkkeenä rikoksille. Vankila, katkaistessaan nuo sidokset, heikentää norminmukaista käyttäytymistä ylläpitäviä sidoksia, mikä myös osaltaan lisää rikoskäyttäytymisen riskiä. Osa yhdyskuntaseuraamuksista, kuten yhdyskuntapalvelu, vuorostaan on suunniteltu juuri näitä sidoksia vahvistamaan.

Rangaistukseen sisältyvän rikosentekijän leiman on myös katsottu vaikeuttavan lainmukaista käyttäytymistä. Tuo leima rajaa niin sosiaalisia kuin taloudellisia mahdollisuuksia. Se saattaa sulkea rikosentekijän konventionaalisen yhteisön ulkopuolelle ja työntää hänet rikoksia tekevän alakulttuurin piiriin. Seuraamukset ovat leimaavuusvaikutuksiltaan hyvin eri asemassa. Vankilan leima on muita seuraamuksia olennaisesti vahvempi, joskin kaikkiin seuraamuksiin liittyy jonkinasteinen poikkeavuuden leima. Yhdyskuntaseuraamuksilta puuttuvat myös vankeusrangaistuksen laitostavat vaikutukset.

Yhdyskuntaseuraamusten myönteisistä uusimisvaikutuksista on esittää runsaasti kansainvälistä ja jonkin verran myös kotimaista tutkimustietoa. Rikosten uusiminen näyttäisi olevan selvästi harvinaisempaa yhdyskuntaseuraamusten jälkeen, kun vertailukohtana pidetään ominaisuuksiltaan samankaltaistettua vankeusrangaistuksen suorittanutta rikosentekijäryhmää.

On vahvat teoreettiset ja empiiriset perusteet otaksua, että yhdyskuntaseuraamusten laajentaminen vähentää uusimisrikollisuutta. Toisaalta on samalla huomattava, että vankilalla on myös lyhytkestoinen eristämisvaikutus sekä eräissä tilanteissa ehkä yhdyskuntaseuraamuksia tehokkaampi peloteteho.

Sosiaaliset vaikutukset

Välittömien uusimisvaikutusten ohella yhdyskuntaseuraamuksilla on laajempia vaikutuksia tuomitun elämään ja elinolosuhteisiin. Myös nämä tulee ottaa huomioon pitkän aikavälin vaikutusten arvioinnissa. Uudempi

kriminologinen tutkimus korostaa, että rikosuran lakkaaminen on otaksuttua monivaiheisempi elämänkulkuun kiinnittyvä psykososiaalinen prosessi. Se ei ole sillä tavalla suoraviivaisen kausaalinen, että voisimme todeta irtautumisen tapahtuneen määräpisteessä tiettyjen yksittäisten tekijöiden yhteisvaikutuksen tuloksena. Usein liikutaan kahden vaiheilla; rikoksista pidättäydytään hetkeksi, mutta sitten palataan, kunnes elämäntavasta päästään ehkä eroon kokonaan. Rikollisesta elämäntavasta, siihen kuuluvasta identiteetistä ja sosiaalisista verkostoista irtaantuminen saattaa kestää vuosia, samaan aikaan kun rikosentekijä koko ajan pyrkii rakentamaan normaalielämän mukaista identiteettiä.

Näkökulma on tärkeä pohdittaessa myös vaikuttavuusmittauksia. Rikoksista irtautuminen ei ole yksinkertainen ja kerralla toteutettava muutos, vaan pitkäkestoinen prosessi, jossa yksilöllisen ja sosiaalisen pääoman vähitellen vahvistuvat komponentit vaikuttavat eri aikoina ja eri vahvuisesti. Seuraamusjärjestelmässä tehtävän työn vaikuttavuutta ei sen vuoksi voi mitata pelkästään lyhyen tähtäimen uusimisluvuin. Prosessi on jo ehkä käynnistynyt, mutta tulokset eivät ole vielä nähtävissä uusimislukuina. Ne näkyvät sen sijaan vahvistuneina ihmissuhteina ja ystävyysverkostoina, vähentyneenä päihneiden käyttönä, kasvaneena opiskelumotivaationa, lisääntyneenä työelämään kiinnittymisenä ja niin edelleen. Myös seuraamusten sisältöjä suunniteltaessa tulisi kiinnittää huomio näihin rikoksista irtautumista tukeviin suojatekijöihin ja yksilön käytössä oleviin ihmissuhteisiin, verkostoihin ja hänen elämäänsä helpottavien sosiaalisiin rakenteisiin. Yksilökohdaisen vaikuttamisen ohella olisi mietittävä, miten saadaan vahvistettua sitä sosiaalista infrastruktuuria ja niitä sosiaalisia verkostoja, jotka helpottaisivat irtaantumista rikollisesta elämäntavasta ja kiinnittymistä normaaliin elämään.

Pohdittaessa eri seuraamusten yhteiskunnallisia vaikutuksia on huomattava, että sanottu muutokset ovat tärkeitä, ei vain tulevan rikoskäyttäytymisen kannalta vaan myös muista hyvinvointiin ja elämisen laatuun liittyvistä syistä. Ne ovat elämän laadun kannalta itsessään arvokkaita.

Seuraamuksiin saattaa liittyä myös laajempia yhteisöllisiä vaikutuksia. On huomautettu, että yhteisön osallistuminen seuraamusten täytäntöönpanoon tiivistää yhteisösiteitä ja purkaa rikoksen tuomia jännitteitä. Sen lisäksi, että yhdyskuntapalvelu on tarjonnut monelle yksilölle lähtöpisteen uusien sosiaalisten kontaktien ja yhteyksien rakentamiseen, on hyvinkin ajateltavissa, että arkinen työskentely rikoksesta tuomittujen kanssa on muuttanut monen ihmisen ja työyhteisön kuvaa rikoksentehtävistä.

Yleisestäävyteen perustuvat rikollisuusvaikutukset

Rikosoikeudellisten seuraamusten odotetaan vähentävän rikollisuutta myös yleisestäävyteen vaikutuksen kautta vaikuttamalla muiden kuin rangaistukseen jo tuomitun käyttäytymiseen. Yleisestäävyys liittyy osaksi rangaistuksen välittömään pelotevaikutukseen, osaksi rangaistuksen välilliseen moraalialuovaan ja vahvistavaan vaikutukseen.

Pelotevaikutuksen synty kytetään sanktioankaruuteen ja kiinnijäämisriskiin. Pelotteen kannalta yhdyskuntaseuraamusten voi otaksua olevan vankeutta heiveröisemmän. Toisaalta peloteprevention toiminnasta saatavat tutkimustulokset osoittavat johdonmukaisesti, että kiinnijoutumisriski koetaan merkittävästi sanktioankaruutta tärkeämmäksi. Tähän on esitettävissä useitakin syitä. Kiinnijääminen itsessään romuttaa tekijän suunnitelmat, ja on sillä tavalla tekijälleen tärkeämpää kuin teosta mahdollisesti paljon myöhemmin seuraavat sanktiot. Myös tieto sanktioiden tasosta on paitsi heikko myös pääsääntöisesti virheellinen. Lisäksi valtaosa rikoksista tehdään olosuhteissa, joissa tilaa järkijohdoiselle harkinnalle ei juuri ole – humalassa, jengin mukana tai voimakkaasti kiihtyneenä tai ärsytettynä. Kaikki tekijät yhteen laskien ei lopulta liene yllättävää, että sanktiotason nostot, sen enempää kuin laskutkaan, eivät juurikaan näy rikostilastoissa.

Sanotusta huolimatta yleispreventio on järjestelmän toiminnan ja lakien noudattamisen kannalta tärkeä. Sen toimintamekanismit ovat kuitenkin yksinkertaista pelotetta mutkikkaammat. Ihmiset kun eivät yleensä noudata lakeja viranomaisten pelosta vaan sen

vuoksi, että kokevat lain määräykset seuraamisen arvoisiksi ja/tai kokevat rikokset moraalisesti vältettäviksi. Lakien noudattamisen kannalta on myös olennaista, että ihmiset pitävät rikoslakia ja sen seuraamusjärjestelmää hyväksyttävänä ja järkevänä. Tähän osaltaan viittaa myös vaatimus seuraamusten uskottavuudesta ja siitä, että seuraamuksilla on järkevä sisältö ja että ne myös ihmisten mielestä toimivat ja vaikuttavat.

Tässä vertailussa yhdyskuntaseuraamukset eivät välttämättä häviä vankilalle. Edellisessä jaksossa kerrotut vankilaan liittyvät haitat ja varjopuolet ovat yleisesti ihmisten tiedossa. Tutkimustieto myös kertoo, että yhdyskuntaseuraamuksilla on merkittävä arvo yleisön silmissä. Seuraamukset, joihin sisältyy niin kutsuttu korjaava elementti, ovat vanhastaan saaneet yleisöltä vankan kannatuksen tiedusteltaessa suhtautumista eri seuraamusvaihtoehtoihin. Uusimpien oikeustajuntatutkimusten mukaan ihmisten usko parannuksen mahdollisuuteen on myös läheisessä yhteydessä tähän yhdyskuntaseuraamusten suosiin. Ihmisillä on valmius antaa muutokseen halukkaille uusi mahdollisuus, ja näyttäisi siltä, että ihmiset ovat valmiita luopumaan ankaristakin rangaistusvaatimuksista, jos rikoksentehtäjällä itsellään on halua ja yritystä muuttaa tapansa. Yhdyskuntaseuraamukset tarjoavat yhden tällaisen mahdollisuuden. On varsin hyvät tutkimukselliset perusteet olettaa yhdyskuntaseuraamusten alan olevan laajennettavissa yleisestäävyttä vaarantamatta.

Olennaista yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän uskottavuuden kannalta on yhtäältä se, että seuraamukset ovat riittävän vaativia ja intensiivisiä. Toisaalta niiden sisällön tulee olla mielekkäitä, jotakin muuta kuin muodollisia ilmoittautumiskäyntejä viranomaisten luona. Vaikuttavuus edellyttää tuomitun elämäntilanteen kartoittamista sekä seuraamuksen sisällön räätälöintiä tuon kartoituksen pohjalta.

Kokonaisarvio

Tutkimustiedon perusteella yhdyskuntaseuraamuksia on lupa pitää uusimisvaikutuksiltaan laitoserangaistuksia edullisempina. Ne eivät katkaise tuomitun elämässä käynnissä olevia myönteisiä asioita, kuten opiskelua,

työntekoa tai perhe-elämää ja niiden täytäntöönpanossa on laitosseuraamusta paremmat mahdollisuudet parantaa tuomitun elämänvalmiuksia. Niihin myös liittyy pidemmällä tähtäimellä mahdollisuus vahvistaa niitä yksilöllisiä ja sosiaalisia valmiuksia, jotka auttavat myöhemmin rikollisesta elämäntavasta irtautumisessa. Myönteiset vaikutukset voivat näkyä viipeellä eikä niiden koko arvo myöskään tyhjene rikoksantorjuntanäkökuumaan. Nämä näkökohdat puoltavat uudistuksen perustavoitetta vahvistaa yleisesti yhdyskuntaseuraamusten asemaa osana Suomen seuraamusjärjestelmää. Mikäli näin käy, uudistuksen voi arvioida vaikuttavan myönteisesti rikoksista tuomittujen sosiaaliseen selviytymiseen.

On tärkeää, että käytössä on seuraamuksia, jotka eivät ole omiaan syventämään syrjäytymistä ja rikolliseen elämäntapaan sitoutumista, vaan joissa kyetään käynnistämään elämänhallintaa parantavia toimia tuomitun omassa elinyhteisössä, osana hänen arkeaan. Arviot käsillä olevan uudistuksen konkreettisista yksilöllisistä ja yhteiskunnallisista vaikutuksista on syytä eritellä kohdittain.

Yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän laajenukset rajautuisivat tässä esityksessä vain nuoriin. Nuorisorangaistuksen käyttöedellytysten muutoksen voi arvella lisäävän jossakin määrin tuon seuraamuksen käyttöä. Tätä merkittävämpiä tuloksia olisi odotettavissa muutoksesta, jolla yhdyskuntapalvelu olisi käytettävissä tilanteissa, joissa tavanomaiseen yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksiä ei ole olemassa. Lisäksi näissä tapauksissa yhdyskuntapalveluun olisi liitettävissä tavanomaista enemmän tukea ja valvontaa sisältäviä elementtejä. Tavoitteena on välttää ehdottoman vankeusrangaistuksen käyttöä nuorten aikuisten ikäryhmässä, paljolti samoista syistä, joiden perusteella vankeuden käyttöä on onnistuttu vähentämään kaikkein nuorimmissa ikäryhmässä. Jos tavoiteltu muutos toteutuu, uudistus voisi kohentaa vuosittain noin sadan nuoren mahdollisuuksia selvittää yhteiskunnassa vankilaan joutumatta. Tulos olisi merkittävä, sekä nuorten itsensä että yhteiskunnan kannalta katsoen.

4.2 Taloudelliset vaikutukset

Esityksessä ehdotettu yhdyskuntaseuraamusjärjestelmä säilytettäisiin keskeisiltä osiltaan nykyisenlaisena. Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemista tai määräämistä koskevaa arviointi- ja lausuntomenettelyä ehdotetaan selkiinnyttäväksi. Tämän voidaan arvioida merkitsevän viranomaisten toimenpiteiden tehostumista. Kyse on esimerkiksi siitä, että syyttäjän ei tarvitse pyytää kahden tai useamman seuraamuksen harkitsemisen tai tuomitsemisen edellyttämää arviota ja lausuntoa, vaan yhden seuraamus selvityksen pyytäminen ja myös laatiminen Rikosseuraamuslaitoksessa riittäisi.

Voimassa olevien yhdyskuntaseuraamusten valmisteluun, määräämiseen ja täytäntöönpanoon liittyvissä toimissa otetaan huomioon rikoksesta epäillyn tai tuomitun yksilöllinen tilanne ja valmiudet. Esityksessä ehdotetaan näiden seikkojen huomioon ottamista vielä nykyistä laajemmin, jotta vaativaan elämänvalmiuksien parantamisen ja rikoksettoman elämän tukemisen tavoitteeseen päästään mahdollisimman hyvin. Kyse on paitsi käytössä olevien toimintamuotojen ja toimintaohjelmien käytön tehostamisesta, myös aikaisempaa vahvemmassa motivointityöstä tilanteissa, joissa yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen on hankalaa. Lisäksi esityksessä on painotettu sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon avulla järjestettävien toimintojen nykyistä laajempaa käyttöä. Siltä osin kuin kyse on yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvästä toiminnasta, kustannuksista vastaa Rikosseuraamuslaitos. Tämä edellyttää Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstö- ja muiden resurssien suuntaamista yhä enemmän yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon. Kyse ei ole kuitenkaan puhtaasta kustannuslisisestä, koska onnistuneesti suoritettujen yhdyskuntaseuraamusten myötä kyetään välttämään ehdottoman vankeusrangaistuksen käyttöä ja siten alentamaan rangaistusten täytäntöönpanosta aiheutuvia kokonaiskustannuksia. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää voimavarojen kohdentamista yhdyskuntaseuraamusten asianmukaisen suorittamisen tukemiseen. Kyse on toiminnallisista valinnoista, joiden

avulla voimavaroja voidaan suunnata mahdollisimman järkevästi. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano maksaa keskimäärin 5 000 euroa vuodessa, kun vastaavasti vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon kustannukset ovat yli 71 000 euroa vuodessa.

Yhdyskuntapalvelua koskeviin säännöksiin esitetään kirjoitettaviksi nykyistä selkeämmin mahdollisuus palvelun osana osallistua esimerkiksi päihdehuollon avohoitoon. Tällainen järjestely on mahdollista jo nykyisin, mutta sitä ei käytetä. Tällaisten järjestelyjen valmistelu ja toteutus ovat pääosin kunnan jäsenilleen lain nojalla järjestämiä peruspalveluja, mutta seuraamuksen täytäntöönpanon valmistelun ja toteutuksen yhteydessä ne edellyttävät myös Rikosseuraamuslaitoksen resurssien kohdentamista näihin toimintoihin. Toimintojen myönteinen vaikutus yhdyskuntapalvelun asianmukaisen suorittamisen tukemisessa vähentää yhdyskuntapalveluiden vankeudeksi muuntamista, joten järjestely on kokonaisuutena tarkastellen Rikosseuraamuslaitoksen kannalta kustannuksia alentava. Esimerkiksi päihdehuollon laitoshoidon kustannukset ovat noin 200–350 euroa vuorokaudessa. Avohoitokäynnin keskihinta on noin 100 euroa. Näillä toimenpiteillä pyritään lisäämään tuomitun valmiuksia suorittaa yhdyskuntapalvelu loppuun asianmukaisesti ja vältettäväksi yhdyskuntapalvelun vankeudeksi muuntoja. Yhdyskuntapalveluun esitetään liitettäväksi nuorille rikoksenteijöille tuella ja valvonnalla tehostettu muoto. Tätä tehostettua yhdyskuntapalvelua voidaan arvioida suorittavan noin 100 nuorta vuodessa.

Valvontarangaistusta koskeviin säännöksiin esitetään täsmennettäväksi mahdollisuus käyttää toimintavelvollisuuden sisältönä hoitolaitossijoitusta tai avohoitoa. Voimassa olevassa lainsäädännössä tämä on jo mahdollista. Valvontarangaistus on ollut käytössä marraskuun 2011 alusta lukien, joten vielä ei ole käytössä riittävän vertailukelpoisia tietoja siitä, miten erilaisia toimintamahdollisuuksia on käytetty ja minkälaisia kustannuksia niistä on syntynyt.

Nuorille tarkoitettujen yhdyskuntaseuraamusten, ehdollisen vankeuden valvonnan ja nuorisorangaistuksen käyttöalaa ei esitetä olennaisesti muutettavaksi. Nuorisorangaistuksen käytön toivotaan kuitenkin lisäänty-

vän uuden lainsäädännön myötä. Käytännössä nuorisorangaistuksen käyttöala on joka tapauksessa rajattu, koska se koskee vakavammin syrjäytyntä ja rikoskierteseen joutunutta nuorten joukkoa. Esityksessä asetetut yhdyskuntaseuraamusten tavoitteet edellyttävät monissa tapauksissa nykyistä yksilöllisempää nuoren tilanteeseen paneutumista ja yksilöllisempiä toimintatapoja, jotta nuoren elämänsuunta saataisiin lain tavoitteen mukaisesti käännettyä. Tässäkin on kyse yhdyskuntaseuraamusten suorittamisen onnistumisasteen parantamisesta ja täytäntöönpanon keskeytysten vähentämisestä. Tällä on suotuisa vaikutus resurssien käytön kokonaisuuteen. Kyse on siis resurssien kohdentamisesta, ei lisäresursseista.

Ehdonalaisen vapauden valvonnan käyttöalaa ei esitetä olennaisesti muutettavaksi.

Esitetyn muutoksenhakumahdollisuuden on arvioitu merkitsevän vain vähäisiä työmäärän lisäyksiä Rikosseuraamuslaitoksen rikosseuraamusalueille ja hallinto-oikeuksille, koska muutoksenhaun arvioidaan jäävän vähäiseksi.

Tällä hallituksen esityksellä ei muutettaisi valtion ja kuntien välistä kustannustenjakoa. Siltä osin kuin kyse olisi kunnan kunnallisten peruspalveluiden järjestämisestä, kustannuksista vastaisi kunta, kuten nykyisinkin. Kustannusvastuuseen liittyy kunnan itsenäisesti tekemä arvio palvelutarpeesta. Rikosseuraamuslaitos vastaisi yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvien toimintojen maksamisesta.

Olennaista on toimintojen ja palveluiden yhteensovittaminen siten, että sekä kunnan toimijat että täytäntöönpanija tietäisivät, mitä kummallakin on vireillä tai suunnitteilla kyseisen tuomitun elämäntilanteen parantamiseksi. Keskeistä on myös jo aloitetun toiminnan jatkaminen seuraamuksen täytäntöönpanon alkaessa tai sen päättyessä. Toimiva palveluiden ja toimintojen yhteensovittaminen ja käynnistettyjen toimenpiteiden jatkaminen seuraamuksen suorittamisen alkaessa ja päättyessä merkitsevät järjestelyjen järjeistämistä ja vaikuttavuuden lisääntymistä, kun pystytään panostamaan toimintojen turvaamiseen seuraamuksen täytäntöönpanon alun tai lopun herkässä vaiheessa. Nykyistä parempi yhteistyö Rikosseuraamuslaitoksen ja kunti-

en välillä on omiaan parantamaan toiminnan tuloksellisuutta ja tuottaa pidemmällä tähtäimellä säästöjä kummallekin osapuolelle.

Yhteenvedona voidaan todeta, että pääosa ehdotetuista muutoksista tähtää yhdyskuntaseuraamusten keskeyttämisten ja vankeudeksi muuntamisten vähenemiseen. Pitkällä tähtäimellä tämä voisi merkitä ehdottoman vankeusrangaistuksen käytön vähentämistä ja kustannussäästöjä. Tällöin kyettäisiin säästämään myös vankeudeksi muuntamisen prosessin eri vaiheisiin sitoutuvaa työtä, joten resursseja vapautuisi uudelleen kohdennettavaksi myös syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksessa. Esitetyt täytäntöönpanon tehostamistoimet voidaan kattaa Rikosseuraamuslaitoksen nykyisillä toimintamäärärahoilla henkilöstö- ja muita resursseja uudelleen suuntaamalla.

4.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksen vaikutukset näkyisivät selvimmän Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa. Sille tulisi useita toiminnan tehostamisen tarpeita, kuten yhdyskuntapalveluun nuorille liitettävä tuella ja valvonnalla tehostettu muoto, sosiaali- tai terveydenhuollon julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta avohoitona tai laitoshoitona hankittava hoito sekä käytössä olevien toimintojen ja toimintaohjelmien tehostaminen. Olennaista näissä käytössä olevien seuraamusten sisällöllisissä täsmennyksissä ja uudenaikaisissa seuraamusten täytäntöönpanon osissa olisi yhdyskuntaseuraamusten käytön laajentaminen ja ehdottoman vankeuden käytön välttäminen tilanteissa, joissa se on mahdollista.

Esityksellä olisi vaikutuksia myös syyttäjien ja tuomioistuimien toimintaan. Yhdyskuntaseuraamusten sisällöllisten täsmennysten perusteella niillä olisi nykyistä paremmat mahdollisuudet ottaa huomioon seuraamusjärjestelmän eri vaihtoehdot ja ankaruussuhteet. Seuraamusten tuomitsemiseen liittyvää arviointi- ja lausuntomenettelyä selkiinnytettäisiin ja yhdenmukaistettaisiin. Uudenaikaisena seuraamuksen osana tulisivat syyttäjän ja tuomioistuimen työssä huomioon otettavaksi nuorten tuella ja valvonnalla tehostettu yhdyskuntapalvelu.

Yhdyskuntaseuraamusten vaativan vaikutavuustavoitteen täyttämiseksi tarvitaan tiivistä yhteistyötä muiden tuomitun elämäntilanteen parantamiseen tähtäävien toimijoiden kanssa. Olennaisin Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyötaho on tuomitun kotikunta. Olennaista olisi jo järjestettyjen ja täytäntöönpanoon liitettävien toimintojen ja palveluiden yhteensovittaminen seuraamukseen täytäntöönpanoa suunniteltaessa kuin myös toimintojen ja palveluiden jatkaminen seuraamuksen tultua suoritetuksi. Lyhyetkin katkokset näissä kriittisissä vaiheissa saattavat merkitä hyödylliseksi todetun toiminnan päättymistä. Toiminnan keskeytykset jatkaminen edellyttää viranomaisten yhteisiä ponnistuksia. Kuntien tehtäviä uudistus ei liittäisi.

4.4 Vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon

Seuraamusjärjestelmä kohdistuu pääosin miehiin. Vuonna 2011 poliisiin tietoon tulleista rikoksista 21 prosentissa rikoksentehtyjäksi epäiltiin naista. Tämä on hieman yli 168 600 tapausta. Vuonna 1990 naisen tekemiksi epäiltyjä rikoksia oli 89 000.

Toukokuun 1 päivänä 2014 yhdyskuntaseuraamusta suoritti 3 222 henkilöä ja näistä oli naisia 340. Naisten osuus yhdyskuntaseuraamusten suorittajista on siten 10,6 prosenttia. Samana ajankohtana ehdottoman vankeusrangaistuksen suorittajia oli 2 471 ja heistä oli naisia 190.

Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemista harkittaessa ja täytäntöönpanoa valmisteltaessa arvioidaan muun muassa henkilön elämäntilannetta ja olosuhteita. Pyydettyä lausuntoja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa selvittäneen toimikunnan mietinnöstä lausunnonantajia pyydettiin tuomaan lausunnossaan esiin myös se, miten sukupuolten välinen tasa-arvo toteutuu yhdyskuntaseuraamusten määräämiseen, valmisteluun ja täytäntöönpanoon liittyvissä toiminnoissa ja käytännöissä. Saatujen lausuntojen mukaan sukupuolella ei ole merkitystä yhdyskuntaseuraamukseen tuomittaessa tai sitä täytäntöön pantaessa.

Yhdyskuntaseuraamukset pannaan siis täytäntöön tuomitun omassa elämäntilanteessa.

Seuraamuksen sisältöön voi liittyä ja usein liittyy rikoksetonta elämäntapaa tukevia toimintoja. Täytäntöyppiseen seuraamukseen tuomittaessa ja seuraamusta täytäntöön pantaessa henkilön sukupuolella ei ole todettu olevan merkitystä, vaan olennaista on yksilöllinen harkinta niin seuraamukseen soveltuvuutta kuin sen sisältöä harkittaessa.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja –aineisto

Esitystä on valmisteltu yhdyskuntaseuraamustoimikunnan työnä vuoden 2010 alkupuolelta lukien helmikuun 2012 loppuun asti. Yhdyskuntaseuraamustoimikunta antoi ehdotuksensa 7.3.2012 (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 12/2012). Toimikunnan ehdotusten ja niistä saatujen lausuntojen perusteella esitystä on valmisteltu oikeusministeriössä yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Oikeusministeriö pyysi hallituksen esityksen muotoon laaditusta yhdyskuntaseuraamustoimikunnan mietinnöstä lausunnon 92 taholta syyskuussa 2012 päätynein määräajoin. Lausunnon antoi 58 tahoja. Lausunnoista on laadittu yhteenveto (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 71/2012).

Toimikunnan ehdotuksia pidettiin pääosin hyvinä ja tarpeellisina. Yhtenäistä lakia yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta pidettiin hyvänä asiana. Rikoksesta tuomitun sosiaalisen selviytymisen edistämisen ja rikoksettoman elämän valmiuksien lisäämisen tavoite on lausunnonantajien mukaan erittäin tärkeä ja vaativa. Päihdehuollon avohoidon ja laitoshoidon palveluiden käytön laajennusta kannatettiin laajasti. Yhdyskuntaseuraamusten määräämiseen, valmisteluun ja täytäntöönpanoon liittyvän arviointi- ja lausuntotyön yhtenäistämistä ja selkiinnyttämistä pidettiin hyvänä asiana. Todettiin myös, että arviointi- ja lausuntotyö on yhä vaativampaa ja edellyttää asianmukaisen resurssoinnin. Toimintojen yhteensovittamista ennen seu-

raamuksen täytäntöönpanoa, sen aikana ja sen jälkeen on tärkeää. Tällöin korostuvat erityisesti päihdehuollon palvelut. Ehdotettua kustannustenjakoratkaisua Rikosseuraamuslaitoksen ja kotikunnan välillä pidettiin periaatteessa selvennyksenä, mutta paljon tulkinanvaraista jää jäljelle. Ongelmallinen kysymys on jo se, mitä ovat kunnalliset peruspalvelut. Osin esitettiin huolta siitä, että valtio ottaa hoidettavakseen kunnan tehtäviä. Nuorille suunnattua tehostettua yhdyskuntapalvelua pidettiin pääosin hyvänä. Nuorten rikoksetekijöiden tilanteissa tarvitaan yksilölliset olosuhteet ja mahdollisuudet huomioida ottavaa seuraamuksen sisältöä. Ongelmana pidetään seuraamusjärjestelmän muuttamista epäselväksi, kun on käytössä toisiaan lähellä olevia vaihtoehtoja. Lausunnoissa todettiin, että muutoksenhakumahdollisuuksista on säädettävä nykyvaatimusten mukaisesti. Eräissä lausunnoissa kannettiin huolta resursien riittävyyden varmistamisesta. Ehdotettujen muutosten resurssikysymyksiä edellytettiin käsiteltävän siten, että säädettävistä toiminnoista on todelliset mahdollisuudet selviytyä. Saadut lausunnot on otettu huomioon esitystä muokattaessa.

Lokakuussa 2014 esitysluonnoksesta pyydettiin vielä valtiovarainministeriön kunta- ja aluehallinto-osaston lausunto, joka on otettu esityksessä huomioon.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Esitys on tarpeen sovittaa yhteen vankeuslain ja tutkintavankeuslain muuttamista (HE 45/2014 vp), Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annetun lain muuttamista (HE 97/2014 vp) ja rangaistuksen täytäntöönpanon aloittamiseen liittyvien tehtävien siirtämistä ulosottolaitokselta Rikosseuraamuslaitokselle (HE 110/2014 vp) koskevien hallituksen esitysten kanssa sekä eduskunnalle syyskaudella 2014 annettavan henkilötietojen käsittelyä Rikosseuraamuslaitoksessa koskevan hallituksen esitysten kanssa. Esityksellä on yhteys myös hallituksen esitykseen valtion vahingonkorvaustoiminnan keskittämisestä Valtiokonttoriin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta

I OSA Yleiset säännökset

1 luku Täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

1 §. Soveltamisala. Voimassa olevassa lainsäädännössä kunkin yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosta on oma lakinsa. Lait ovat laki yhdyskuntapalvelusta, laki valvontarangaistuksesta, laki ehdonalaisen vapauden valvonnasta, laki ehdollisen vankeuden valvonnasta ja laki nuorisorangaistuksesta. Eri yhdyskuntaseuraamuksia koskevat lait ja valtioneuvoston asetukset on säädetty eri aikoina. Nyt ehdotettavan lain eräs keskeinen tavoite on säätää useiden yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta yhteneväisesti ja yhdessä laissa. Lakia sovellettaisiin jo nykyisin käytössä oleviin seuraamuksiin, jotka pannaan täytäntöön tuomitun henkilön yhteisössä, ei vankilassa.

Lain 1 §:n mukaan lakia sovellettaisiin pykälässä lueteltavien yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon. Yhdyskuntaseuraamukset, joiden täytäntöönpanoon tätä lakia sovellettaisiin, olisi jaettu kahteen momenttiin. Ensimmäisessä momentissa lueteltaisiin tuomioistuimen tuomitsemat yhdyskuntaseuraamukset. Momentin 1 ja 2 kohdissa tarkoitettu yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus ovat ehdottoman vankeuden sijasta tuomittavia seuraamuksia. Ehdotettavan pykälän 1 momentin 3 ja 4 kohdassa todetut yhdyskuntaseuraamukset koskisivat nuoria rikoksentekijöitä. Ehdollinen vankeus, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan, koskee alle 21-vuotiaita ja nuorisorangaistus alle 18-vuotiaita. Nämä nuorille suunnatut seuraamukset ovat vakiintuneet osaksi seuraamus-

järjestelmää, vaikka nuorisorangaistuksen käyttö on ollut vähäisempää kuin mitä sitä käyttöön otettaessa tavoiteltiin.

Pykälän 2 momentin nojalla lain soveltamisalaan kuuluisi myös ehdonalaisen vapauden valvonta. Ehdotettavan pykälän 2 momentissa säädettäväksi ehdotetun ehdonalaisen vapauden valvonnan taustalla on tuomioistuimen tuomio, vaikka yhdyskuntaseuraamusvaiheeseen etenemisestä päätöstä ei tekisikään tuomioistuin. Ehdonalaisen vapauden valvonta on vakiintunut osa seuraamusjärjestelmää.

Ehdotetun 1 §:n 3 momentissa säädettäisiin vielä siitä, että tässä laissa tuomitulla tarkoitettaisiin 1 tai 2 momentissa tarkoitettua yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa henkilöä. Tuomittu olisi siis käsite, johon kuuluvat kaikkia tässä laissa tarkoitettuja yhdyskuntaseuraamuksia suorittavat henkilöt.

Ehdotetun pykälän 4 momentissa todettaisiin 1 momentissa tarkoitettuihin yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitsemisen säännös rikoslain 6 luvussa.

Laki ei koskisi vuonna 2006 käyttöön otettua valvottua koevapautta.

Myös ehdollinen vankeus ja ehdonalainen vapaus ovat yhdyskuntaseuraamuksia. Niissä ei kuitenkaan ole sillä tavoin tuomituttua tai täytäntöönpanoviranomaista velvoittavia osia kuin mitä on edellä käsitellyissä yhdyskuntaseuraamuksissa. Niihin liittyvät rajoitukset koskevat lähinnä uusiin rikoksiin syyllistymättömyyttä.

2 §. Yhdyskuntaseuraamuksen tavoite. Ehdotetun lain 2 § mukaisesti yhdyskuntaseuraamuksen tavoitteena olisi rangaistuksen täytäntöönpanon aikana tukea yhdyskuntaseuraamuksen suorittajaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä lisätä hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää. Tämä tavoite on yleisesti asetettu rangaistusten täytäntöönpanolle, paitsi yhdyskuntaseuraamuksille myös vankeusrangaistukselle. Täytäntöönpanon tavoitteen toteuttamiseksi ehdotetun lain 3 §:ssä olisi säädetty yhdyskuntaseuraamuksen sisällölle asetettavista yleisistä vaatimuksista siten, että tavoite täyt-

tyisi mahdollisimman hyvin. Yksityiskohtaiset säännökset kunkin yhdyskuntaseuraamuksen sisällöstä olisivat kyseistä seuraamusta koskevassa luvussa. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelussa tuomitun sosiaalisen selviytymisen tukemiseksi ja uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi tuomittu tekisi valvonnan alaisena säännöllistä, palkatonta työtä. Enintään 30 tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voitaisiin suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan taikka sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämään, avohoitona toteutettavaan hoitoon. Edellä todetun toiminnan tai hoidon tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. Työn osuuden olisi kuitenkin oltava vähintään puolet tuomitusta rangaistuksesta.

3 §. Yhdyskuntaseuraamuksen sisältö. Yhdyskuntaseuraamuksen yleispiirteisestä sisällöstä säädettäisiin ehdotetussa 3 §:ssä. Yhdyskuntaseuraamus sisältäisi tuomitun valvontaa, velvollisuuksia, kieltoja ja muita ehtoja sekä toimintaa, joka määritellään tuomitun tarpeiden ja olosuhteiden sekä yhteiskunnan turvallisuuden edellyttämällä tavalla siten kuin tässä laissa säädetään.

Kullakin yhdyskuntaseuraamuksella olisi luonteensa mukainen perussisältö. Sitä koskevat säännökset olisivat kutakin yhdyskuntaseuraamusta koskevassa omassa luvussaan. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelun sisältöön kuuluisi edelleen työvelvoite ja valvontarangaistukseen sähköinen valvonta, jolla varmistetaan se, että henkilö on määrättyssä paikassa eikä ole päihtynyt.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa todettaisiin, että yhdyskuntaseuraamuksen yksityiskohtaisesta sisällöstä määrättäisiin 14 §:n mukaisessa rangaistusajan suunnitelmassa. Sekä oikeantasaisen valvonnan että mahdollisimman vaikuttavan toiminnan toteuttamiseksi yksittäisen yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano edellyttää yksilöllisiä ja yksityiskohtaisia määräyksiä, jotka kirjattaisiin rangaistusajan suunnitelmaan. Esityksessä ehdotetaan otettavaksi myös yhdyskuntaseuraamusten suunnittelussa ja suorittamisessa käyttöön rangaistusajan suunnitelman käsite,

joka on ollut vuodesta 2006 käytössä ehdotoman vankeusrangaistuksen suunnittelussa ja suorittamisessa. Saman käsitteen käyttö on todettu perustelluksi siksi, että eri seuraamusten välillä ja saman seuraamuksen eri vaiheissa on kyse tuomitun sosiaalisten valmiuksien ja rikoksettoman elämän edellytysten parantamiseen tähtäävän suunnitelman toteutuksen jatkuvuudesta, ei toisistaan erillisistä suunnitelmista ja toimenpiteistä.

4 §. Tuomitun kohtelu. Lain 4 §:ssä säädettäisiin yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun asianmukaisesta kohtelusta. Ehdotetun 4 §:n 1 momentin mukaan yhdyskuntaseuraamukseen tuomittua olisi kohdeltava oikeudenmukaisesti ja hänen ihmisarvoaan kunnioittaen. Kyse olisi esimerkiksi lainmukaisesta, tasa-arvoisesta ja hyvän hallinnon periaatteita noudattavasta kohtelusta. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano ei saisi aiheuttaa tuomitun oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista laissa säädetään tai jotka välttämättä seuraavat seuraamuksen täytäntöönpanosta. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano rajoittaa tuomitun vapautta, mutta rajoitusten tulisi olla vain sellaiset ja senlaajuiset kuin täytäntöönpanoon välttämättä liittyy. Vapauden rajoituksen asteet vaihtelevat eri yhdyskuntaseuraamuksissa. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelussa korostuvat työntekoon ja muuhun toimintaan osallistuminen, kun taas valvontarangaistukseen liittyy muun muassa liikkumisrajoituksia.

Ehdotetun 4 §:n 2 momentin mukaan yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa tulisi toimia siten, ettei tuomitulle tai hänen läheisilleen aiheudu suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä seuraamuksen suorittamiseksi. Alle 21-vuotiaana rikoksen tehneille nuorille tuomittua yhdyskuntaseuraamusta täytäntöönpanossa olisi kiinnitettävä erityistä huomiota tuomitun iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin. Koska yhdyskuntaseuraamus pannaan täytäntöön nimenomaan tuomitun omassa yhteisössä ja täytäntöönpanoon kuuluu valvontatoimenpiteitä, tämän vaatimuksen täyttäminen edellyttäisi viranomaisilta erityistä tarkkaavaisuutta ja hienotunteisuutta. Esimerkiksi tehtävät valvontakäynnit eivät saisi kiinnittää ympäristön huomiota, vaan ne tulisi suorittaa siten, ettei

yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen kävisi selville ulkopuolisille ihmisille.

Ehdotetun 4 §:n 3 momentti sisältäisi syrjintäkieltosäännöksen, jonka mukaan tuomitut ei saisi ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Hyväksyttävänä syynä voisi tulla kyseeseen esimerkiksi tuomitun terveydentilaan liittyvä seikka, joka rajoittaisi hänen mahdollisuuksiaan tehdä tiettyjä yhdyskuntapalveluun kuuluvia palvelutehtäviä. Vankeuslaissa on samansisältöinen syrjintäkieltosäännös.

5 §. Tuomitun yleiset velvollisuudet. Lain alkuosaan ehdotetaan otettaviksi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen liittyvät keskeiset velvollisuudet yleispiirteisesti. Yleisistä velvollisuuksista säädettäisiin tarkemmin 5 luvussa ja lisäksi eräiden seuraamusten erityisistä velvollisuuksista kunkin seuraamuksen omassa luvussa. Ehdotetun 5 §:n velvollisuuksia koskevan yleispiirteisen säännöksen mukaan yhdyskuntaseuraamukseen tuomittu olisi velvollinen noudattamaan päiheteettömyysvaatimusta ja osallistumaan yhdyskuntaseuraamuksen sisältönä olevaan toimintaan sekä täyttämään muut rangaistustajan suunnitelmassa määrätyt velvollisuudet.

2 luku **Täytäntöönpanoviranomainen ja täytäntöönpanovirkamiehet**

6 §. Täytäntöönpanosta vastaava viranomainen. Lain 6 §:n mukaisesti yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta vastaisi Rikosseuraamuslaitos. Säännös oli voimassa olevan lainsäädännön mukainen, joskin huolehtia-verbi muutettaisiin täsmällisemmin täytäntöönpanotehtävää kuvaavaksi vastata-verbiksi. Lisäksi valvontarangaistuksessa täytäntöönpanosta huolehtii nykyisin myös ulosottomies. Tätä järjestelyä ei enää pidettäisi tarkoituksenmukaisena, vaan täytäntöönpanotehtävät voitaisiin keskittää nimenomaan Rikosseuraamuslaitokselle, joka kykenisi hoitamaan myös valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvät niin kutsutut

alitäytäntöönpanotehtävät, joihin kuuluvat muun muassa päätöksen tiedoksiannot. Oikeusministeriössä on valmisteltu vankeuslain muutosesitys, jossa myös ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevat aloittamistehtävät siirrettäisiin ulosottolaitokselta Rikosseuraamuslaitokselle.

Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 1 §:n mukaan rangaistusten täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa varten on oikeusministeriön alainen Rikosseuraamuslaitos, jonka toimialueena on koko maa. Lain 2 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tavoitteena on yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpano siten, että lisätään tuomitujen valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan sekä edistetään heidän elämänhallintaansa ja sijoittumistaan yhteiskuntaan. Lain 3 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomittujen nuorten rikoksentekijöiden valvonta, nuorisorangaistuksen, yhdyskuntapalvelun, vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpano, ehdonalaiseen vapautteen päästettyjen valvonta sekä tutkintavankeuden toimeenpano ja muu rangaistusten täytäntöönpano sen mukaan kuin niistä erikseen säädetään. Lain 4 §:ssä on säännökset Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiosta.

7 §. Valvoja ja hänen apunaan toimiva henkilö. Ehdotetun 7 §:n mukaan yksittäisen yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosta vastaisi tehtävään nimetty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies, jota nimitettäisiin valvojaksi. Valvoja olisi yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon valmistelussa ja toteutuksessa keskeinen henkilö, jonka tehtävänä olisi vastata ja käytännön toimissa huolehtia, että täytäntöönpano sujuu lain mukaisesti ja puuttua tilanteeseen, jos ongelmia on havaittavissa. Täytäntöönpanosta vastaavan valvojan lisäksi täytäntöönpanoon voisi osallistua ja käytännössä osallistuisikin myös muita Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehiä, kuten esimerkiksi 30 §:n nojalla tietyn päätöksen tekevä virkamies tai esimerkiksi valvontarangaistuksen suorittamisen asianmukaisuutta valvovan tukipartion ohjaaja.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan yhdyskuntaseuraamuksen tarkoituksenmukaisen täytäntöönpanon järjestämiseksi val-

vojan avuksi voitaisiin määrätä tehtävään suostunut pätevä ja sopiva henkilö, jota kutsuttaisiin apuvalvojaksi. Apuvalvojan pätevyys ja sopivuus varmistamiseksi säädettäisiin, että hänellä tulisi olla tehtävän hoitamiseen soveltuva rikosseuraamusalan, sosiaalialan, terveysalan tai kasvatustieteiden koulutus sekä työkokemus. Tämä vaatimus ei olisi aivan ehdoton, sillä apuvalvojan tehtävään voitaisiin määrätä muukin siihen sopiva henkilö, jos se on tarpeellista valvonnan järjestämiseksi. Tällainen tilanne saattaisi tulla kyseeseen esimerkiksi haja-asutusalueella, jossa on täytäntöönpantavana yhdyskuntaseuraamus, mutta edellä todettujen alojen koulutuksen ja työkokemuksen hankkimista apuvalvojaa ei olisi saatavilla. Tässä tarkoitettu poikkeamassäännös turvaisi osaltaan yhdyskuntaseuraamuksen suorittamismahdollisuuden yhdenvertaisuutta.

Ehdotetun pykälän 3 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos tekisi apuvalvojan kanssa sopimuksen tehtävän hoitamisesta sekä päättäisi hänelle valtion varoista maksettavasta palkkiosta ja kulukorvauksesta. Rikosseuraamuslaitoksen ja apuvalvojan välille ei syntyisi virka- eikä työsuhtesuhdetta. Tämä tarkoittaisi sitä, ettei apuvalvojalla olisi oikeutta esimerkiksi vuosilomaan tai työterveyshuoltoon. Apuvalvojan sovellettaisiin kielitaitovaatimusten sekä eräiden vastuiden osalta julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annettua lakia (424/2003), rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä ja vahingonkorvauslakia (412/1974).

Valvojan ja apuvalvojan tehtävistä olisi säännös ehdotetun lain 8 §:ssä. Ehdotetun lain 30 §:ssä olisivat säännökset päätöksentekotoimivallasta yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa. Mainitun pykälän 4 momentin mukaan valvoja tai muu työjärjestyksessä tehtävään määrätty rikosseuraamuslaitoksen virkamies päättäisi muusta päiheteetömyyden valvonnasta kuin verinäytteen ottamisesta, ennalta-arvaamattomasta esteestä johtuvasta yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon tilapäisestä keskeytyksestä ja muun kuin törkeän velvollisuuksien rikkomisen vuoksi annettavasta huomautuksesta.

Ehdotetut valvojaa ja apuvalvojaa koskevat säännökset olisivat samansisältöiset kuin

voimassa olevissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevilla laeilla.

8 §. *Valvojan ja apuvalvojan tehtävät.* Laakiehdotuksen 8 §:ssä olisi yksityiskohtainen valvojan tehtävien luettelo. Tehtävien luetteloitua lain tasolla olisi tärkeää sekä valvojan että tuomitun kannalta. Se täyttäisi myös perustuslain vaatimukset tehtävien asianmukaisesta säätämisestä. Pykälä vastaisi voimassa olevien säännösten sisältöä.

Ehdotetun 8 §:n 1 momentissa olisi lueteltuna valvojan velvollisuudet seuraavasti. Ensinnäkin valvojan tehtävänä olisi laatia ja antaa tuomitulle tiedoksi yhdyskuntaseuraamuksen rangaistusajan suunnitelma ja aikataulu sekä tarkoin selvittää tuomitulle yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvät velvollisuudet ja rajoitukset sekä seuraamukset niiden rikkomisesta. Kyse olisi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen perusasioista, joiden selkeys on koko täytäntöönpanon kannalta olennaista. Esimerkiksi täytäntöönpanoon liittyvät velvollisuudet ja rajoitukset tulisi selvittää tarvittaessa useaan otteeseen ja selkeästi ennen täytäntöönpanon alkamista. Momentin 2 kohdan mukaan valvojan tulisi tukea ja ohjata yhdyskuntaseuraamukseen tuomittua, jotta seuraamuksen täytäntöönpano voisi sujua ongelmattomasti ja tavoitteiden mukaisesti. Valvojan tehtävänä olisi momentin 3 kohdan mukaan valvoa tuomitulle tässä laissa säädettyjen ja tämän lain nojalla määrättyjen velvollisuuksien noudattamista. Valvomistehtävä on olennainen, jotta muun muassa tilanteissa, joissa seuraamuksen suorittamisessa on havaittavissa pientä epätarkkuutta, tilanne voidaan korjata esimerkiksi keskustelemalla asiasta. Momentin 4 kohta edellyttää, että valvojan tulisi olla tarvittaessa yhteydessä tuomitun huoltajaan, edunvalvoajaan tai muuhun lailliseen edustajaan. Säännös tulisi sovellettavaksi tilanteissa, joissa tuomittu on alaikäinen tai muuten täysivaltaisuutta vailla oleva henkilö.

Valvojan tehtäväluettelon 5 kohdan mukaan valvojan tulisi myös olla tässä laissa säädettyin tavoin ja tarvittavassa määrin yhteydessä tuomittuun. Pääosin tapaamisista olisi sovittu rangaistusajan suunnitelmassa, mutta muiltakin osin valvojan tulisi olla yhteydessä tuomittuun. Esimerkiksi tilanteissa, joissa valvoja havaitsee tuomitun olevan eri-

tyisen tuen tarpeessa, yhteydenpidon tiheyteen ja laatuun tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Momentin 6 kohta edellyttäisi valvojan olevan yhteydessä myös paikkaan, jossa tuomittu osallistuu yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon sisältyvään toimintaan. Kyse olisi esimerkiksi päihdehuollon toimintaa järjestävästä paikasta tai yhdyskuntapalvelun palvelupaikasta. Yhteydenotto ja –pito tapahtuisi puhelimitse ja tarpeen mukaan valvontakäynnein. Puhelimitse ja paikan päällä käyden toteutettavassa valvonnassa valvojan on erityisen tärkeää noudattaa lakiehdotuksen 4 §:ssä edellytettyä asianmukaisen kohtelun vaatimusta.

Valvontavelvollisuuteensa liittyen valvojan edellytettäisiin momentin 7 kohdan nojalla ilmoittavan Rikosseuraamuslaitokselle tässä laissa säädettyjen tai tämän lain nojalla määrättyjen velvollisuuksien rikkomisesta sekä laatia selvitys asiasta. Näissä tilanteissa valvojalla olisi vaativa harkintatilanne, milloin rikkomistapausta on pidettävä siinä määrin lievänä, että hän voi arvioida puhuttelun avulla saatavan tilanteen korjatuksi ja milloin on kyse sellaisesta velvollisuuksien rikkomisesta, että tapahtuneesta on tehtävä ilmoitus Rikosseuraamuslaitokselle. Myös lievissä tapauksissa olisi aina tärkeää kirjata tilannetta koskevat tiedot muistiin, jotta jos asiaan palaaminen on tarpeen, olisi todennettävissä, mitä aikaisemmassa vaiheessa tapahtui.

Edellä todettujen yksityiskohtaisten valvojan tehtävien lisäksi luettelon 8 kohdassa olisi yleispiirteisempi säännös, jonka mukaan valvojan tulisi huolehtia myös muista yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon vaatimista toimenpiteistä. Tällainen täydentävä säännös olisi välttämätön muun muassa siksi, että yksittäinen yhdyskuntaseuraamus voi sisältää varsin yksilökohtaisia ehtoja, jotka voivat vaikuttaa myös valvojan tehtäviin. Esimerkiksi valvontarangaistusta suorittavalta henkilöltä hankittava kirjallinen suostumus siihen, että hänen lääkitystään koskeva tieto voidaan merkitä seuraamuksen täytäntöönpanossa käytettävään henkilörekisteriin, olisi tällainen valvojan tehtäviin mahdollisesti kuuluva toimenpide.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa olisi säännös edellä 7 §:n 2 momentissa tarkoitettua apuvalvojan tehtävistä. Apuvalvojan teh-

tävänä olisi toimia valvojan apuna 1 momentissa säädettyissä tehtävissä. Apuvalvojan edellytettäisiin lisäksi noudattavan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen hänelle antamia määräyksiä. Määräysten antaja voisi olla myös muu Rikosseuraamuslaitoksen virkamies kuin kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen valvojaksi määrätty virkamies. Erikseen todettaisiin se, että apuvalvojan on ilmoitettava Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle, jos tuomittu ei täytä velvollisuuksiaan.

9 §. Tarkemmat säännökset. Tarkemmat säännökset apuvalvojan määräämiseen liittyvästä menettelystä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

3 luku

Yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen edellytysten selvittäminen

10 §. Seuraamusselvitys. Yhdyskuntaseuraamuksen määräämiseen sekä sen täytäntöönpanon valmisteluun ja toteutukseen liittyy muun muassa rikoksentehtävien olosuhteisiin ja niiden parantamiseen sekä seuraamuksen suorittamisen edellytysten toteamiseen, samoin kuin seuraamuksen käytännön sisältöön liittyvien seikkojen selvittämistä ja arvioimista. Kyse on vaativasta asioiden selvittämisen kokonaisuudesta, jossa Rikosseuraamuslaitoksella on pitkä kokemus ja jossa toimintatavat ovat ainakin pääosin vakiintuneet.

Ehdotetulla lainsäädännöllä pyritään siihen, että yhdyskuntaseuraamusten tuomitsemisen ja täytäntöönpanon edellyttämä selvitys- ja arviointityö tulisi nykyistä selkeämmäksi. Voimassa olevassa lainsäädännössä eri yhdyskuntaseuraamuksiin liittyy erinimisiä ja sisältövaatimuksiltaan jonkin verran erilaisia selvityksiä ja arviointeja. Tämä tekee järjestelmästä esimerkiksi syyttäjän ja tuomioistuimen näkökulmasta hieman sekavan.

Ehdotetun 10 §:n 1 momentin mukaan syyttäjä tai tuomioistuin pyytäisi Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvityksen, jos rikoksesta epäiltyä syytetään rikoksesta, josta todennäköisesti tuomitaan 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu yhdyskuntapalvelu tai 2 kohdassa tarkoitettu valvontarangaistus. Kaikkien yhdyskuntaseu-

raamusten osalta selvitys olisi siis nimeltään seuraamusselvitys. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetussa laissa on käytössä sama käsite. Yhtenäistä käsitettä nimenomaisesti tavoiteltaisiin. Kukin selvitystilanne kertoisi, onko kyseessä nuoren vai 21 vuotta täyttäneen tilanne. Selvityksessä esiin tulevat seikat vaihtelevat rikoksesta epäillyn iän mukaan. Selvitysvaihe on muutoinkin yksilökohtainen.

Ehdotetun 10 §:n 1 momentin mukaan seuraamusselvityksen pyytämisen lähtökohtana olisi siis syyttäjän tai tuomioistuimen pyyntö. Suotavaa olisi, että erityisesti syyttäjän harkitessa selvityksen pyytämistä, käsillä olevaa rikosasiaa olisi jo siinä määrin selvitetty, että olisi nähtävissä, soveltuuko yhdyskuntaseuraamus rangaistukseksi kyseisestä rikoksesta. Pyytäessään seuraamusselvityksen laadintaa syyttäjä tai tuomioistuin voisi jo ottaa kantaa seuraamusvalintaan esimerkiksi todeten, että kyseisessä tapauksessa näyttäisi tulevan kyseeseen vain valvontarangaistus.

Ehdotetun 10 §:n 1 momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan Rikosseuraamuslaitos voisi myös rikoksesta epäillyn pyynnöstä laatia seuraamusselvityksen, jos siihen on painava syy. Tällainen painava syy voisi olla esimerkiksi se, että syyttäjän tai tuomioistuimen näkemyksen mukaan rikoksesta epäilty ei aikaisemmin jo tuomittujen yhdyskuntaseuraamusten epäonnistumisen vuoksi olisi kykenevä suorittamaan uutta yhdyskuntaseuraamusta, mutta Rikosseuraamuslaitos toteaisi rikoksesta epäillyn elämäntilanteen sittemmin muuttuneen niin, että edellytykset suorittaa yhdyskuntaseuraamus asianmukaisesti olisivat olemassa.

Ehdotetun 10 §:n 2 momentin mukaan seuraamusselvitystä ei kuitenkaan tarvitsisi pyytää, jos rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakituinen asuntonsa on muualla kuin Suomessa ja arvioidaan, ettei yhdyskuntaseuraamukseen tuomitseminen eikä yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon siirto toiseen maahan ole mahdollista. Käytännössä tilanteissa, joissa rikoksesta epäilty ei asu pysyvästi Suomessa, ei useinkaan saada seuraamusselvitystä laadittua, koska rikoksesta epäiltyä ei tavoiteta selvityksen laatimiseksi. Rajaus ei siis olisi ehdoton, vaan esimerkiksi tilanteissa, joissa syyt-

täjän arvion mukaan rikosasia kuitenkin ilmeisesti käsiteltäisiin Suomessa, myös pyydetäisiin seuraamusselvityksen laatimista. Tilanteissa, joissa Pohjoismaan tai Euroopan unionin jäsenvaltion kansalainen tai siellä pysyvästi asuva syytetty on lähtenyt maasta, syyttäjä voisi pohjoismaisen tai eurooppalaisen pidätysmääräyksen nojalla pyytää henkilön pidättämistä ja tuomista Suomeen riksoikeudenkäyntiin. Tällöin rikosasia käsitellään Suomessa ja mahdollisen seuraamuksen täytäntöönpanon siirtoon toiseen valtioon sovelletaan Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annettua lakia (326/1963) tai valvontatoimenpiteitä ja vaihtoehtoisia seuraamuksia Euroopan unionissa koskevan puitepäättöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäättöksen soveltamisesta annettua lakia (1170/2011). Yhdyskuntaseuraamustoimistot voivat seuraamusselvitystä laatiessaan ottaa huomioon täytäntöönpanon siirtoa koskevat säännökset siinä määrin kuin selvitysvaiheessa on mahdollista eli esimerkiksi sen, mihin maahan ja minkä seuraamuksen täytäntöönpano on ylipäätään mahdollista siirtää. Kaikkia siirron edellytyksiä ei voitaisi tässä vaiheessa selvittää. Lopullisen päätöksen täytäntöönpanon siirrosta tekee vastaanottava valtio Rikosseuraamuslaitoksen keskuhallintoyksikön esityksestä. Täytäntöönpanohetken olosuhteet vaikuttavat siihen, tehdäänkö siirtoesitys.

Ehdotetun 10 §:n 3 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos arvioisi seuraamusselvityksessä rikoksesta epäillyn edellytykset ja valmiudet suoriutua yhdyskuntaseuraamuksesta. Selvitystä tehtäessä otettaisiin huomioon rikoksesta epäillyn elämäntilanteen keskeiset seikat. Näitä olisivat rikoksesta epäillyn aikaisempi rikollisuus, päihteiden käyttö ja muut henkilökohtaiset ja sosiaaliset olosuhteet sekä valvonnan ja rikoksettoman elämän tukemisen tarve. Muina henkilökohtaisina ja sosiaalisina seikkoina tulisivat selvitettäväksi ja huomioon otettaviksi ainakin perhesuhteet, asumisjärjestelyt, koulutus, työkokemus, mielenterveyden tai fyysisen terveyden ongelmat, väkivaltaisuuden riskit, järjestäytyneeseen rikollisryhmään kuulumi-

nen sekä muut yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen kannalta tärkeät seikat. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano edellyttää tuomitun ja täytäntöönpanoviranomaisen yhteisymmärrystä ja yhteistyötä täytäntöönpanon tavoitteista ja toteutustavoista. On selvää, ettei yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen onnistu, jos tuomittu ei halua suorittaa yhdyskuntapalveluun ja valvontarangaistukseen tuomitsemisen nimenomaisena edellytyksenä on rikoksesta epäillyn suostumus. Tästä syystä yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen edellytyksiä selvitettyäessä varmistetaan myös se, että rikoksesta epäilty suostuu yhdyskuntapalveluun tai valvontarangaistukseen tuomitsemiseen ja sen täytäntöönpanoon. Suostumusta tiedusteltaessa rikoksesta epäillylle tulee kertoa, mitä yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen tarkoittaa ja edellyttää.

Ehdotetun 10 §:n 3 momentin mukaisten tietojen perusteella Rikosseuraamuslaitos arvioisi, soveltuuko rikoksesta epäilty yhdyskuntapalvelun tai valvontarangaistuksen suorittajaksi. Voimassa olevassa lainsäädännössä on samankaltaiset säännökset.

Ehdotetun pykälän 4 momentti koskisi tilanteita, joissa rikoksesta epäillyn tilanteesta on tapahtunut seuraamusselvityksen laatimisen jälkeen muutos, joka vaikuttaa seuraamusselvityksen sisältöön. Tällöin Rikosseuraamuslaitoksen tulisi tehdä kyseiset muutokset seuraamusselvitykseen. Käytännössä nämä muutokset tekisi seuraamusselvityksen laatinut Rikosseuraamuslaitoksen yksikkö.

Ehdotetun pykälän 5 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan nuorisorangaistuksen ja ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan tuomitsemista edeltävistä selvitystoimenpiteistä säädettäisiin nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetussa laissa. Mainitun lain 1 §:n mukaan lakia sovelletaan 15–20-vuotiaana tehdystä rikoksesta epäillyn nuoren syyteharkintaa, seuraamuksen määrittämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten tehtävään tilanteen selvittämiseen. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen tarkoituksena on kartoittaa nuoren sosiaalista tilannetta ja rikokseen syyllystymiseen vaikuttaneita syitä sekä arvioida rikokseen syyllystymisen riskiä ja edellytyksiä tukea nuorta elämään rikoksetonta elämää. Eh-

dotetun pykälän 5 momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan valvontarangaistukseen tuomitsemista edeltävistä selvitystoimenpiteistä säädettäisiin tämän lain 44 §:n 1 momentissa.

11 §. Rangaistusajan suunnitelma. Lakiehdotuksen 11 §:n 1 momentin mukaan, jos Rikosseuraamuslaitos pitäisi rikoksesta epäiltyä soveltuvana suorittamaan yhdyskuntapalvelua, valvontarangaistusta, ehdollista vankeutta valvottuna tai nuorisorangaistusta taikka jos syyttäjä tai tuomioistuin sitä erikseen pyytäisi, seuraamusselvitykseen liitettäisiin rangaistusajan suunnitelma. Rangaistusajan suunnitelmassa olisivat mahdollisesti tuomitavan yhdyskuntaseuraamuksen keskeiset perustiedot. Näitä olisivat tiedot: 1) valvontatavoista sekä muista valvontaan liittyvistä yksityiskohdista; 2) tuomitun velvollisuudesta pysyä asunnossa tai muussa paikassa sekä liikkumisen rajoittamisesta 3) täytäntöönpanoon sisältyvästä työstä, palkattomasta työstä, kuntoutuksesta, koulutuksesta tai muusta toiminnasta ja valvontatapaamisista sekä 4) täytäntöönpanoon liitettävistä, tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävästä tukitoimenpiteistä.

Rangaistusajan suunnitelman sisältämien tietojen perusteella syyttäjä ja tuomioistuin voisivat päätellä, minkä sisältöinen kaavailtu yhdyskuntaseuraamus kyseisessä tapauksessa konkreettisesti olisi. Jos rikoksesta epäilty tuomitaan yhdyskuntaseuraamukseen, rangaistusajan suunnitelmaa täsmennettäisiin 14 §:n mukaisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan rangaistusajan suunnitelma olisi laadittava yhteistyössä tuomitun kanssa.

Rangaistusajan suunnitelma olisi siis kaikkien tässä laissa tarkoitettujen yhdyskuntaseuraamusten kuin myös ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa käytettävien suunnitelmien yhteinen käsite. Nykyisin yhdyskuntaseuraamuksissa vastaavassa käytössä ovat toimeenpanosuunnitelma ja valvontasuunnitelma.

12 §. Tukitoimenpiteet. Yhdyskuntaseuraamukset pannaan täytäntöön rikoksenteikijän yhteisössä, yhdyskunnassa. Yhdyskuntaseuraamusten olennaisena tavoitteena on parantaa rikoksenteikijän edellytyksiä elää rikoksetonta elämää. Nämä seikat edellyttävät

sitä, että yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa tuomitun kotikunta ja mahdolliset muut hänen elämänedellytyksiään kohentavat tahot toimivat tiiviissä yhteistyössä seuraamuksen täytäntöönpanosta vastaavan ja huolehtivan Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Yhteistyön tarve alkaa jo seuraamukseen soveltuvuutta ja seuraamuksen alustavaa sisältöä selvittäessä ja arvioitaessa. Tässä vaiheessa tulee selvittää muun muassa se, onko rikoksesta epäilty jo kunnan palveluiden käyttäjä sekä millaisten palveluiden tai tukien tarpeessa hän on ja miten nämä olisivat liitettävissä seuraamuksen täytäntöönpanoon.

Ehdotettu 12 §:n 1 momentti edellyttäisi, että ryhtyessään yhdyskuntapalveluun, valvontarangaistukseen, ehdollisen vankeuden valvontaan, nuorisorangaistukseen tai ehdonalaisen vapauden valvontaan liittyvän rangaistusajan suunnitelman laadintaan Rikosseuraamuslaitoksen tulisi tarpeen mukaan yhdessä sosiaaliviranomaisen kanssa kartoittaa rikoksesta epäillyn elinolosuhteita ja tukitoimenpiteiden tarvetta. Siltä osin kuin todettaisiin tarve ja mahdollisuudet edistää rikoksesta epäillyn sosiaalista selviytymistä, yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano ja kunnan tukitoimet olisi sovittava yhteen. Voimassa olevan nuorisorangaistuksesta annetun lain 3 §:ssä on vastaavanlainen tukitoimenpiteiden yhteensovittamisen velvoite.

Rikoksesta epäillyn ja rikoksesta rangaistukseen tuomitun henkilön tarvitsemien palveluiden ja tukitoimenpiteiden kartoittamisessa ja järjestämisessä on myös kyse eri viranomaisten velvollisuudesta maksaa kyseinen toiminta tai palvelut. Ehdotetun pykälän 2 momentti sisältäisi kustannustenjakoa kunnan ja Rikosseuraamuslaitoksen välillä koskevan säännöksen. Säännös ei sisältäisi muutoksia voimassa olevaan tilanteeseen, jossa Rikosseuraamuslaitos maksaa seuraamuksen täytäntöönpanoon sisältyvän toiminnan ja kotikunta toiminnot ja palvelut, jotka kuuluvat rikoksentehtäjälle kuntalaisena. Seuraamuksen täytäntöönpanoon liittyviä toimintoja ovat esimerkiksi erilaisiin rikollisuutta ehkäiseviin ohjelmiin osallistuminen. Kuntalaiselle kuuluvia toimintoja ja palveluita ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimen palvelut, kuten terveydenhoidon ja asumista tukevien palveluiden järjestäminen.

Päihdehuollon toiminnot voivat olla järjestämisvastuun kannalta ongelmallisemmat. Sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluiden päihdetyöhön kuuluu perinteisesti päihteiden käytön puheeksi ottaminen, mini-interventio ja tarvittaessa ohjaaminen päihdehuollon erityispalveluihin. Hoidon lisääminen seuraamusten täytäntöönpanossa viittaisi päihdehuollon erityispalveluihin. Toimintojen yhteensovittamisen tavoitetta toteutettaessa kunta arvioi itsenäisesti henkilön sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeen. Rikosseuraamuslaitos ei siis voisi edellyttää kunnan palveluja tukitoiminnan yhteensovituksen perusteella. Kyse ei olisi kunnalle osoitettavista uusista tehtävistä.

13 §. Tarkemmat säännökset. Tarkemmat säännökset yhdyskuntaseuraamukseen soveltuvuuden ja muiden edellytysten selvittämisestä sekä seuraamusselvityksen ja rangaistusajan suunnitelman laatimismenettelystä ja sisällöstä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

4 luku **Täytäntöönpanon aloittaminen**

14 §. Rangaistusajan suunnitelman täsmentäminen, täydentäminen, vahvistaminen ja tiedoksianto. Yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen, ehdollisen vankeuden valvonnan tai nuorisorangaistuksen täytäntöönpanon käynnistämistä edeltäisi siis selvitys siitä, soveltuuko rikoksesta epäilty yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen sekä alustava suunnitelma siitä, mitä juuri kyseisen henkilön yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano sisältäisi.

Ehdotetun 14 §:n 1 momentti sisältäisi säännökset rangaistusajan suunnitelman täsmentämisestä ja vahvistamisesta. Rikosseuraamuslaitos laatisi ja vahvistaisi yhdyskuntaseuraamuksen täsmennetyt rangaistusajan suunnitelman viipymättä, kun yhdyskuntapalvelua, valvontarangaistusta, ehdollisen vankeuden tehosteeksi tuomittua valvontaa tai nuorisorangaistusta koskeva tuomio on tullut lainvoimaiseksi tai kun tuomitu on 16 §:ssä tarkoitettulla tavalla suostunut täytäntöönpanoon. Viipymättä-käsite tarkoittaisi

suunnitelman laatimista ja vahvistamista heti, kun suunnitelman laatimisen edellytykset ovat olemassa. Esimerkiksi jos jokin suunnitelman täsmentämiseksi tarvittava tieto puuttuisi, suunnitelma ei olisi laadittavissa. Viipymättä-vaatimus alkaisi kuluu vasta, kun tarkoitettua toimenpidettä varten tarvittavat seikat ovat kunnossa.

Ehdotettu säännös sisältäisi yksityiskohtaisen luettelon siitä, mitä seikkoja rangaistusajan suunnitelman tulisi sisältää. Kyseiset tiedot ja määräykset olisivat yksityiskohtaisemmat ja tarkemmat kuin ehdotetussa 11 §:n mukaisesti laaditussa rangaistusajan suunnitelmassa. Säännös edellyttäisi, että rangaistusajan suunnitelman tiedot ja määräykset koskisivat koko yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon aikaa.

Ehdotettu 14 §:n 1 momentti edellyttäisi ensinnäkin, että rangaistusajan suunnitelman tulisi sisältää tieto seuraamuksen täytäntöönpanon alkamispäivästä. Tämän tiedon nojalla tuomittu voisi tietää, missä vaiheessa täytäntöönpano konkreettisesti käynnistyy ja järjestää asioitaan sen mukaisesti. Momentin 2 kohdan mukaan rangaistusajan suunnitelmassa tulisi olla tieto ja määräykset seuraamuksen suorittamiseen liittyvistä valvontatapaamisista, niiden ajankohdista, tiheydestä, tapaamispaikasta sekä tapaamiseen mahdollisesti liittyvistä muista ehdoista. Momentin 3 kohdan mukaan rangaistusajan suunnitelma sisältäisi tiedon myös sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisista tukitoimista. Tällä tarkoitettaisiin esimerkiksi sitä, miten kotikunta toimillaan ja palveluillaan edistää rikoksentehtävien valmiuksia elää rikoksetonta elämää. Kyse voisi olla esimerkiksi terveydenhuollon palveluista tai velkaneuvonnasta.

Yhdyskuntaseuraamus kohdistuu suorittajansa vapauteen. Konkreettisine vapauttavina rajoittavina seikkoina olisivat valvontatapaamisiin saapumisen ohella muun muassa velvollisuus osallistua määrättyyn toimintaan tai velvollisuus olla tiettyssä paikassa. Ehdotetun 14 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan rangaistusajan suunnitelmassa olisivat tiedot ja määräykset yhdyskuntaseuraamuksen suorituspaikoista. Näitä olisivat määrätty paikka, jossa tuomitun olisi asuttava tai muutoin oltava siten kuin seuraamuksen suorittaminen edellyttää. Tällainen paikka olisi myös yh-

dyskuntapalvelun palvelupaikka eli paikka, jossa suoritetaan yhdyskuntapalveluun sisältyvä työpalvelu. Vastaavanlainen paikka olisi lisäksi sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämään hoitoon liittyvä hoitopaikka taikka muu toimintavelvollisuuden täyttämisaika. Momentin 5 kohdassa edellytettäisiin, että siltä osin kuin yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano sisältää toimintavelvollisuuden, rangaistusajan suunnitelmassa tulisi olla tiedot ja määräykset toimintavelvollisuuteen kuuluvista työtehtävistä tai muun toiminnan sisällöstä. Muuna toimintana kuin työnä voivat tulla kyseeseen esimerkiksi päihdeiden käytön tai rikollisuuden vähentämiseen tähtäviin ohjelmiin osallistuminen.

Ehdotetun pykälän 1 momentin 6 kohdan mukaan rangaistusajan suunnitelmassa tulisi olla määräykset myös liikkumisrajoituksista ja muista yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen erityisistä ehdoista sekä palvelupaikan ja -tehtävien olosuhteista johtuvista ehdoista. Momentin 7 ja 8 kohdan nojalla rangaistusajan suunnitelma sisältäisi vielä tiedot seuraamuksen suorittamisen yksityiskohtaisesta aikataulusta sekä seuraamuksen suorittamisen päättymispäivästä. Momentin 9 kohdan nojalla rangaistusajan suunnitelman tulisi sisältää tiedot ja määräykset myös siitä, miten tuomitun elämänhallintaa edistävien tukitoimien jatkuvuus turvataan tilanteessa, kun seuraamuksen suorittaminen päättyy. Välittömästi seuraamuksen suorittamisen jälkeen on pääsääntöisesti kriittisiin uusiin rikoksiin syyllistymisen välttämisen tai päättymisen ajankohta. Momentin 10 kohdan mukaan rangaistusajan suunnitelmassa olisivat myös muut vastaavat yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanolle välttämättömät tiedot, määräykset ja ehdot.

Ehdotetun 14 §:n 2 momentin mukaan rangaistusajan suunnitelma olisi laadittava yhteistyössä tuomitun kanssa. Tämä olisi välttämätöntä ja luonnollista, sillä yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa korostuu tuomitun omaehtoisuus ja sitoutuminen seuraamuksen suorittamiseen ja sen ehtoihin. Rikosseuraamuslaitos laatisi lisäksi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen aikataulun. Yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen ja nuorisorangaistuksen suorittamisessa yksi-

tyiskohtainen aikataulu olisi pääsääntöisesti jaksotettu viikoittaiseksi. Ehdollisen vankeuden valvonnassa ja ehdonalaisen vapauden valvonnassa jaksotus olisi kaksiviikkoinen tai kuukausittainen.

Ehdotetun 14 §:n 3 momentin mukaan rangaistusajan suunnitelma annettaisiin tuomittuun tiedoksi henkilökohtaisesti. Samassa yhteydessä käytäisiin tarvittavassa määrin läpi rangaistusajan suunnitelman yksityiskohtia sekä sen määräysten rikkomisen seuraamuksia. Tämä olisi tärkeää, koska epätietoisuus ehtojen sisällöstä ja rikkomisen seuraamuksista olisi tuomitun aseman ja oikeusturvan kannalta ongelmallista. Tuomitun ei voitaisi olettaa saavan riittävästi tietoa ehdoista ja niiden noudattamisen välttämättömyydestä esimerkiksi pelkän kirjallisen aineiston, kuten lain tai rangaistusajan suunnitelma-asiakirjan perusteella.

Ehdotetun 4 momentin mukaan, jos täsmennyksessä rangaistusajan suunnitelmassa tarkoitettun tiedon tai määräyksen jokin yksityiskohta selviäisi myöhemmin kuin mitä täytäntöönpanon käynnistäminen ilman aiheutonta viivytystä edellyttää, Rikosseuraamuslaitos voisi täydentää rangaistusajan suunnitelmaa tältä osin sen vahvistamisen ja tiedoksiannon jälkeen. Ehdotettu 4 momentti tekisi mahdolliseksi yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon joutuisan käynnistämisen myös tilanteissa, joissa täsmennetyt rangaistusajan suunnitelman jonkin tai joidenkin kohtien selvittäminen tai järjestäminen veisi hieman pidemmän aikaa, mutta asioiden yksityiskohtien keskeneräisyyden takia ei olisi syytä viivästyttää täytäntöönpanoon ryhtymistä. Käytännössä esimerkiksi päihdehuollon toimenpiteiden edellyttämä valmistelu voi olla siinä määrin aikaa vievää, että olisi syytä jo voida aloittaa täytäntöönpano ja keskeneräisten seikkojen selvittyä täydentää rangaistusajan suunnitelmaa niiltä osin. Esimerkiksi juuri päihdehuollon järjestämistoimet ovat sisällöltään ja vaativuudeltaan sen luonteisia, että ne luontaisesti olisivat osa seuraamuksen suorittamiseen liittyvää toimintaa. Suunnitelmaa täydennettäessä noudatettaisiin, mitä 2 ja 3 momentissa säädetään.

15 §. Rangaistusajan suunnitelman muuttaminen. Ehdotettu 14 §:n mukainen rangaistusajan suunnitelma olisi siis hyvin yksityis-

kohtainen. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon aikana tuomitun olosuhteet voivat muuttua tai esimerkiksi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen kuuluvan toiminnan järjestäminen saattaa loppua. Tällaisia tilanteita varten lakiehdotuksen 15 §:ssä säädetäisiin, että olosuhteiden olennaisen muuttumisen tai muun siihen rinnastettavan hyväksyttävän syyn vuoksi Rikosseuraamuslaitos voi muuttaa rangaistusajan suunnitelmaa. Suunnitelmaa muutettaessa noudatettaisiin, mitä 14 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään suunnitelman laatimisesta yhdessä tuomitun kanssa sekä suunnitelman ehtojen ja määräysten tiedoksiannosta suorittajalle.

16 §. Täytäntöönpano ennen tuomion lainvoimaiseksi tuloa. Lähtökohtaisesti tuomioistuimen tuomitsema yhdyskuntaseuraamus pantaisiin täytäntöön, kun tuomio on saanut lainvoiman. Yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen, ehdollisen vankeuden, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan, ja nuorisorangaistuksen täytäntöönpano olisi kuitenkin mahdollista aloittaa käräjäoikeuden tuomion perusteella, ennen kuin tuomio on tullut lainvoimaiseksi, jos tuomittu kirjallisesti suostuu täytäntöönpanoon ja on tyytynyt tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu yhdyskuntaseuraamukseen. Tätä pidettäisiin perusteltuna, koska asian käsittely hovioikeudessa voi viedä pitkähkön ajan ja jos tuomittu itse pitäisi tarkoituksenmukaisena seuraamuksen joutuisaa täytäntöönpanoa, tähän tulisi olla mahdollisuus pykälässä säädettyin edellytyksin. Kirjallista suostumusta pidetään perusteltuna, koska suostumus on voitava asianmukaisesti todentaa ja koska suostumusta annettaessa on varmistettava, että henkilö saa tietoonsa, mitä suostuminen käytännössä tarkoittaa. Säännös on samankaltainen kuin voimassa olevissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevissa laeissa.

17 §. Täytäntöönpanoon ryhtyminen. Seuraamuksen mahdollisimman joutuisa täytäntöönpano on kaikkien osapuolten kannalta hyvä asia. Ehdotetun 17 §:n 1 momentin mukaan yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen, ehdollisen vankeuden, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan, ja nuorisorangaistuksen täytäntöönpano olisi aloitettava ilman aiheutonta viivytystä ja yhdyskuntaseuraamus olisi suoritettava loppuun yhden

vuoden ja kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Ilman aiheetonta viivytystä –käsite antaisi täytäntöönpanoon ryhtymisestä päättävälle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle mahdollisuuden ottaa huomioon esimerkiksi tuomitun työhön tai opiskeluun liittyviä seikkoja, jotka vaikuttaisivat rangaistuksen täytäntöönpanon aloittamiseen ilman, että tarvitsisi käyttää ehdotetun 18 §:n mukaista lykkäystä. Esimerkiksi lyhytaikainen työkomennus ulkomailla voisi olla aiheellinen syy poiketa viivytyksettömästi täytäntöönpanoon ryhtymisestä.

Voimassa olevassa lainsäädännössä on erilaisia yhdyskuntaseuraamuksen loppuun suorittamisen aikarajoja, mutta yksi vuosi kolme kuukautta on todettu viimeaikaisessa, ehdollisen vankeuden valvontaa koskevassa uudistuksessa tarkoituksenmukaisimmaksi, koska se on varsin lyhyt mutta kuitenkin valtaosassa täytäntöönpanoja riittävä aika. Tapauksissa, joissa on täytäntöönpanotavana usea yhdyskuntaseuraamus, määräaika olisi kuitenkin yksi vuosi ja kuusi kuukautta luettuna viimeisenä täytäntöönpanokelpoiseksi tulleesta tuomiosta. Edellä mainittuihin määräaikoihin ei kuitenkaan laskettaisi aikaa, jonka täytäntöönpanon aloittaminen on ollut lykättyä tai täytäntöönpano keskeytettyä 18 tai 26 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

Ehdotetun 17 §:n 2 momentin mukaan yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen suorittaminen alkaisi päivänä, jolloin on täsmennetyn rangaistusajan suunnitelman mukainen ensimmäinen valvontatapaaminen, työpalvelupäivä tai muuhun toimintaan osallistumisen päivä taikka käynnistyy muu yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon mukainen valvonta. Valvontarangaistuksen suorittamisen alkamisajankohtaa täsmennettäisiin 47 §:n 1 momentissa siten, että alkamisaika olisi päivä, jona täsmennetyn rangaistusajan suunnitelman vahvistamisen jälkeen rangaistuksen täytäntöönpanossa tarpeelliset tekniset valvontavälineet on asennettu tai annettu tuomitun haltuun.

Yhdyskuntapalvelun, johon tuomitun on seuraamusselvityksessä todettu soveltuvan tukipalveluin, ja nuorisorangaistuksen suorittaminen alkaisi päivänä, jolloin tuomittu ja valvoja tapaavat ensimmäisen kerran tuomi-

on tultua täytäntöönpanokelpoiseksi. Tämä suorittamisen alkamisajankohta olisi perusteltu yhdyskuntapalvelun osalta tapauksissa, joissa edellytykset suorittaa yhdyskuntapalvelu asianmukaisesti ovat olemassa, kunhan tuomitun valmiuksia suorittaa yhdyskuntapalvelu tuetaan. Tuen tarve todettaisiin siis seuraamusselvitysvaiheessa, jossa Rikosseuraamuslaitoksen virkamies tapaa rikoksesta epäillyn kaksi, kolme kertaa. Käytännössä tuki olisi tuomitun tilanteen arviointia, tarvittavan toiminnan sisällön määrittämistä, toiminnan käytännön järjestelyjä sekä seuraamuksen suorittamiseen motivointia. Kyse olisi myös siitä, että tukipalveluin yhdyskuntapalveluun soveltuvat eivät välttämättä olisi ilman motivointia ja tukea kykeneviä menemään palvelutehtäviin palvelupaikalle. On arvioitu, että pääosa yhdyskuntapalvelua suorittavista kykenisi edelleen suorittamaan seuraamuksen ilman tukipalveluita.

Nuorten tuomitujen osalta rangaistusajan suunnitelman laatiminen ja täsmentäminen on työlästä ja hidasta. Lisäksi laatimisvaihe tapaamisineen jo sinänsä sisältää tukea ja valvontaa. Tässä vaiheessa myös rakennetaan luottamussuhdetta tuomitun ja valvojan välille. Käytännön täytäntöönpanotyössä on pidetty tärkeänä sitä, että nämä tapaamiset voisivat alusta asti olla seuraamuksen suorittamista. Voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti ehdollisen vankeuden, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan, valvonta-aika alkaisi kulua, kun tuomittu on antanut suostumuksensa valvonnan täytäntöönpanon aloittamiseen tai kun tuomio on tullut lainvoimaiseksi valvontaa koskevalta osaltaan.

Jos ehdonalaiseen vapauteen päästettävä on asetettu koeajaksi valvontaan, valvonta alkaisi päivänä, jolloin henkilö päästetään vankilasta ehdonalaiseen vapauteen. Seuraamuksen suorittamisen aloittamispäivän selkeä määrittäminen olisi välttämätöntä, jotta yksiselitteisesti voitaisiin todeta myös seuraamuksen mukaisten velvollisuuksien täyttämisen alkamisajankohta sekä seuraamuksen suorittamisen päättymisajankohta.

18 §. Täytäntöönpanon lykkäys tai keskeytys Eräissä tilanteissa olisi tarkoituksenmukaista voida lykätä täytäntöönpanon käynnistämistä tai keskeyttää jo käynnissä oleva täytäntöönpano ilman, että asia pitäisi viedä

tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tällainen järjestely on mahdollista voimassa olevissa yhdyskuntapalvelusta, valvontarangaistuksesta sekä nuorisorangaistuksesta annetuissa laeissa.

Ehdotetun 18 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos voisi lykätä tai keskeyttää yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen tai nuorisorangaistuksen täytäntöönpanon määräajaksi, jos yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiselle on tuomitun muusta kuin lyhytaikaisesta sairaudesta, päihdekuntoutukseen osallistumisesta, varusmiespalveluksen, naisten vapaaehtoisen asepalveluksen tai siviilipalveluksen suorittamisesta, lapsen hoitamisesta sairausvakuutuslaissa (1224/2004) tarkoitetun äitiys-, erityisäitiys-, isyys- tai vanhempainrahakauden aikana tai muusta näihin rinnastettavasta hyväksyttävästä syyestä johtuva tilapäinen este. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen perusajatus on se, että se voidaan panna täytäntöön tuomitun omassa yhteisössä ja mahdollisimman vähän hänen tavanomaista elämäänsä rajoittaen. Joissakin tapauksissa tuomittu saattaisi voida suorittaa yhdyskuntaseuraamusta samaan aikaan kuin hänellä on edellä todettu lykkäyksen tai keskeytyksen peruste. Esimerkiksi siviilipalvelusta suoritettava voisi ilta-aikaan, kahdesti viikossa suorittaa yhdyskuntapalvelun mukaista työpalvelua.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan täytäntöönpanon lykkääminen tai keskeyttäminen ei olisi ehdotonta, vaan se olisi aina Rikosseuraamuslaitoksen harkinnan varassa. Ehdotetun säännöksen mukaan rangaistusaikea ei kuluisi lykkäyksen tai keskeytyksen aikana. Tämä olisi luonnollista, koska täytäntöönpano ei olisi käynnissä mainittuna aikana. Rikosseuraamuslaitos toteaisi täytäntöönpanon lykkäystä edellyttävän esteen olemassaolon täytäntöönpanon aloittamisen yhteydessä ja täytäntöönpanon keskeytystä edellyttävän esteen olemassaolon täytäntöönpanon kuluessa. Tuomittu ei myöskään varsinaisesti hakisi täytäntöönpanon lykkäystä tai keskeytystä, vaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamies, yleisimmin valvoja, ottaisi asian huomioon sen tultua hänen tietoonsa. Lykkäyksen tai keskeytyksen perusteena olisivat yhdyskuntaseuraamuksen asianmukaisen suorittamisen varmistaminen sekä tuomitun kan-

nalta kohtuuttoman elämäntilanteen hankaloitumisen välttäminen.

Ehdotetun 18 §:n 2 momentin mukaan yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano voitaisiin lykätä myös silloin, kun aloittamiselle on ehdottoman vankeusrangaistuksen tai muun yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisesta johtuva este. Jos tuomitulle tulisi täytäntöönpanontavaksi ehdoton vankeusrangaistus, yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa voitaisiin lykätä niin, että hän voisi suorittaa molemmat rangaistukset sellaisina kuin ne on tuomittu eikä yhdyskuntaseuraamusta tarvitsisi tästä syystä muuntaa vankeudeksi. Ehdotetun momentin nojalla olisi mahdollista lykätä tai keskeyttää rikoksen alle 21-vuotiaana tehneen tuomitun yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen tai nuorisorangaistuksen täytäntöönpano sillä perusteella, että häntä ei tavata eikä hänen olinpaikkaansa ole voitu saada selville. Käytännön täytäntöönpanotyössä tulee toisinaan tapauksia, joissa nuori esimerkiksi karkaa lastensuojelulaitoksesta, mutta ei ole syytä tämän vuoksi evätä yhdyskuntaseuraamuksen suorittamismahdollisuutta.

Ehdotetussa 18 §:n 3 momentissa asetettaisiin lykkäyksen tai keskeytyksen enimmäispituudeksi yhteensä yksi vuosi siitä, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Ehdotetun 18 §:n 4 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen olisi peruutettava täytäntöönpanon lykkäys tai keskeytys, jos ilmenisi, että lykkäyksen tai keskeytyksen edellytykset eivät enää ole olemassa.

19 §. Suoritusajan pidentäminen tuomioistuimessa. Ehdotettu 19 §:n 1 momentti sisältäisi säännöksen suoritusajan pidentämisestä tuomioistuimessa. Jos yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen ei olisi muusta kuin 26 §:ssä tarkoitetusta törkeään velvollisuuksien rikkomiseen liittyvästä syystä mahdollista 17 §:n 1 momentin mukaisen enimmäisajan kuluessa, Rikosseuraamuslaitoksen olisi ilmoitettava asiasta sille käräjäoikeudelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena käsitellyt kyseisen rikosasian taikka jonka tuomiopöytäkirjässä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee. Asia saatettaisiin siis vireille nimenomaan käräjäoikeudessa, ei siinä tuomioistuimessa, joka on ensimmäisenä oikeusasteena tuomin-

nut kyseiseen yhdyskuntaseuraamukseen, koska tämä tuomioistuin voi olla hovioikeus.

Ehdotetussa säännöksessä kyse olisi siis muista kuin tuomitun törkeästä velvollisuuksien rikkomisen aiheuttamasta esteestä. Tällainen voisi olla esimerkiksi sellainen tuomittu työkyvyssä tapahtunut muutos, ettei työpalvelua olisi enää mahdollista suorittaa. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan Rikosseuraamuslaitos ilmoittaa asiasta syyttäjälle, joka tarvittaessa vie asian tuomioistuimen käsiteltäväksi. Käytännössä syyttäjä ei suorita asiassa oikeudellista harkintaa, vaan vie aina asian käsitellyn tuomioistuimeen. Viranomaisten toiminnan järjestyttämisen ja käsitellyn joutuisuuden turvaamisen vuoksi ehdotetaan luovuttavaksi syyttäjän osuudesta näissä asioissa.

Ehdotetun 19 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuin voisi pidentää yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoaikaa taikka muuntaa yhdyskuntapalvelun suorittamatta olevan osan valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi ja valvontarangaistuksen suorittamatta olevan osan ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Suorittamatta olevan ajan lyhyiden, tuomitun vakavan sairauden tai tapaturman taikka muun vastaavan syyn vuoksi, jota ei voitaisi lukea tuomittuun syyksi, voitaisiin jo suoritettu yhdyskuntapalvelu tai valvontarangaistus katsoa rangaistuksen tädeksi suoritukseksi.

20 §. Tarkemmat säännökset. Tarkemmat säännökset täytäntöönpanon aloittamisesta, lainvoimaa vailla olevan tuomion täytäntöönpanosta, toimintavelvollisuuden sisällöksi hyväksyttävästä toiminnasta sekä täytäntöönpanoon ryhtymisen, lykkäyksen ja keskeytyksen kirjaamisesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

5 luku **Yhdyskuntaseuraamuksen yleiset ehdot ja niiden rikkominen**

21 §. Tuomitun yleiset velvollisuudet. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen sisältää useita velvollisuuksia ja ehtoja, joista osasta on säädetty yksityiskohtaisesti laissa ja osan yksityiskohtat käyvät selville rangaistusajan suunnitelmasta. On olennaisena tärkeää, että

tuomittu tietää ja ymmärtää velvollisuutensa, jotta seuraamuksen suorittaminen voi tapahtua asianmukaisesti. Velvollisuudet merkitsevät paitsi tuomitun vapauden rajoituksia myös rikoksettomaan elämään tukemisen ja valmentamisen elementtejä. Esimerkiksi päihitteettömyyden vaatimuksen täyttäminen edesauttaa rikoksetonta elämäntapaa. Tuomittu oikeusaseman kannaltakin on välttämätöntä, että hän tuntee ja ymmärtää velvollisuutensa, sillä velvollisuuksien rikkominen voi johtaa vakaviin seurauksiin, esimerkiksi yhdyskuntaseuraamuksen muuntamiseen vankeudeksi.

Ehdotetun lain 21 §:ssä olisi yksityiskohdainen luettelo tuomitun velvollisuuksista. Pykälän 1 kohdan mukaan tuomittu olisi velvollinen osallistumaan 14 §:ssä tarkoitetun täsmennetyt rangaistusajan suunnitelman laatimiseen. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen edellyttää yhteistyökykyä ja – halua seuraamuksen valmistelussa ja täytäntöönpanossa. Olisi välttämätöntä, että täytäntöönpanon kannalta keskeisen asian ja asiakirjan valmistelussa ja laadinnassa tuomittu on mukana. Pykälän 2 kohdassa tuomitun edellytettäisiin antavan valvojalle tai apuvalvojalle yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon kannalta tarpeelliset yhteystiedot sekä tiedot työstään, asumisestaan, koulutuksestaan, opiskelustaan, taloudelliseen tilanteestaan ja muista vastaavista seikoista sekä niissä tapahtuvista muutoksista.

Pykälän 3 kohdassa tuomitun edellytettäisiin pitävän rangaistusajan suunnitelman mukaisesti yhteyttä valvojaansa ja saapuvan valvontatapaamisiin. Valvojan ja tuomitun tapaamiset ovat olennainen osa yhdyskuntaseuraamuksen suorittamista. Näissä yhteyksissä muun muassa todetaan, miten täytäntöönpano etenee. Jos täytäntöönpanossa olisi havaittavissa ongelmia, säännöllisin väliajoin olevien valvontatapaamisten yhteydessä valvoja voisi havaita seikkoja, joihin olisi syytä puuttua, jotta seuraamuksen suorittamista asianmukaisesti voitaisiin tukea.

Ehdotetun pykälän 4 kohdan mukaan tuomitun tulisi täyttää toimintavelvollisuutensa rangaistusajan suunnitelman mukaisesti tekemällä työtä tai osallistumalla koulutukseen, kuntoutukseen, ohjelmiin, tilaisuuksiin taikka muuhun vastaavaan, toimintakykyä ja

sosiaalisia valmiuksia ylläpitävään tai edistävään toimintaan. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen liitetty toimintavelvollisuus on olennainen osa yhdyskuntaseuraamuksille yleisesti ja suorittavalle yksilölle erityisesti asetettujen tavoitteiden toteuttamisessa.

Pykälän 5 kohdassa tuomitun edellytettäisiin olevan käyttämättä päihteitä siten kuin kunkin yhdyskuntaseuraamuksen osalta tässä laissa säädetään. Yhdyskuntaseuraamuksia suorittavilla henkilöillä on varsin yleisesti päihdeongelma. Tältä osin on huomattava, että niin kutsuttu korvaushoito ei olisi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen este. Tämä tulisi ottaa huomioon yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemiseen harkittaessa ja päihdetttömyysvaatimuksen noudattamista valvottaessa. Pykälän 6 kohta koskisi tuomitun velvollisuutta pysyä määrättyssä asunnossa tai muussa paikassa siten kuin laissa ja rangaistusajan suunnitelmassa on säädetty ja määrätty. Tämä olisi olennainen osa esimerkiksi valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa.

Ehdotetun 21 §:n 7 kohdan mukaan tuomittu tulisi käyttäytyä asiallisesti valvontatapaamisissa ja toimintavelvollisuuden täyttämiseen liittyvissä tilanteissa ja tilaisuuksissa. Kyse olisi esimerkiksi tavanomaisista käyttäytymissäännöistä, joiden rikkominen häiritsee seuraamuksen täytäntöönpanoa, vaikka esimerkiksi tapaamisaikoja ja työpalvelun työhön liittyviä ehtoja ja ohjeita noudatettaisiinkin asianmukaisesti.

Ehdotetun pykälän 8 kohdassa tuomitun edellytettäisiin asianmukaisesti ja viivytyksettä ilmoittavan Rikosseuraamuslaitokselle, jos hänelle on tullut este saapua valvontatapaamiseen tai toimintavelvollisuuden täyttämiseen liittyvään tilanteeseen taikka tilaisuuteen. Samassa yhteydessä tulisi ilmoittaa myös esteen syystä. Vaadittaessa tuomitun tulisi esittää esteen olemassaolosta asianmukainen todistus tai selvitys siten kuin rangaistusajan suunnitelmassa on määrätty. Määrättyjen ja sovittujen aikataulujen noudattaminen on olennainen osa yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa. Siihen liittyen tulisi myös paikalle tulon esteistä ilmoittaa asianmukaisesti.

Ehdotettu 21 §:n 9 kohta edellyttäisi tuomittu toimittavan Rikosseuraamuslaitokselle terveydentilastaan lääkärin antaman lausun-

non, jos olisi perusteltua syytä epäillä terveydentilaa riittämättömäksi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen. Sairaus voi olla yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen este ja merkittävä hankaloittaja. Jos tällaisen tilanteen arveltaisiin olevan kyseessä, asia tulisi selvittää ja sitä varten tuomitun tulisi toimittaa lääkärintodistus Rikosseuraamuslaitokselle.

Ehdotetun pykälän lopussa tuomitun edellytettäisiin vielä noudattavan rangaistusajan suunnitelman muitakin kuin edellä tässä pykälässä tarkoitettuja ehtoja sekä Rikosseuraamuslaitoksen laatimaa yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen aikataulua.

22. Päihdeettömyyden valvonta. Yhdyskuntaseuraamusta suorittavalla henkilöllä olisi siis velvollisuus olla käyttämättä päihdyttäviä aineita siten kuin 21 §:n 5 kohdassa ja kunkin yhdyskuntaseuraamuksen osalta erikseen tässä laissa säädetäisiin. Tämän velvollisuuden täyttämistä tulisi voida valvoa asianmukaisesti ja uskottavasti. Todettu päihteiden käyttö olisi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen kuuluvien velvollisuuksien rikkomista. Sen lisäksi päihteiden käytön toteamisella voisi olla henkilön elämäntilanteessa myönteinen vaikutus sikäli, että havahtuminen päihdeongelmaan voisi saada aikaan sen, että henkilö hakeutuu päihdehuollon palveluiden käyttäjäksi ja motivoituu pääsemään irti päihdeongelmastaan. Ehdotettu 22 § vastaisi voimassa olevien yhdyskuntaseuraamuksia koskevien lakien sisältöä.

Ehdotetun 22 §:n 1 momentin mukaan tuomittu olisi velvollinen päihdeettömyytensä valvomiseksi vaadittaessa suorittamaan puhalluskokeen. Puhalluskokeessa olisi kyse alkometrillä suoritettavasta kokeesta, jonka ottaisi Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Suorittaessaan yhdyskuntapalvelua, valvontarangaistusta tai ehdollista vankeutta, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan, tuomittu olisi velvollinen vaadittaessa antamaan sylkitai virtsanäytteen. Sylki- ja virtsanäytteessä olisi kyse niin kutsutuista pikatesteistä. Käytännössä sylkitesti olisi ensisijainen. Sen ottaisi Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Edellä todettua yhdyskuntaseuraamusta suorittava voitaisiin myös velvoittaa menemään soveltuvaan Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön, terveyskeskukseen tai päihdehuoltolain

mukaiseen yksikköön virtsanäytteen antamista varten.

Ehdotetun 22 §:n 2 momentissa olisivat säännökset päihteettömyyden valvonnasta tilanteissa, joissa päihteettömyys olisi todettavissa henkilöön liittyvistä ulkoisista merkeistä, kuten hoipertelusta, puheen epäselvyydestä ja pupillien laajentuneisuudesta. Jos tuomittu valvontatapaamisen tai -käynnin taikka muun toimintavelvollisuuden täyttämisen yhteydessä olisi ulkoisista merkeistä päätellen todennäköisesti alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen olisi kirjattava päihitystilaa koskevat havainnot. Rikosseuraamuslaitoksessa on laadittu tätä käyttöä varten erityinen päihitystilan toteamisloMAKE, jonka kohdat läpikäymällä on mahdollista tarkistaa yleisesti päihitystilan merkkeinä pidettyjä seikkoja. Jos päihitystilalla olisi ulkoisista merkeistä päätellen ilmeinen, 1 momentissa tarkoitettua koetta ei tarvitsisi tehdä eikä näytettä tarvitsisi ottaa, ellei tuomittu itse sitä vaadi. Käytännössä on todettu, että pelkkiin ulkoisiin merkkeihin perustuva havainnointi ja niiden kirjaaminen eivät välttämättä riitä syyttäjälle tai tuomioistuimelle näytöksi päihitystilasta niiden käsitellessä velvollisuuksien rikkomistapausta. Näin on erityisesti, jos yhdyskuntaseuraamusta suorittava henkilö kiistää päihitystilansa oikeudessa. Rikosseuraamuslaitos on selkeästi ohjeistanut, että puhalluskoe tulee suorittaa, jos se on mahdollista, joten ulkoisiin havaintoihin perustuvat päihitystilänäytöt ovat harvinaisia. Tätä ulkoisiin päihitystilamerkkeihin sekä niistä tehtyihin ja ohjeiden mukaisesti kirjattuihin havaintoihin perustuvaa päihitystilan toteamismahdollisuutta kuitenkin käytännössä tarvittaisiin erityisesti syrjäseuduilla olevissa yhdyskuntapalvelun palvelupaikoissa, joissa ei ole mahdollisuutta suorittaa puhalluskoea. Jos päihitystilalla on todettu vain ulkoisiin havaintoihin ja ne on kirjattu asianmukaisesti ja tuomittu kiistää tuomioistuimessa olleensa päihtynyt, tuomioistuimella voisi kuulla asiassa havainnot tehnyttä henkilöä.

Ehdotetun 3 momentin mukaan tuomitulta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy puhalluskokeesta taikka sylki- tai virtsanäytteen

antamisesta, voitaisiin määrätä otettavaksi verinäyte.

Ehdotetun 22 §:n 4 momentin mukaan, jos tuomitun todetaan puhalluskokeen perusteella olevan alkoholin vaikutuksen alainen, Rikosseuraamuslaitoksen olisi ryhdyttävä 25 tai 26 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin.

23 §. Tilapäinen poikkeaminen velvollisuudesta osallistua toimintaan tai pysyä asunnossa. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntönnäköisyyden sisältönä voisi olla määrättyyn toimintaan osallistumisen lisäksi velvollisuus pysytellä tietyssä paikassa. Viimeksi mainitun velvollisuuden noudattamista voitaisiin valvoa esimerkiksi teknisillä välineillä. Tällainen velvollisuus liittyisi erityisesti valvontarangaistukseen. Ehdotetun 23 §:n nojalla toimintaan osallistumisen velvollisuudesta ja tietyssä paikassa pysymisen velvollisuudesta voitaisiin poiketa laissa säädetyin edellytyksin. Ensinnäkin tuomitulle voidaan yksittäistapauksessa antaa lupa olla tilapäisesti noudattamatta 14 §:n 1 momentissa tarkoitettua, rangaistusajan suunnitelmaan sisältyvää velvollisuutta, jos se olisi välttämätöntä tuomitun sairastumisen tai muun täytäntönnäköisyyden vaikuttavan, ennalta arvaamattoman tapahtuman vuoksi. Kyse voisi olla tuomitun sairastumisen lisäksi esimerkiksi hänen lähiomaisensa sairastumisen edellyttämästä liikkumisesta muualla kuin mitä rangaistusajan suunnitelmassa on todettu tai tuomitun kodin ja toimintapaikan välisen liikenteen esteestä. Tuomittu olisi velvollinen viivytyksettä ilmoittamaan edellä tarkoitettua syytä Rikosseuraamuslaitokselle.

Ehdotetun 23 §:n 2 momentin mukaan tuomittu saisi poiketa 14 §:n 1 momentissa säädetyistä velvollisuudesta ilman etukäteen saatua lupaa, jos poikkeaminen olisi 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa välttämätöntä pakottavista syistä. Tuomittu olisi velvollinen viivytyksettä ilmoittamaan edellä tarkoitettua syytä Rikosseuraamuslaitokselle. Esimerkiksi äkillistä hoitoa vaativan sairauden puhkeaminen tai asunnossa tapahtuva onnettomuus voisi edellyttää välitöntä lähtemistä asunnosta tai muusta rangaistusajan suunnitelmassa määrätystä paikasta. Valvontarangaistuksesta annetun lain 17 §:ssä on vastaavansisältöinen säännös.

Ehdotetussa pykälässä tarkoitettun luvan antamisesta ei tehtäisi erillistä päätöstä, vaan kyse olisi lähinnä tilanteen toteavasta merkinnästä.

24 §. *Nouto yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon edellyttämään tapaamiseen.* Ehdotetun 24 §:n momentin mukaan, jos ehdollista vankeutta, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan, tai nuorisorangaistusta suoritettava taikka ehdonalaisten vapautteen päästetty, joka on asetettu valvontaan, jättäisi ilman valvojan tai apuvalvojan tiedossa olevaa hyväksyttävää syytä saapumatta valvontatapaamiseen tai vastaavanlaiseen tilaisuuteen ja olisi todennäköistä, että hän pyrkii välttämään tapaamista, hänet voitaisiin noutaa valvojan tai apuvalvojan määräämään seuraavaan tapaamiseen. Yhdyskuntapalveluun eikä valvontarangaistukseen nouto sovi, koska niiden suorittaminen perustuu tuomitun suostumukseen.

Nouto olisi aina harkinnanvarainen toimenpide. Myös noudon käyttämisen ajankohdan määrittäminen olisi harkinnanvaraista. Joissakin tapauksissa voisi olla tarkoituksenmukaista turvautua noutoon heti ensimmäisen valvontatapaamisen laiminlyönnin jälkeen. Näin olisi esimerkiksi sellaisissa tapauksissa, joissa tuomittu on alun perin suhtautunut vähätellen valvontaan.

Ehdotetun 24 §:n 1 momentin viimeisen virkkeen mukaan poliisin olisi annettava noudon toteuttamiseksi virka-apua, jollei noutotoimenpiteitä ole pidettävä selvästi epätarkoituksenmukaisina. Poliisin antamasta virka-avusta on säännökset poliisilain (872/2011) 9 luvun 1 §:ssä. Kyse on sellaisesta pakkotoimenpiteestä, johon Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä ei ole toimivaltuutta. Tilanne, jolloin nouto ei olisi tarkoituksenmukainen, olisi esimerkiksi se, että noudettava on niin päihtynyt, ettei asioiden hoitaminen valvojan kanssa ole mahdollista tai poliisin tehtävien priorisointi edellyttää muiden tehtävien hoitamista kiireellisinä eikä noudon suorittamiseen ole mahdollisuutta.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan noudosta päättäisi pidättämiseen oikeutettu poliisimies Rikosseuraamuslaitoksen pyynnöstä. Noutopyyntö toimitettaisiin tuomitun asuin- tai oleskelupaikkakunnan poliisille. Noudettavaksi määrätty saataisiin aikaisin-

taan kuusi tuntia ennen valvontatapaamista ottaa kiinni ja säilöön. Säilössä pitäminen voisi olla välttämätöntä esimerkiksi noudon onnistumisen tai poliisin voimavarojen käytön kannalta. Säilössä pitämisen käyttäminen ja sen aika tulisi olla oikeassa suhteessa seuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseen, toisin sanoen, jos esimerkiksi ehdollisen vankeuden valvonnassa olevan nuoren asiassa päädyttäisiin käyttämään säilöön ottamista, säilössä pitämisen aika ei saisi olla muutamaa tuntia pidempi. Nouto olisi pyrittävä suorittamaan niin, ettei tuomittu sen vuoksi joudu tarpeettomasti huomion kohteeksi.

Voimassa olevassa lainsäädännössä on vastaavansisältöiset säännökset.

25 §. *Velvollisuuksien rikkominen.* Tuomitun velvollisuuksien rikkominen olisi jaoteltu velvollisuuksien rikkomiseen ja törkeään velvollisuuksien rikkomiseen. Ehdotettu 25 § koskisi muuta kuin törkeää velvollisuuksien rikkomista. Säännöksen mukaan, jos tuomitun epäillään muutoin kuin 26 §:ssä tarkoitetulla törkeällä tavalla rikkoneen 21 tai 22 §:ssä tarkoitettuja velvollisuuksiaan, Rikosseuraamuslaitoksen olisi tehtävä asiasta selvitys. Jos tuon selvityksen perusteella tuomitun todettaisiin menetelleen säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti, Rikosseuraamuslaitos antaisi hänelle kirjallisen varoituksen. Varoituksen antamisen yhteydessä tuomitulle olisi ilmoitettava, mitä velvollisuuksien rikkomisen jatkamisesta saattaa seurata. Jos velvollisuuksien rikkomisen todettaisiin olevan vähäistä eikä se ole toistuvaa, tuomitulle voitaisiin antaa huomautus. Tilanteen mukaan huomautus voisi olla suullinen tai kirjallinen.

Rikosseuraamuslaitoksen tulisi selvittää tilanne asianmukaisesti. Tämä tarkoittaisi paitsi tuomitun kuulemistasi asiassa, myös selvitettyjen seikkojen kirjaamista siten, että esimerkiksi tapahtumien ja niiden jälkeen käytyjen keskustelujen olennainen sisältö on todennettavissa myös jälkikäteen. Todetun velvollisuuksien rikkomisen vakavuuden perusteella Rikosseuraamuslaitoksella olisi käytettävissään eri keinoja puuttua asiaan. Lievimät keinot olisivat tavanomainen puhuttelu sekä huomautus, joita voitaisiin käyttää, jos velvollisuuksien rikkominen olisi vähäistä ja kertaluonteista. Kyse voisi olla esimer-

kiksi myöhästymisestä palvelupaikalta taikka valvontatapaamiseen tulemisesta krapulaisena. Vakavammassa velvollisuuksien rikkomistapauksissa seurauksena olisi kirjallinen varoitus. Kyse voisi olla esimerkiksi poisjäännistä yhdyskuntapalveluun kuuluvasta työstä ilman hyväksytyä syytä.

Voimassa olevissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevilla laeissa on samankaltaiset velvollisuuksien rikkomisen säännökset.

26 §. Törkeä velvollisuuksien rikkominen. Ehdotetun 26 §:n mukaan törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta olisi kyse, jos tuomittu ei aloita seuraamuksen suorittamista tai jättää suorittamisen kesken eikä hänellä ole menettelynsä hyväksyttävää syytä taikka hänelle annettusta kirjallisesta varoituksesta huolimatta uudelleen menettelee tässä laissa säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti tai muutoin tahallisesti ja törkeästi rikkoo 21, 22, 38, 49, 72 tai 73 §:ssä säädettyjä velvollisuuksiaan.

Törkeässä velvollisuuksien rikkomisen tapauksessa Rikosseuraamuslaitoksen olisi ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi. Säännökset törkeän velvollisuuksien rikkomisen seurauksista olisivat tämän lain erityisessä osassa, kunkin yhdyskuntaseuraamuksen omassa luvussaan. Yhdyskuntapalvelu olisi muunnettavissa valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Valvontarangaistuksen ehtojen törkeän rikkomisen seurauksena voisi olla sen muuntaminen ehdottomaksi vankeudeksi. Näin voitaisiin toimia myös nuorisorangaistuksen velvollisuuksien törkeissä rikkomisissa, jos lievempiä seurauksia ei pidettäisi riittävinä. Ehdollisen vankeuden valvonnassa seuraamuksena voisi olla valvonta-ajan pidentäminen. Ehdollaisen vapauden valvonnan ehtojen törkeässä rikkomistapauksessa seurauksena voisi olla jäännösrangaistuksen osan täytäntöönpano.

Samalla, kun Rikosseuraamuslaitos ryhtyisi yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen tai nuorisorangaistuksen suorittamiseen liittyvän törkeän velvollisuuksien rikkomisen edellyttämiin toimenpiteisiin, sen olisi kiellettävä yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon aloittaminen tai keskeytettävä seuraamuksen täytäntöönpano, jos se on jo aloitet-

tu. Tämä olisi luonnollista, koska rangaistusta ei tuona aikana suoritettaisi. Ehdollisen vankeuden valvonnassa eikä ehdollaisen vapauden valvonnassa olisi tällaista täytäntöönpanon kieltämisen tarvetta. Törkeää velvollisuuksien rikkomista selvitettäessä noudatettaisiin 29 §:ssä säädettyä tuomitun kuulemista koskevaa säännöstä.

Voimassa olevissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevilla laeissa on samankaltaiset velvollisuuksien törkeän rikkomisen säännökset.

27 §. Tarkemmat säännökset. Tarkemmat säännökset epäillyn päihtymystilan toteamisesta ja kirjaamisesta, velvollisuuksien rikkomisen selvittämisestä ja kirjaamisesta sekä menettelystä velvollisuuksien rikkomistapauksissa annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

6 luku Toimivaltuudet

28 §. Toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet. Yhdyskuntaseuraamus rajoittaa yksilön vapautta. On tärkeää, että yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa toimitaan lainmukaisesti ja muutoinkin asianmukaisesti. Tätä edellytettäisiin jo lakiehdotuksen 4 §:ssä, jonka mukaan yhdyskuntaseuraamukseen tuomittua olisi kohdeltava oikeudenmukaisesti ja hänen ihmisarvoaan kunnioittaen. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano ei saisi aiheuttaa tuomitun oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista laissa säädetään tai jotka välttämättä seuraavat seuraamuksen täytäntöönpanosta.

Ehdotetun 28 §:n 1 momentin mukaan yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta vastaavien Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten ja apuvalvojen olisi toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. Nämä vaatimukset koskevat kaikkia virkamiehiä ja julkista tehtävää hoitavia jo muidenkin säännösten nojalla, mutta asiaa korostettaisiin myös ehdotettavassa laissa. Pykälän 2 momentissa säädetäisiin, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten ja apuvalvojen tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä turvaamaan yhdyskuntaseuraamusten asianmukainen suorittaminen. Pykälän 3 momentin mukaan yh-

dyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvät tehtävät tulisi suorittaa puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi.

29 §. Tuomitun kuuleminen. Kun on kyse vapauden menetyksestä ja siihen vaikuttavista yksityiskohdista, on tärkeää, että henkilöllä, jonka vapautta rajoitetaan, on mahdollisuus tulla kuulluksi itseään koskevista asioista. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa korostuu sitä suorittavan henkilön myötävaikutus, joten hänen kuulemisensa täytäntöönpanoon liittyvissä asioissa on tässäkin mielessä tärkeää. Ehdotetun 29 §:n mukaan tuomitulle varattavasta tilaisuudesta tulla kuulluksi yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon edellytyksiä, sisältöä ja ehtoja sekä tuomitun velvollisuuksien rikkomista koskevaa päätöstä tehtäessä säädettäisiin hallintolain 34 §:ssä. Mainitussa hallintolain pykälässä turvataan asianosaisen mahdollisuus lausua mielipiteensä asiassa ja antaa selityksensä vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun. Edellä todetusta periaatteesta on tietyt poikkeukset, muun muassa se, että asian saa ratkaista asianosaista kuulematta, jos kuuleminen saattaa vaarantaa päätöksen tarkoituksen toteutumisen tai kuulemisesta aiheutuva asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa huomattavaa haittaa ihmisten terveydelle taikka yleiselle turvallisuudelle tai jos kuuleminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta. Säännös ei edellyttäisi tuomitun kuulemista, vaan kuulemistilaisuuden varaaminen riittäisi. Käytännön tilanteissa, erityisesti velvollisuuksien rikkomistapauksissa kuuleminen ei aina ole mahdollista, koska tuomittu ei välttämättä saavu tilaisuuteen, joka on varattu kuulemista varten. Tällöin ehdoton kuulemisvelvollisuus vaikeuttaisi ja pitkittäisi asian ratkaisemista.

30 §. Päätösvalta. Ehdotettu 30 § sisältäisi yksityiskohtaiset säännökset siitä, mikä Rikosseuraamuslaitoksen virkamies olisi toimivaltainen päättämään mistäkin asiasta.

Ehdotetun 30 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja päättäisi toimenpiteistä, joita 26 §:ssä tarkoitettu törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta aiheutuu. Tör-

keä velvollisuuksien rikkominen johtaisi yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon käynnistämisen tai jatkamisen edellytysten vakavaan harkintaan, joten päätöksentoimivalta olisi syytä olla korkealla tasolla. Osaltaan tämä turvaisi päätösvallan käyttämisen yhdenmukaisuutta. Yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajan poissa ollessa tätä päätösvaltaa käyttäisi työjärjestyksessä hänen sijaisekseen määrätty virkamies.

Ehdotetun 30 §:n 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja tai työjärjestyksessä määrätty vankilan johtaja, apulaisjohtaja taikka rikosseuraamusesimies päättäisi 17 §:n 1 momentissa tarkoitettu yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon ryhtymisestä, 18 §:ssä tarkoitettu täytäntöönpanon aloittamisen lykkäyksestä tai keskeytyksestä, 22 §:ssä tarkoitettu verinäytteen ottamisesta, 24 §:ssä tarkoitettu noudon pyytämisestä, 25 §:ssä tarkoitettu kirjallisen varoituksen antamisesta, 74 §:ssä tarkoitettu kirjallisen kehotuksen antamisesta sekä 60 §:n 3 momentissa ja 76 §:ssä tarkoitettu valvonnan lakkauttamisesta. Kyse olisi päätöksistä, jotka olennaisesti vaikuttavat yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon ja henkilön oikeusasemaan. Yhdenmukainen päätöksenteko tulisi turvata. Kyse olisi kuitenkin siinä määrin usein tehtäviksi tulevista päätöksistä, ettei päätösvaltaa olisi tarkoituksenmukaista säätää vain esimerkiksi yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajalle.

Ehdotetun 30 §:n 3 momentin mukaan täytäntöönpanosta vastaava virkamies vastaisi valvontarangaistuksen rangaistusajan laskeamisesta ja päättäisi valvontarangaistuksesta ehdonalaiseen vapauteen päästämistä. Kyse olisi erityisistä toimenpiteistä, joista päättäminen edellyttäisi vankkaa paneutumista esimerkiksi tuomioistuinasikirjojen rangaistusaikoihin liittyviin kohtiin sekä täytäntöönpanon matemaattisiin kysymyksiin. Täytäntöönpanosta vastaava virkamies tai täytäntöönpanojohtajan määräämä muu Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikön virkamies olisi toimivaltainen päättämään 34 §:ssä tarkoitettu etsintäkuulutuksen antamisesta ja peruuttamisesta.

Ehdotetun 30 §:n 4 momentin mukaan valvoja tai muu työjärjestyksessä tehtävään

määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies päättäisi muusta 22 §:ssä tarkoitetusta päiheteettömyyden valvonnasta kuin verinäytteen ottamisesta, 23 §:ssä tarkoitetusta oikeudesta olla noudattamatta rangaistusajan suunnitelmaan sisältyvää velvollisuutta esteen vuoksi ja 25 §:ssä tarkoitetusta huomautuksen antamisesta.

7 luku Erinäiset säännökset

31 §. Tiedonsaantioikeus. Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen valmisteluun ja seuraamuksen täytäntöönpanoon liittyy sellaista viranomaisten välistä yhteistyötä, joka edellyttää myös salassa pidettävien tietojen antamista toiselle viranomaiselle. Erityisesti Rikosseuraamuslaitoksen ja kunnan sosiaaliviranomaisten välinen tietojensaanti on eräiltä osin välttämätöntä. Esimerkiksi alaikäisen rikoksesta epäillyn tai tuomitun osalta kunnan lastensuojelun ja rangaistuksen täytäntöönpanoviranomaisen tiettyjen tietojen vaihto on välttämätöntä, jotta molempien toimijoiden työskentely nuoren hyväksi olisi mahdollisimman hyvää ja yhteneväistä. Tiedonsaantioikeuksista säädettyä korostuu luovutettavien ja saatavien tietojen tarkkarajaisuus ja niiden käyttö ehdottomasti vain viranomaisen laissa säädetyn tehtävän hoitamiseen.

Ehdotetun 31 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen oikeudesta salassapitosäännösten estämättä saada yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen edellytyksistä tuomioistuimelle annettavaa lausuntoa ja yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa varten sosiaaliviranomaiselta tiedot, jotka koskevat tuomitun elinolosuhteita, päihiteiden käyttöä, päihdekuntoutusta, mielenterveyttä ja mielenterveyspalvelujen käyttöä sekä muut vastaavanlaiset tiedot, jotka ovat tarpeellisia yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävien tukitoimien yhteensovittamista varten, säädettäisiin henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa (422/2002).

Ehdotetun pykälän 1 momentissa kyse olisi sosiaaliviranomaisen omassa toiminnassaan saamista tiedoista, joilla on aivan olennainen merkitys muun muassa pohdittaessa kyseisen

henkilön soveltuvuutta yhdyskuntaseuraamuksen suorittajaksi sekä määriteltäessä yhdyskuntaseuraamuksen konkreettista sisältöä, jotta se parhaalla mahdollisella tavalla vaikuttaisi henkilön rikoksettoman elämän edellytyksiä kehittävästi. Kyse olisi nimenomaan sosiaalitoimen, ei terveydenhuollon tiedoista myös esimerkiksi mielenterveyspalveluiden ja päihdehuollon palveluiden käytön osalta. Keskeinen seikka on myös kunnan ja Rikosseuraamuslaitoksen toimenpiteiden soveltaminen yhteen niin, että tuomitun toiminta ja tukipalvelut olisivat mahdollisimman hyvät ennen seuraamuksen täytäntöönpanoa, sen aikana ja sen jälkeen.

Ehdotetun 31 §:n 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksella olisi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tässä laissa säädettyjä tehtäviään varten sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 20 §:n 1 momentissa tarkoituilta tahoilta tiedot, jotka ovat tarpeellisia yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen edellytyksistä tuomioistuimelle annettavaa lausuntoa ja yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävien tukitoimien yhteensovittamista varten. Tässä tarkoitetut tahot olisivat valtion ja kunnan viranomaisen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus, eläkesäätiö, vakuutuslaitos, koulutuksen järjestäjä, sosiaalipalvelun tuottaja, terveyden- ja sairaanhoitotoimintaa harjoittava yhteisö tai toimintayksikkö sekä terveydenhuollon ammattihenkilö.

Tietoja pyytäessään sosiaaliviranomaisen ja Rikosseuraamuslaitoksen tulisi selvästi ilmaista, minkä säännöksen nojalla tietojen luovuttamista pyydetään. Joka tapauksessa pyynnön olisi sisällettävä sellaiset tiedot, joiden perusteella pyynnön kohteena oleva taho voi arvioida, onko se velvollinen antamaan pyydetty tiedot.

32 §. Matkakustannusten korvaaminen. Ehdotetun 32 §:n nojalla valtion varoista maksettaisiin rikoksesta epäillylle yhdyskuntaseuraamuksen edellytysten selvittämisestä ja rangaistusajan suunnitelman laatimisesta aiheutuneet tarpeelliset matkakustannukset. Tuomitulle maksettaisiin valtion varoista täytäntöönpanoon kuuluvaan valvontaan ja toi-

mintaan osallistumiseen liittyvät matkakustannukset, jos hän ei kykene niitä itse kohtuullisesti maksamaan. Yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen perusajatus on se, että henkilö voi suorittaa rangaistuksen yhteisössä ja mahdollisimman omaehtoisesti. Tähän liittyen olisi ensisijaista myös se, että seuraamuksen suorittamiseen liittyvät kustannukset tulisi kattaa esimerkiksi ansiotyöllä saaduilla varoilla. Käytännössä ilmeisen usein olisi kuitenkin tilanne, jossa seuraamuksen suorittamiseen liittyvät matkakustannukset olisivat kohtuuttoman kalliit tuomitun ansiotasoon nähden. Kustannukset maksettaisiin hakemuksesta, vain Suomen alueella tehdyistä matkoista ja halvimman julkisen kulkuneuvon käyttämisestä aiheutuneiden kustannusten mukaan. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

33 §. Korvaus tuomitun aiheuttamasta vahingosta. Ehdotetun 33 §:n 1 momentin mukaan toimintavelvollisuuden suorittamispaikalle ja sen henkilökuntaan kuuluvalla sekä sivullisella korvattaisiin valtion varoista esine- ja henkilövahinko, jonka tuomittu on aiheuttanut huolimattomuudellaan yhdyskuntaseuraamukseen kuuluvaa palkatonta työtä tehdessään tai muuhun toimintaan osallistussaan. Säännös täydentäisi rikosvahinkolain (1204/2005) säännöstä, joka edellyttää, että vahinko on aiheutettu rangaistavalla teolla. Nyt ehdotettu säännös turvaisi vahingonkäräsieneen tahon mahdollisuuden saada vahingonkorvausta myös tilanteissa, joissa on kyse huolimattomuudesta syntyneestä vahingosta. Huolimattomuudella tarkoitettaisiin esimerkiksi tavanomaisen varovaisuuden tai huolellisuuden taikka nimenomaan saatujen ohjeiden laiminlyömistä. Vahingonkorvausvelvollisuutta voitaisiin pitää perusteltuna, koska esimerkiksi yhdyskuntapalvelun palvelupaikat ovat osin pieniä yhdistyksiä tai vastaavia eikä voitane pitää kohtuullisena sitä, että ne joutuisivat kantamaan mahdollisten vahinkojen aiheuttamat kustannukset. Käytännössä tässä tarkoitettuja vahinkoja ei tapahdu kovin usein. Lähinnä on ollut kyse esimerkiksi siivoustyön yhteydessä särkyneestä ikkunasta tai ruohonleikkurista sinkoutuneen kiven aiheuttamasta vahingosta. Vahingonkorvauslaissa ei ole säännöstä, joka turvaisi korvauksen saamisen tällaisissa tilanteissa.

Ehdotetun 33 §:n 2 momentin mukaan Valtiokonttorin olisi tehtävä selvitys 1 momentissa tarkoitettusta vahinkotapahtumasta. Korvauksen suorittaisi Valtiokonttori. Voimassa olevassa lainsäädännössä Rikosseuraamuslaitos voi maksaa korvauksen 5 000 euroon asti. Järjestelmää esitetään muutettavaksi johdonmukaiseksi valtion vahingonkorvaustoiminnan kehittämishankkeen mukaisesti eli korvaustoiminta keskitettäisiin valtaosiltaan Valtiokonttorin hoidettavaksi.

Ehdotetun 33 §:n 3 momentin mukaan vahingonkorvauksesta säädetään lisäksi rikosvahinkolaissa ja vahingonkorvauslaissa.

34 §. Etsintäkuulutus. Ehdotetun 34 §:n mukaan, jos yhdyskuntaseuraamukseen tuomittua ei tavata eikä hänen oleskelupaikkaansa saada selville, Rikosseuraamuslaitos voisi antaa tuomitusta etsintäkuulutuksen. Tuomittua kehoitettaisiin etsintäkuulutuksessa viimeistään määräpäivänä ottamaan yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa varten yhteys Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimistoon. Etsintäkuulutuksessa olisi ilmoitettava, että muussa tapauksessa pannaan vireille menettely yhdyskuntaseuraamuksen muuntamiseksi ehdottomaksi vankeudeksi tai muuksi, kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen ehtojen rikkomisesta säädettyksi seuraamukseksi.

Vastaavansisältöinen säännös on nuorisorangaistuksesta annetun lain 8 §:ssä ja valvontarangaistuksesta annetun lain 34 §:ssä.

35 §. Virka-apu. Pykälässä säädettäisiin poliisiin antamasta virka-avusta. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä olisi oikeus saada virkatehtävänsä suorittamiseksi poliisilta poliisilain mukaista virka-apua. Virkaavun saamisesta noutotilanteissa olisi erikseen säännös ehdotetussa 24 §:ssä. Ehdotettu 35 § koskisi muuta virka-avun saamista. Kyseeseen voisi tulla esimerkiksi tilanteet, joissa valvontarangaistusta suorittava ei päästä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiestä asuntoonsa tai poliisiin virka-apu on tarpeen turvata tarkastuksen tekemiseksi. Vastaavansisältöinen säännös on valvontarangaistuksesta annetun lain 35 §:ssä.

36 §. Tarkemmat säännökset. Tarkemmat säännökset epäillylle tai tuomitulle aiheutuneiden matkakustannusten korvaamisesta, tuomitun aiheuttaman vahingon korvaamisen

edellyttämästä vahinkotapahtuman selvittämisestä sekä etsintäkuulutuksen antamisesta ja peruuttamisesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

II OSA Yhdyskuntaseuraamukset

8 luku Yhdyskuntapalvelu

37 §. Sisältö ja kesto. Yhdyskuntapalvelusta annetun lain 1 §:n mukaan yhdyskuntapalvelu on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus, joka sisältää vähintään 20 ja enintään 200 tuntia valvonnan alaisena tehtävää säännöllistä, palkatonta työtä. Voimassa olevassa laissa säädetyt tuntimäärät ovat ongelmalliset, koska ne eivät ole suoraan jaolliset vastaavien ehdottoman vankeuden päivien määrän mukaan. Nykyisin ehdottoman vankeuden yhdyskuntapalvelutunneiksi muuntamisen suhteen määräytymisessä on käytetty vuoden 1990 lain hallituksen esityksessä olevaa muuntotaulukkoa. Jotta muuntosuhde olisi selkeä, esitetään yhdyskuntapalvelun vähimmäisajaksi 14 tuntia ja enimmäisajaksi 240 tuntia, jolloin siis tuntirajat vastaisivat 14 päivää ja kahdeksaa kuukautta. Tuntien ja päivien vastaavuus tulee ajankohtaiseksi paitsi yhdyskuntapalveluun tuomittaessa myös tilanteessa, jossa yhdyskuntapalvelu muunnetaan vankeudeksi.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa säädettäisiin voimassa olevan lain mukaisesti, että enintään 30 tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voidaan suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, jonka tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. Työn osuuden on kuitenkin oltava vähintään puolet tuomitusta rangaistuksesta. Pykälän 2 momenttiin esitetään toiminnan sisällöllistä määrittelyä laajennettavaksi siten, että laissa erikseen mainittavana yhdyskuntapalveluun liitettävänä toimintana voisi tulla kyseeseen myös sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämä avohoito. Sinänsä tällaiset järjestelyt ovat periaatteessa mahdollisia jo voi-

massa olevan lain nojalla. Käytännössä niitä ei juurikaan ole toteutettu. Laissa asiasta erikseen mainitseminen mahdollisesti lisäisi tämän toimintamuodon käyttöä uusintarikollisuutta ehkäisevänä, päihdeongelmaa helpottavana ja yhdyskuntapalvelun suorittamista tukevana toimintana. Yhdyskuntapalvelua suoritetaan pääsääntöisesti joitakin tunteja viikkoa kohden, joten hoito ei voisi olla laitoshoidtoa vaan nimenomaan avohoitoa.

Muutos muun toiminnan kuin työn osuuden lisäämisestä 10 tunnista 30 tuntiin tehtiin vuoden 2011 alusta lukien, koska esimerkiksi päihdehuollon ja eräiden uusintarikollisuutta vähentämään pyrkivien ohjelmien toteutus edellyttää laajempaa kuin 10 tunnin osuutta. Käytössä on muun muassa väkivaltarikoksista tuomituille henkilöille suunnattu ohjelma, liikennejuopumukseen toistuvasti syyllistyneiden hoitoon motivoimiseen tähtäävä ohjelma sekä yleisesti elämänmuutokseen motivoiva ohjelma. Päihdehuollollisten toimintojen järjestämisessä Rikosseuraamuslaitos on toiminut kiinteässä yhteistyössä muun muassa A-klinikoiden kanssa. Muun toiminnan kuin työn osuuden laajentaminen on ollut tärkeää myös siksi, että osa yhdyskuntapalveluun tuomituista saattaa tarvita ennen palvelun käynnistämistä tai jossakin palvelun suorittamisen vaiheessa motivoivaa jaksoa, jolla varmistetaan yhdyskuntapalvelun asianmukainen suorittaminen. Muun toiminnan osuus voisi olla myös tuomitun sosiaalisen tilanteen kartoittamiseen ja kohentamiseen tähtäävää toimintaa. Seuraamuksen sisältönä käytettävän toiminnan tulisi kuitenkin olla varsin vaativaa ja rikoksettoman elämän valmiuksia todellisesti antavaa. Tällaista toimintaa olisi edellä todettujen ohjelmien ja päihdehuollon toimenpiteiden lisäksi esimerkiksi kunnallisen velkaneuvojan kanssa käytävät keskustelut velkatilanteesta sekä velkojen maksusuunnitelman laatiminen ja toteuttaminen.

Muun toiminnan osuuden laajennuksen yhteydessä korostettiin yhdyskuntapalvelun luonnetta nimenomaan työpalveluna. Yhdyskuntapalvelun työpalveluluonteeseen on todettu olevan tuomitujen kannalta toimiva ja järkevä. Usealle yhdyskuntapalvelua suorittaneelle työpalvelu on ollut ensimmäinen kiinteä työskentelyjakso elämässä. Yhdyskuntapalvelun työpalveluluonne on kyetty säilyttää-

mään myös siksi, että palvelupaikkoja on ollut saatavilla, vaikka samankaltaisia työskentelymahdollisuuksia tarvitsevat myös muun muassa erilaiset oppilaitokset ja työvoimahallinto.

Ehdotettu 37 §:n 3 momentin mukainen järjestely olisi yhdyskuntapalvelun käyttöalassa uutuus. Säännöksen mukaan alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomittu yhdyskuntapalvelu voisi sisältää lisäksi erityisesti nuorille suunnattuja sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Tällöin voidaan poiketa 2 momentissa tarkoitetuista toiminnan määrää koskevista rajoituksista. Säännöksen tavoitteena olisi välttää ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista nuorille sekä lisätä nuorten valmiuksia suorittaa yhdyskuntapalvelu. On todettu, että seuraamusjärjestelmässä olisi hyvä olla jokin välivaihemahdollisuus, jossa nuorta rikoksentehtävää voitaisiin tavanomaisesti yhdyskuntapalvelun suorittamista vahvemmin tukea elämänhallinnan lisäämisessä ja yhdyskuntapalvelun suorittamisessa. Toiminnan, tuen ja ohjauksen sisältöä ja jaksotumista yhdyskuntapalvelun keston aikana koskevista asioista päättäisi Rikosseuraamuslaitos ottaen huomioon mahdollisuudet yhdyskuntapalveluun liitettävällä toiminnalla parantaa nuoren rikoksettoman elämän ja yhdyskuntapalvelun suorittamisen valmiuksia. Toiminnan sisältö ja viikoittaiset tuntimäärät vahvistettaisiin 14 §:ssä tarkoitettussa rangaistusajan suunnitelmassa. Tässä tarkoitettuun toimintaan käytetty aika olisi osa yhdyskuntapalvelutunteja.

Ehdotettuun nuorille suunnattuun tehostetua yhdyskuntapalvelua koskevaan uudistukseen liittyen ehdotetaan tehtäväksi muutos rikoslain 6 luvun 11 §:ään, jossa säädetään yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksistä. Mainittuun pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti.

38 §. Tuomitun erityiset velvollisuudet. Yhdyskuntapalveluun tuomitun tulisi noudattaa ehdotetun lain 5 luvussa olevia säännöksiä yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun yleisistä velvollisuuksista sekä päihitteettömyyden valvontaan liittyvistä velvoitteista. Näiden lisäksi lakiehdotuksen 38 §:ssä olisivat säännökset tuomitun erityisistä velvollisuuksista.

Mainitun säännöksen nojalla tuomitun tulisi suorittaa hänelle annetut palvelutehtävät ja noudattaa palvelupaikan henkilöstön antamia ohjeita. Kyse olisi nimenomaan yhdyskuntapalveluun kuuluvan työn tekemiseen liittyvistä velvollisuuksista. Säännöksen tarkoituksena olisi turvata palvelupaikkojen mahdollisuus huolehtia muun muassa siitä, että annetut palvelutehtävät tulevat asianmukaisesti hoidetuiksi sekä työn laadun että työturvallisuuden näkökulmasta. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Ehdotetun 38 §:n 2 momentissa säädettäisiin tuomitun päihitteettömyysvaatimuksesta. Säännöksen mukaan tuomittu ei saisi yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon alettua käyttää huumausainelain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuja huumausaineita. Tuomittu ei saisi olla yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon liittyvässä työ-, kuntoutus-, koulutus- tai muussa toimintapaikassa ja täytäntöönpanon edellyttämässä tilaisuudessa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Tuomitun ehdotettu päihitteettömyysvaatimus vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

39 §. Velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuraamus. Ehdotetun lain 39 §:ssä olisivat säännökset siitä, mihin toimenpiteisiin syyttäjä ja tuomioistuim ryhtyisivät, jos Rikosseuraamuslaitos on todennut, että tuomittu on rikkonut törkeästi velvollisuuksiaan siten kuin lakiehdotuksen 26 §:ssä säädetään. Kyse olisi velvollisuuksien rikkomisesta, jossa tuomittu ei aloita seuraamuksen suorittamista tai jättää suorittamisen kesken eikä hänellä ole menettelynsä hyväksyttävää syytä taikka hänelle annetusta kirjallisesta varoituksesta huolimatta uudelleen menettelee tässä laissa säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti tai muutoin tahallisesti ja törkeästi rikkoo tässä laissa säädettyjä velvollisuuksiaan. Edellä mainituissa tilanteissa Rikosseuraamuslaitoksen olisi 26 §:n nojalla ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Ehdotetun 39 §:n 1 momentin mukaan, jos syyttäjä arvioisi, että yhdyskuntapalvelu olisi muunnettava valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi 26 §:ssä tarkoitettun menettelyn vuoksi, hänen olisi viipymättä esitettävä tätä koskeva vaatimus sille käräjäoikeudelle, joka on ensimmäisenä

oikeusasteena käsitellyt kyseisen rikosasian taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee. Asia saatettaisiin siis vireille nimenomaan käräjäoikeudessa samoin perusteluin kuin mitä 19 §:n 1 momentin osalta on todettu.

Ehdotetun 39 §:n 2 momentin mukaan, jos tuomioistuimien toteaisi tuomitun menetelleen 26 §:ssä tarkoitetulla tavalla, se voisi muuntaa yhdyskuntapalvelun suorittamatta olevan osan valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Harkintamahdollisuuden lisääminen säännökseen olisi muutos voimassa olevaan lainsäädäntöön, jossa tuomioistuimen edellytetään muuntavan yhdyskuntapalvelun ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Käytännössä on kuitenkin tilanteita, joissa pitäisi olla mahdollista velvollisuuksien törkeästä rikkomisesta huolimatta jättää yhdyskuntapalvelu muuntamatta vankeudeksi. Kyse on esimerkiksi tilanteista, joissa velvollisuuksien törkeästä rikkomisesta, kuten päihtyneenä palvelupaikalla olemisesta on kulunut aikaa ennen muuntoasian ratkaisemista ja tuomittu on todistettavasti jo pidempään ollut päihitteetön.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa tarkoitettujen muuntorangaistusten vähimmäisaika olisi neljä päivää. Tuomioistuimien voisi muuntaa valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi myös sellaisen yhdyskuntapalvelun, jonka täytäntöönpano ei ole vielä alkanut. Valvontarangaistukseen tuomitsemisen edellytyksistä on säädetty rikoslain 6 luvun 11 a §:ssä. Jo tuon rikoslain säännöksen nojalla olisi mahdollista myös yhdyskuntapalvelun muuntorangaistuksena tuomitettavan ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomita valvontarangaistus. Asian selkeyden vuoksi ehdotetaan valvontarangaistusmahdollisuudesta säädettäväksi myös nyt ehdotettavassa laissa.

40 §. Tarkemmat säännökset. Ehdotetun lain 40 §:ssä säädettäisiin mahdollisuudesta antaa valtioneuvoston asetuksella tarkemmat säännökset sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän avohoidon edellyttämistä valmisteluja toteutustoimenpiteistä sekä yhdyskuntapalvelupaikan järjestäjästä.

9 luku Valvontarangaistus

41 §. Sisältö. Ehdotettu pykälä sisältäisi voimassa olevan valvontarangaistuksesta annetun lain 2 ja 3 §:n säännöksiä valvontarangaistuksen sisällöstä ja pituudesta. Pykälän 1 momentti vastaisi voimassa olevan lain 2 §:n 1 momenttia. Säännös sisältäisi mainittoman vankeusrangaistuksen sijasta ja valvontarangaistuksen valvonnan tavoista.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan voimassa olevan lain 2 §:n 2 momentin säännöstä velvollisuudesta pysyä asunnossa. Säännöksen mukaan valvontarangaistus voitaisiin asunnon lisäksi panna täytäntöön muussakin sopivassa paikassa, jossa tuomittu olisi hoidettavana tai muutoin rangaistusajan suunnitellun määräyksen mukaisesti olisi. Tällaisella paikalla tarkoitettaisiin kuten tähänkin asti esimerkiksi asuntola tai päihdekuntoutuslaitosta. Säännöstä täsmennettäisiin maininnalla siitä, että täytäntöönpano voisi tapahtua joko kokonaan tai osittain muussa paikassa kuin asunnossa. Pykälän 2 momentti sisältäisi lisäksi voimassa olevan lain 4 §:ssä olevan säännöksen siitä, ettei tuomittu saa poistua asunnostaan kuin rangaistusajan suunnitelmassa ja viikoittaisessa aikataulussa tarkoitettulla tavalla, jollei poistumiseen olisi 23 §:ssä tarkoitettua syytä. Tätäkin säännöstä täydennettäisiin maininnalla muusta rangaistusajan suunnitelmassa määrätystä paikasta.

Pykälän 3 momentti sisältäisi voimassa olevan lain 3 §:n säännöksen toiminnasta ja sen viikoittaisesta tuntimäärästä. Toiminnan sisältöä täsmennettäisiin siten, että säännöksestä ilmenisi, että toiminta voisi Rikosseuraamuslaitoksen järjestämän ja hyväksymän toiminnan lisäksi olla sosiaali- ja terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämään laitoshoidon tai avohoidon.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan myös voimassa olevan lain 3 §:n 2 momentin säännöstä toiminnan viikoittaisesta tuntimäärästä. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että 50 tunnin enimmäisaikaan ei enää laskettaisi matkoihin kuluva aikaa.

Pykälän 4 momentti sisältäisi voimassa olevan lain 3 §:n 3 momenttia vastaavan säännöksen työn ja toiminnan ajoittumisesta vähäisin kielellisin täsmennyksin.

42 §. *Valvontarangaistukseen tuomitseminen.* Pykälä sisältäisi voimassa olevan lain 7 §:n 4 momenttia vastaavan säännöksen.

43 §. *Valvonta.* Pykälän 1 ja 2 momenttiin ehdotetaan voimassa olevan lain 6 §:n 1 ja 2 momentin säännöksiä valvontarangaistuksen täytäntöönpanon valvonnasta vähäisin teknisluonteisin muutoksin.

Pykälän 3 momentti olisi uusi ja sisältäisi säännöksen yhteyshenkilön määräämisestä tapauksissa, joissa tuomittu olisi sijoitettuna laitoshoitoon. Yhteyshenkilön nimeäisi laitos. Yhteyshenkilöllä olisi velvollisuus ilmoittaa salassapitovelvollisuuden estämättä sijoituksen ehtojen tai velvollisuuksien rikkomisesta erikseen nimetylle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle. Yleensä tämä virkamies olisi valvoja, mutta se voisi olla muikin Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Sijoituksen ehdoilla ja velvollisuuksilla tarkoitettaisiin esimerkiksi laitoksessa pysymisvelvollisuutta. Sijoituksen ehtona voisi olla myös hoitoon, esimerkiksi päihdehuollon kuntoutukseen osallistuminen.

44 §. *Edellytysten selvittäminen ja rangaistusajan suunnitelma.* Pykälän 1 momentin 1 ja 3–6 kohdat vastaisivat asiallisesti voimassa olevan lain 7 §:n 1 ja 2 momenttia vähäisin teknisin muutoksin.

Pykälän 1 momentin 2 kohta olisi uusi. Säännöksen mukaan valvontarangaistuksen edellytyksenä olisi, että rikoksesta epäilty suostuisi kirjallisesti siihen, että Rikosseuraamuslaitos olisi tarvittaessa valvontarangaistuksen edellytysten selvittämistä ja ehtojen noudattamista koskevissa asioissa yhteydessä valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon liittyviin viranomaisiin, yksityisiin yhteisöihin ja henkilöihin sekä paikkaan, jossa tuomittu osallistuu hänelle määrättyyn toimintaan. Ehdotettu säännös vastaisi valvotusta koevapaudesta annetun lain 3 §:n 1 momentin 5 kohtaa, mutta siinä mainittaisiin myös toimintavelvollisuuspaikka. Viranomaisten, yhteisöjen ja henkilöiden tulisi liittyä valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon. Tällainen viranomainen voisi olla esimerkiksi poliisi tai veroviranomainen. Ehdotetun lain 31 §:ssä olisi lisäksi säännös Rikosseuraamuslaitoksen tiedoksisaantioikeudesta. Täytäntöönpanoon liittyvä henkilö voisi olla esimerkiksi asunnossa vakituisesti asuvan

alaikäisen lapsen huoltaja, jonka luona lapsi asuu esimerkiksi joka toinen viikko. Yhteisö voisi olla esimerkiksi päihdehoitopalveluja tarjoava laitos. Yhteydenpitoon ei olisi velvollisuutta, vaan se olisi harkinnanvaraista.

Ehdotettu 1 momentin 2 kohta ei myöskään edellyttäisi, että yhteyttä toimintavelvollisuuspaikkaan olisi kaikissa tapauksissa pidettävä. Jos tuomittu esimerkiksi opiskelisi julkisessa oppilaitoksessa tai jatkaisi entistä ja asianmukaiseksi todettua työtään, yhteydenpito oppilaitokseen tai työnantajaan ei ainaakaan edellytysten selvittämävaiheessa yleensä olisi tarpeen. Jos kuitenkin olisi aihetta epäillä toimintapaikan asianmukaisuutta tai lainmukaisuutta eikä rikoksesta epäilty pystyisi toimittamaan luotettavaa selvitystä toiminnan tai työpaikan asianmukaisuudesta, Rikosseuraamuslaitos voisi ottaa yhteyttä toimintapaikkaan. Tämä tapahtuisi siis epäillyn etukäteen antamalla kirjallisella suostumuksella. Yhteydenpito olisi perusteltua myös, jos tuomitun epäiltäisiin rikkoneen velvollisuuksiaan eikä asiaa saataisi muutoin selvitettyä.

Ehdotettu 1 momentin 2 kohta liittyisi ehdotetun lain 8 §:n 1 momentin 6 kohtaan, jossa edellytetään, että valvojan on pidettävä yhteyttä puhelimitse ja tarpeen mukaan valvontakäynnein paikkaan, jossa tuomittu osallistuu yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvään toimintaan. Ehdotettu säännös olisi tarpeen, koska on kysymys rangaistuksen täytäntöönpanosta, jonka asianmukainen suorittaminen on Rikosseuraamuslaitoksen vastuulla. Ehdotettu rikoksesta epäillyn suostumukseen perustuva sääntely tekisi mahdolliseksi sen, että rikoksesta epäilty voisi etukäteen harkita, aiheutuisiko yhteydenpidosta hänelle sellaista haittaa, ettei hän voisi antaa suostumustaan yhteydenpitoon.

Pykälän 2 momentti sisältäisi viittaussäännöksen ehdotetun lain 11 §:ään, jossa olisi säännös kaikkia yhdyskuntaseuraamuksia koskevasta rangaistusajan suunnitelmasta. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, mitä asioita valvontarangaistuksen rangaistusajan suunnitelmaan otettaisiin lain 11 §:n säänneltyjen asioiden lisäksi. Ehdotetun 2 momentin 1 kohta vastaisi voimassa olevan lain 7 §:n 3 momentin 1 kohtaa siten muutet-

tuna, että säännökseen lisättäisiin maininta muusta tuomitulle määrätystä paikasta.

Pykälän 2 momentin 2 kohta vastaisiin nykyisen lain 7 §:n 3 momentin 2 kohtaa siten muutettuna, että siinä mainittaisiin ainoastaan toiminnan ja valvontatapaamisten viikoittainen tuntimäärä. Velvoite määritellä rangaistusajan suunnitelmassa myös toiminnan sisältö perustuisi ehdotetun lain 11 §:ään.

Pykälän 2 momentin 3 kohta vastaisi voimassa olevan lain 7 §:n 3 momentin 3 kohtaa tuomitulle määrättyä paikkaa koskevin lisäyksin.

45 §. Menettely rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa. Pykälä sisältäisi voimassa olevan lain 8 §:n 2 ja 3 momentin säännökset tuomitun velvollisuudesta antaa tiedot käyttämästään lääkityksestä ja rangaistusajan suunnitelman liitteistä, jotka koskevat asunnossa asuvien suostumuksia ja alaikäisen mielipiteen selvittämistä. Säännöstä täsmennettäisiin niin, että pykälän 1 momentissa mainittaisiin sekä rikoksesta epäilty että tuomittu.

Rikoksesta epäillyn tai tuomitun olisi annettava rangaistusajan suunnitelman laatimista ja rangaistuksen täytäntöönpanoa varten tarpeelliset tiedot käyttämästään lääkityksestä. Epäillyn tai tuomitun kirjallisen suostumuksen nojalla lääkitystä koskevia tietoja voitaisiin käsitellä valvontarangaistuksen täytäntöönpanotehtäviä hoidettaessa siten kuin henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa säädetään. Kirjallisen suostumuksen antaminen voisi tapahtua lomakkeella. Samalla suostumuksen antajalle olisi kerrottava, miten ja mihin tarkoituksiin tietoja käytetään. Viittaus henkilötietojen käsittelyä rikosseuraamusalalla koskevaan lainsäädäntöön tarkoittaisi muun muassa sitä, että kyseisiä tietoja saisi käsitellä vain virkatehtävien hoitamisessa. Oikeusministeriössä on valmisteilla uusi laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa ja siinä yhteydessä on tarkoitus säätää henkilötietojen käsittelystä nykyistä yksityiskohtaisemmin.

Samassa asunnossa asuvien suostumuksen osalta säännöstä täsmennettäisiin käytännössä ilmenneiden tulkintaongelmien vuoksi siten, että säännökseen lisättäisiin sana vakituisesti. Tällä tarkoitettaisiin, että asunnossa

asuvien tulisi pysyvästi asua ja pääsääntöisesti olla kirjoilla tässä asunnossa. Sama vakituisesta asumista koskeva lisäys tehtäisiin alaikäisiä koskevaan mielipiteen selvittämiseen. Alaikäisen mielipide tulisi selvittää, jos hän on kirjoilla asunnossa. Tilanteessa, jossa alaikäinen lapsi vierailisi esimerkiksi viikonloppuisin sen vanhempansa luona, jonka luona hän ei vakituisesti asu, velvollisuutta alaikäisen mielipiteen selvittämisestä ei olisi. Jos alaikäinen kuitenkin asuisi esimerkiksi joka toisen viikon sen vanhempansa luona, joka suorittaa valvontarangaistusta, asumisen olisi pykälässä tarkoitettulla tavalla vakituisia ja alaikäisen mielipide tulisi selvittää.

Voimassa olevan lain 8 §:n 1 momentissa oleva säännös rikoksesta epäillyn kuulemisesta sisältyisi ehdotetun lain 11 §:n 2 momentissa säädettyyn rangaistusajan suunnitelman laatimiseen yhteistyössä tuomitun kanssa.

46 §. Rangaistusajan suunnitelman täsmentäminen. Kaikkia yhdyskuntaseuraamuksia koskeva perussäännös rangaistusajan suunnitelman täsmentämisestä sisältyisi 14 §:ään. Ehdotettu 46 § sisältäisi ne erityisasiat, joita valvontarangaistuksen rangaistusajan suunnitelmaan pitäisi sisällyttää. Ehdotetun säännöksen 1–5 kohdat vastaisivat asiallisesti voimassa olevan lain 9 §:n 1 momentin 1–5 kohtia niiltä osin kuin näissä säännöksissä olevia asioista ei ole säännelty jo ehdotetussa 14 §:ssä. Säännöksen 6 ja 7 kohdat vastaisivat voimassa olevan lain 9 §:n 1 momentin 7 ja 8 kohtia.

Voimassa olevan lain 9 §:n 1 momentin 6 kohdassa oleva säännös tukitoimista sisältyisi ehdotetun lain 14 §:n 1 momentin 3 kohtaan ja 9 kohtaan. Voimassa olevan lain 9 §:n 2 momentti, joka sisältää yhteistyövelvoitteen ja säännös aikataulusta, olisivat ehdotetun lain 14 §:n 2 momentissa.

47 §. Valvontarangaistuksen suorittamisen alkamisaika ja pituuden laskeminen. Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 11 §:n 2 momenttia. Valvontarangaistuksen suorittamisen alkamista koskeva säännös tarkentaisi ehdotetun 17 §:n 2 momenttia, joka koskee kaikkia yhdyskuntaseuraamuksia. Täsmentävän säännöksen mukaan muu yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon mukainen valvonta siis alkaisi teknisten valvontavälinei-

den asentamisen tai tuomitun haltuun antamisen yhteydessä.

Pykälään lisättäisiin säännös rangaistusajan laskemisesta keskeytystilanteessa. Nykyistä sääntelyä selkeytettäisiin siten, että pykälässä olisi maininta siitä, että jos valvontarangaistus keskeytetään, rangaistusaika lakkaisi kulumasta seuraavan vuorokauden alusta lukien. Sama päivä ei voi olla sekä valvontarangaistuksen suorituspäivä että päivä, josta lähtien valvontarangaistuksen suorittaminen keskeytetään. Tämä vastaisi nykyistä käytäntöä.

48 §. Oikeus päästä tuomitun asuntoon. Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 11 §:n 2 momenttia.

49 §. Tuomitun erityiset velvollisuudet. Pykälän 1 momentin 1 kohta vastaisi voimassa olevan lain 13 §:n 6 kohtaa ja pykälän 1 momentin 2 kohta voimassa olevan lain 13 §:n 7 kohtaa. Voimassa olevan lain 13 §:n 1—5 kohdan säännökset olisivat 21 §:ssä.

Pykälän 2 momentissa olisi nykyisen lain 14 §:ää vastaava säännös päihitteettömydestä.

50 §. Turvatarkastus. Säännös vastasi sisällöltään voimassa olevan lain 16 §:ää.

51 §. Rikokseen syyllistyminen törkeänä velvollisuuksien rikkomisena. Säännöksessä tarkoitettaisiin pääsääntöisesti sellaista rikosta, johon tuomittu syyllistyy valvontarangaistuksen suorittamisaikana. Poikkeuksellisesti rikos voi olla myös sellainen, joka on tehty, ennen kuin valvontarangaistuksen suorittaminen on aloitettu. Tällöin keskeytyksen ja syyttäjälle ilmoittamisen edellytyksenä olisi, että tuomittu vangitaan rikoksesta tai että rikos on sen kaltainen, että valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytykset eivät enää täytyisi. Tämä vastaisi myös vankeuslain 6 luvun 2 §:n 1 momentin nojalla noudatettua menettelyä.

Velvollisuuksien rikkomisesta säädetäisiin 25 §:ssä ja törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta 26 §:ssä. Ehdotetussa pykälässä olisi säännös tilanteesta, jossa tuomitun epäiltäisiin syyllistyneen rikokseen, josta olisi seuraamuksena ankarampi rangaistus kuin sakkoa. Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 19 §:n säännöstä, mutta sitä täsmennettäisiin siten, että pykälässä nimenomaisesti todettaisiin, että kysymyksessä olisi rikosepäily.

Näin ollen vaatimuksena ei olisi rikoksesta tuomittu lainvoimainen tuomio. Valvontarangaistuksen täytäntöönpanon turvaaminen edellyttäisi, ettei tällaisessa tilanteessa voida odottaa syytteen nostamista tai tuomioistuin-käsittelyä. Kynnys olisi sama kuin vankeuslain 6 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa eli pelkkä rikosepäily ei riittäisi, vaan edellytyksenä olisi, että rikoksesta on riittävä näyttö ja sen esitutkinta on aloitettu. Tällöin syytä epäillä -kynnys olisi täyttynyt. Jos sakkoa ankaramman rangaistuksen tuomitseminen tai rikoksesta saatu näyttö olisi epäselvää, Rikosseuraamuslaitos voisi keskeyttää valvontarangaistuksen täytäntöönpanon. Jos syyte myöhemmin jätettäisiin nostamatta tai tuomittua syytettäisiin rikoksesta, josta ei todennäköisesti olisi seuraamuksena ankarampaa rangaistusta kuin sakko, valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa voitaisiin jatkaa. Asia olisi syyttäjän harkinnassa ehdotetun 54 §:n nojalla.

52 §. Suostumuksen peruuttaminen ja olosuhteiden muutos. Ehdotettu pykälä vastaisi asiallisesti valvontarangaistuksesta annetun lain 23 §:ää.

53—55 §. Ehdotetut pykälät vastaisivat voimassa olevan lain 24—26 §:n säännöksiä.

56 §. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen ja apuvalvojan erityiset tehtävät valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa. Valvojan ja apuvalvojan tehtävät on säännelty 8 §:ssä. Ehdotettuun 56 §:ään kirjattaisiin sellaiset tehtävät, joita valvojalla ja mahdollisesti muulla Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä sekä hänen apunaan toimivalla apuvalvojalla olisi valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa. Ehdotetun pykälän 1 ja 2 kohta vastaisivat asiasisällöltään voimassa olevan lain 30 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohtaa siten muutettuna, että niihin lisättäisiin maininta muusta tuomitulle määrätystä paikasta.

Pykälän 2 momentti vastaisi voimassa olevan valvontarangaistuksesta annetun lain 30 §:n 2 momenttia siltä osin kuin apuvalvojan tehtävistä ei olisi säännöksiä 8 §:ssä.

Nyt puheena olevan pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen ja apuvalvojan velvollisuudesta kohdella asianmukaisesti tuomitun kanssa samassa asunnossa asuvia ja tuomitun kanssa samassa paikassa oleskelevia. Lisäksi

pykälän 3 momentissa olisi voimassa olevan lain 30 §:n 2 momentin säännös velvollisuudesta huolehtia tarpeettoman haitan aiheuttamisesta. Tämä velvollisuus laajennettaisiin myös tuomitulle määrättyssä paikassa oleskeleviin muihin henkilöihin.

57 §. Keskusvalvonnan järjestäminen. Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 33 §:n säännöstä.

58 §. Tarkemmat säännökset ja määräykset. Valvontarangaistusta koskevia tarkempien säännösten antamisvaltuutussäännökset sisältyvät 9, 13, 20, 27, 36 ja 85 §:ään. Ehdotettuun 58 §:ään jäisivät säännökset turvatarkastuksesta ja menettelystä ehdonalaiseen vapauteen päästettäessä. Lisäksi pykälään ehdotetaan säännöstä siitä, että tarkemmat säännökset sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon edellyttämistä valmistelutoimista sekä hoitoon liittyvistä valvonta- ja toteutustoimenpiteistä voitaisiin valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän 2 momentissa olisi voimassa olevan lain 36 §:n 2 momenttia vastaava säännös siitä, että Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö voisi antaa tarkemmat määräykset rangaistujan laskemisesta ja menettelystä 22 §:ssä tarkoitetun päihteettömyyden ja 41 §:ssä tarkoitettuun toimintaan osallistumisen valvonnassa.

59 §. Viittaussäännös. Pykälään ehdotetaan voimassa olevan lain 38 §:ää vastaava viittaussäännöstä.

10 luku **Ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvonta**

60 §. Sisältö ja kesto. Ehdotetun 60 §:n 1 momentin mukaan ehdolliseen vankeuteen liitetty valvonta sisältäisi valvojan tai apuvalvojan ja tuomitun säännöllisiä tapaamisia. Tapaamisten tarkoituksena olisi seurata tuomitun olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia sekä parantaa tuomitun kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvontaan voisi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia.

Ehdotetun 60 §:n 2 momentti sisältäisi säännökset valvonnan määrästä ja tiheydestä. Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saisi kuukausittain

olla enintään 12 tuntia, erityisestä syystä kuitenkin enintään 24 tuntia. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä. Eduskunta lisäsi lakiin mahdollisuuden tihentää kuukausittaista tuntimäärää enintään 24 tuntiin (LaVM 6/2010 vp). Erityisenä syynä eduskunta mainitsi tarpeen ottaa valvonnassa huomioon erityisten ohjelmien edellyttämä tiivis toteutus ja osallistuminen. Tämä seikka lisittäneen nyt erityisen syyn esimerkkinä säännökseen. Kuukausittainen tuntimäärä voisi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää. Lähtökohtana olisi, että valvonta on tiiviimpää valvonnan alkuvaiheessa ja nuoren elämäntilanteen mahdollisesti vakiinnuttua valvonnan määrä ja intensiivisyys voisi asteittain vähentyä. Tämä tukisi osaltaan nuoren omavastuisuuden kehittymistä.

Ehdotettu 60 §:n 3 momentti sisältäisi säännöksen ehdollisen vankeuden valvonnan lakkauttamisesta. Jos valvonta-ajan kestänyt vähintään kuusi kuukautta on käynyt ilmeiseksi, ettei valvonnan jatkaminen ole tarpeen, Rikosseuraamuslaitos voisi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan. Ehdollisen vankeuden valvonnan valvonta-aika päättyy viimeistään, kun ehdollisen vankeuden koeaika loppuu.

Ehdotettu 60 § vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

61 §. Päihteettömyysvaatimus. Ehdotettu 61 § sisältäisi ehdollisen vankeuden valvontaan tuomitun päihteettömyysvaatimuksen. Säännöksen mukaan tuomittu ei saisi olla valvontatapaamisissa eikä valvonnan täytäntöönpanon edellyttämässä toiminnassa eikä edellyttämässä tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Tämä päihteettömyysvaatimus olisi lievempi kuin yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen päihteettömyysvaatimus, koska ehdollisen vankeuden valvonnan luonne on erilainen kuin edellä mainittujen seuraamusten luonne. Se olisi myös nimenomaisesti nuorille suunnattu seuraamus, johon ei olisi tarkoituksenmukaista liittää muuhun aikaan kuin valvontaan liittyviin tapaamisiin ja tilaisuuksiin kohdistuvaa päihteettömyysvalvontaa. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

62 §. *Velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuraamus.* Ehdotettu 62 § sisältäisi säännökset ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan tuomitun ehtojen törkeään rikkomiseen reagoimisesta. Säännöksen mukaan, jos tuomittu rikkoisi valvontaan kuuluvia velvollisuuksiaan 26 §:ssä tarkoitetulla törkeällä tavalla, Rikosseuraamuslaitoksen olisi viipymättä ilmoitettava asiasta syyttäjälle, jolle se olisi ilmeisen tarpeetonta valvonnan tarkoituksen saavuttamiseksi. Kyse olisi tilanteista, joissa tuomittu toistuvasti laiminlyö valvontatapaamisen tai valvontatapaamisessa törkeästi rikkoor päihitymyskieltoa. Valvonnan tarkoituksen kannalta törkeästä ehtojen rikkomisesta ilmoittaminen voisi olla ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi, jos valvontaan liittyvien tukitoimien tehostamisella kyettäisiin saada loppumaan valvonnan ehtojen rikkominen.

Ehdotetun 62 §:n 2 momentin mukaan, jos syyttäjä arvioisi, että valvonta-aikaa olisi pidennettävä 26 §:ssä tarkoitetun törkeän velvollisuuksien rikkomisen vuoksi, hänen olisi viipymättä esitettävä tätä koskeva vaatimus sille käräjäoikeudelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena käsitellyt kyseisen rikosasian taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee. Asia saatettaisiin siis vireille nimenomaan käräjäoikeudessa samoin perustein kuin mitä 19 §:n 1 momentin osalta on todettu.

Ehdotetun 62 §:n 3 momentin mukaan, jos tuomioistuim toteaisi tuomitun rikkoneen valvonnan ehtoja 26 §:ssä tarkoitetulla törkeällä tavalla ja jos siihen tuomittuun liittyvät ja rikkomukseen johtaneet syyt kokonaisuutena arvioiden olisi erityistä syytä, se voisi pidentää valvonta-aikaa yhteensä enintään kuudella kuukaudella. Valvonta rajoittaa henkilön vapautta, koska hänelle on asetettu valvontaan liittyviä velvoitteita, erityisesti valvontatapaamisiin saapumisen velvoite. Valvontajan pidennys voisi siis tulla kyseeseen tilanteissa, joissa tuomittu ei huomautuksesta, noudosta tai kirjallisesta varoituksesta huolimatta edelleenään saapuisi valvontatapaamisiin tai tulisi niihin päihtyneenä. Nämä asiat osoittaisivat, että valvonnan kontrolli- ja tukitarkoitusta ei muutoin kyettäisi toteuttamaan. Velvollisuuksien noudattamisen laiminlyönti kertoisi tuomitun elämäntilanteen

vaikkeudesta. Tällöin olisi siis olemassa selkeästi sekä kontrollin että tukitoimenpiteiden järjestämisen tarve.

63 §. *Tarkeimmat säännökset.* Tarkeimmat säännökset valvonnan lakkauttamisesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

11 luku Nuorisorangaistus

64 §. *Sisältö ja kesto.* Ehdotetun 64 §:n 1 momentin mukaan nuorisorangaistus olisi tuomioistuimen 15–17-vuotiaalle rikoksenteikijälle tuomitsema vähintään neljän kuukauden ja enintään yhden vuoden pituinen seuraamus, joka sisältää valvontaa ja siihen liitettyjä, erityisesti nuorille suunnattuja sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Nuorisorangaistus sisältäisi myös valvonnassa tapahtuvaa työelämään ja työn tekemiseen perehtymistä, jolle sitä olisi pidettävä ilmeisen tarpeettomana tai se olisi erityisen vaikeasti järjestettävissä. Kyse olisi siis alaikäisille rikoksenteikijöille tarkoitettua seuraamuksesta, jonka täytäntöönpanon sisällössä pyrittäisiin ottamaan huomioon erityisesti nuorten syrjäytyneisyyden ehkäisyyn ja rikoksettoman elämäntavan vahvistamiseen liittyvät seikat. Keskeisiä asioita olisivat koulutukseen, työnsaantimahdollisuuksiin, asumiseen, mielenterveyteen ja päihdehuoltoon liittyvät toiminnot ja järjestelyt. Nuorisorangaistuksessa kontrolli ja tuki olisivat lähtökohtaisesti intensiivisempiä kuin ehdollisen vankeuden valvonnassa.

Ehdotetun 64 §:n 2 momentti sisältäisi säännökset nuorisorangaistukseen kuuluvien tilaisuuksien määrästä. Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanoon kuuluvia tilaisuuksia, joihin seuraamusta suorittava on velvollinen osallistumaan, saisi viikoittain olla enintään kahdeksan tuntia. Viikoittainen tuntimäärä voisi seuraamuksen aikana vaihdella täytäntöönpanon edellyttämällä tavalla. Kuten edellä ehdollisen vankeuden valvonnan osalta on todettu, valvonnan ja toiminnan tulisi olla intensiivisintä seuraamuksen täytäntöönpanon alkuvaiheessa. Tilanteen vakiinnuttua valvontatapaamisten ja toimintojen tiheyttä voitaisiin harventaa. Viikoittaiseen tuntimäärää säädettäväksi ehdotettu joustomahdollisuus toimisi tarkoituksenmukaisesti myös esimer-

kiksi sellaisissa tilanteissa, joissa täytäntöönpanon jo kestänyt jonkin aikaa, tuleekin yllyttäviä vaikeuksia suorittaa kyseinen seuraamus. Tällöin voisi olla korjattavissa esimerkiksi aikaisempaa tiheämmin valvontatapaamisin.

Ehdotettu 64 § vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

65 §. Päihteettömyysvaatimus. Ehdotetun 65 §:n mukaan nuorisorangaistukseen tuomittu ei saisi olla valvontatapaamisissa, seuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvässä työ-, kuntoutus-, koulutus- tai muussa toimintapaikassa eikä täytäntöönpanon edellyttämässä tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Kuten ehdollisen vankeuden valvonnassa ja ehdonalaisen vapauden valvonnassa, myös nuorisorangaistuksessa päihteettömyysvaatimus olisi lievempi kuin yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen päihteettömyysvaatimus. Nuorisorangaistus olisi alaikäisenä rikoksen tehneille seuraamus, johon ei olisi tarkoituksenmukaista liittää muuhun aikaan kuin valvontaan liittyviin tapaamisiin ja tilaisuuksiin kohdistuvaa päihteettömyysvalvontaa. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

66 §. Velvollisuuksien törkeän rikkomisen käsittely. Ehdotettu 66 § sisältäisi pääosin voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaavat säännökset nuorisorangaistukseen kuuluvien ehtojen törkeään rikkomiseen liittyvistä toimenpiteistä. Ehdotettu pykälä sisältäisi säännökset, mihin toimenpiteisiin syyttäjät ja tuomioistuimet ryhtyisivät, jos Rikosseuraamuslaitos olisi todennut nuorisorangaistukseen tuomitun rikkoneen seuraamukseen kuuluvia velvollisuuksiaan 26 §:ssä tarkoitettulla tavalla. Törkeästä ehtojen rikkomisesta olisi kyse esimerkiksi, jos nuorisorangaistusta suoritettava toistuvasti laiminlyö valvontatapaamisen tai muun täytäntöönpanoon sisältyvään tilaisuuteen saapumisen taikka tapaamisessa tai tilaisuudessa törkeästi rikkoo päihetymskieltoa.

Ehdotetun 66 §:n 1 momentin mukaan, jos syyttäjät katsoisi nuorisorangaistukseen tuomitun rikkoneen velvollisuuksiaan 26 §:ssä tarkoitettulla tavalla, hänen tulisi viipymättä saattaa asia käsiteltäväksi siinä käräjäoikeudessa, joka on ensimmäisenä oikeusasteena käsitelty kyseisen rikosasian tai

jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee. Asia saatettaisiin siis viireille nimenomaan käräjäoikeudessa samoin perustein kuin mitä 19 §:n 1 momentin osalta on todettu.

Ehdotetun 66 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimen olisi ennen asian ratkaisemista kuultava tuomittua. Myös Rikosseuraamuslaitoksen edustajalle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei tämä ole asian käsittelyn kannalta selvästi tarpeetonta. Muutoin noudatettaisiin, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään. Pykälän 3 momentissa säädettäisiin vielä, että valitus, johon haetaan muutosta tuomioistuimen tämän pykälän nojalla tekemään ratkaisuun, olisi käsiteltävä kiireellisenä.

67 §. Velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuraamus. Ehdotettu 67 § sisältäisi säännökset siitä, miten reagoitaisiin siihen, että nuorisorangaistukseen tuomittu rikkoo törkeästi nuorisorangaistukseen kuuluvia velvollisuuksiaan. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan, jos tuomioistuin toteaisi tuomitun rikkoneen velvollisuuksiaan 26 §:ssä tarkoitettulla tavalla, sen tulisi tuomita nuori rikoksentehtäjä suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen osan sijasta muuhun rangaistukseen. Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan valitessaan uuden rangaistuksen lajia tuomioistuimen olisi otettava huomioon tuomitun ikä, suorittamatta jäänyt nuorisorangaistuksen osa, tuomitavan moittittavan menettelyn vakavuusaste ja nuorisorangaistuksen tuomitsemiseen johtaneen rikoksen laatu.

Ehdotetun pykälän 3 momentin mukaan, jos nuorisorangaistus olisi jäänyt kokonaan tai huomattavassa määrin suorittamatta ja jos siihen muutenkin olisi 2 momentissa mainitut harkintaperusteet huomioon ottaen myös kokonaisuutena arvioiden erityistä syytä, suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen osan tilalle voitaisiin tuomita ehdoton vankeusrangaistus.

Ehdotettu 67 § vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

68 §. Suoritettujen nuorisorangaistuksen osan huomioon ottaminen. Ehdotetun 68 §:n mukaan, kun nuorisorangaistukseen tuomittu tuomitaan uuteen rangaistukseen rikoslain 7 luvun 8 §:ssä taikka tämän lain 16 §:ssä tai

67 §:n 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa, jo suoritettu nuorisorangaistuksen osa olisi otettava kohtuuden mukaan huomioon uutta rangaistusta alentavana seikkana. Kahden nuorisorangaistuspäivän katsottaisiin vastaavan yhtä päivää ehdotonta vankeutta, jollei tästä jo suoritettuna rangaistuksen osan sisältö huomioon ottaen olisi erityistä syytä poiketa.

Rikoslain 7 luvun 8 §:n mukaan, jos nuorisorangaistukseen tuomittu olisi tuomittava ehdottomaan vankeusrangaistukseen ennen nuorisorangaistuksen tuomitsemista tehdystä rikoksesta tai nuorisorangaistuksen jälkeen, mutta ennen sen päättymistä tehdystä uudesta rikoksesta, hänet voidaan tuomita tästä rikoksesta ja nuorisorangaistukseen johtaneesta rikoksesta yhteiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Jo täytäntöön pantua nuorisorangaistusta vastaava osa on otettava huomioon siten kuin nuorisorangaistuksesta annetun lain 19 §:ssä säädetään.

Nyt ehdotetun lain 16 §:ssä olisi kyse tilanteesta, jossa yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano voitaisiin aloittaa käräjäoikeuden tuomion perusteella, ennen kuin tuomio on tullut lainvoimaiseksi, jos tuomittu kirjallisesti suostuu täytäntöönpanoon ja on tyytynyt tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu yhdyskuntaseuraamukseen. Jos siis lainvoimaa vailla oleva rangaistus muuttuisikin esimerkiksi ehdottomaksi vankeudeksi, ehdotetun 68 §:n mukaisesti otettaisiin huomioon jo suoritettu nuorisorangaistuksen osa. Ehdotetun 68 §:n säännöksiä sovellettaisiin myös tilanteessa, jossa nuorisorangaistusta suorittanut rikkoisi törkeästi nuorisorangaistukseen kuuluvia velvollisuuksia ja hänet tuomittaisiin suorittamatta olevan nuorisorangaistuksen osan sijasta muuhun rangaistukseen.

Säännös vastaisi voimassa olevan nuorisorangaistuksesta annetun lain 19 §:ää.

69 §. Tarkemmat säännökset. Tarkemmat säännökset työelämää ja työn tekemistä koskevaan perehtymiseen liittyvistä suorituspaikoista annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

12 luku **Ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvonta**

70 §. Valvontaan asettaminen. Ehdotettu 70 §:n 1 momentti sisältää säännökset ehdonalaisten vapauden valvontaan asettamisen edellytyksistä. Vapautuva vanki asetettaisiin koeajaksi valvontaan, jos ainakin yksi seuraavista edellytyksistä täyttyy: 1) koeaika on pitempi kuin yksi vuosi; 2) rikos on tehty alle 21-vuotiaana; 3) vanki itse sitä pyytää tai 4) vanki on sitoutunut noudattamaan valvotusta koevapaudesta annetun lain 4 §:ssä tarkoitettua lääkehoitoa ja siihen mahdollisesti liitettyä muuta hoitoa ja tukea koskevia ehtoja. Vankeuslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin nojalla vankilan johtaja päättää ehdonalaista vapauttamisesta ja valvontaan asettamisesta. Pääosin säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Ehdotettu 1 momentin 4 kohta olisi samansisältöinen kuin vuoden 2014 alusta lukien voimaan tullessa, valvottua koevapautta koskevan lain yhteydessä muutetussa ehdonalaisten vapauden valvonnasta annetun lain muutoksessa. Valvotusta koevapaudesta annetun lain 4 §:n mukaan valvotun koevapauden ehdoksi voidaan asettaa, että seksuaalirikoksesta tuomittu vanki sitoutuu noudattamaan Rikosseuraamuslaitoksen lääkärin hänelle asettamia seksuaalirikoksen uusimisen ehkäisemiseksi tarkoitettua lääkehoitoa koskevia määräyksiä ja sitoutuu tällaisen lääkehoidon valvontaan. Ehdoksi voidaan asettaa myös, että vanki sitoutuu noudattamaan psykososiaalista hoitoa ja tukea koskevia määräyksiä. Tällöin ehdoksi asetetaan myös, että vanki sitoutuu jatkamaan lääkehoitoa ja siihen mahdollisesti liitettyä muuta hoitoa ja tukea sekä suostuu niitä koskevien määräysten noudattamiseen valvontaan myös ehdonalaissa vapaudessa.

Ehdotetun 70 §:n 2 momentti sisältäisi poikkeukset 1 momentissa säädetyistä valvontaan asettamisen tilanteista. Säännöksen mukaan vanki voitaisiin 1 momentissa säädetyin estämättä jättää asettamatta valvontaan, jos valvonta olisi sen tarkoitus huomioon ottaen vangin odotettavissa olevan maasta poistamisen, vakavan sairauden tai muun erityisen syyn vuoksi selvästi tarpeetonta. Vanki voitaisiin jättää asettamatta valvontaan

myös, jos hänellä ei hänen valvotun koevapautena ja muun selvityksen perusteella olisi ilmeistä rikokseen syyllistymisen riskiä. Viimeksi mainitussa virkkeessä oleva säännös olisi uusi verrattuna voimassa olevaan lainsäädäntöön. Säännöstä pidetään tarpeellisenä, jotta valvontaan voitaisiin asettaa mahdollisimman tarkasti juuri ne vapautuvat vangit, joiden elämäntilanne edellyttää valvonnan mukaisia velvoitteita ja tukea. Jos ehdonalaiseen vapauteen päästettävä henkilö on jo ollut valvotussa koevapaudessa ja noudattanut sen ehtoja eikä hänellä ole ilmeistä rikokseen syyllistymisen riskiä, hänet voitaisiin vapauttaa ilman valvontaa. Valvontaan asettamista näissä tilanteissa harkittaessa olisi syytä ottaa huomioon se, että valvotun koevapauden ja ehdonalaisen vapauden valvonnan intensiivisyys on hyvinkin erilainen eli valvotussa koevapaudessa henkilö on kaiken aikaisessa valvonassa, mutta ehdonalaisen vapauden valvonta on harvoja käyntejä valvojan luona tai suunnitelman mukaisessa toiminnassa. Näin ollen ilman valvontaa vapauttaminen edellyttäisi pääsääntöisesti sitä, että vapautuvalla olisi sosiaalinen verkosto tukemassa vapautumista.

71 §. Valvonnan sisältö. Ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvonta sisältäisi ehdotetun 71 §:n 1 momentin mukaisesti valvojan tai apuvalvojan ja tuomitun säännöllisiä tapaamisia. Tapaamisten tarkoituksena olisi seurata tuomitun olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia sekä parantaa tuomitun kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvontaan voisi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia. Tuomitun elämänvalmiuksien ja rikoksettoman elämän tukemisen toimenpiteet voisivat olla moninaiset. Sinänsä jo valvojan luokse sovitusti ja säännönmukaisesti saapuminen edistäisi elämänhallintaa ja rajoittaisi päihteiden käyttöä. Valvojan kanssa tapaamiseen voisi sisältyä myös käytännön asioiden hoitamiseen ohjaamista, kuten sosiaali- ja terveystalveluiden käyttämiseen ohjaamista, asuntojärjestelyissä auttamista sekä velkatilanteen korjaamista ja velkaneuvontaa. Lisäksi käytettävissä olisi esimerkiksi sosiaalisten valmiuksien parantamiseen ja uusintarikollisuuden ehkäisyyn tähtäviä ohjelmia.

Ehdotettu 71 §:n 2 momentti sisältäisi säännökset valvonnan määristä. Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saisi kuukausittain olla enintään 12 tuntia, erityisen tuen ja valvonnan tarpeessa olevalla tuomitulla kuitenkin enintään 30 tuntia. Erityisen tuen ja valvonnan tarpeessa olisi esimerkiksi vakavasta väkivalta-rikoksesta pitkää vankeusrangaistusta suorittanut, ehdonalaiseen vapauteen päästetty henkilö. Kuukausittainen tuntimäärä voisi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää. Lähtökohtaisesti valvonnan tulisi olla intensiivisempää ehdonalaisen vapauden alussa. Kun tilanne olisi vakiintunut, valvontatapaamisia voisi olla harvemmin kuin valvonnan alkuvaiheessa.

Ehdotetun 71 §:n 3 momentin mukaan, jos vanki asetetaan 70 §:n 1 momentin nojalla valvontaan, hyvissä ajoin ennen ehdonalaiseen vapauteen päästämistä Rikosseuraamuslaitos laatisi yhteistyössä vangin kanssa valvontaa koskevan rangaistusajan suunnitelman. Tämä suunnitelma olisi sovitettava yhteen vankeuslain 4 luvun 6 §:ssä tarkoitettujen vankeusaikaisen rangaistusajan suunnitelman kanssa. Suunnitelmaa laadittaessa tulisi tarvittavassa määrin toimia yhteistyössä vangin koti- ja asuinkunnan sekä muiden viranomaisten, yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa. Jo suunnitelman laatiminen varmistaisi olennaisesti sitä, että täytäntöönpanoviranomaiset ja vapautuvan henkilön kotikunnan viranomaiset yhdessä selvittäisivät henkilön elämäntilanteen kohentamiseksi tarvittavien tukitoimenpiteiden sisältöä ja saamisen mahdollisuutta. Keskeistä olisi myös se, että vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana käynnistettyjä toimenpiteitä voitaisiin jatkaa vapautumisen jälkeen. Esimerkiksi vankilassa aloitetun päihdekuntoutuksen jatkaminen välittömästi vapautumisen jälkeen olisi monessa tapauksessa ensiarvoisen tärkeää.

Ehdotettu 71 § vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

72 §. Tuomitun erityiset velvollisuudet. Ehdotetun 5 §:n yleisten velvollisuuksien lisäksi ehdonalaiseen vapauden valvontaan asetetun tulisi noudattaa erityisiä velvollisuuksia. Ehdotetun 72 §:n 1 momentin mukaan eh-

donalaiseen vapauteen päästetty valvottava ei saisi olla valvontatapaamisissa eikä valvonnan täytäntönnäpönnön edellyttämässä toiminnassa eikä edellyttämässä tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Tämä päihitteettömyysvaatimus on lievempi kuin yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen päihitteettömyysvaatimus, koska ehdonalaisen vapauden valvonnan luonne on erilainen kuin edellä mainittujen seuraamusten luonne. Ehdonalaiseen vapauteen päästetty on jo suorittanut lain edellyttämän määrän vankeusrangaistuksestaan ehdottomassa vankeudessa. Kyse on myös päihitteiden käytön valvonnan realistisuudesta. Ei pidetä tarkoituksenmukaisena sitä, että ehdonalaiseen vapauteen päästetyn ja valvontaan määrätyn henkilön päihitteiden käyttöä valvottaisiin ja olisi mahdollista valvoa muulloin kuin valvontatapaamisten ja vastaavien yhteydessä. Sinänsä päihitteiden käyttö on merkittävä rikoksiin syyllistymisen syy. Ehdonalaisessa vapaudessa olevan henkilön osalta rikokseen syyllistyminen koeaikana johtaa toimenpiteisiin, joten sitä kautta ongelmallinen päihitteiden käyttö tulisi viranomaisten tietoon ja siihen puututaan. Säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Ehdotetun 72 §:n 2 momentin mukaan, jos tuomittu on sitoutunut 70 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettuun lääkehoitoon, hänen olisi annettava virtsa- ja verinäytteet, jotka ovat välttämättömiä lääkityksen käytön valvomiseksi ja hoidon turvallisuuden varmistamiseksi. Tuomittu olisi velvollinen näytteen antamiseksi saapumaan erikseen määrättyyn yliopistolliseen sairaalaan tai erikoissairaanhoidon yksikköön. Säännös vastaa vuoden 2014 alusta lukien voimaan tullutta lainsäädäntöä.

73 §. Erityiset valvontamääräykset. Ehdotetun 73 §:n mukaan, jos tuomittu asetetaan valvontaan 70 §:n 1 momentin 4 kohdan perusteella, hänelle asetettaisiin määräykset lääkehoidosta ja siihen mahdollisesti liitetyistä muusta hoidosta ja tuesta sekä niiden noudattamisen valvonnasta. Säännös vastaisi vuoden 2014 alusta lukien voimaan tullutta lainsäädäntöä.

74 §. Lääkehoitoa tai muuta hoitoa ja tukea koskevan määräyksen rikkominen. Ehdotettu 74 § koskisi tilanteita, joissa vanki on

asetettu valvontaan 70 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla. Tällöin hän on sitoutunut noudattamaan valvotusta koevapaudesta annetun lain 4 §:ssä tarkoitettua lääkehoitoa ja siihen mahdollisesti liitettyä muuta hoitoa ja tukea koskevia ehtoja. Jos hän ei noudattaisi lääkehoidosta tai siihen liitetyistä hoidosta ja tuesta annettuja määräyksiä, Rikosseuraamuslaitoksen tulisi antaa hänelle kirjallinen kehoitus. Jos hän ei kehotuksesta huolimatta noudattaisi määräyksiä, Rikosseuraamuslaitoksen olisi ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi siten kuin ehdotetussa 26 §:ssä säädettäisiin. Säännös vastaisi vuoden 2014 alusta lukien voimaan tullutta lainsäädäntöä.

75 §. Velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuraamus. Ehdotettu 75 § sisältäisi säännökset siitä, miten toimitaan, jos tuomittu epäillänsä törkeästi rikkoneen velvollisuuksiinsa. Ehdotetun 75 §:n 1 momentin mukaan, jos syyttäjä arvioisi, että osa jäännösrangaistuksesta olisi tuomitun 26 §:ssä tarkoitetun velvollisuuksien törkeän rikkomisen vuoksi pantava täytäntöön, hänen olisi viipymättä esitettävä tätä koskeva vaatimus sille käräjäoikeudelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena käsitellyt kyseisen rikosasian taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee. Asia saatettaisiin siis vireille nimenomaan käräjäoikeudessa samoin perusteluin kuin mitä 19 §:n 1 momentin osalta on todettu.

Ehdotetussa 26 §:ssä olisi kyse siitä, että tuomittu ei aloita seuraamuksen suorittamista tai jättää suorittamisen kesken eikä hänellä ole menettelyynsä hyväksyttävää syytä taikka hänelle annetusta kirjallisesta varoituksesta huolimatta uudelleen menettelee tässä laissa säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti tai muutoin tahallisesti ja törkeästi rikkoo tässä laissa säädettyjä velvollisuuksiaan.

Ehdotetun 75 §:n 2 momentin mukaan, jos tuomioistuimien toteaa tuomitun rikkoneen velvollisuuksiinsa 26 §:ssä tarkoitetulla törkeällä tavalla ja jos siihen tuomitun henkilöön liittyvät ja rikkomukseen johtaneet syyt kokonaisuutena huomioon ottaen on erityistä syytä, se voisi määrätä jäännösrangaistusta pantavaksi täytäntöön vähintään neljä ja enintään 14 päivää.

Ehdotettu 75 § vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

76 §. Valvonnan kesto. Ehdotettu 76 § sisältäisi säännökset ehdonalaisten vapauden valvonnan kestosta. Keskeistä olisi se, että valvonnan pääpaino on valvonnan alkuvaiheessa. Jos tuomittu on saanut elämäntilanteensa vakiinnutettua, valvonta voitaisiin lakkauttaa. Ehdotetun 76 §:n 1 momentti sisältäisi valvonnan lakkauttamisen perustilanteen: jos valvonta-ajan kestänyt vähintään kuusi kuukautta olisi käynyt ilmeiseksi, että tuomitun elämäolosuhteet ovat vakiintuneet, tuomitulla ei ole ilmeistä rikokseen syyllistymisen riskiä eikä valvonnan jatkaminen ole muutoinkaan tarpeen, Rikosseuraamuslaitos voisi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan. Säännökseen ehdotetut valvonnan lakkauttamisen harkintaperusteet olisivat samanlaiset kuin voimassa olevassa ehdonalaisten vapauden valvonnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 8 §:n 1 momentissa.

Ehdotettu 76 §:n 2 momentti edellyttäisi, että Rikosseuraamuslaitos ottaa harkittavaksi valvonnan jatkamisen tarpeen tai lakkauttamisen mahdollisuuden, kun valvonta-aika on kestänyt yhden vuoden ja kuusi kuukautta. Harkinnassa ja menettelyssä noudatettaisiin 1 momentin säännöksiä. Kyse olisi siis täytäntöönpanoviranomaiselle asetettavasta velvoitteesta selvittää valvonnan tarve puoleltoista vuoden kuluttua valvonnan alkamisesta.

Ehdotetun 76 §:n 3 momentti koskisi valvonnan lakkauttamista tilanteissa, joissa valvonta olisi selvästi tarpeetonta tuomitun odotettavissa olevan maasta poistamisen, vakavan sairauden tai muun erityisen syyn vuoksi. Säännöksen mukaan valvonnan kestänyt kuusi kuukautta se voitaisiin lakkauttaa myös 70 §:n 2 momentin mukaisessa tilanteessa, jos tuomittu ulkomaalaislain (301/2004) 148 tai 149 §:n perusteella on käännytetty tai karkotettu maasta tai on muuttanut vakainaisesti muuhun kuin toiseen Pohjoismaahan tai on pitkäaikaisessa laitoshoidossa sairauden takia. Säännöksen mukaan tuomitun muuttaminen toiseen Pohjoismaahan ei olisi lakkauttamisperuste, jos valvonta voidaan järjestää Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annetun tuomioiden täytäntöönpanosta annetun

lain 22 §:n perusteella. Ehdotetun 76 §:n 3 momentin säännökset ovat voimassa olevassa ehdonalaisten vapauden valvonnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 8 §:n 2 momentissa.

77 §. Lääkehoidon valvonta sekä lääkehoitoa ja muuta hoitoa ja tukea koskevan määräyksen uudelleenarviointia. Ehdotetun 77 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos sopisi lääkehoidon järjestämisestä ja lääkehoitoon liittyvästä veri- ja virtsanäytteen ottamisesta yliopistollisen sairaalan ja erikoissairaanhoidon yksikön kanssa. Pykälän 2 momentin mukaan lääkehoitoa ja mahdollista muuta hoitoa ja tukea koskeva määräys olisi otettava uudelleen harkittavaksi enintään kolmen kuukauden väliajoin.

Ehdotetun 77 §:n 3 momentin mukaan lääkehoidon sekä muun hoidon ja tuen valvonnasta ja lopettamisesta päättäisi Rikosseuraamuslaitoksen lääkäri. Kiireellisessä tapauksessa myös 1 momentissa tarkoitettussa sairaalassa tai erikoissairaanhoidon yksikössä toimiva lääkäri voisi tilapäisesti keskeyttää lääkehoidon. Tällöin tieto lääkehoidon väliaikaisesta keskeyttämisestä välitettäisiin viipymättä Rikosseuraamuslaitoksen lääkärille, joka tekisi lopullisen päätöksen lääkehoidosta. Säännös vastaisi vuoden 2014 alusta lukien voimaan tullutta lainsäädäntöä.

78 §. Lääkärin tiedonantovelvollisuus. Ehdotetun 78 §:n mukaan 72 §:n 2 momentissa tarkoitettussa sairaalassa tai erityissairaanhoidon yksikössä toimivalla lääkärillä olisi salassapitovelvollisuuden estämättä velvollisuus antaa Rikosseuraamuslaitokselle tiedot sen arvioimiseksi, onko tuomittu noudattanut 70 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettuun lääkehoitoon ja siihen mahdollisesti liitettyyn muuhun hoitoon ja tukeen liittyviä määräyksiä. Säännös vastaisi vuoden 2014 alusta lukien voimaan tullutta lainsäädäntöä.

79 §. Kustannukset. Ehdotetun 79 §:n mukaan 70 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettua lääkehoidosta ja siihen mahdollisesti liitetystä muusta hoidosta ja tuesta sekä niiden valvonnasta aiheutuvat kustannukset maksettaisiin valtion varoista. Säännös vastaisi vuoden 2014 alusta lukien voimaan tullutta lainsäädäntöä.

80 §. Tarkemmat säännökset. Tarkemmat säännökset valvontaan asettamisen menette-

lystä, valvonnan lakkauttamisesta ja 70 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla valvontaan asetetun tuomitun rangaistusajan suunnitelman sisällöstä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

III OSA Erinäiset säännökset

13 luku Täytäntöönpanoon ja ilmoitusten tekemiseen liittyviä eräitä säännöksiä

81 §. *Tuomioistuimen ilmoitus yhdyskuntaseuraamuksesta.* Ehdotetun pykälän mukaan tuomioistuimen olisi ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle ratkaisustaan, jolla se on tuominnut yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen, ehdollisen vankeuden, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan, tai nuorisorangaistuksen, tallettamalla ratkaisua koskevat tiedot oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään. Merkinnän tekemisestä säädettäisiin oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetussa laissa (372/2010) ja sen nojalla annetuissa säädöksissä. Vastaavansisältöinen säännös on uusimmissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevissa laeissa.

82 §. *Uusi vankeusrangaistus.* Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan, jos syyttäjä päättäisi syyttää yhdyskuntapalveluun, valvontarangaistukseen tai nuorisorangaistukseen tuomittua rikoksesta, josta voi syyttäjän arvion mukaan olla seuraamuksena ehdotonta vankeutta, syyttäjä voisi edellä tarkoitetun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon kieltämiseksi ilmoittaa asiasta Rikosseuraamuslaitokselle. Rikosseuraamuslaitoksen olisi ilmoituksen saatuaan kiellettävä yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon aloittaminen tai jatkaminen.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tuomitessaan aiemmin yhdyskuntapalveluun tai nuorisorangaistukseen tuomitun henkilön ehdottomaan vankeusrangaistukseen sellaisesta rikoksesta, jonka tuomittu on tehnyt ennen edellä tarkoitetun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon päättymistä taikka, jos on kyse valvontarangaistuksesta, rikoksesta, jonka tuomittu on tehnyt ennen ehdonalaista vapauttamista, tuomioistuin voi kieltää aloittamasta tai jatkamasta kyseisen

yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa. Kieltäessään aiemmin tuomitun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon tuomioistuimen olisi määrättävä, että suorittamatta oleva osa kyseistä yhdyskuntaseuraamusta olisi suoritettava vankeutena.

Pykälän 3 momentin nojalla päätöstä aiemmin tuomitun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon kieltämisestä olisi noudatettava muutoksenhausta huolimatta.

Ehdotetut säännökset vastaisivat voimassa olevaa lainsäädäntöä.

83 §. *Suoritetun yhdyskuntaseuraamuksen huomioon ottaminen vankeusrangaistuksen mittaamisessa.* Ehdotetun 83 §:n mukaan, kun yhdyskuntapalveluun, valvontarangaistukseen tai nuorisorangaistukseen tuomittu tuomitaan uuteen rangaistukseen 82 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa, muuntamisessa noudatettaisiin samaa vankeuden ja kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen muutosuhdetta kuin yhdyskuntaseuraamusta määrättäessä on noudatettu. Muuntamisessa noudatettaisiin tuomitulle edullisinta laskutapaa. Ehdotetut säännökset vastaisivat voimassa olevaa lainsäädäntöä.

84 §. *Täytäntöön pannun rangaistuksen vähentäminen.* Ehdotetun 84 §:n mukaan, jos yhdyskuntapalveluun, valvontarangaistukseen tai nuorisorangaistukseen tuomittu 16 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa muutoksen johdosta tuomitaan vankeusrangaistukseen, Rikosseuraamuslaitoksen olisi vähennettävä täytäntöönpantavasta vankeusrangaistuksesta määrä, joka vastaa yhdyskuntaseuraamuksena jo suoritettua osaa. Vastava vähennys olisi tehtävä, kun tuomioistuin on kieltänyt valvontarangaistuksen täytäntöönpanon, muttei ole määrännyt vankeusrangaistuksena täytäntöönpantavaksi jäävän rangaistuksen pituutta. Jos tuomittu olisi päässyt valvontarangaistuksesta ehdonalaiseen vapauteen, noudatettaisiin vastaavasti, mitä vankeuslain 3 luvun 6 §:ssä säädetään erotuksen täytäntöönpanosta. Ehdotetut säännökset vastaisivat voimassa olevaa lainsäädäntöä.

85 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset täytäntöönpanoasiakirjojen laatimisesta, käsittelystä, sisällöstä ja lähettämisestä sekä eräiden ilmoitusten lähettämisestä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

14 luku **Muutoksenhaku**

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus hakea muutosta oikeuttaan ja velvollisuuttaan koskeviin päätöksiin tuomioistuimessa ja muussa riippumattomassa lainkäyttöelimestä. Tämä oikeusturvavaatimus korostuu viranomaisen puuttuessa kansalaisen perusoikeuksiin.

Hallintolainkäytössä muutoksenhakuoikeus rakentuu tosiasiallisen hallintotoiminnan ja valituskelpoisten hallintopäätösten jaotteleluun. Hallintolainkäyttölain (586/1996) 5 §:n mukaan hallinto-oikeuteen voidaan valittaa vain päätöksestä, jolla asia on ratkaistu tai jätetty tutkimatta.

Perustuslain kannalta hyväksyttävistä muutoksenhakuoikeuden rajoituksista on mahdollista säätää laissa yksilöidyillä ja täsmällisillä muutoksenhakukielloilla.

Luvussa säädettäisiin oikaisuvaatimusmenettelystä ja valittamisesta hallinto-oikeuteen.

86 §. Muutoksenhakukelpoiset päätökset. Pykälässä säädettäisiin niistä tämän lain mukaisista Rikosseuraamuslaitoksen tekemistä päätöksistä, joihin tuomittu saa vaatia oikaisua. Muutoksenhakumahdollisuus koskisi ehdotetussa laissa säädettyjä päätöksiä, joissa tehdään tuomitun oikeusasemaan sillä tavoin vaikuttavia ratkaisuja, että muutoksenhakumahdollisuutta pidetään aiheellisena. Oikaisuvaatimus tai valitus olisi tehtävissä seuraavista päätöksistä: 1) 18 §:n 4 momentissa tarkoitettua täytäntöönpanon lykkäyksen tai keskeytyksen peruuttamisesta; 2) 25 §:ssä tarkoitettua kirjallisesta varoituksesta; 3) 32 §:ssä tarkoitettua matkakustannusten korvaamisesta; 4) 70 §:ssä tarkoitettua ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisesta; sekä 5) 47 §:n 2 momentissa tarkoitettua valvontarangaistuksen rangaistusajasta.

Asioissa, joissa ei ole muutoksenhakumahdollisuutta, olisi kuitenkin mahdollisuus tehdä hallintokantelu. Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 9 §:n mukaan laitokselle laitoksen tai sen virkamiehen toiminnasta tehdyn hallintokantelun ratkaisee pääjohtaja, aluejohtaja tai muu erikseen säädetty tai työjärjestyksessä määrätty keskushallintoyksikön virkamies tai yksikön päällikkö.

87 §. Oikaisuvaatimuksen päätösvalta ja käsittely. Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin menettelystä oikaisuvaatimuksen tekemisessä. Ehdotetun 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen aluejohtaja ratkaisisi oikaisuvaatimuksen 86 §:n 1–4 kohdassa tarkoitetuissa asioissa. Mainitun pykälän 5 kohdassa tarkoitettua valvontarangaistuksen rangaistusaikaa koskevasta päätöksestä tehdyn oikaisuvaatimuksen ratkaisisi Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanojohtaja.

Ehdotetun 87 §:n 2 momentin mukaan oikaisuvaatimus olisi tehtävä kirjallisesti seitsemän päivän kuluessa siitä, kun tuomittu on saanut päätöksen tiedoksi. Oikaisuvaatimus toimitettaisiin Rikosseuraamuslaitoksen kyseisen rikosseuraamusalueen aluejohtajalle, kyseisen yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajalle tai kyseisen vankilan johtajalle. Jos kyse olisi 86 §:n 5 kohdassa tarkoitettua valvontarangaistuksen rangaistusaikaa koskevasta päätöksestä, oikaisuvaatimus toimitettaisiin täytäntöönpanojohtajalle. Oikaisuvaatimuksen luonteeseen kuuluu mahdollisen virheellisyyden tai puutteellisuuden korjaaminen joutuisasti, joten se olisi käsiteltävä kiireellisenä.

Ehdotetun 87 §:n 3 momentin mukaan, jos päätöksen on tehnyt Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikkö, muuhun kuin 86 §:n 5 kohdassa tarkoitettuun valvontarangaistuksen rangaistusaikaa koskevaan päätökseen ei saisi vaatia oikaisua, vaan siitä valitettaisiin hallinto-oikeuteen.

Säädettäväksi ehdotettu oikaisuvaatimusmenettely vastaisi soveltuvin osin vankeuslakiin ehdotettua oikaisuvaatimusmenettelyä.

Asian käsittelystä olisi voimassa, mitä hallintolaissa säädetään. Esimerkiksi hallintolain 49 f §:ssä säädetään oikaisuvaatimuksen vaikutuksesta päätöksen täytäntöönpanoon: kun oikaisuvaatimus on tehty, oikaisuvaatimuksen käsittelevä viranomainen voi kieltää päätöksen täytäntöönpanon tai määrätä sen keskeytettäväksi. Täytäntöönpanon kieltämis- tai keskeytysasiassa annettuun ratkaisuun ei saa hakea erikseen muutosta.

88 §. Valitus hallinto-oikeuteen. Ehdotettu pykälä sisältäisi säännökset menettelystä, kun oikaisuvaatimus on jo ratkaistu. Tuomitulla olisi oikeus hakea muutosta aluejohtajan tai täytäntöönpanojohtajan tekemästä päätök-

sestä valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Valitus aluejohtajan päätöksestä tehtäisiin siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä aluejohtajan oikaisuvaatimuksen johdosta annettu päätös on tehty. Täytäntöönpanojohtajan päätöksestä valitus tehtäisiin Helsingin hallinto-oikeuteen. Valitus olisi tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Pykälä vastaisi vankeuslain 20 luvun mukaista ja siihen muutettavaksi ehdotettua valitusmenettelyä.

89 §. Valituksen käsittely hallinto-oikeudessa. Valitusta käsitellessään hallinto-oikeus olisi päätösvaltainen yksijäsenisenä. Valitusasia on käsiteltävä kiireellisenä. Ehdotetun pykälän säännökset vastaisivat vankeuslain 20 luvun säännöksiä valituksen käsitteystä hallinto-oikeudessa.

90 §. Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Valitusluvan myöntämisen edellytyksistä säädetään hallintolainkäyttölain 13 §:ssä.

91 §. Oikaisuvaatimuksen ja valituksen vaikutus täytäntöönpanoon. Ehdotetun pykälän mukaan oikaisuvaatimuksen tai valituksen tekeminen ei keskeyttäisi 86 §:n 4 ja 5 kohdassa tarkoitetun päätöksen täytäntöönpanoa, ellei oikaisuvaatimusta käsittelevä aluejohtaja tai täytäntöönpanojohtaja taikka valitusta käsittelevä tuomioistuin toisin päättä. Säännös vastaisi vankeuslain säännöstä.

92 §. Oikeusapu. Ehdotetussa 92 §:ssä säädetäisiin mahdollisuudesta oikeusapuun tämän lain mukaisissa oikaisuvaatimus- ja valitusasioissa. Tuomitulle 86 §:ssä tarkoitetussa asiassa eli asiassa, jossa hänellä oikaisuvaatimusmahdollisuus, myönnettävästä oikeusavusta säädettäisiin oikeusapulaissa (257/2002). Mainitun lain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettua selvitystä taloudellisista olosuhteista ei kuitenkaan tarvitsisi esittää. Oikeusavun myöntämisestä päättäisi tuomioistuin, jos asia on sen käsiteltävänä. Vastavansisältöinen säännös on vankeuslain 20 luvussa.

93 §. Tarkemmat säännökset. Tarkemmat säännökset oikaisuvaatimuksen tekemisestä ja käsitteystä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

15 luku Voimaantulo

94 §. Voimaantulo. Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivän toukokuuta 2015.

95 §. Kumottavat lait. Ehdotettavalla lailla kumottaisiin voimassa olevat yhdyskuntaseuraamuksista annetut lait. Näitä olisivat yhdyskuntapalvelusta annettu laki (1055/1996); nuorisorangaistuksesta annettu laki (1196/2004); ehdonalaisen vapauden valvonnasta annettu laki (782/2005); ehdollisen vankeuden valvonnasta annettu laki (634/2010) sekä valvontarangaistuksesta annettu laki (330/2011).

96 §. Siirtymäsäännökset. Ehdotetun 1 momentin mukaan yhdyskuntaseuraamuksen määräämistä, valmistelua ja täytäntöönpanoa koskevissa asioissa sovellettaisiin päätöstä tehtäessä voimassa olleita säännöksiä. Jos asia tulee ehtojen rikkomisen, edellytysten muuttumisen tai vastaavan syyn vuoksi uudelleen käsiteltäväksi, sovellettaisiin tämän lain säännöksiä.

Ehdotetun 2 momentin mukaan lain voimaan tullessa vireillä olevaan ehtojen rikkomista tai täytäntöönpanon lykkäämistä taikka keskeyttämistä koskevaan asiaan sovellettaisiin lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Haettaessa muutosta ennen tämän lain voimaantuloa tehtyyn päätökseen sovellettaisiin tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

1.2 Rikoslaki

2 c luku Vankeudesta

13 §. Ehdonalaisen vapauden koeaika. Pykälän 3 momentin viittaussäännös muutettaisiin nyt ehdotettavaksi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annettavaksi laiksi.

6 luku Rangaistuksen määräämisestä

9 §. Valinta ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välillä. Rikoslain voimassa oleva 6 luvun 9 §:n 2 momentti sisältää säännökset alaikäisenä tehdystä rikoksesta tuomittavan vankeuden ehdollisuudesta tai ehdottomuu-

desta. Säännöksen nojalla pyritään välttämään ehdottoman vankeuden käyttöä näissä tapauksissa. Ehdotonta vankeutta tuomitaan vain, jos painavat syyt sitä vaativat. Tässä ehdotuksessa esitetään momenttiin lisättäväksi säännös, joka velvoittaisi tuomioistuinten painavan syyn olemassaoloa harkitessaan ottamaan huomioon sen, että rikoksen tekijä on sijoitettu lastensuojelulain (417/2007) 57 §:n mukaiseen lastensuojelulaitokseen. Lastensuojelulaitossijoitus otettaisiin huomioon ehdolliseen vankeuteen tuomitsemista puoltavana tekijänä. Säännöksen tarkoituksena olisi muun muassa ohjata seuraamusvalintaa toimivaksi todettuun järjestelyyn, jossa lastensuojelun ja ehdollisen vankeuden valvonnan keinot voisivat yhdessä saada aikaan tehokkaan ja vaikuttavan kontrollin ja tuen kokonaisuuden.

10 §. Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset. Pykälän 1 momenttiin esitetään muutosta, jolla korjattaisiin voimassa olevassa lainsäädännössä oleva tilanne, jonka mukaan yhdyskuntapalvelua yksinään voidaan käyttää enintään kahdeksan kuukauden pituisen ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta, mutta ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena se on käytettävissä vasta, jos ehdollinen vankeus on pidempi kuin yksi vuosi. Momenttia muutettaisiin myös siten, että oheisseuraamuksena tuomittavan yhdyskuntapalvelun vähimmäismäärä olisi nykyisen 20 tunnin sijasta 14 tuntia, kuten ehdotetaan muutettavaksi yhdyskuntapalvelun osalta muutoinkin. Tässä yhteydessä säännöstä muutettaisiin siis siten, että jos ehdollista vankeutta yksinään on pidettävä riittämättömänä rangaistuksena rikoksesta, voidaan sen ohessa tuomita sakkoa, tai jos ehdollinen vankeus olisi kahdeksan kuukautta tai sitä pidempi, vähintään 14 ja enintään 90 tuntia yhdyskuntapalvelua. Muutos tekisi yhdyskuntapalvelun käytön rajoista nykyistä selväpiirteisemmät.

Pykälän 2 momenttiin esitetään kahta muutosta. Valvontaan määräämisen edellytyksiä muutettaisiin siten, että nykyisin edellytetyn sekä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämisen että uusien rikosten ehkäisemisen tavoitteiden sijasta nämä tavoitteet voisivat olla vaihtoehtoisia. Valvontaan määräämiseen riittäisi, että edes toinen mainituista tavoit-

teista voisi täytyä valvonnan avulla. Momentin loppuun esitetään viittaussäännöksen muutosta siten, että viitattaisiin ehdotettuun yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annettavaan lakiin.

10 a §. Nuorisorangaistus. Nuorisorangaistukseen tuomitsemista koskevan pykälän 1 momenttiin esitetään kolmea muutosta. Momentin johtolauseeseen voidaan tuomita – harkinnanvaraisuusmuotoilu esitetään muutettavaksi tuomitaan-muotoiluksi. Nuorisorangaistukseen tuomitsemiselle on momentissa säädetty tietyt edellytykset ja niiden täytyessä nuorisorangaistusta on tarkoitus käyttää. Tuomitsemisen edellytyksiä koskevaan 2 kohtaan esitetään täsmennystä, jonka mukaan nuorisorangaistukseen tuomitsemista harkittaessa tulisi todeta, onko ehdollista vankeutta valvontoiheen pidettävä riittävänä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi. Säännös varmistaisi seuraamusvaihtoehtojen kokonaistarkastelun sekä osoittaisi selkeästi seuraamusten keskinäisen ankaruusasteen. Momentin lopussa oleva ja-sana esitetään muutettavaksi tai-sanaksi samoin kuin edellä 10 §:n 2 momentissa on todettu.

Pykälän 2 momentti säilyisi voimassa olevan mukaisena.

Pykälän 3 momentin viittaussäännös muutettaisiin nyt ehdotettavaksi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annettavaksi laiksi.

11 §. Yhdyskuntapalvelu. Pykälän 1 momentin mukaan rikosentekijä, joka tuomitaan pituudeltaan määrättyyn, enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomittaisiin sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei ehdottomien vankeusrangaistusten, valvontarangaistusten, aiempien yhdyskuntapalvelurangaistusten, rikollisen toiminnan jatkamisen tai muiden painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle. Momenttiin esitetään lisättäväksi marraskuun 2011 alusta lukien käyttöön otettu valvontarangaistus osaltaan huomioon otettavaksi, kun harkitaan, onko esteitä tuomita yhdyskuntapalveluun.

Pohdittaessa aikaisempien yhdyskuntapalvelurangaistusten vaikutusta uuteen rangaistukseen on käytännössä lähdetty siitä, ettei

yhdyskuntapalvelua tuomita kuin kahdesta kolmeen kertaan. Sen jälkeen on otettavissa käyttöön ehdoton vankeusrangaistus tai marraskuun 2011 jälkeen valvontarangaistus. Aikaisempien yhdyskuntapalveluiden lukumäärän estevaikutuksesta ei pidetä tarkoituksenmukaisena säätää laissa kiinteästi, sillä tuomioistuimet tarvitsevat tältä osin harkintamahdollisuutta. Esimerkiksi jos henkilö on jo melko kauan aikaisemmin suorittanut kaksi tai kolme yhdyskuntapalvelua, tuomioistuimien voi päätyä harkinnassaan siihen, että yhdyskuntapalvelu olisi henkilön tilanteesta edelleen käyttökelpoinen seuraamus. Myös henkilön selvästi muuttunut elämäntilanne ja muutoksen tukeminen voisivat olla peruste tuomita edelleen yhdyskuntapalvelua, vaikka aikaisempia yhdyskuntapalveluja olisi ollut useita. Niin ikään voi olla tilanteita, joissa rikoksen syyllistynyt ei välttämättä sovellu valvontarangaistukseen, mutta pystyisi edelleen suorittamaan yhdyskuntapalvelua asianmukaisesti. Esimerkiksi tällaisissa tilanteissa pitäisi olla mahdollista tuomita yhdyskuntapalveluun, vaikka jo suoritettuja yhdyskuntapalveluja olisi useita.

Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan yhdyskuntapalveluun tuomitsemista harkittaessa tulisi ottaa huomioon se, että henkilön otaksutaan jatkavan rikollista toimintaa. Tällaiset seikat on mahdollista jo nykyisinkin ottaa huomioon yhdyskuntapalveluun soveltuvuutta selvittäessä ja harkittaessa. Tästä otettaisiin lakiin kuitenkin erillinen maininta, jotta korostuisi se välttämättömänä pidettävä seikka, että esimerkiksi vakavia rikoksia mahdollisesti tekevään ryhmään kuuluminen voisi olla este tuomita henkilö yhdyskuntapalveluun.

Pykälän 2 momentti säilyisi voimassa olevan mukaisena.

Lakiin esitetään lisättäväksi uusi 3 momentti. Kyse olisi edellä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevan lakiehdotuksen 37 §:n 3 momentin mukaisesta esityksestä. Rikoslain 6 luvun 11 §:ään ehdotetun uuden momentin mukaan punnittaessa aikaisempien rangaistusten merkitystä on yhdyskuntapalveluun tuomitsemista puoltavana perusteena otettava huomioon se, että rikos on tehty alle 21-vuotiaana. Kyse olisi niin kutsutun estevaikutuksen lievemmyydestä

nuorilla verrattuna aikuisten yhdyskuntapalveluun. Yhdyskuntapalvelun käytön mahdollisuutta nuorelle harkittaessa sallittaisiin siis useampi aikaisempi rangaistuskerta kuin aikuisille.

11 a §. *Valvontarangaistus.* Pykälään ehdotetaan tehtäviksi viittaussäännösmuutokset sekä toimeenpanosuunnitelma-käsitteen muuttaminen rangaistusajan suunnitelmaksi.

7 luku Yhteisestä rangaistuksesta

8 §. *Aikaisemmin tuomitun nuorisorangaistuksen huomioon ottaminen.* Pykälän viittaussäännös jo täytäntöön pannun nuorisorangaistuksen osan huomioon ottamisesta muutettaisiin nyt ehdotettavan lain 68 §:ksi.

1.3 Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä

8 §. *Seuraamuselvityksen käsittely tuomioistuimessa.* Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä koskevan lain 8 §:n 2 momenttiin esitetään lisäystä, jonka mukaan tuomioistuimen olisi varattava myös nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen tuntevalle sosiaaliviranomaiselle tilaisuus tulla tuomioistuimessa kuulluksi nuoren rikosasian käsitelyssä. Voimassa olevassa laissa tämä tilaisuus on varattu seuraamuselvityksen laatineelle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle tai hänen apunaan toimivalle henkilölle. Lisäys olisi tarpeellinen muun muassa rikoslain 6 luvun 9 §:n 2 momenttiin esitetyn muutoksen vuoksi. Kyse olisi siitä, että tuomioistuimen harkitessa, onko tapauksessa painavia syitä tuomita vankeusrangaistus ehdottomana, tulisi ottaa huomioon myös, onko rikosentekijä sijoitettu lastensuojelulain 57 §:n mukaiseen lastensuojelulaitokseen.

1.4 Muut liitelait

Muihin tämän esityksen yhteydessä muutettaviksi ehdotettuihin lakeihin kuin rikoslakiin ja nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annettuun lakiin tehtäisiin teknistyyppejä korjauksia.

Vankeuslakiin, valvotusta koevapaudesta annettuun lakiin sekä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin tehtäisiin

muutos, jossa otettaisiin seuraamusten täytäntöönpanossa yhtenäisesti käyttöön rangaistusajan suunnitelma – käsite. Sillä korvataisiin muun muassa toimeenpano- ja vapauttamissuunnitelma-käsitteet. Lisäksi vankeuslakiin, valvotusta koevapaudesta annettuun lakiin sekä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin tehtäisiin viittaus-säännösmuutokset siten, että tässä esityksessä tarkoitettavia yhdyskuntaseuraamuksia koskien viitattaisiin nyt ehdotettavaan lakiin.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin sekä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin (370/2007) muutettaisiin henkilötutkinta-, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelma-, yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitys- sekä valvontarangaistuksen toimeenpanosuunnitelma-käsitteet seuraamusselvitys-käsitteeksi.

Hovioikeuslakiin (56/1994), ulosottokääräen (705/2007) sekä kansalaisuuslakiin (359/2003) lisättäisiin seuraamusten joukkoon marraskuussa 2011 käyttöön otettu valvontarangaistus.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 9, 13, 20, 27, 36, 40, 58, 63, 69, 80, 85 ja 93 § sisältäisivät valtuuden antaa valtioneuvoston asetuksella tarkempia säännöksiä muun muassa yhdyskuntaseuraamukseen soveltuvuuden selvittämisestä, seuraamusselvityksen laatimismenettelystä ja sisällöstä, toimintavelvollisuuden sisällöksi hyväksyttävästä toiminnasta, epäillyn päihetympötilän toteamisesta ja kirjaamisesta, velvollisuuksien rikkomisen selvittämisestä ja kirjaamisesta, menettelystä velvollisuuksien rikkomistapauksissa, tuomitulle aiheutuneiden matkakustannusten korvaamisesta, sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän, avohoitona toteutettavan hoidon edellyttämistä valmistelu- ja toiminnan toteutustoimenpiteistä, yhdyskuntapalvelupaikan järjestäjästä, valvontarangaistukseen liittyvistä turvatarkastuksesta ja menettelystä ehdonalaiseen vapautteen päästämisessä, ehdollisen vankeuden valvonnan lakkauttamisesta, ehdonalaisen

vapauden valvontaan asettamisen menettelystä ja valvonnan lakkauttamisesta sekä muista näiden kaltaisista täytäntöönpanon menettelyllisistä sekä yhdyskuntaseuraamuksen määräämiseen, valmisteluun ja täytäntöönpanoon liittyvistä asioista.

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 58 §:n 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö voisi antaa tarkemmat määräykset valvontarangaistuksen rangaistusajan laskemisesta sekä päihitteettömyyden ja toimintaan osallistumisen valvonnan sisällöstä.

3 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä toukokuuta 2015. Tarkempien säännösten ja määräysten ja lakien täytäntöönpanon vaatimien toimien vuoksi lait voisivat tulla voimaan aikaisintaan kolmen kuukauden kuluttua niiden hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisenjärjestys

Uudistuksessa on pääosin kyse voimassa olevien yhdyskuntaseuraamuksia koskevien laintasoisten säännösten kokoamisesta yhteen lakiin ottaen huomioon muun muassa seuraamusten täytäntöönpanon kehittymisen edellyttämät toiminnalliset sekä säätämisen yksityiskohtaisuuden vaatimuksissa tapahtuneet muutokset. Voimassa olevia yhdyskuntaseuraamuksia koskevia lakeja säädettäessä eduskunnan perustuslakivaliokunta on antanut lausuntonsa hallituksen esityksistä, jotka ovat koskeneet nuorisorangaistusta koskevaa lainsäädäntöä (PeVL 34/2004 vp), vankeutta ja ehdonalaista vapauttamista koskevaa lainsäädäntöä (PeVL 21/2005 vp) sekä valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaa lainsäädäntöä (PeVL 30/2010 vp).

Perustuslain asettamat vaatimukset rangaistukseen määräämiseen edellytysten yksityiskohtaisesta säätämisestä lain tasolla, yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista sekä viranomaisten toimivaltuuksista eivät kaikin osin täyty voimassa olevissa yhdyskuntaseuraamuksia koskevissa laeissa. Uusimmat

niistä ovat tältäkin osin kunnossa. Ehdotuksessa siis esitetään säädettäväksi yksi yhtenäinen yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskeva laki, joka sisältäisi myös asianmukaiset säännökset edellytyksistä, joiden perusteella täytäntöönpanoviranomainen voi määrätä tuomitun yhdyskuntaseuraamukseen, tuomitun oikeuksista, velvollisuuksista ja velvollisuuksien rikkomisen seurauksista, täytäntöönpanovirkamiesten tehtävistä sekä siitä, minkä tasoiset virkamiehet voivat päättää mistäkin seuraamuksen täytäntöönpanoon kuuluvasta toimenpiteestä tai seikasta.

Ehdotuksessa pyritään tekemään nykyistä selkeämmäksi se jo voimassa olevassa lainsäädännössäkin oleva tuomioistuimen tuomitsemisvaltaan ja täytäntöönpanoviranomaisen seuraamuksen yksityiskohtaisen sisällön määrittämisen toimivaltaan liittyvä jake, jonka mukaan ehdottoman vankeuden sijasta käytettäviin seuraamuksiin tuomitsee tuomioistuin ja ehdottoman vankeuden loppuvaiheessa käytettävissä olevista yhdyskuntaseuraamuksista päättää Rikosseuraamuslaitos. Viimeksi mainituissa on kyse valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisen vapauden valvonnasta. Laissa olisi yksityiskohtaisesti säädetty ehdonalaisen vapauden valvontaan määrittämisen edellytykset.

Ehdotuksessa esitetään yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun muutoksenhakuoikeuden saattamista nykyvaatimusten mukaiseksi. Asiasta olisi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa oma lukunsa. Ehdotuksessa säädettäisiin muutoksenhaun alaisista päätöksistä sekä muutoksenhakumenettelyyn liittyvistä asioista. Merkittäviltä osiltaan menettely olisi hallintolainkäyttölain mukainen. Oikeusministeriössä on valmiilla hallituksen esitys eräiden hallintoasioi-

den muutoksenhakusäännösten tarkistamiseksi. Kyse olisi hallintolain 7 a luvun mukaisen oikaisuvaatimusmenettelyn käytön lisäämisestä ensimmäisenä muutoksenhakukeinona. Lisäksi muun muassa muutoksenhakusäännösten kirjoitusasua yhtenäistettäisiin.

Perustuslain vaatiman yhdenvertaisuuden toteuttaminen yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisessa ja määräämisessä ei kaikin osin toteudu eikä tilannetta ole juurikaan parannettavissa. Lähtökohtaisesti yhdenvertaisuuden toteutuminen samanlaisten tapausten ja tilanteiden osalta parantunee sillä, että yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annettaisiin yhtenäinen, selkeä ja johdonmukainen laki. Sen sijaan eräisiin yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvä sosiaalinen valikoiminen ei ole täysin vältettävissä. Asianmukainen yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen edellyttää oma-aloitteellisuutta, tietynasteisten sosiaalisten perusvalmiuksien olemassaoloa ja sosiaalisen aseman tietynlaista vakiintuneisuutta.

Esityksessä on pääosin kyse voimassa olevan lainsäädännön kodifioinnista. Yhdyskuntaseuraamusten yksityiskohtaisesta sisällöstä on varsin tuoreita perustuslakivaliokunnan kannanottoja. Tässä esityksessä ei ehdoteta perustuslain kannalta ongelmallisia muutoksia. Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdotukset voidaan säätää tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

I OSA

YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 luku

Täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan seuraavien, tuomioistuimen tuomitsemien yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon:

- 1) yhdyskuntapalvelu;
- 2) valvontarangaistus;
- 3) ehdollinen vankeus, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan;
- 4) nuorisorangaistus.

Tätä lakia sovelletaan myös pantaessa täytäntöön ehdonalaisen vapauden valvontaa, johon asettamisesta päättää Rikosseuraamuslaitos.

Tässä laissa tarkoitetaan *tuomitulla* 1 tai 2 momentissa tarkoitettua yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa.

Rikoslain (39/1889) 6 luvun 11 §:ssä säädetään yhdyskuntapalveluun, 11 a §:ssä valvontarangaistukseen, 10 §:n 2 momentissa

ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan ja 10 a §:ssä nuorisorangaistukseen tuomitsemisesta.

2 §

Yhdyskuntaseuraamuksen tavoite

Yhdyskuntaseuraamuksen tavoitteena on rangaistuksen täytäntöönpanon aikana tukea tuomittua hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä lisätä hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää.

3 §

Yhdyskuntaseuraamuksen sisältö

Yhdyskuntaseuraamus sisältää tuomitun valvontaa, velvollisuuksia, kieltoja ja muita ehtoja sekä toimintaa, joka määritellään tuomitun tarpeiden ja olosuhteiden sekä yhteiskunnan turvallisuuden edellyttämällä tavalla siten kuin tässä laissa säädetään.

Yhdyskuntaseuraamuksen yksityiskohtaisesta sisällöstä määrätään 14 §:n mukaisessa rangaistusajan suunnitelmassa.

4 §

Tuomitun kohtelu

Yhdyskuntaseuraamukseen tuomittua on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja hänen ih-

misarvoaan kunnioittaen. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano ei saa aiheuttaa tuomitun oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista laissa säädetään tai jotka välttämättä seuraavat seuraamuksen täytäntöönpanosta.

Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa tulee toimia siten, ettei tuomitulle tai hänen läheisilleen aiheudu suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä seuraamuksen täytäntöönpanemiseksi. Alle 21-vuotiaana rikoksen tehneille nuorille tuomittua yhdyskuntaseuraamusta täytäntöönpanessa on kiinnitettävä erityistä huomiota tuomitun iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin.

Tuomittuja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

5 §

Tuomitun yleiset velvollisuudet

Yhdyskuntaseuraamukseen tuomittu on velvollinen noudattamaan päihteettömyysvaatimusta ja osallistumaan yhdyskuntaseuraamuksen sisältönä olevaan toimintaan sekä täyttämään muut rangaistusajan suunnitelmassa määrätyt velvollisuudet.

2 luku

Täytäntöönpanoviranomainen ja täytäntöönpanovirkamiehet

6 §

Täytäntöönpanosta vastaava viranomainen

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta vastaa Rikosseuraamuslaitos.

7 §

Valvoja ja hänen apunaan toimiva henkilö

Yksittäisen yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosta vastaa tehtävään nimetty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies (*valvoja*).

Yhdyskuntaseuraamuksen tarkoituksenmukaisen täytäntöönpanon edistämiseksi valvojan avuksi voidaan määrätä tehtävään suostunut henkilö (*apuvälvoja*), jolla on tehtävän hoitamiseen soveltuva rikosseuraamusalan, sosiaalialan, terveysalan tai kasvatusalan koulutus sekä työkokemus. Apuvälvojan tehtävään voidaan määrätä muukin siihen sopiva henkilö, jos se on tarpeellista valvonnan järjestämiseksi.

Rikosseuraamuslaitos tekee apuvälvojan kanssa sopimuksen tehtävän hoitamisesta sekä päättää hänelle valtion varoista maksettavasta palkkiosta ja kulukorvauksesta. Rikosseuraamuslaitoksen ja apuvälvojan välille ei synny virka- eikä työsopimussuhdetta.

Apuvälvojaan sovelletaan tehtävässään julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annettua lakia (424/2003) ja rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

8 §

Valvojan ja apuvälvojan tehtävät

Valvojan tehtävänä on:

1) laatia ja antaa tuomitulle tiedoksi yhdyskuntaseuraamuksen rangaistusajan suunnitelma ja aikataulu sekä tarkoin selvittää tuomitulle yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvät velvollisuudet ja rajoitukset sekä seuraamukset niiden rikkomisesta;

2) tukea ja ohjata tuomittua;

3) valvoa tuomitulle tässä laissa säädettyjen ja tämän lain nojalla määrättyjen velvollisuuksien noudattamista;

4) olla tarvittaessa yhteydessä tuomitun huoltajaan, edunvalvojaan tai muuhun lailliseen edustajaan;

5) olla tässä laissa säädetyin tavoin ja tarvittavassa määrin yhteydessä tuomittuun;

6) olla yhteydessä puhelimitse ja tarpeen mukaan valvontakäynnein paikkaan, jossa tuomittu osallistuu yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon sisältyvään toimintaan;

7) ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle tässä laissa säädettyjen tai tämän lain nojalla määrättyjen velvollisuuksien rikkomisesta sekä laatia selvitys asiasta;

8) huolehtia muista yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon vaatimista toimenpiteistä.

Apuvalvojan tehtävänä on toimia valvojan apuna 1 momentissa säädettyissä tehtävissä. Apuvalvojan on lisäksi noudatettava Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen hänelle antamia määräyksiä sekä ilmoitettava tälle, jos tuomittu ei täytä velvollisuuksiaan.

9 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset apuvalvojan määrittämiseen liittyvästä menettelystä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

3 luku

Yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen edellytysten selvittäminen

10 §

Seuraamusselvitys

Syyttäjä tai tuomioistuin pyytää Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvityksen, jos rikoksesta epäiltyä syytetään rikoksesta, josta todennäköisesti tuomitaan yhdyskuntapalvelu tai valvontarangaistus. Rikosseuraamuslaitos voi myös rikoksesta epäillyn pyynnöstä laatia seuraamusselvityksen, jos siihen on painava syy.

Seuraamusselvitystä ei kuitenkaan tarvitse pyytää, jos rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakituinen asuntonsa on muualla kuin Suomessa ja arvioidaan, ettei yhdyskuntaseuraamukseen tuomitseminen eikä yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon siirto toiseen maahan ole mahdollista.

Seuraamusselvityksessä arvioidaan rikoksesta epäillyn edellytykset ja valmiudet suoriutua yhdyskuntaseuraamuksesta. Selvitystä tehtäessä otetaan huomioon rikoksesta epäillyn aikaisempi rikollisuus, päihteiden käyttö ja muut henkilökohtaiset ja sosiaaliset olosuhteet sekä valvonnan ja rikoksettoman elämän tukemisen tarve. Tässä yhteydessä selvitetään myös, suostuuko rikoksesta epäilty yhdyskuntapalveluun tai valvontarangaistukseen tuomitsemiseen ja sen täytäntöönpanoon. Näiden tietojen perusteella Rikosseuraamuslaitos arvioi, soveltuuko rikoksesta epäilty yhdyskuntapalvelun tai valvontarangaistuksen suorittajaksi.

Jos rikoksesta epäillyn tilanteessa on tapahtunut seuraamusselvityksen laatimisen jälkeinen muutos, joka vaikuttaa seuraamusselvityksen sisältöön, Rikosseuraamuslaitoksen tulee tehdä kyseiset muutokset seuraamusselvitykseen.

Nuorisorangaistukseen ja ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan tuomitsemista edeltävistä selvitystoimenpiteistä säädetään nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetussa laissa (633/2010). Valvontarangaistukseen tuomitsemista edeltävistä selvitystoimenpiteistä säädetään 44 §:ssä.

11 §

Rangaistusajan suunnitelma

Jos Rikosseuraamuslaitos pitää rikoksesta epäiltyä soveltuvana suorittamaan yhdyskuntapalvelua, valvontarangaistusta, ehdollista vankeutta valvottuna tai nuorisorangaistusta taikka jos syyttäjä tai tuomioistuin sitä erikseen pyytää, seuraamusselvitykseen liitetään rangaistusajan suunnitelma, joka sisältää tiedot kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen:

1) valvontatavoista sekä muista valvontaan liittyvistä yksityiskohdista;

2) tuomitun velvollisuudesta pysyä asunnossa tai muussa paikassa sekä liikkumisen rajoittamisesta;

3) täytäntöönpanoon sisältyvästä työstä, palkattomasta työstä, kuntoutuksesta, koulutuksesta tai muusta toiminnasta sekä valvontatapaamisista;

4) täytäntöönpanoon liitettävistä, tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävistä tukitoimenpiteistä.

Rangaistusajan suunnitelma on laadittava yhteistyössä tuomitun kanssa.

12 §

Tukitoimenpiteet

Ryhtyessään 11 §:ssä tai 71 §:n 3 momentissa tarkoitettuun rangaistusajan suunnitelman laadintaan Rikosseuraamuslaitoksen tulee tarpeen mukaan yhdessä sosiaaliviranomaisen kanssa kartoittaa rikoksesta epäillyn elinolosuhteita ja tukitoimenpiteiden tarvetta. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävät tukitoimet on sovitettava yhteen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja tukitoimenpiteitä yhteen sovitettaessa kunta vastaa kunnallisten peruspalveluiden kustannuksista. Rikosseuraamuslaitos vastaa yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvien toimintojen kustannuksista.

13 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset yhdyskuntaseuraamukseen soveltuvuuden ja muiden edellytysten selvittämisestä sekä seuraamusselvityksen ja rangaistusajan suunnitelman laatimismenettelystä ja sisällöstä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

4 luku

Täytäntöönpanon aloittaminen

14 §

Rangaistusajan suunnitelman täsmentäminen, täydentäminen, vahvistaminen ja tiedoksianto

Rikosseuraamuslaitos laatii ja vahvistaa yhdyskuntaseuraamuksen täsmennetyn rangaistusajan suunnitelman viipymättä, kun

yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus, ehdollinen vankeus, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan, tai nuorisorangaistus on tullut lainvoimaiseksi tai 16 §:ssä tarkoitettulla tavalla täytäntöön pantavaksi taikka kun Rikosseuraamuslaitos on 70 §:n mukaisesti asettanut ehdonalaan vapautteen päästettävän vangin valvontaan. Täsmennetty ja vahvistettu rangaistusajan suunnitelma sisältää koko yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon aikaa koskevat, 11 §:n mukaisesti selvitysvaiheessa laadittua rangaistusajan suunnitelmaa tarkemmat tiedot ja määräykset:

- 1) täytäntöönpanon alkamispäivästä;
- 2) valvontatapaamisista;
- 3) sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisista tukitoimista;
- 4) yhdyskuntaseuraamuksen suorituspaikoista, joita ovat määrätty asunto, yhdyskuntapalvelun palvelupaikka, sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämään hoitoon liittyvä hoitopaikka taikka muu toimintavelvollisuuden täyttämisaikaa;
- 5) toimintavelvollisuuteen kuuluvista työtehtävistä tai muun toiminnan sisällöstä;
- 6) liikkumisrajoituksista ja muista yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen erityisistä ehdoista sekä palvelupaikan ja -tehtävien olosuhteista johtuvista ehdoista;
- 7) yksityiskohtaisesta aikataulusta;
- 8) seuraamuksen suorittamisen päättymispäivästä;
- 9) tuomitun elämänhallintaa edistävien tukitoimenpiteiden jatkuvuuden turvaamisesta rangaistuksen tultua suoritetuksi;
- 10) muista vastaavista yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanolle välttämättömistä tiedoista, määräyksistä ja ehdoista.

Rangaistusajan suunnitelma on laadittava yhteistyössä tuomitun kanssa. Rikosseuraamuslaitos laatii lisäksi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen aikataulun.

Rangaistusajan suunnitelma annetaan tuomitulle tiedoksi henkilökohtaisesti. Samassa yhteydessä käydään tarvittavassa määrin läpi rangaistusajan suunnitelman yksityiskohtia sekä sen määräysten rikkomisen seuraamuksia.

Jos 1 momentissa tarkoitettun tiedon tai määräyksen yksityiskohta selviää myöhemmin kuin mitä täytäntöönpanon käynnistämi-

nen ilman aiheetonta viivytystä edellyttää, Rikosseuraamuslaitos voi täydentää rangaistusajan suunnitelmaa tältä osin sen vahvistamisen ja tiedoksiannon jälkeen. Suunnitelmaa täydennettäessä noudatetaan, mitä 2 ja 3 momentissa säädetään.

15 §

Rangaistusajan suunnitelman muuttaminen

Olosuhteiden olennaisen muuttumisen tai muun siihen rinnastettavan hyväksyttävän syyn vuoksi Rikosseuraamuslaitos voi muuttaa rangaistusajan suunnitelmaa. Suunnitelmaa muutettaessa noudatetaan, mitä 14 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

16 §

Täytäntöönpano ennen tuomion lainvoimaiseksi tuloa

Yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen, ehdollisen vankeuden, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan, ja nuorisorangaistuksen täytäntöönpano voidaan aloittaa käräjäoikeuden tuomion perusteella, ennen kuin tuomio on tullut lainvoimaiseksi, jos tuomittu kirjallisesti suostuu täytäntöönpanoon ja on tyytynyt tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu yhdyskuntaseuraamukseen.

17 §

Täytäntöönpanoon ryhtyminen

Yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen, ehdollisen vankeuden, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan, ja nuorisorangaistuksen täytäntöönpano on aloitettava ilman aiheetonta viivytystä ja seuraamus on suoritettava loppuun yhden vuoden ja kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Useaa yhdyskuntaseuraamusta täytäntöön pantaessa määräaika on kuitenkin yksi vuosi ja kuusi kuukautta luettuna viimeisenä täytäntöönpanokelpoiseksi tulleesta tuomiosta. Edellä mainittuihin määräaikoihin ei lasketa aikaa, jonka täytäntöönpanon aloittaminen on ollut

lykättynä tai täytäntöönpano keskeytettynä 18 tai 26 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen suorittaminen alkaa päivänä, jolloin on täsmennetyt rangaistusajan suunnitelman mukainen ensimmäinen valvontatapaaminen, työpalvelupäivä tai muuhun toimintaan osallistumisen päivä taikka käynnistyy muu yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon mukainen valvonta. Yhdyskuntapalvelun, johon tuomitun on seuraamusselvityksessä todettu soveltuvan tukipalveluin, ja nuorisorangaistuksen suorittaminen alkaa päivänä, jolloin tuomittu ja valvoja tapaavat ensimmäisen kerran tuomion tultua täytäntöönpanokelpoiseksi. Ehdollisen vankeuden, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan, valvonta-aika alkaa kulua, kun tuomittu on antanut suostumuksensa valvonnan täytäntöönpanon aloittamiseen tai kun tuomio on tullut lainvoimaiseksi valvontaa koskevalta osaltaan. Jos ehdollaiseen vapauteen päästettävä on asetettu koeajaksi valvontaan, valvonta alkaa päivänä, jolloin henkilö päästetään vankilasta ehdollaiseen vapauteen.

18 §

Täytäntöönpanon lykkäys tai keskeytys

Rikosseuraamuslaitos voi lykätä tai keskeyttää yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen tai nuorisorangaistuksen täytäntöönpanon määräajaksi, jos yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiselle on tuomitun muusta kuin lyhytaikaisesta sairaudesta, päihdekuntoutukseen osallistumisesta, varusmiespalveluksen, naisten vapaaehtoisen asepalveluksen tai siviilipalveluksen suorittamisesta, lapsen hoitamisesta sairausvakuutuslaissa (1224/2004) tarkoitetun äitiys-, erityisäitiys-, isyys- tai vanhempainrahakauden aikana tai muusta näihin rinnastettavasta hyväksyttävästä syystä johtuva tilapäinen este. Rangaistus aika ei kulu lykkäyksen tai keskeytyksen aikana.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun rangaistuksen täytäntöönpano voidaan lykätä myös silloin, kun aloittamiselle on ehdottoman vankeusrangaistuksen tai muun yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisesta johtuva este. Lisäksi rikoksen alle 21-vuotiaana tehneen

tuomitun yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen tai nuorisorangaistuksen täytäntöönpano voidaan lykätä tai keskeyttää sillä perusteella, että häntä ei tavata eikä hänen olinpaikkaansa ole voitu saada selville.

Edellä 1 tai 2 momentissa tarkoitetun lykkäyksen tai keskeytyksen pituus saa olla yhteensä enintään yksi vuosi siitä, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi.

Rikosseuraamuslaitoksen on peruutettava täytäntöönpanon lykkäys tai keskeytys, jos ilmenee, että lykkäyksen tai keskeytyksen edellytykset eivät enää ole olemassa.

19 §

Suoritusajan pidentäminen tuomioistuimessa

Jos yhdyskuntaseuraamuksen suorittaminen ei ole muusta kuin 26 §:ssä tarkoitetusta törkeän velvollisuuksien rikkomisen syystä mahdollista 17 §:n 1 momentin mukaisen enimmäisajan kuluessa, Rikosseuraamuslaitoksen on ilmoitettava asiasta sille käräjäoikeudelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena käsitellyt kyseisen rikosasian taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee.

Tuomioistuin voi 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa pidentää yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoaikaa taikka muuntaa suorittamatta olevan yhdyskuntapalvelun osan valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi ja valvontarangaistuksen osan ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Suorittamatta olevan ajan lyhyden, tuomitun vakavan sairauden tai tapaturman taikka muun vastaavan syyn vuoksi, jota ei voida lukea tuomitun syyksi, voidaan jo suoritettu yhdyskuntapalvelu tai valvontarangaistus katsoa rangaistuksen täydeksi suoritukseksi.

20 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset:

- 1) täytäntöönpanon aloittamisesta;
- 2) lainvoimaa vailla olevan tuomion täytäntöönpanosta;

3) toimintavelvollisuuden sisällöksi hyväksyttävästä toiminnasta;

4) täytäntöönpanoon ryhtymisen, lykkäyksen ja keskeytyksen kirjaamisesta.

5 luku

Yhdyskuntaseuraamuksen yleiset ehdot ja niiden rikkominen

21 §

Tuomitun yleiset velvollisuudet

Tuomittu on velvollinen:

1) osallistumaan 14 §:ssä tarkoitetun täsmennetyt rangaistusajan suunnitelman laatimiseen;

2) antamaan valvojalle tai apuvalvojalle yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon kannalta tarpeelliset yhteystiedot sekä tiedot työstään, asumisestaan, koulutuksestaan, opiskelustaan, taloudellisesta tilanteestaan ja muista vastaavista seikoista sekä niissä tapahtuvista muutoksista;

3) pitämään rangaistusajan suunnitelman mukaisesti yhteyttä valvojaansa tai apuvalvojaansa ja saapumaan valvontatapaamisiin;

4) täyttämään toimintavelvollisuutensa rangaistusajan suunnitelman mukaisesti tekemällä työtä tai osallistumalla koulutukseen, kuntoutukseen, ohjelmiin, tilaisuuksiin taikka muuhun vastaavaan, toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävään tai edistävään toimintaan;

5) olemaan käyttämättä päihteitä siten kuin kunkin yhdyskuntaseuraamuksen osalta tässä laissa säädetään;

6) noudattamaan rangaistusajan suunnitelman mukaista velvollisuutta pysyä asunnossa tai muussa paikassa;

7) käyttäytymään asiallisesti valvontatapaamisissa ja toimintavelvollisuuden täyttämiseen liittyvissä tilanteissa ja tilaisuuksissa;

8) ilmoittamaan viivytyksettä Rikosseuraamuslaitokselle valvontatapaamiseen tai toimintavelvollisuuden täyttämiseen liittyvästä esteestä ja sen syystä sekä vaadittaessa esittämään esteen olemassaolosta asianmukaisen todistuksen tai selvityksen rangaistusajan suunnitelmassa määrättyllä tavalla;

9) toimittamaan Rikosseuraamuslaitokselle terveydentilastaan lääkärin antaman lausunnon, jos on perusteltua syytä epäillä terveydentilaa riittämättömäksi yhdyskuntaseuraamuksen suorittamiseen;

10) noudattamaan rangaistusajan suunnitelman muitakin kuin edellä tässä pykälässä tarkoitettuja ehtoja, Rikosseuraamuslaitoksen laatimaa yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen aikataulua sekä valvojan tai apuvalvojan antamia, yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon kannalta välttämättömiä määräyksiä.

22 §

Päihhteettömyyden valvonta

Tuomittu on velvollinen päihhteettömyytensä valvomiseksi vaadittaessa suorittamaan puhalluskokeen. Suorittaessaan yhdyskuntapalvelua, valvontarangaistusta tai ehdollista vankeutta, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan, tuomittu on velvollinen vaadittaessa antamaan sylki- tai virtsanäytteen. Tällöin tuomittu voidaan myös velvoittaa menemään soveltuvaan Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön, terveyskeskukseen tai päihdehuoltolain (41/1986) mukaiseen yksikköön virtsanäytteen antamista varten.

Jos tuomittu valvontatapaamisen tai -käynnin taikka muun toimintavelvollisuuden täyttämisen yhteydessä on ulkoisista merkeistä päätellen todennäköisesti alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on kirjattava päihetyystilaa koskevat havainnot. Jos päihetyystila on ulkoisista merkeistä päätellen ilmeinen, 1 momentissa tarkoitettua koetta ei tarvitse tehdä eikä näytettä ottaa, ellei tuomittu sitä vaadi.

Tuomitulta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy puhalluskokeesta taikka sylki- tai virtsanäytteen antamisesta, voidaan määrätä otettavaksi verinäyte.

Jos tuomitun todetaan puhalluskokeen perusteella olevan alkoholin vaikutuksen alainen, Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä 25 tai 26 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin. Jos tuomitun sylki- tai virtsanäytteen perusteella todetaan käyttäneen päihdyttävää ainetta, tulos on varmistettava laboratoriossa, joka

täyttää huumausainetestien tekemisestä säädettyt laatuvaatimukset. Samoin on meneteltävä, vaikka pikatestin tulos on negatiivinen, jos on perusteltua syytä epäillä päihtymystilaa. Jos varmistettu tulos osoittaa tuomitun käyttäneen huumausainelain (373/2008) 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua huumausainetta taikka lääkettä, jonka käyttämiseen hänellä ei ole oikeutta, Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä 26 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin.

23 §

Tilapäinen poikkeaminen velvollisuudesta osallistua toimintaan tai pysyä asunnossa

Tuomitulle voidaan yksittäistapauksessa antaa lupa olla tilapäisesti noudattamatta 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuun rangaistusajan suunnitelmaan sisältyvää velvollisuutta, jos se on välttämätöntä tuomitun sairastumisen tai muun täytäntöönpanoon vaikuttavan ennalta arvaamattoman tapahtuman vuoksi. Tuomittu on velvollinen viivytyksettä ilmoittamaan edellä tarkoitettua syytä Rikosseuraamuslaitokselle.

Tuomittu saa poiketa 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuun rangaistusajan suunnitelmaan sisältyvästä velvollisuudesta ilman etukäteen saatua lupaa, jos poikkeaminen on 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa välttämätöntä pakottavista syistä. Tuomittu on velvollinen viivytyksettä ilmoittamaan edellä tarkoitettua syytä Rikosseuraamuslaitokselle.

24 §

Nouto yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon edellyttämään tapaamiseen

Jos ehdollista vankeutta, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan, tai nuorisorangaistusta suorittava taikka ehdonalaiseen vapautteen päästetty, joka on asetettu valvontaan, jättää ilman valvojan tai apuvalvojan tiedossa olevaa hyväksyttävää syytä saapumatta valvontatapaamiseen tai vastaavanlaiseen tilaisuuteen, ja on todennäköistä, että hän pyrkii välttelemään tapaamista, hänet voidaan noutaa valvojan tai apuvalvojan määräämään seuraavaan tapaamiseen. Poliisiin on annetta-

va noudon toteuttamiseksi virka-apua, jollei noutotoimenpiteitä ole pidettävä selvästi epä-tarkoituksenmukaisina.

Noudosta päättää pidättämiseen oikeutettu poliisimies Rikosseuraamuslaitoksen pyynnöstä. Noudettavaksi määrätty saadaan aikaisintaan kuusi tuntia ennen valvontatapaamista ottaa kiinni ja säilöön. Nouto on pyrittävä suorittamaan niin, ettei tuomittu sen vuoksi joudu tarpeettomasti huomion kohteeksi.

25 §

Velvollisuuksien rikkominen

Jos tuomitun epäillään muutoin kuin 26 §:ssä tarkoitetulla törkeällä tavalla rikkoneen 21 tai 22 §:ssä tarkoitettuja velvollisuuksiaan, Rikosseuraamuslaitoksen on tehtävä asiasta selvitys. Jos selvityksen perusteella tuomitun todetaan menetelleen säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti, Rikosseuraamuslaitos antaa hänelle kirjallisen varoituksen. Varoituksen antamisen yhteydessä tuomitulle on ilmoitettava, mitä velvollisuuksien rikkomisen jatkamisesta saattaa seurata. Jos velvollisuuksien rikkomisen todetaan olevan vähäistä eikä se ole toistuvaa, tuomitulle voidaan antaa huomautus.

26 §

Törkeä velvollisuuksien rikkominen

Jos tuomittu ei aloita seuraamuksen suorittamista tai jättää suorittamisen kesken, eikä hänellä ole menettelynsä hyväksyttävää syytä, taikka hänelle annetusta kirjallisesta varoituksesta huolimatta uudelleen tai muutoin tahallisesti ja törkeästi rikkoo 21, 22, 38, 49, 72 tai 73 §:ssä säädettyjä velvollisuuksiaan, Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos kyse on yhdyskuntapalvelusta, valvontarangaistuksesta tai nuorisorangaistuksesta, Rikosseuraamuslaitoksen on kiellettävä täytäntöönpanon aloittaminen tai keskeytettävä täytäntöönpano, jos se on jo aloitettu.

27 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset epäillyn päihtymystilan toteamisesta ja kirjaamisesta, velvollisuuksien rikkomisen selvittämisestä ja kirjaamisesta sekä menettelystä velvollisuuksien rikkomistapauksissa annetaan valtioneuvoston asetuksella.

6 luku

Toimivaltuudet

28 §

Toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta vastaavien Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten ja apuvalvojen on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten ja apuvalvojen tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä turvaamaan yhdyskuntaseuraamusten asianmukainen suorittaminen.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten ja apuvalvojen on suoritettava yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvät tehtävänsä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi.

29 §

Tuomitun kuuleminen

Tuomitulle varattavasta tilaisuudesta tulla kuulluksi yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon edellytyksiä, sisältöä ja ehtoja sekä tuomitun velvollisuuksien rikkomista koskevaa päätöstä tehtäessä säädetään hallintolain 34 §:ssä.

30 §

Päätösvalta

Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja päättää toimenpiteistä, joita 26 §:ssä tarkoitettu törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta aiheutuu.

Yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja tai työjärjestyksessä määrätty vankilan johtaja, apulaisjohtaja taikka rikosseuraamusesimies päättää 17 §:n 1 momentissa tarkoitettu yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon ryhtymisestä, 18 §:ssä tarkoitettu täytäntöönpanon aloittamisen lykkäyksestä tai keskeytyksestä, 22 §:ssä tarkoitettu verinäytteen ottamisesta, 24 §:ssä tarkoitettu noudon pyytämisestä, 25 §:ssä tarkoitettu kirjallisen varoituksen antamisesta, 74 §:ssä tarkoitettu kirjallisen kehotuksen antamisesta sekä 60 §:n 3 momentissa ja 76 §:ssä tarkoitettu valvonnan lakkauttamisesta.

Täytäntöönpanosta vastaava virkamies vastaa valvontarangaistuksen rangaistusajan laskemisesta ja päättää valvontarangaistuksesta ehdonalaiseen vapauteen päästämistä. Täytäntöönpanosta vastaava tai täytäntöönpanojohtajan määräämä muu Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikön virkamies päättää 34 §:ssä tarkoitettu etsintäkuulutuksen antamisesta ja peruuttamisesta.

Valvoja tai muu työjärjestyksessä tehtävään määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies päättää muusta 22 §:ssä tarkoitettu päihitteettömyyden valvonnasta kuin verinäytteen ottamisesta, 23 §:ssä tarkoitettu oikeudesta olla noudattamatta rangaistusajan suunnitelmaan sisältyvää velvollisuutta esteen vuoksi ja 25 §:ssä tarkoitettu huomautuksen antamisesta.

7 luku

Erinäiset säännökset

31 §

Tiedonsaantioikeus

Rikosseuraamuslaitoksen oikeudesta salassapitosäännösten estämättä saada yhdyskun-

taseuraamukseen tuomitsemisen edellytyksistä tuomioistuimelle annettavaa lausuntoa ja yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa varten sosiaaliviranomaiselta tiedot, jotka koskevat tuomitun elinolosuhteita, päihteiden käyttöä, päihdekuntoutusta, mielenterveyttä ja mielenterveyspalvelujen käyttöä sekä muut vastaavanlaiset tiedot, jotka ovat tarpeellisia yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävien tukitoimien yhteensovittamista varten, säädetään henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa (422/2002).

Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tässä laissa säädettyjä tehtäviään varten sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 20 §:n 1 momentissa tarkoituiltahoilta tiedot, jotka ovat tarpeellisia yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemisen edellytyksistä tuomioistuimelle annettavaa lausuntoa ja yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävien tukitoimien yhteensovittamista varten.

32 §

Matkakustannusten korvaaminen

Rikoksesta epäillylle maksetaan yhdyskuntaseuraamuksen edellytysten selvittämisestä ja rangaistusajan suunnitelman laatimisesta aiheutuneet tarpeelliset matkakustannukset valtion varoista. Tuomitulle maksetaan täytäntöönpanoon kuuluvaan valvontaan ja toimintaan osallistumiseen liittyvät matkakustannukset valtion varoista, jos hän ei kykene niitä itse kohtuullisesti maksamaan. Kustannukset maksetaan hakemuksesta, Suomen alueella tehdyistä matkoista ja halvimman julkisen kulkuneuvon käyttämisestä aiheutuneiden kustannusten mukaan.

33 §

Korvaus tuomitun aiheuttamasta vahingosta

Toimintavelvollisuuden suorittamispaikalle ja sen henkilökuntaan kuuluvalla sekä sivulieliselle korvataan valtion varoista esine- ja

henkilövahinko, jonka tuomittu on aiheuttanut huolimattomuudellaan yhdyskuntaseuraamukseen kuuluvaa palkatonta työtä tehdessään tai muuhun toimintaan osallistessaan.

Valtiokonttorin on tehtävä selvitys 1 momentissa tarkoitettusta vahinkotapahtumasta. Korvauksen suorittaa Valtiokonttori.

Vahingonkorvauksesta säädetään lisäksi rikosvahinkolaissa (1204/2005) ja vahingonkorvauslaissa.

34 §

Etsintäkuulutus

Jos yhdyskuntaseuraamukseen tuomittua ei tavata eikä hänen oleskelupaikkaansa saada selville, Rikosseuraamuslaitos voi antaa tuomitusta etsintäkuulutuksen. Tuomittua kehoitetaan etsintäkuulutuksessa viimeistään määräpäivänä ottamaan yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa varten yhteys Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimistoon. Etsintäkuulutuksessa on ilmoitettava, että muussa tapauksessa pannaan vireille menettely yhdyskuntaseuraamuksen muuntamiseksi ehdottomaksi vankeudeksi tai muuksi, kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen ehtojen rikkomisesta säädettyksi seuraamukseksi.

35 §

Virka-apu

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus saada virkatehtävänsä suorittamiseksi poliisilta poliisilain (872/2011) mukaista virka-apua.

36 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset epäillylle tai tuomitulle aiheutuneiden matkakustannusten korvaamisesta, tuomitun aiheuttaman vahingon korvaamisen edellyttämästä vahinkotapahtuman selvittämisestä sekä etsintäkuulutuksen antamisesta ja peruuttamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

II OSA

YHDYSKUNTASEURAAMUKSET

8 luku

Yhdyskuntapalvelu

37 §

Sisältö ja kesto

Yhdyskuntapalvelu on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus. Se sisältää vähintään 14 ja enintään 240 tuntia valvonnan alaisena tehtävää säännöllistä, palkatonta työtä.

Enintään 30 tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voidaan suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan taikka sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämään avohoitoon. Edellä tarkoitettun toiminnan tai hoidon tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. Työn osuuden on kuitenkin oltava vähintään puolet tuomitusta rangaistuksesta.

Alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomittu yhdyskuntapalvelu voi sisältää lisäksi erityisesti nuorille suunnattuja sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Tällöin voidaan poiketa 2 momentissa tarkoitetuista toiminnan määrää koskevista rajoituksista.

38 §

Tuomitun erityiset velvollisuudet

Tuomitun tulee suorittaa hänelle annetut palvelutehtävät ja noudattaa palvelupaikan henkilöstön antamia ohjeita.

Tuomittu ei saa yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon alettua käyttää huumausainelain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuja huumausaineita. Tuomittu ei saa olla yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon liittyvässä työ-

kuntoutus-, koulutus- tai muussa toimintapaikassa ja täytäntöönpanon edellyttämässä tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen.

39 §

Velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuraamus

Jos syyttäjä arvioi, että yhdyskuntapalvelu olisi muunnettava valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi 26 §:ssä tarkoitetun menettelyn vuoksi, hänen on viipymättä esitettävä tätä koskeva vaatimus sille käräjäoikeudelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena käsitellyt kyseisen rikosasian taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee.

Jos tuomioistuin toteaa tuomitun menetelleen 26 §:ssä tarkoitetulla tavalla, se voi muuntaa yhdyskuntapalvelun suorittamatta olevan osan valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Edellä tarkoitettujen muuntorangaistusten vähimmäisaika on neljä päivää. Tuomioistuin voi muuntaa valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi myös sellaisen yhdyskuntapalvelun, jonka täytäntöönpano ei ole vielä alkanut.

40 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän avohoidon edellyttämistä valmistelu- ja toteutustoimenpiteistä sekä yhdyskuntapalvelupaikan järjestäjästä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

9 luku

Valvontarangaistus

41 §

Sisältö

Valvontarangaistus on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus, jonka suorittamista valvotaan teknisillä välineillä ja muilla tässä laissa säädettyillä tavoilla.

Valvontarangaistuksen sisältönä on tuomitun velvollisuus pysyä asunnossaan tai muussa sopivassa paikassa, jossa hän on hoidettava taikka jossa hän muutoin rangaistusajan suunnitelman määräyksen mukaisesti on sekä osallistua hänelle määrättyyn toimintaan. Tuomittu saa poistua asuntonsa tai muun rangaistusajan suunnitelmassa hänelle määrätyn paikan ulkopuolelle ainoastaan 14 ja 46 §:ssä tarkoitetussa rangaistusajan suunnitelmassa ja viikoittaisessa aikataulussa määrättyllä tavalla, jollei 23 §:stä muuta johdu.

Toiminta on Rikosseuraamuslaitoksen järjestämää tai hyväksymää toimintaa taikka sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämää, laitoksessa tai avohoitona toteutettavaa hoitoa. Työtä ja muuta toimintaa on oltava vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa siten kuin 14 §:ssä tarkoitetussa rangaistusajan suunnitelmassa määrätään. Velvollisuus osallistua työhön tai muuhun toimintaan voidaan määrätä tätä suuremmaksi, mutta enintään 50 tunniksi viikossa, jos siihen on toiminnan sisällöstä tai muusta vastaavasta seikasta johdettava erityinen syy.

Työ ja muu toiminta on ajoitettava muuksi kuin kello 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi, jollei rangaistusajan suunnitelmassa työstä tai toiminnasta aiheutuvasta syystä toisin määrätä.

42 §

Valvontarangaistukseen tuomitseminen

Tuomioistuin saa tuomita rikoksesta epäillyn valvontarangaistukseen vain, jos siihen on tuomioistuimen arvion mukaan 10 §:ssä ja 44 §:n 1 momentissa tarkoitettua selvityksen perusteella edellytykset ja tuomioistuimelle on ennen rangaistuksen tuomitsemista toimitettu valvontarangaistuksen 11 ja 44 §:ssä tarkoitettu rangaistusajan suunnitelma.

43 §

Valvonta

Tuomittua valvotaan hänen asuntoonsa tai muuhun rangaistusajan suunnitelmassa hänelle määrättyyn paikkaan asennettavalla, tuomitun haltuun annettavalla taikka tuomitun ylle ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävällä teknisellä välineellä taikka tällaisten välineiden yhdistelmällä. Tekninen väline ei saa mahdollistaa kotirauhan piiriin ulottuvaa, pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 16 §:ssä tarkoitettua teknistä kuuntelua eikä 10 luvun 19 §:ssä tarkoitettua teknistä katselua.

Rikosseuraamuslaitoksen on pidettävä riittävästi yhteyttä tuomittuun ja paikkaan, jossa tuomittu osallistuu hänelle määrättyyn toimintaan, sekä tehtävä valvontakäyntejä toimitun asuntoon tai muuhun rangaistusajan suunnitelmassa hänelle määrättyyn paikkaan. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä ja hänen seurassaan olevalla apuvalvojalla on oikeus asunnossa tai muussa rangaistusajan suunnitelmassa tuomitulle määrättyssä paikassa pysymisvelvollisuuden ja päihtettyä myyden valvomiseksi ennalta ilmoittamatta päästä tuomitun asuntoon tai muuhun rangaistusajan suunnitelmassa hänelle määrättyyn paikkaan. Valvontakäynneillä on välttämättä aiheuttoman huomion herättämistä. Valvonta on toteutettava puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Tuomitun ollessa sijoitettuna 41 §:n 2 momentissa tarkoitettuun laitoshoitoon laitos nimeää valvontarangaistuksen täytäntöön-

panosta vastaavan laitoksen yhteyshenkilön. Yhteyshenkilön tulee salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa valvontarangaistuksen valvojalle tai muulle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle sijoituksen ehtojen tai tuomitun velvollisuuksien rikkomisesta.

44 §

Edellytysten selvittäminen ja rangaistusajan suunnitelma

Sen lisäksi, mitä 10 §:ssä säädetään seuraamusselvityksestä, valvontarangaistukseen tuomitsemisen edellytyksiä koskevassa selvityksessä on oltava:

1) rikoksesta epäillyn kirjallinen suostumus rangaistuksen tuomitsemiseen valvontarangaistuksena;

2) rikoksesta epäillyn kirjallinen suostumus siihen, että Rikosseuraamuslaitos on tarpeen mukaan valvontarangaistuksen edellytysten selvittämistä ja ehtojen noudattamista koskevissa asioissa yhteydessä valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon liittyviin viranomaisiin, yksityisiin yhteisöihin ja henkilöihin sekä paikkaan, jossa tuomittu osallistuu hänelle määrättyyn toimintaan, ja siihen että nämä voivat salassapitoa koskevien säännösten estämättä ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle ehtojen rikkomisesta;

3) arvio rikoksesta epäillyn asunnon tai muun rangaistusajan suunnitelmassa hänelle määrättävän paikan soveltuvuudesta valvontarangaistuksen suorittamiseen;

4) arvio valvontarangaistuksen sisältönä olevaan toimintaan osallistumisen aiheuttamasta liikkumisen tarpeesta asunnon tai muun rangaistusajan suunnitelmassa tuomitulle määrättävän paikan ulkopuolella;

5) selvitys mahdollisista muista epäillylle aikaisemmin tuomituista valvontarangaistuksista;

6) lausunto siitä, onko valvontarangaistukseen tuomitseminen perusteltua rikoksesta epäillyn sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi tai edistämiseksi.

Jos Rikosseuraamuslaitos pitää valvontarangaistusta perusteltuna taikka syyttäjää tai tuomioistuin sitä erikseen pyytää, selvitykseen liitetään rangaistusajan suunnitelma, jo-

hon on sisällytettävä 11 §:ssä säädettyjen tietojen lisäksi:

1) tieto valvontarangaistuksen suorittamiseen tarkoitettusta asunnosta tai muusta tuomitulle määrätystä paikasta;

2) tieto työn, kuntoutuksen tai muun toiminnan sekä valvontatapaamisten viikoittaisesta tuntimäärästä;

3) tieto toimintaan osallistumisen aiheuttamasta asunnosta tai muusta tuomitulle määrätystä paikasta liikkumisen määrästä ja liikkumisen ajoittumisesta.

45 §

Menettely rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa

Rikoksesta epäillyn tai tuomitun on annettava rangaistusajan suunnitelman laatimista ja rangaistuksen täytäntöönpanoa varten tarpeelliset tiedot käyttämästään lääkityksestä. Epäillyn tai tuomitun kirjallisen suostumuksen nojalla lääkitystä koskevat tiedot voidaan tallettaa yhdyskuntaseuraamusten suorittamista koskevat tiedot sisältävään rekisteriin. Tietojen käsittelystä täytäntöönpanotehtäviä hoidettaessa säädetään henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annettussa laissa.

Rangaistusajan suunnitelmaan on liitettävä valvontarangaistuksen suorittamiseen käytettäväksi suunnitellussa asunnossa vakituisesti asuvien täysi-ikäisten kirjallinen suostumus valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon ja täytäntöönpanoon liittyviin valvontakäynteihin asunnossa. Suostumuksen tulee sisältää rikoslain 6 luvun 11 a §:n 2 momentissa tarkoitettu vakuutus siitä, että suostumus on annettu omasta vakaasta tahdosta. Alle 18-vuotiaan asunnossa vakituisesti asuvan mielipide on selvitettävä ja häntä on kuultava yhteistyössä lastensuojeluviranomaisten kanssa noudattaen, mitä lastensuojelulain (417/2007) 20 §:ssä säädetään. Mielipide on kirjattava suunnitelmaan liitettävään asiakirjaan. Valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä, jos alaikäinen perustelusta syystä vastustaa täytäntöönpanoa ja hän on ikänsä ja kehitystasonsa puolesta kypsä arvioimaan asiaa.

46 §

Rangaistusajan suunnitelman täsmentäminen

Sen lisäksi, mitä 14 §:ssä säädetään, valvontarangaistuksen rangaistusajan suunnitelma sisältää valvontarangaistusta koskevat tarkemmat tiedot ja määräykset:

1) tuomitun asunnosta tai muusta hänelle määrätystä paikasta;

2) 21 §:n 4 kohdassa tarkoitettun toiminnan sisällöstä, viikoittaisesta tuntimäärästä ja tarpeellisista matka-ajoista;

3) valvonnasta ja sen edellyttämistä teknisistä valvontavälineistä;

4) ajasta, jonka tuomittu on velvollinen pysymään asunnossaan tai muussa hänelle määrättyssä paikassa sekä siitä, miten tämä aika ajoittuu;

5) tuomitun oikeudesta liikkua asuntonsa tai muun hänelle määrätyn paikan ulkopuolella;

6) tuomitun henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen varattavasta ajasta;

7) muista valvontarangaistuksen täytäntöönpanolle välttämättömistä ehdoista.

47 §

Valvontarangaistuksen suorittamisen alkamisaika ja pituuden laskeminen

Valvontarangaistuksen suorittaminen alkaa päivänä, jona täsmennetyn rangaistusajan suunnitelman vahvistamisen jälkeen rangaistuksen täytäntöönpanossa tarpeelliset tekniset valvontavälineet on asennettu tai annettu tuomitun haltuun.

Jos valvontarangaistuksen täytäntöönpano keskeytetään, rangaistusaika lakkaa kulumasta seuraavan vuorokauden alusta. Muutoin valvontarangaistuksen pituuden laskemisessa noudatetaan, mitä vankeuslain (767/2005) 3 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään.

48 §

Oikeus päästä tuomitun asuntoon

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus päästä tuomitun asuntoon tai muuhun tuomitulle määrättyyn paikkaan teknisten

valvontavälineiden asentamista, korjaamista ja poisottamista varten.

49 §

Tuomitun erityiset velvollisuudet

Tuomittu on velvollinen:

1) käsittelemään huolellisesti 43 §:n 1 momentissa tarkoitettuja valvontavälineitä sekä noudattamaan niiden käytöstä annettuja ohjeita;

2) päästämään valvontatehtävänsä suorittavan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen ja hänen seurassaan olevan apuvalvojan asuntoonsa.

Tuomittu ei saa täytäntöönpanon aikana käyttää huumausainelain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua huumausainetta, alkoholia eikä muuta päihdyttävää ainetta eikä olla päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen.

50 §

Turvatarkastus

Tuomittu saadaan tarkastaa valvontarangaistuksen täytäntöönpanon turvallisuudesta huolehtimiseksi ja järjestyksen turvaamiseksi.

Turvatarkastuksessa Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus metallinilmäisintä, muuta vastaavaa teknistä laitetta tai koulutettua koiraa käyttäen taikka vaatteita tunnustelemalla tarkastaa tuomittu sen varmistamiseksi, ettei tuomitulla ole hallussaan esinettä tai ainetta, jolla voidaan aiheuttaa vaaraa henkilön turvallisuudelle taikka jonka hallussapito on muuten laissa kielletty.

Turvatarkastusta tekevällä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus ottaa pois turvatarkastuksessa tai muuten löydetty 2 momentissa tarkoitettu esine ja aine. Pois otetut esineet ja aineet on luovutettava poliisille tai, jos siihen ei ole lain mukaan estettä, palautettava tuomitulle.

Turvatarkastuksessa on vältettävä aiheuttoman huomion herättämistä. Tarkastus on tehtävä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

51 §

Rikokseen syyllistyminen törkeänä velvollisuuksien rikkomisena

Jos tuomitun epäillään syyllistyneen rikokseen, josta on seuraamuksena ankarampi rangaistus kuin sakkoa, Rikosseuraamuslaitoksen on kiellettävä valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aloittaminen tai keskeytettävä rangaistuksen täytäntöönpano ja tarvittaessa ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi.

52 §

Suostumuksen peruuttaminen ja olosuhteiden muutos

Jos tuomitun kanssa samassa asunnossa asuva perustellusta syystä kirjallisesti peruuttaa 45 §:n 2 momentissa tarkoitetun suostumuksensa, Rikosseuraamuslaitoksen on selvitettävä, voidaanko valvontarangaistus panna täytäntöön muussa asunnossa tai muussa rangaistusajan suunnitelmassa tuomitulle määrättävässä paikassa vai onko asia saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi. Samoin on meneteltävä, jos tuomitun asunto vaihtuu tai olosuhteet hänen asunnossaan muuttuvat siten, ettei valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa voida jatkaa.

Selvityksen tekemiseksi valvontarangaistuksen suorittaminen voidaan väliaikaisesti keskeyttää 26 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

Selvitystä tehtäessä tuomittua ja samassa asunnossa asuvaa henkilöä on kuultava.

53 §

Ehdonalainen vapaus ja koeaika

Tuomittu päästetään ehdonalaiseen vapauteen noudattaen rikoslain 2 c luvun 5—7 §:n säännöksiä ja ottaen huomioon mahdollinen rikoslain 6 luvun 13 §:n nojalla tehtävä vähennys. Samalla kertaa täytäntöön pantavia valvontarangaistuksia suorittava tuomittu päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun valvontarangaistuksista on pantu täytäntöön aika, joka saadaan laskemalla yhteen kusta-

kin valvontarangaistuksesta siihen sovellettava rikoslain 2 c luvun 5 §:ssä tarkoitettu määräosa. Määräosia laskettaessa päivän osaa ei oteta huomioon. Kun tuomittu päästetään ehdonalaiseen vapauteen, alkaa koeaika, joka on jäljellä olevan jäännösrangaistuksen pituinen.

Valvontarangaistuksen täytäntöönpanon viimeisenä päivänä Rikosseuraamuslaitos poistaa käytöstä ja ottaa haltuunsa valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa käytetyt tekniset valvontalaitteet.

Jos tuomittu tekee koeaikana rikoksen, sovelletaan, mitä rikoslain 2 c luvun 14 §:ssä säädetään jäännösrangaistuksen määräämisestä täytäntöön pantavaksi.

54 §

Menettely valvontarangaistuksen vankeudeksi muuntamisessa

Jos syyttäjä katsoo tuomitun menetelleen 26 tai 51 §:ssä tarkoitettulla tavalla, hänen on viipymättä saatettava asia käsiteltäväksi siinä käräjäoikeudessa, joka on ensimmäisenä oikeusasteena käsitellyt kyseisen rikosasian taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee.

Tuomioistuimen on ennen asian ratkaisemista annettava tuomitulle tilaisuus tulla kuulluksi. Myös Rikosseuraamuslaitoksen edustajalle on varattava tilaisuus antaa lausuntonsa, jollei tämä ole asian käsittelyn kannalta selvästi tarpeetonta. Asia voidaan ratkaista tuomitun poissaolosta huolimatta. Käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Muutoin noudatetaan, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään.

Valitus, jolla haetaan muutosta tuomioistuimen tämän pykälän nojalla tekemään ratkaisuun, on käsiteltävä kiireellisenä.

55 §

Valvontarangaistuksen sijaan tuomittava rangaistus

Jos tuomioistuin toteaa tuomitun menetelleen 26 tai 51 §:ssä tarkoitettulla tavalla, sen on muunnettava valvontarangaistuksesta suorittamatta oleva osa ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi, jonka vähimmäisaika on neljä päivää.

Jos tuomitun suoritettavana on ollut useita valvontarangaistuksia, yhteenlaskettujen valvontarangaistusten suorittamatta oleva osa on muunnettava ehdottomaksi vankeudeksi. Jos muunnettu vankeusrangaistus johtaisi eri määräosien soveltamiseen, täytäntöönpanossa noudatetaan, mitä rikoslain 2 c luvun 6 §:ssä säädetään ehdonalaisesta vapauttamisesta yhteisestä rangaistuksesta.

56 §

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen ja apuvalvojan erityiset tehtävät valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen tehtävänä on:

1) tehdä sekä ennalta ilmoitettuja että ennalta ilmoittamattomia valvontakäyntejä tuomitun asuntoon tai muuhun tuomitulle määrättyyn paikkaan;

2) olla tarvittaessa yhteydessä tuomitun kanssa samassa asunnossa asuviin ja alle 18-vuotiaan tuomitun huoltajaan, edunvalvojaan tai muuhun lailliseen edustajaan sekä muun tuomitulle määrätyn paikan yhteyshenkilöön.

Apuvalvojan tehtävänä on toimia Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen apuna 1 momentissa säädetyissä tehtävissä. Apuvalvojalla on oikeus tehdä valvontakäyntejä tuomitun asuntoon tai muuhun tuomitulle määrättyyn paikkaan ainoastaan valvojan tai muun Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen seurassa.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen ja apuvalvojan on kohdeltava asianmukaisesti tuomitun kanssa samassa asunnossa asuvia tai muussa tuomitulle määrättyssä paikassa oleskelevia sekä huolehdittava siitä, ettei heille aiheudu tarpeettomasti haittaa valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta.

57 §

Keskusvalvonnan järjestäminen

Rikosseuraamuslaitos järjestää valvontarangaistuksen täytäntöönpanon keskusvalvonnan valtakunnallisesti ja alueellisesti. Rikosseuraamuslaitos voi hankkia ja tehdä sopimuksia keskusvalvonnan tietojärjestelmistä, niiden ylläpidosta sekä tietojärjestelmän teknisestä valvonnasta ja hälytysten lähetys-, vastaanottamis- ja välityspalveluista yksityiseltä palvelun tuottajalta, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Sopimuksessa tulee määritellä valvonnassa käytettävät tietojärjestelmät, ohjelmistot, keskusvalvonnassa suoritettavat tehtävät, tehtäviä hoitava henkilöstö ja muut vastaavat keskusvalvonnan asianmukaisen hoitamisen kannalta tarpeelliset seikat. Rikosseuraamuslaitoksen on huolehdittava, että työntekijöillä on tehtävässä tarvittava koulutus ja kokemus. Rikosseuraamuslaitos valvoo toiminnan asianmukaisuutta ja vastaa siitä, että keskusvalvontaa hoidetaan luotettavasti ja ammattitaitoisesti.

Jos keskusvalvontaa hoidetaan 1 momentissa tarkoitettulla tavalla sopimuksen perusteella, oikeudesta päättää keskusvalvonnassa syntyvien asiakirjojen luovuttamisesta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 14 §:n 1 momentissa ja keskusvalvontatoimintaa hoitavan yrityksen työntekijän vaitiolovelvollisuudesta mainitun lain 23 §:ssä. Keskusvalvontatoimintaa hoitavan yrityksen työntekijällä ei ole oikeutta päästä Rikosseuraamuslaitoksen rekistereihin. Työntekijään sovelletaan tämän tehtävässä kielilakia ja rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä.

58 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tarkemmat säännökset sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämän hoidon edellyttämistä valmistelutoimista sekä hoitoon liittyvistä valvonta- ja toteutustoimenpiteistä, turvatarkastuksesta ja sen kirjaamisesta sekä menettelystä ehdonalaiseen vapauteen päästämiseksi voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö voi antaa tarkemmat määräykset rangaistusajan laskemisesta sekä menettelyistä 22 §:ssä tarkoitettujen päihteettömyyden ja 41 §:ssä tarkoitettuun toimintaan osallistumisen valvonnassa.

59 §

Viittaussäännös

Siviilipalveluslain (1446/2007) 74 tai 75 §:n taikka asevelvollisuuslain (1438/2007) 118 §:n nojalla tuomitavan vankeusrangaistuksen sijasta voidaan tuomita valvontarangaistus, jos rikoslain 6 luvun 11 a §:ssä säädetty edellytykset täyttyvät. Tällaisen valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon sovelletaan, mitä siviilipalveluslain 74 ja 75 §:ssä, 81 §:n 2—4 momentissa ja 82—85 §:ssä sekä asevelvollisuuslain 118 §:ssä säädetään vankeusrangaistuksesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta. Muilta osin valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon sovelletaan tätä lakia.

10 luku

Ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvonta

60 §

Sisältö ja kesto

Ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvonta sisältää valvojan tai apuvalvojan ja tuomitun säännöllisiä tapaamisia. Tapaamisten tarkoituksena on seurata tuomitun olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia sekä parantaa

tuomitun kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia.

Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia, ohjelman toteutuksen tiheyteen liittyvästä tai muusta erityisestä syystä kuitenkin enintään 24 tuntia. Kuukausittainen tuntimäärä voi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää.

Jos valvonta-ajan kestänyt vähintään kuusi kuukautta on käynyt ilmeiseksi, ettei valvonnan jatkaminen ole tarpeen, Rikosseuraamuslaitos voi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan.

61 §

Päihdeettömyysvaatimus

Ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan tuomittu ei saa olla valvontatapaamisissa eikä valvonnan täytäntöönpanon edellyttämässä toiminnassa eikä edellyttämässä tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen.

62 §

Velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuramus

Jos ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan tuomittu rikkoo valvontaan kuuluvia velvollisuuksiaan 26 §:ssä tarkoitetulla törkeällä tavalla, Rikosseuraamuslaitoksen on viipymättä ilmoitettava asiasta syyttäjälle, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta valvonnan tarkoituksen saavuttamiseksi.

Jos syyttäjä arvioi, että valvonta-aikaa olisi pidennettävä 26 §:ssä tarkoitetun törkeän velvollisuuksien rikkomisen vuoksi, hänen on viipymättä esitettävä tätä koskeva vaatimus sille käräjäoikeudelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena käsitellyt kyseisen rikosasian taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee.

Jos tuomioistuin toteaa tuomitun rikkoneen valvontaan kuuluvia velvollisuuksia 26 §:ssä tarkoitetulla törkeällä tavalla ja jos siihen tuomittuun liittyvät ja rikkomukseen johta-

neet syyt kokonaisuutena arvioiden on erityistä syytä, se voi pidentää valvonta-aikaa yhteensä enintään kuudella kuukaudella.

63 §

Tarkeimmat säännökset

Tarkeimmat säännökset valvonnan lakkauttamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

11 luku

Nuorisorangaistus

64 §

Sisältö ja kesto

Nuorisorangaistus on 15–17-vuotiaalle rikoksenteikijälle tuomittu vähintään neljän kuukauden ja enintään yhden vuoden pituinen seuraamus, joka sisältää valvontaa ja siihen liitettyjä, erityisesti nuorille suunnattuja sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Nuorisorangaistus sisältää myös valvonnassa tapahtuvaa työelämään ja työn tekemiseen perehtymistä, jollei sitä ole pidettävä ilmeisen tarpeettomana tai se ole erityisen vaikeasti järjestettävissä.

Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanoon kuuluvia tilaisuuksia, joihin seuraamusta suorittava on velvollinen osallistumaan, saa viikoittain olla enintään kahdeksan tuntia. Viikoittainen tuntimäärä voi seuraamuksen aikana vaihdella täytäntöönpanon edellyttämällä tavalla.

65 §

Päihdeettömyysvaatimus

Nuorisorangaistukseen tuomittu ei saa olla valvontatapaamisissa, seuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvässä työ-, kuntoutus-, koulutus- tai muussa toimintapaikassa eikä täytäntöönpanon edellyttämässä tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen.

66 §

Velvollisuuksien törkeän rikkomisen käsittely

Jos syyttäjä katsoo nuorisorangaistukseen tuomitun rikkoneen velvollisuuksiaan 26 §:ssä tarkoitetulla törkeällä tavalla, hänen tulee viipymättä saattaa asia käsiteltäväksi siinä kärkeäoikeudessa, joka on ensimmäisenä oikeusasteena käsitellyt kyseisen rikosasian taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee.

Tuomioistuimen on ennen asian ratkaisemista kuultava tuomittua. Myös Rikosseuraamuslaitoksen edustajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei tämä ole asian käsittelyn kannalta selvästi tarpeeton. Muutoin noudatetaan, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään.

Valitus, jolla haetaan muutosta tuomioistuimen tämän pykälän nojalla tekemään ratkaisuun, on käsiteltävä kiireellisenä.

67 §

Velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuramus

Jos tuomioistuin toteaa nuorisorangaistukseen tuomitun rikkoneen velvollisuuksiaan 26 §:ssä tarkoitetulla törkeällä tavalla, sen tulee tuomita hänet suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen osan sijasta muuhun rangaistukseen.

Uuden rangaistuksen lajia valittaessa on harkinnassa otettava huomioon tuomitun ikä, suorittamatta jäänyt nuorisorangaistuksen osa, tuomitavan moitittavan menettelyn vakavuusaste ja nuorisorangaistuksen tuomitsemiseen johtaneen rikoksen laatu.

Jos nuorisorangaistus on jäänyt kokonaan tai huomattavassa määrin suorittamatta ja jos siihen muutenkin on 2 momentissa mainitut harkintaperusteet huomioon ottaen myös kokonaisuutena arvioiden erityistä syytä, suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen osan tilalle voidaan tuomita ehdoton vankeusrangaistus.

68 §

Suoritetun nuorisorangaistuksen osan huomioon ottaminen

Kun nuorisorangaistukseen tuomittu tuomitaan uuteen rangaistukseen rikoslain 7 luvun 8 §:ssä taikka tämän lain 16 §:ssä tai 67 §:n 1 momentissa tarkoitetussa tapauksessa, jo suoritettu nuorisorangaistuksen osa on otettava kohtuuden mukaan huomioon uutta rangaistusta alentavana seikkana. Kahden nuorisorangaistuspäivän katsotaan vastaavan yhtä päivää ehdotonta vankeutta, jollei tästä jo suoritetun rangaistuksen osan sisältö huomioon ottaen ole erityistä syytä poiketa.

69 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset työelämää ja työn tekemistä koskevaan perehtymiseen liittyvistä suorituspaikoista annetaan valtioneuvoston asetuksella.

12 luku

Ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvonta

70 §

Valvontaan asettaminen

Ehdonalaiseen vapauteen päästettävä vanki asetetaan koeajaksi valvontaan, jos:

- 1) koeaika on pitempi kuin yksi vuosi;
- 2) rikos on tehty alle 21-vuotiaana;
- 3) vanki itse sitä pyytää; tai
- 4) vanki on sitoutunut noudattamaan valvontasta koevapaudesta annetun lain (629/2013) 4 §:ssä tarkoitettua läikehoitoa ja siihen mahdollisesti liitettyä muuta hoitoa ja tukea koskevia ehtoja.

Vanki voidaan 1 momentissa säädetyn estämättä jättää asettamatta valvontaan, jos valvonta on sen tarkoitus huomioon ottaen vangin odotettavissa olevan maasta poistamisen, vakavan sairauden tai muun erityisen

syyn vuoksi selvästi tarpeetonta. Vanki voidaan jättää asettamatta valvontaan myös, jos hänellä ei hänen valvotun koevapautensa ja muun selvityksen perusteella ole ilmeistä rikokseen syyllistymisen riskiä.

71 §

Valvonnan sisältö

Ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvonta sisältää valvojan tai apuvalvojan ja tuomitun säännöllisiä tapaamisia. Tapaamisten tarkoituksena on seurata tuomitun olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia sekä parantaa tuomitun kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia.

Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia, erityisen tuen ja valvonnan tarpeessa olevalla tuomitulla kuitenkin enintään 30 tuntia. Kuukausittainen tuntimäärä voi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää.

Jos vanki asetetaan 70 §:n 1 momentin nojalla valvontaan, Rikosseuraamuslaitos laatii hyvissä ajoin ennen ehdonalaiseen vapauteen päästämistä yhteistyössä vangin kanssa valvontaa koskevan rangaistusajan suunnitelman. Tämä suunnitelma on sovitettava yhteen vankeusaikaisen rangaistusajan suunnitelman kanssa. Suunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä vangin koti- ja asuinkunnan sekä muiden viranomaisten, yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa.

72 §

Tuomitun erityiset velvollisuudet

Ehdonalaiseen vapauteen päästetty valvotava ei saa olla valvontatapaamisissa eikä valvonnan täytäntöönpanon edellyttämässä toiminnassa eikä edellyttämässä tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen.

Jos tuomittu on sitoutunut 70 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettuun lääkehoitoon, hänen on annettava virtsa- ja verinäyt-

teet, jotka ovat välttämättömiä lääkityksen käytön valvomiseksi ja hoidon turvallisuuden varmistamiseksi. Tuomittu on velvollinen näytteen antamiseksi saapumaan erikseen määrättyyn yliopistolliseen sairaalaan tai erikoissairaanhoidon yksikköön.

73 §

Erityiset valvontamääräykset

Jos tuomittu asetetaan valvontaan 70 §:n 1 momentin 4 kohdan perusteella, hänelle asetetaan velvollisuus noudattaa lääkehoidosta ja siihen mahdollisesti liitetystä muusta hoidosta ja tuesta sekä niiden noudattamisen valvonnasta annettuja määräyksiä.

74 §

Lääkehoitoa tai muuta hoitoa ja tukea koskevan määräyksen rikkominen

Jos 70 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla valvontaan asetettu jättää noudattamatta rangaistusajan suunnitelmaan kirjattuja, lääkehoitoa tai muuta hoitoa ja tukea koskevia määräyksiä, Rikosseuraamuslaitoksen on annettava tuomitulle kirjallinen kehoitus noudattaa rangaistusajan suunnitelmaa.

Jos tuomittu kehotuksesta huolimatta jättää noudattamatta rangaistusajan suunnitelmaan sisältyviä lääkehoitoa tai muuta hoitoa ja tukea koskevia määräyksiä taikka lopettaa lääkehoidon, noudatetaan, mitä 26 §:ssä säädetään.

75 §

Velvollisuuksien törkeän rikkomisen seuramus

Jos syyttäjä arvioi, että osa jäännösrangais- tusta olisi tuomitun 26 §:ssä tarkoitetun velvollisuuksien törkeän rikkomisen vuoksi pantava täytäntöön, hänen on viipymättä esitettävä tätä koskeva vaatimus sille kärjäoikeudelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena käsitellyt kyseisen rikosasian taikka jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee.

Jos tuomioistuin toteaa tuomitun rikkoneen velvollisuuksiaan 26 §:ssä tarkoitettulla törkeällä tavalla ja jos siihen tuomitun henkilöön liittyvät ja rikkomukseen johtaneet syyt kokonaisuutena huomioon ottaen on erityistä syytä, se voi määrätä jäännösrangaistusta pantavaksi täytäntöön vähintään neljä ja enintään 14 päivää.

76 §

Valvonnan kesto

Jos valvonta-ajan kestänyt vähintään kuusi kuukautta on käynyt ilmeiseksi, että tuomitun elämäolosuhteet ovat vakiintuneet, tuomitulla ei ole ilmeistä rikokseen syyllistymisen riskiä eikä valvonnan jatkaminen ole muutoinkaan tarpeen, Rikosseuraamuslaitos voi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan.

Valvonta-ajan kestänyt yhden vuoden ja kuusi kuukautta Rikosseuraamuslaitoksen on harkittava tarvetta jatkaa valvontaa tai lakkauttaa valvonta noudattaen, mitä 1 momentissa säädetään.

Valvonnan kestänyt kuusi kuukautta se voidaan lakkauttaa myös 70 §:n 2 momentin mukaisessa tilanteessa, jos tuomittu ulkomaalaislain (301/2004) 148 tai 149 §:n perusteella on käännytetty tai karkotettu maasta tai on muuttanut vakinaisesti muuhun kuin toiseen Pohjoismaahan tai on pitkäaikaisessa laitoshoidossa sairauden takia. Tuomitun muuttaminen toiseen Pohjoismaahan ei ole lakkauttamisperuste, jos valvonta voidaan järjestää Suomen ja muiden Pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanosta annetun lain (326/1963) 22 §:n perusteella.

77 §

Lääkehoidon valvonta sekä lääkehoitoa ja muuta hoitoa ja tukea koskevan määräyksen uudelleenarkinta

Rikosseuraamuslaitos sopii lääkehoidon järjestämisestä ja lääkehoitoon liittyvästä veri- ja virtsanäytteen ottamisesta yliopistollisen sairaalan ja erikoissairaanhoidon yksikön kanssa.

Lääkehoitoa ja mahdollista muuta hoitoa ja tukea koskeva määräys on otettava uudelleen harkittavaksi enintään kolmen kuukauden väliajoin.

Lääkehoidon sekä muun hoidon ja tuen valvonnasta ja lopettamisesta päättää Rikosseuraamuslaitoksen lääkäri. Kiireellisessä tapauksessa myös 1 momentissa tarkoitettussa sairaalassa tai erikoissairaanhoidon yksikössä toimiva lääkäri voi tilapäisesti keskeyttää lääkehoidon. Tieto lääkehoidon väliaikaisesta keskeyttämisestä välitetään viipymättä Rikosseuraamuslaitoksen lääkärille, joka tekee lopullisen päätöksen lääkehoidosta.

78 §

Lääkärin tiedonantovelvollisuus

Edellä 72 §:n 2 momentissa tarkoitettussa sairaalassa tai erityissairaanhoidon yksikössä toimivalla lääkärillä on salassapitovelvollisuuden estämättä velvollisuus antaa Rikosseuraamuslaitokselle tiedot sen arvioimiseksi, onko tuomittu noudattanut 70 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettuun lääkehoitoon ja siihen mahdollisesti liitettyyn muuhun hoitoon ja tukeen liittyviä määräyksiä.

79 §

Kustannukset

Edellä 70 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettua lääkehoidosta ja siihen mahdollisesti liitetystä muusta hoidosta ja tuesta sekä niiden valvonnasta aiheutuvat kustannukset maksetaan valtion varoista.

80 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset valvontaan asettamisen menettelystä, valvonnan lakkauttamisesta ja 70 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla valvontaan asetetun tuomitun rangaistusajan suunnitelman sisällöstä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

III OSA

ERINÄISET SÄÄNNÖKSET

13 luku

Täytäntöönpanoon ja ilmoitusten tekemiseen liittyviä eräitä säännöksiä

81 §

Tuomioistuimen ilmoitus yhdyskuntaseuraamuksesta

Tuomioistuimen on ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle ratkaisustaan, jolla se on tuominnut yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen, ehdollisen vankeuden, jonka tehosteeksi on tuomittu valvontaan, tai nuorisorangaistuksen, tallettamalla ratkaisua koskevat tiedot oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään. Merkinnän tekemisestä säädetään oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetussa laissa (372/2010) ja sen nojalla.

82 §

Uusi vankeusrangaistus

Jos syyttäjä päättää syyttää yhdyskuntapalveluun, valvontarangaistukseen tai nuorisorangaistukseen tuomittua rikoksesta, josta voi syyttäjän arvion mukaan olla seuraamuksena ehdotonta vankeutta, syyttäjä voi edellä tarkoitetun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon kieltämiseksi ilmoittaa asiasta Rikosseuraamuslaitokselle. Rikosseuraamuslaitoksen on ilmoituksen saatuaan kiellettävä yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon aloittaminen tai jatkaminen.

Tuomitessaan aiemmin yhdyskuntapalveluun tai nuorisorangaistukseen tuomitun henkilön ehdottomaan vankeusrangaistukseen sellaisesta rikoksesta, jonka tuomittu on tehnyt ennen edellä tarkoitetun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon päättymistä taikka, jos on kyse valvontarangaistuksesta, rikoksesta, jonka tuomittu on tehnyt ennen ehdonalaista vapauttamista, tuomioistuin voi kieltää aloittamasta tai jatkamasta kyseisen

yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa. Kieltäessään aiemmin tuomitun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon tuomioistuimen on määrättävä, että suorittamatta oleva osa kyseistä yhdyskuntaseuraamusta on suoritettava vankeutena.

Päätöstä aiemmin tuomitun yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon kieltämisestä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta.

83 §

Suoritetun yhdyskuntaseuraamuksen huomioon ottaminen vankeusrangaistuksen mittaamisessa

Kun yhdyskuntapalveluun, valvontarangaistukseen tai nuorisorangaistukseen tuomittu tuomitaan uuteen rangaistukseen 82 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa, muuntamisessa noudatetaan samaa vankeuden ja kyseisen yhdyskuntaseuraamuksen muuntosuhdetta kuin yhdyskuntaseuraamusta määrättäessä on noudatettu. Muuntamisessa päivän osa valvontarangaistusta vastaa yhtä päivää vankeutta. Muuntamisessa noudatetaan tuomille edullisinta laskutapaa.

84 §

Täytäntöön pannun rangaistuksen vähentäminen

Jos yhdyskuntapalveluun, valvontarangaistukseen tai nuorisorangaistukseen tuomittu 16 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa muutoksenhaun johdosta tuomitaan vankeusrangaistukseen, Rikosseuraamuslaitoksen on vähennettävä täytäntöönpantavasta vankeusrangaistuksesta määrä, joka vastaa yhdyskuntaseuraamuksena jo suoritettua osaa. Vastaava vähennys on tehtävä, kun tuomioistuin on kieltänyt valvontarangaistuksen täytäntöönpanon, muttei ole määrännyt vankeusrangaistuksena täytäntöönpantavaksi jäävän rangaistuksen pituutta. Jos tuomittu on päässyt valvontarangaistuksesta ehdonlaiseen vapauteen, noudatetaan vastaavasti, mitä vankeuslain 3 luvun 6 §:ssä säädetään erotuksen täytäntöönpanosta.

85 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset täytäntöönpano-asiakirjojen laatimisesta, käsittelystä, sisällystä ja lähettämisestä sekä eräiden ilmoitusten lähettämisestä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

14 luku

Muutoksenhaku

86 §

Muutoksenhakukelpoiset päätökset

Tuomittu saa vaatia oikaisua Rikosseuraamuslaitoksen päätökseen, joka koskee:

- 1) 18 §:n 4 momentissa tarkoitettua täytäntöönpanon lykkäyksen tai keskeytyksen peruuttamista;
- 2) 25 §:ssä tarkoitettua kirjallista varoitusta;
- 3) 32 §:ssä tarkoitettua matkakustannusten korvaamista;
- 4) 70 §:ssä tarkoitettuun valvontaan asettamista;
- 5) 47 §:n 2 momentissa tarkoitettua valvontarangaistuksen rangaistusaikaa.

87 §

Oikaisuvaatimuksen päätösvalta ja käsittely

Rikosseuraamuslaitoksen aluejohtaja ratkaisee oikaisuvaatimuksen 86 §:n 1–4 kohdassa tarkoitetuissa asioissa. Mainitun pykälän 5 kohdan päätöksestä tehdyn oikaisuvaatimuksen ratkaisee Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanojohtaja.

Oikaisuvaatimus on tehtävä kirjallisesti seitsemän päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Oikaisuvaatimus toimitetaan aluejohtajalle, yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajalle tai vankilan johtajalle. Jos kyse on 86 §:n 5 kohdassa tarkoitettua valvontarangaistuksen rangaistusaikaa koskevasta päätöksestä, oikaisuvaatimus toimitetaan täytäntöönpanojohtajalle. Oikaisuvaatimus on käsiteltävä kiireellisenä.

Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikön muuhun kuin 86 §:n 5 kohdassa tarkoitettuun valvontarangaistuksen rangaistusaikaa koskevaan päätökseen ei voi vaatia oikaisua, vaan siitä valitetaan hallinto-oikeuteen, kuten 88 §:ssä säädetään.

88 §

Valitus hallinto-oikeuteen

Oikaisuvaatimuksen johdosta annettuun aluejohtajan tai täytäntöönpanojohtajan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Valitus tehdään siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä aluejohtajan oikaisuvaatimuksen johdosta annettu päätös on tehty. Täytäntöönpanojohtajan päätöksestä valitus tehdään Helsingin hallinto-oikeuteen.

Valitus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

89 §

Valituksen käsittely hallinto-oikeudessa

Valitusta käsitellessään hallinto-oikeus on päätösvaltainen yksijäsenisenä. Valitusasia on käsiteltävä kiireellisenä.

90 §

Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen

Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

91 §

Oikaisuvaatimuksen ja valituksen vaikutus täytäntöönpanoon

Oikaisuvaatimuksen tai valituksen tekeminen ei keskeytä 86 §:n 4 ja 5 kohdassa tarkoitettua päätöksen täytäntöönpanoa, ellei oikaisuvaatimusta käsittelevä aluejohtaja tai täytäntöönpanojohtaja taikka valitusta käsittelevä tuomioistuimien toisin päätä.

92 §

Oikeusapu

Tuomitulle 86 §:ssä tarkoitettussa asiassa myönnettävästä oikeusavusta säädetään oikeusapulaissa (257/2002). Mainitun lain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettua selvitystä taloudellisista olosuhteista ei tarvitse esittää. Oikeusavun myöntämisestä päättää tuomioistu-in, jos asia on sen käsiteltävänä.

93 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset oikaisuvaatimuksen tekemisestä ja käsittelystä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

15 luku

Voimaantulo

94 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

95 §

Kumottavat lait

Tällä lailla kumotaan:

- 1) yhdyskuntapalvelusta annettu laki (1055/1996);
- 2) nuorisorangaistuksesta annettu laki (1196/2004);
- 3) ehdonalaisen vapauden valvonnasta annettu laki (782/2005);
- 4) ehdollisen vankeuden valvonnasta annettu laki (634/2010);
- 5) valvontarangaistuksesta annettu laki (330/2011).

96 §

Siirtymäsäännökset

Yhdyskuntaseuraamuksen määräämistä, valmistelua ja täytäntöönpanoa koskevissa asioissa sovelletaan päätöstä tehtäessä voimassa olleita säännöksiä. Tämän lain säännöksiä sovelletaan kuitenkin, jos asia tulee ehtojen rikkomisen, edellytysten muuttumisen tai vastaavan syyn vuoksi uudelleen käsiteltäväksi tämän lain tultua voimaan.

Lain voimaan tullessa vireillä olevan ehtojen rikkomista tai täytäntöönpanon lykkäämistä taikka keskeyttämistä koskevaan asiaan sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Haettaessa muutosta ennen tämän lain voimaantuloa tehtyyn päätökseen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

2.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 2 c luvun 13 §:n 3 momentti, 6 luvun 9 §:n 2 momentti, 10 §:n 1 ja 2 momentti, 10 a ja 11 § ja 11 a §:n 2 momentti sekä 7 luvun 8 §, sellaisina kuin ne ovat, 2 c luvun 13 §:n 3 momentti laissa 780/2005, 6 luvun 9 §:n 2 momentti, 10 §:n 1 ja 2 momentti ja 11 § laissa 515/2003, 6 luvun 10 a § ja 7 luvun 8 § laissa 1195/2004 sekä 6 luvun 11 a §:n 2 momentti laissa 329/2011, sekä
lisätään 6 luvun 11 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 515/2003, uusi 3 momentti seuraavasti:

2 c luku

10 §

Vankeudesta*Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset*

13 §

Ehdonalaisen vapauden koeaika

Jos ehdollista vankeutta yksinään on pidettävä riittämättömänä rangaistuksena rikoksesta, voidaan sen ohessa tuomita sakkoa, tai jos ehdollinen vankeus on kahdeksan kuukautta tai sitä pidempi, vähintään 14 ja enintään 90 tuntia yhdyskuntapalvelua.

 Ehdonalaisen vapauden valvonnan täytäntöönpanosta säädetään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa (/).

Rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi. Valvonnan täytäntöönpanosta säädetään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa.

6 luku

Rangaistuksen määräämisestä

9 §

Valinta ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välillä

 Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Painavan syyn merkitystä harkittaessa otetaan huomioon rikoksentehtäjän sijoitus lastensuojelulain (417/2007) 57 §:n mukaiseen lastensuojelulaitokseen.

10 a §

Nuorisorangaistus

Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomitaan nuorisorangaistukseen, jos:

1) sakko on rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys ja tekijän aikaisemmat rikokset huomioon ottaen riittämätön rangaistus eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista; ja

2) ehdollista vankeutta valvontoiheen ei ole pidettävä riittävänä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Nuorisorangaistus voidaan tuomita 1 momentissa säädetyn edellytyksin myös sellaisista tuomioistuimessa samalla kertaa käsiteltävistä rikoksista, joista ainoastaan osa on tehty alle 18-vuotiaana.

Nuorisorangaistuksen kestosta ja sisällöstä säädetään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 64 §:ssä.

11 §

Yhdyskuntapalvelu

Rikoksenteikijä, joka tuomitaan pituudeltaan määrättyyn, enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei ehdottomien vankeusrangaistusten, valvontarangaistusten, aiempien yhdyskuntapalvelurangaistusten, rikollisen toiminnan jatkamisen tai muiden painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle.

Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksenä on, että rikoksenteikijä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomitsemiseen yhdyskuntapalveluna ja että hänen voidaan olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta.

Harkittaessa aikaisempien rangaistusten merkitystä on yhdyskuntapalveluun tuomitsemista puoltavana perusteena otettava huomioon se, että rikos on tehty alle 21-vuotiaana.

11 a §

Valvontarangaistus

Valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksenä on myös, että rikoksenteikijä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomit-

semiseen valvontarangaistuksena ja että hänen kanssaan samassa asunnossa asuvat täysi-ikäiset ovat omasta vakaasta tahdostaan suostuneet valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon kyseisessä asunnossa. Edellytyksenä on lisäksi, että rikoksenteikijälle voidaan määrätä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 41 §:ssä tarkoitettu velvollisuus pysyä asunnossaan ja osallistua hänelle määrättyyn toimintaan ja että rikoksenteikijän voidaan olettaa suoriutuvan valvontarangaistuksesta. Valvontarangaistusta ei saa tuomita ilman rangaistusajan suunnitelmaa. Asunnossa asuvien alaikäisten mielipiteen selvittämisestä ja kuulemisesta säädetään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 45 §:n 2 momentissa.

7 luku

Yhteisestä rangaistuksesta

8 §

Aikaisemmin tuomitun nuorisorangaistuksen huomioon ottaminen

Jos nuorisorangaistukseen tuomittu olisi tuomittava ehdottomaan vankeusrangaistukseen ennen nuorisorangaistuksen tuomitsemista tehdystä rikoksesta tai nuorisorangaistuksen tuomitsemisen jälkeen, mutta ennen sen täytäntöönpanon päättymistä tehdystä uudesta rikoksesta, hänet voidaan tuomita tästä rikoksesta ja nuorisorangaistukseen johdaneesta rikoksesta yhteiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Jo täytäntöön pantua nuorisorangaistusta vastaavan osan huomioon ottamisesta säädetään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 68 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

3.

Laki**nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 8 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain (633/2010) 8 §:n
2 momentti seuraavasti:

8 §
*Seuraamusselvityksen käsittely tuomiois-
tuimessa*

laatineelle Rikosseuraamuslaitoksen virka-
miehelle tai hänen apunaan toimivalle henki-
lölle tilaisuus tulla tuomioistuimessa kuul-
luksi nuoren rikosasian käsittelyssä.

Tuomioistuimen on varattava nuoren ri-
koksesta epäillyn tilanteen tuntevalle sosiaa-
liviranomaiselle sekä seuraamusselvityksen

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

4.

Laki**vankeuslain 4 luvun 6 §:n ja 21 luvun 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vankeuslain (767/2005) 4 luvun 6 §:n 2 momentti ja 21 luvun 2 §, sellaisena kuin niistä on 21 luvun 2 § laissa 631/2013, seuraavasti:

4 luku

Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan

6 §

Rangaistusajan suunnitelma

Rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusaikana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. Hyvissä ajoin ennen vangin todennäköistä vapauttamista suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. Vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa arvioidaan tarvittavassa laajuudessa vangin edellytykset selviytyä vapaudessa sekä hänen palvelujen tarpeensa. Ehdonlaiseen vapautteen päästetyn valvontaa koskevasta rangaistusajan suunnitelmasta säädetään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa (/).

21 luku

Vapauttaminen

2 §

Päätösvalta

Vankilan johtaja päättää rikoslain 2 c luvun 5 §:n mukaisesta ehdonalaisesta vapauttamisesta, mainitun luvun 9 §:n 1 momentin mukaisesta ehdonalaisen vapauttamisen lykäämisestä ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 70 §:ssä tarkoitettua valvontaan asettamisesta. Rikosseuraamuslaitos vastaa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 71 §:ssä tarkoitettua rangaistusajan suunnitelman laatimisesta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

5.

Laki**valvotusta koevapaudesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan valvotusta koevapaudesta annetun lain (629/2013) 2 §:n 2 momentti, 4 §:n 3 momentti, 5 §:n 2 ja 3 momentti, 6 §, 7 §:n 1 momentti, 8 §, 12 §:n 1 momentti, 13–15 §, 16 §:n otsikko ja 1 momentti, 17, 21 ja 32 §, 36 §:n 2 momentti sekä 40 §:n 1 momentin 2 kohta, sellaisena kuin niistä on 7 §:n 1 momentti laissa 1163/2013, seuraavasti:

2 §

Valvotun koevapauden tarkoitus ja sisältö

Valvotun koevapauden sisältönä on koevapauteen sijoitetulle rangaistusajan suunnitelmassa määrätty velvollisuus pysyä asunnossaan, osallistua hänelle määrättyyn toimintaan ja noudattaa muita tässä laissa säädettyjä velvollisuuksia. Valvottu koevapaus voidaan panna täytäntöön muussakin sopivassa paikassa, johon koevapauteen sijoitettu hoidon, kuntoutuksen tai muun vastaavan syyn perusteella sijoitetaan, jolloin noudatetaan soveltuvin osin, mitä tässä laissa säädetään asunnosta.

4 §

Lääkehoito ja psykososiaalinen hoito koevapauden ehtona

Rikosseuraamuslaitoksen on ennen koevapauteen sijoittamista selvitettävä vangille lääkehoidon lopettamisesta aiheutuvat seuraamukset. Seuraamuksista säädetään 26 §:ssä ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (/) 74 §:ssä.

5 §

Toimintavelvollisuus

Työtä tai muuta toimintaa on oltava vähintään viisi tuntia viikossa siten kuin 14 §:ssä tarkoitettussa rangaistusajan suunnitelmassa määrätään.

Työ tai muu toiminta on ajoitettava muuksi kuin kello 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi, jollei rangaistusajan suunnitelmassa työstä tai toiminnasta aiheutuvasta syystä toisin määrätä.

6 §

Asunnossa pysyminen

Koevapauteen sijoitettu on velvollinen pysymään 2 §:ssä tarkoitettussa asunnossaan 14 §:ssä tarkoitettussa rangaistusajan suunnitelmassa ja viikoittaisessa aikataulussa määrättyinä aikana. Asunnossa on pysyttävä klo 21:n ja kello 6:n välinen aika, jollei 5 §:n 3 momentissa tarkoitettusta työstä tai toiminnasta aiheutuvasta syystä tai 21 §:stä muuta johdu.

7 §

Valvonta

Koevapauteen sijoitettua ja rangaistusajan suunnitelman noudattamista valvotaan tämän lain 2 §:ssä tarkoitettuun asuntoon asennettavilla, koevapauteen sijoitetun haltuun annettavilla taikka hänen ylleen ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmällä. Tässä tarkoitettu tekninen väline ei saa mahdollistaa kotirauhan piiriin ulottuvaa pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 16 §:n 1 momentissa tarkoitettua teknistä kuuntelua eikä 10 luvun 19 §:n 1 momentissa tarkoitettua teknistä katselua.

8 §

Keskusvalvonnan järjestäminen

Valvotun koevapauden keskusvalvonnan järjestämiseen sovelletaan, mitä yhdyskunta-seuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 57 §:ssä säädetään.

12 §

Valvotun koevapauden valmistelu

Jos koevapauden edellytykset täyttyvät, vankilassa valmistellaan yhteistyössä vangin kanssa rangaistusajan suunnitelman mukaista toimintavelvollisuutta, selvitetään tukitoimien ja valvonnan tarvetta sekä laaditaan 14 §:ssä tarkoitettu koevapauden rangaistusajan suunnitelma.

13 §

Pitkäaikaisvankien koevapauden valmistelu

Kun valmistellaan elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valvottua koevapautta, vankila antaa lausunton-

sa koevapauden edellytysten täyttymisestä. Lausuntoon on liitettävä ehdotus koevapauden rangaistusajan suunnitelmaksi, arvio rangaistusajan suunnitelman toteutumisesta sekä muut tarpeelliset asiakirjat. Ehdotuksen rangaistusajan suunnitelmaksi on sisällettävä 14 §:ssä tarkoitettut tiedot. Asiakirjoihin liitetään vangin sekä 3 §:n 2 momentissa tarkoitettujen henkilöiden kirjallinen suostumus. Ehdotus rangaistusajan suunnitelmaksi, muut tarpeelliset asiakirjat ja vankilan lausunto toimitetaan asiaa hoitavan rikosseuraamusalueen arviointikeskukseen.

Arviointikeskuksen on tarvittaessa oltava yhteydessä koevapauden täytäntöönpanoon liittyviin viranomaisiin, laitoksiin, yhteisöihin ja yksityisiin henkilöihin sekä tarvittaessa kutsuttava vanki henkilökohtaisesti arviointikeskukseen arvion tekemistä varten. Arviointikeskus antaa lausuntonsa siitä, ylläpitääkö ja edistääkö valvottu koevapaus elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan, sekä selvittää muiden valvotun koevapauden edellytysten täyttymisen. Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön lausunnosta säädetään erikseen.

Arviointikeskuksen on viipymättä toimitettava ehdotuksensa rangaistusajan suunnitelmaksi, muut tarpeelliset asiakirjat ja oma lausuntonsa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.

14 §

Rangaistusajan suunnitelma

Koevapauden rangaistusajan suunnitelmaan on merkittävä koevapauden alkamisen ja päättymisen päivä. Rangaistusajan suunnitelma sisältää määräykset:

- 1) koevapauteen sijoitetun asunnosta;
- 2) toimintavelvollisuuden sisällöstä, viikoittaisesta tuntimäärästä ja tarpeellisista matka-ajoista;
- 3) koevapauden valvonnasta, sen edellyttämistä teknisistä valvontavälineistä ja valvontatapaamisista;
- 4) ajasta, jonka koevapauteen sijoitettu on velvollinen pysymään asunnossaan;

5) mahdollisista tietyllä alueella liikkumista sekä rikoskumppanin tai muun nimetyn henkilön tapaamista koskevista rajoituksista;

6) yhteydenpidosta koevapauteen sijoitetun ja Rikosseuraamuslaitoksen välillä;

7) koevapauden asianmukaista täytäntöönpanoa edistävästä tukitoimista;

8) koevapauteen sijoitetun henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen varattavasta ajasta;

9) muista vastaavista valvotun koevapauden täytäntöönpanolle välttämättömistä ehdoista.

Rangaistusajan suunnitelmassa on oltava tiedot koevapauteen sijoitetun taloudellisesta toimeentulosta koevapauden aikana.

Jos 4 §:ssä tarkoitettu lääkehoito ja mahdollisesti muu hoito ja tuki on asetettu valvotun koevapauden ehdoksi, rangaistusajan suunnitelma sisältää lisäksi hoitoa ja tukea sekä ehtojen noudattamisen valvontaa koskevat välttämättömät määräykset.

Rangaistusajan suunnitelmaan on liitettävä 3 §:ssä tarkoitettu samassa asunnossa asuvien täysi-ikäisten henkilöiden kirjallinen suostumus koevapauden täytäntöönpanoon ja siihen liittyviin valvontakäynteihin asunnossa.

Rikosseuraamuslaitos laatii erikseen valvotun koevapauden suorittamisen viikoittaisen aikataulun.

15 §

Rangaistusajan suunnitelman vahvistaminen

Vankilan johtaja tai 13 §:ssä tarkoitettu tapauksessa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö vahvistaa rangaistusajan suunnitelman, ja siihen liitetään 10 §:ssä tarkoitettu vangin kirjallinen suostumus. Rangaistusajan suunnitelma annetaan vangille kirjallisesti.

16 §

Rangaistusajan suunnitelman muuttaminen

Olosuhteiden muuttumisen tai muun siihen rinnastettavan perustellun syyn vuoksi rangaistusajan suunnitelmaa voidaan muuttaa.

17 §

Koevapauteen sijoitetun yleiset velvollisuudet

Koevapauteen sijoitettu on velvollinen:

1) osallistumaan 5 §:ssä tarkoitettuun toimintaan ja pysymään 2 §:ssä tarkoitettuun asunnossaan rangaistusajan suunnitelmassa määrättyllä tavalla;

2) noudattamaan rangaistusajan suunnitelmaa ja viikoittaista aikataulua;

3) pitämään yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen rangaistusajan suunnitelmassa määrättyllä tavalla sekä ilmoittautumaan Rikosseuraamuslaitoksen yksikössä tai poliisilaitoksella Rikosseuraamuslaitoksen määrämällä tavalla;

4) ilmoittamaan Rikosseuraamuslaitokselle koevapauden täytäntöönpanon kannalta välttämättömät tiedot käyttämästään lääkityksestä;

5) käsittelemään huolellisesti 7 §:n 1 momentissa tarkoitettuja valvontavälineitä ja noudattamaan niiden käytöstä annettuja ohjeita;

6) päästämään valvontatehtävänsä suorittavan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen ja hänen seurassaan olevan apuvalvojan asuntoonsa.

Jos 4 §:ssä tarkoitettu lääkehoito ja mahdollinen muu hoito ja tuki on asetettu valvotun koevapauden ehdoksi, koevapauteen sijoitettu on lisäksi velvollinen noudattamaan niitä koskevia ja rangaistusajan suunnitelmassa vahvistettuja määräyksiä.

21 §

Lupa olla tilapäisesti noudattamatta rangaistusajan suunnitelmaa

Koevapauteen sijoitetulle voidaan yksittäistapauksessa antaa lupa olla noudattamatta 14 §:ssä tarkoitettuun rangaistusajan suunnitelmaan sisältyvää määräystä, jos se on tarpeen koevapauteen sijoitetun perheeseen, terveydenhuoltoon, toimeentuloon taikka työ-, koulutus-, sosiaali- tai asuntoasioiden hoitamiseen liittyvästä tai muusta vastaavasta hyväksyttävästä syystä. Koevapauteen sijoitettu on velvollinen hyvissä ajoin etukäteen

hakemaan Rikosseuraamuslaitokselta luvan olla noudattamatta suunnitelmaa.

Koevapauteen sijoitettu voi olla noudattamatta rangaistusajan suunnitelman määräystä ilman etukäteen saatua lupaa, jos se on yksittäistapauksessa välttämätöntä koevapauteen sijoitetun sairastumisen tai muun valvotun koevapauden täytäntöönpanoon vaikuttavan ennalta arvaamattoman ja pakottavan syyn vuoksi. Tällöin koevapauteen sijoitettu on velvollinen ilmoittamaan asiasta viivytyksettä Rikosseuraamuslaitokselle. Ilmoituksen johdosta tehtävästä päätöksestä säädetään 32 §:ssä.

32 §

Päätösvalta

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valvottuun koevapauteen sijoittamisesta. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää 21 §:n 1 momentissa tarkoitettua luvasta olla tilapäisesti noudattamatta rangaistusajan suunnitelmaa, jos lupa edellyttää poistumista Suomen valtion alueelta.

Vankilan johtaja päättää muiden kuin 1 momentissa tarkoitettujen vankien valvottuun koevapauteen sijoittamisesta. Vankilan johtaja päättää myös 22 §:n 3 momentissa tarkoitettua täytäntöönpanoon tulevan uuden rangaistuksen vaikutuksesta koevapauden täytäntöönpanon jatkamiseen, valvotun koevapauden peruuttamisesta kokonaan tai määrääjäksi ja 26 §:ssä tarkoitettua vankilaan palauttamisesta.

Rikosseuraamuslaitoksen lääkäri päättää 4 §:ssä tarkoitettua lääkehoidon sekä muun hoidon ja tuen aloittamisesta, valvonnasta ja lopettamisesta. Kiireellisessä tapauksessa lääkehoidon voi tilapäisesti keskeyttää myös 20 §:ssä tarkoitettua sairaalassa tai erityissairaanhoidon yksikössä toimiva lääkäri. Tieto hoidon väliaikaisesta keskeyttämisestä välitetään viipymättä Rikosseuraamuslaitoksen lääkärille, joka tekee lopullisen päätöksen lääkehoidosta.

Vankilan johtaja, yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja, työjärjestyksessä määrätty apulaisjohtaja tai rikosseuraamusesimies

päättää 16 §:ssä tarkoitettua rangaistusajan suunnitelman muuttamisesta, 19 §:ssä tarkoitettua verinäytteen ottamisesta, 21 §:n 1 momentissa tarkoitettua luvasta olla tilapäisesti noudattamatta rangaistusajan suunnitelmaa, 23 §:ssä tarkoitettua suostumuksen peruuttamisen aiheuttamista seurauksista, 26 §:ssä tarkoitettua varoituksen antamisesta ja 33 §:ssä tarkoitettujen matkakustannusten korvaamisesta.

Täytäntöönpanopäällikkö tai työjärjestyksessä määrätty muu virkamies päättää rangaistusajan laskemisesta ja 28 §:ssä tarkoitettua rangaistusajaksi lukemisesta.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamies päättää muusta 19 §:ssä tarkoitettua päihitteettömyyden valvonnasta kuin verinäytteen ottamisesta, 21 §:n 2 momentissa tarkoitettua luvasta olla tilapäisesti noudattamatta rangaistusajan suunnitelmaa, 24 §:ssä tarkoitettua turvatarkastuksesta sekä turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden ja aineiden pois ottamisesta, 26 §:n 3 momentissa tarkoitettua suullisesta huomautuksesta sekä 22 §:n 2 momentissa ja 27 §:n 3 momentissa tarkoitettua vankilaan toimittamisesta.

36 §

Koevapauden päätyminen

— — — — —
Kun valvottu koevapaus rangaistusajan suunnitelmassa tarkemmin määriteltynä ajankohtana päättyy, koevapauteen sijoitetun on tultava Rikosseuraamuslaitoksen yksiköön täytäntöönpanossa käytettyjen teknisten valvontavälineiden luovuttamista ja muita vapauttamiseen liittyviä toimenpiteitä varten. Valvottu koevapaus voidaan päättää myös niin, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamies poistaa käytöstä ja ottaa haltuunsa valvotun koevapauden täytäntöönpanossa käytetyt tekniset valvontavälineet sekä luovuttaa ehdonalaan vapauttamiseen liittyvät asiakirjat koevapauden täytäntöönpanoon käytetyssä asunnossa.

40 §

Muutoksenhaku

Oikaisuvaatimus Rikosseuraamuslaitoksen
aluejohtajalle voidaan tehdä päätöksestä, jo-
ka koskee:

2) 21 §:ssä tarkoitettua tilapäistä lupaa olla
noudattamatta rangaistusajan suunnitelmaan
sisältyvää velvollisuutta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

6.

Laki**viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 27 kohta, sellaisena kuin se on laissa 333/2011, seuraavasti:

24 §

Salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat

Salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä:

27) asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta syytetyille tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta rikoksesta epäillystä laaditusta seuraamusselvityksestä, nuorisorangaistuksen rangaistusajan suunnitelmasta, vankeusrangaistuksen sijasta suori-

tettavan yhdyskuntapalvelun seuraamusselvityksestä, valvontarangaistuksen edellytysten selvittämisestä, rangaistusajan suunnitelmasta, vapauttamissuunnitelmasta, valvontasuunnitelmasta sekä pitkäaikaisvangin vapauttamismenettelyä varten annetusta lausunnosta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

7.

Laki**oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 9 §:n 1 momentin 4 kohta seuraavasti:

9 §

Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja

Oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää:

4) tietoja rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta rikoksesta epäilyistä laaditusta seuraamuselvityksestä, nuorisorangaistuksen rangaistusajan suunnitelmasta, vankeusran-

gaistuksen sijasta suoritettavan yhdyskunta-palvelun tai valvontarangaistuksen seuraamuselvityksestä, pitkäaikaisvankien vapauttamismenettelyä varten annetusta lausunnosta tai rikosrekisteristä;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

8.

Laki**hovioikeuslain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan hovioikeuslain (56/1994) 9 §:n 1 momentin 3 kohta, sellaisena kuin se on laissa 383/2003, seuraavasti:

9 §

Hovioikeuden kokoonpano eräissä asioissa

Hovioikeus on päätösvaltainen myös kolmijäsenisessä kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi jäsentä ja 4 momentissa säädetyt kelpoisuusehdot täyttävä asian esittelijä:

3) 1 ja 2 kohdassa mainituista rajoituksista riippumatta yksityishenkilön velkajärjestelyä, pesänjakajan ja pesänselvittäjän määräämis-

tä, yhdyskuntapalvelun tai valvontarangaistuksen muuntamista vankeudeksi ja vangitun kantelua koskevissa asioissa sekä asioissa, joissa muutosvaatimus koskee yksinomaan korkoa, oikeudenkäyntikuluja, valtion varoista maksettavia korvauksia tai ajokieltoa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

9.

Laki**ulosottokaaren 2 luvun 24 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ulosottokaaren (705/2007) 2 luvun 24 §:n 1 momentti seuraavasti:

2 luku	15 vuoden ajan (<i>ulosottoperusteen määräaika</i>). Määräaika on 20 vuotta, jos ulosottoperusteessa tarkoitettu velkoja on luonnollinen henkilö tai jos korvaussaatava perustuu rikokseen, josta velallinen on tuomittu vankeuteen, valvontarangaistukseen tai yhdyskunta-palveluun.
Ulosottoperusteet	
24 §	
<i>Määräaika</i>	_____

Tässä laissa tarkoitettu ulosottoperuste, jossa luonnolliselle henkilölle on asetettu maksuvelvoite, on täytäntöönpanokelpoinen

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

10.

Laki**kansalaisuuslain 19 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kansalaisuuslain (359/2003) 19 a §:n 2 momentin 2 kohta, sellaisena kuin se on laissa 579/2011, seuraavasti:

19 a §

Odotusajan määräytyminen

nuorisorangaistuksen ja rikoksen, josta tuomioistuin on jättänyt rangaistuksen tuomitsematta, osalta vähintään kaksi ja enintään neljä vuotta luettuna rikoksen tekopäivästä;

Edellä 1 momentissa tarkoitettu odotusaika on:

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

2) ehdollisen vankeusrangaistuksen, valvontarangaistuksen, yhdyskuntapalvelun,

Helsingissä 30 päivänä lokakuuta 2014

Pääministeri

ALEXANDER STUBB

Oikeusministeri *Anna-Maja Henriksson*

2.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 2 c luvun 13 §:n 3 momentti, 6 luvun 9 §:n 2 momentti, 10 §:n 1 ja 2 momentti, 10 a ja 11 § ja 11 a §:n 2 momentti sekä 7 luvun 8 §, sellaisina kuin ne ovat, 2 c luvun 13 §:n 3 momentti laissa 780/2005, 6 luvun 9 §:n 2 momentti, 10 §:n 1 ja 2 momentti ja 11 § laissa 515/2003, 6 luvun 10 a § ja 7 luvun 8 § laissa 1195/2004 sekä 6 luvun 11 a §:n 2 momentti laissa 329/2011, sekä
lisätään 6 luvun 11 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 515/2003, uusi 3 momentti, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2 c luku

2 c luku

Vankeudesta**Vankeudesta**

13 §

13 §

*Ehdonalaisen vapauden koeaika**Ehdonalaisen vapauden koeaika*

Ehdonalaisen vapauden valvonnan täytäntöönpanosta säädetään ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetussa laissa (782/2005).

Ehdonalaisen vapauden valvonnan täytäntöönpanosta säädetään *yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta* annetussa laissa (/).

6 luku

6 luku

Rangaistuksen määräämisestä**Rangaistuksen määräämisestä**

9 §

9 §

*Valinta ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välillä**Valinta ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välillä*

Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdottomaan vanke-

Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdottomaan vanke-

usrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

usrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. *Painavan syyn merkitystä harkittaessa otetaan huomioon rikosentekijän sijoitus lastensuojelulain (417/2007) 57 §:n mukaiseen lastensuojelulaitokseen.*

10 §

10 §

*Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset**Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset*

Jos ehdollista vankeutta yksinään on pidettävä riittämättömänä rangaistuksena rikoksesta, voidaan sen ohessa tuomita sakkoa, tai jos ehdollinen vankeus on vuotta pidempi, vähintään 20 ja enintään 90 tuntia yhdyskuntapalvelua.

Jos ehdollista vankeutta yksinään on pidettävä riittämättömänä rangaistuksena rikoksesta, voidaan sen ohessa tuomita sakkoa, tai jos ehdollinen vankeus on *kahdeksan kuukautta tai sitä* pidempi, vähintään 14 ja enintään 90 tuntia yhdyskuntapalvelua.

Rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi. Valvonnan täytäntöönpanosta säädetään ehdollisen vankeuden valvonnasta annetussa laissa (634/2010).

Rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi *tai* uusien rikosten ehkäisemiseksi. Valvonnan täytäntöönpanosta säädetään *yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa.*

10 a §

10 a §

*Nuorisorangaistus**Nuorisorangaistus*

Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta voidaan tuomita nuorisorangaistukseen, jos:

Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomitaan nuorisorangaistukseen, jos:

1) sakko on rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys ja tekijän aikaisemmat rikokset huomioon ottaen riittämätön rangaistus eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista; ja

1) sakko on rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys ja tekijän aikaisemmat rikokset huomioon ottaen riittämätön rangaistus eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista; ja

2) nuorisorangaistukseen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi.

2) *ehdollista vankeutta valvontoiheen ei ole pidettävä riittävänä* tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi *tai* uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Nuorisorangaistus voidaan tuomita 1 momentissa säädetyin edellytyksin myös sellaisista tuomioistuimessa samalla kertaa käsiteltävistä rikoksista, joista ainoastaan osa on tehty alle 18-vuotiaana.

Nuorisorangaistus voidaan tuomita 1 momentissa säädetyin edellytyksin myös sellaisista tuomioistuimessa samalla kertaa käsiteltävistä rikoksista, joista ainoastaan osa on tehty alle 18-vuotiaana.

Nuorisorangaistuksen kestosta ja sisällöstä säädetään nuorisorangaistuksesta annetun lain (1196/2004) 2 §:ssä.

Nuorisorangaistuksen kestosta ja sisällöstä säädetään *yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 64 §:ssä.*

11 §

Yhdyskuntapalvelu

Rikoksenteikijä, joka tuomitaan pituudeltaan määrättyyn, enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei ehdottomien vankeusrangaistusten, aiempien yhdyskuntapalvelurangaistusten tai muiden painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle.

Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksenä on, että rikoksenteikijä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomitsemiseen yhdyskuntapalveluna ja että hänen voidaan olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta.

11 a §

Valvontarangaistus

Valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksenä on myös, että rikoksenteikijä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomitsemiseen valvontarangaistuksena ja että hänen kanssaan samassa asunnossa asuvat täysi-ikäiset ovat omasta vakaasta tahdostaan suostuneet valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon kyseisessä asunnossa. Edellytyksenä on lisäksi, että rikoksenteikijälle voidaan määrätä valvontarangaistuksesta annetun lain (330/2011) 2 §:ssä tarkoitettu velvollisuus pysyä asunnossaan ja osallistua hänelle määrättyyn toimintaan ja että rikoksenteikijän voidaan olettaa suoriutuvan valvontarangaistuksesta. Valvontarangaistusta ei saa tuomita ilman toimeenpanosuunnitelmaa. Asunnossa asuvien alaikäisten mielipiteen selvittämisestä ja kuulemisesta säädetään valvontarangaistuksesta annetun lain 8 §:n 3 momentissa.

11 §

Yhdyskuntapalvelu

Rikoksenteikijä, joka tuomitaan pituudeltaan määrättyyn, enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei ehdottomien vankeusrangaistusten, *valvontarangaistusten*, aiempien yhdyskuntapalvelurangaistusten, *rikollisen toiminnan jatkamisen* tai muiden painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle.

Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksenä on, että rikoksenteikijä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomitsemiseen yhdyskuntapalveluna ja että hänen voidaan olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta.

Harkittaessa aikaisempien rangaistusten merkitystä on yhdyskuntapalveluun tuomitsemista puoltavana perusteena otettava huomioon se, että rikos on tehty alle 21-vuotiaana.

11 a §

Valvontarangaistus

Valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksenä on myös, että rikoksenteikijä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomitsemiseen valvontarangaistuksena ja että hänen kanssaan samassa asunnossa asuvat täysi-ikäiset ovat omasta vakaasta tahdostaan suostuneet valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon kyseisessä asunnossa. Edellytyksenä on lisäksi, että rikoksenteikijälle voidaan määrätä *yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta* annetun lain 41 §:ssä tarkoitettu velvollisuus pysyä asunnossaan ja osallistua hänelle määrättyyn toimintaan ja että rikoksenteikijän voidaan olettaa suoriutuvan valvontarangaistuksesta. Valvontarangaistusta ei saa tuomita ilman *rangaistusajan suunnitelmaa*. Asunnossa asuvien alaikäisten mielipiteen selvittämisestä ja kuulemisesta säädetään *yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta* annetun lain 45 §:n 2 momentissa.

7 luku

Yhteisestä rangaistuksesta

8 §

Aikaisemmin tuomitun nuorisorangaistuksen huomioon ottaminen

Jos nuorisorangaistukseen tuomittu olisi tuomittava ehdottomaan vankeusrangaistukseen ennen nuorisorangaistuksen tuomitsemista tehdystä rikoksesta tai nuorisorangaistuksen tuomitsemisen jälkeen, mutta ennen sen täytäntöönpanon päättymistä tehdystä uudesta rikoksesta, hänet voidaan tuomita tästä rikoksesta ja nuorisorangaistukseen johtaneesta rikoksesta yhteiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Jo täytäntöön pantua nuorisorangaistusta vastaava osa on otettava huomioon siten kuin nuorisorangaistuksesta annetun lain 19 §:ssä säädetään.

7 luku

Yhteisestä rangaistuksesta

8 §

Aikaisemmin tuomitun nuorisorangaistuksen huomioon ottaminen

Jos nuorisorangaistukseen tuomittu olisi tuomittava ehdottomaan vankeusrangaistukseen ennen nuorisorangaistuksen tuomitsemista tehdystä rikoksesta tai nuorisorangaistuksen tuomitsemisen jälkeen, mutta ennen sen täytäntöönpanon päättymistä tehdystä uudesta rikoksesta, hänet voidaan tuomita tästä rikoksesta ja nuorisorangaistukseen johtaneesta rikoksesta yhteiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Jo täytäntöön pantua nuorisorangaistusta *vastaavan osan huomioon ottamisesta säädetään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 68 §:ssä.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

3.

Laki**nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 8 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain (633/2010) 8 §:n
 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

8 §

*Seuraamusselvityksen käsittely tuomiois-
 tuimessa*

Ehdotus

8 §

*Seuraamusselvityksen käsittely tuomiois-
 tuimessa*

 Tuomioistuimen on varattava seuraamus-
 selvityksen laatineelle Rikosseuraamuslaitok-
 sen virkamiehelle tai hänen apunaan toimival-
 le henkilölle tilaisuus toimia tuomioistuimes-
 sa kuultavana nuoren rikosasian käsittelyssä.

 Tuomioistuimen on varattava *nuoren ri-
 koksesta epäillyn tilanteen tuntevalle sosiaa-
 liviranomaiselle sekä* seuraamusselvityksen
 laatineelle Rikosseuraamuslaitoksen virka-
 miehelle tai hänen apunaan toimivalle henki-
 lölle tilaisuus *tulla* tuomioistuimessa *kuulluk-
 si* nuoren rikosasian käsittelyssä.

 Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
 .

4.

Laki**vankeuslain 4 luvun 6 §:n ja 21 luvun 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vankeuslain (767/2005) 4 luvun 6 §:n 2 momentti ja 21 luvun 2 §, sellaisena kuin niistä on 21 luvun 2 § laissa 631/2013, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

4 luku

4 luku

Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan**Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan**

6 §

6 §

*Rangaistusajan suunnitelma**Rangaistusajan suunnitelma*

Rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusaikana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. Hyvissä ajoin ennen vangin todennäköistä vapauttamista suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. Vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa arvioidaan tarvittavassa laajuudessa vangin edellytykset selviytyä vapaudessa sekä hänen palvelujen tarpeensa. Valvontasuunnitelmaan sovelletaan, mitä ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetussa laissa (782/2005) säädetään.

Rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusaikana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. Hyvissä ajoin ennen vangin todennäköistä vapauttamista suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. Vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa arvioidaan tarvittavassa laajuudessa vangin edellytykset selviytyä vapaudessa sekä hänen palvelujen tarpeensa. *Ehdonalaiseen vapautteen päästetyn valvontaa koskevasta rangaistusajan suunnitelmasta säädetään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa (/).*

21 luku

Vapauttaminen

2 §

Päätösvalta

Vankilan johtaja päättää rikoslain 2 c luvun 5 §:n mukaisesta ehdonalaisesta vapauttamisesta, saman luvun 9 §:n 1 momentin mukaisesta ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämisestä ja ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 4 §:ssä tarkoitetusta valvontaan asettamisesta.

Rikosseuraamuslaitos vastaa ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 5 §:ssä tarkoitetusta valvontasuunnitelman laatimisesta.

21 luku

Vapauttaminen

2 §

Päätösvalta

Vankilan johtaja päättää rikoslain 2 c luvun 5 §:n mukaisesta ehdonalaisesta vapauttamisesta, *mainitun* luvun 9 §:n 1 momentin mukaisesta ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämisestä ja *yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 70 §:ssä* tarkoitetusta valvontaan asettamisesta.

Rikosseuraamuslaitos vastaa *yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 71 §:ssä* tarkoitetun rangaistusajan suunnitelman laatimisesta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

5.

Laki

valvotusta koevapaudesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan valvotusta koevapaudesta annetun lain (629/2013) 2 §:n 2 momentti, 4 §:n 3 momentti, 5 §:n 2 ja 3 momentti, 6 §, 7 §:n 1 momentti, 8 §, 12 §:n 1 momentti, 13–15 §, 16 §:n otsikko ja 1 momentti, 17, 21 ja 32 §, 36 §:n 2 momentti sekä 40 §:n 1 momentin 2 kohta, sellaisena kuin niistä on 7 §:n 1 momentti laissa 1163/2013, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Valvotun koevapauden tarkoitus ja sisältö

Valvotun koevapauden sisältönä on koevapauteen sijoitetulle toimeenpanosuunnitelmassa määrätty velvollisuus pysyä asunnossaan, osallistua hänelle määrättyyn toimintaan ja noudattaa muita tässä laissa säädettyjä velvollisuuksia. Valvottu koevapaus voidaan panna täytäntöön muussakin sopivassa paikassa, johon koevapauteen sijoitettu hoidon, kuntoutuksen tai muun vastaavan syyn perusteella sijoitetaan, jolloin noudatetaan soveltuvin osin, mitä tässä laissa säädetään asunnosta.

4 §

Lääkehoito ja psykososiaalinen hoito koevapauden ehtona

Rikosseuraamuslaitoksen on ennen koevapauteen sijoittamista selvitettävä vangille lääkehoidon lopettamisesta aiheutuvat seuraamukset. Seuraamuksista säädetään 26 §:ssä ja ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain (782/2005) 10 a §:ssä.

Ehdotus

2 §

Valvotun koevapauden tarkoitus ja sisältö

Valvotun koevapauden sisältönä on koevapauteen sijoitetulle *rangaistusajan suunnitelmassa* määrätty velvollisuus pysyä asunnossaan, osallistua hänelle määrättyyn toimintaan ja noudattaa muita tässä laissa säädettyjä velvollisuuksia. Valvottu koevapaus voidaan panna täytäntöön muussakin sopivassa paikassa, johon koevapauteen sijoitettu hoidon, kuntoutuksen tai muun vastaavan syyn perusteella sijoitetaan, jolloin noudatetaan soveltuvin osin, mitä tässä laissa säädetään asunnosta.

4 §

Lääkehoito ja psykososiaalinen hoito koevapauden ehtona

Rikosseuraamuslaitoksen on ennen koevapauteen sijoittamista selvitettävä vangille lääkehoidon lopettamisesta aiheutuvat seuraamukset. Seuraamuksista säädetään 26 §:ssä ja *yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (/) 74 §:ssä*.

5 §

Toimintavelvollisuus

Työtä tai muuta toimintaa on oltava vähintään viisi tuntia viikossa siten kuin 14 §:ssä tarkoitettussa toimeenpanosuunnitelmassa määrätään.

Työ tai muu toiminta on ajoitettava muuksi kuin kello 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi, jollei toimeenpanosuunnitelmassa työstä tai toiminnasta aiheutuvasta syystä toisin määrätä.

6 §

Asunnossa pysyminen

Koevapauteen sijoitettu on velvollinen pysymään 2 §:ssä tarkoitettussa asunnossaan 14 §:ssä tarkoitettussa toimeenpanosuunnitelmassa ja viikoittaisessa aikataulussa määrättyinä aikana. Asunnossa on pysyttävä klo 21:n ja kello 6:n välinen aika, jollei 5 §:n 3 momentissa tarkoitettusta työstä tai toiminnasta aiheutuvasta syystä tai 21 §:stä muuta johdu.

7 §

Valvonta

Koevapauteen sijoitettua ja toimeenpanosuunnitelman noudattamista valvotaan tämän lain 2 §:ssä tarkoitettuun asuntoon asennettavilla, koevapauteen sijoitetun haltuun annettavilla taikka hänen ylleen ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmällä. Tässä tarkoitettu tekninen väline ei saa mahdollistaa kotirauhan piiriin ulottuvaa pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 16 §:n 1 momentissa tarkoitettua teknistä kuuntelua eikä 10 luvun 19 §:n 1 momentissa tarkoitettua teknistä katselua.

5 §

Toimintavelvollisuus

Työtä tai muuta toimintaa on oltava vähintään viisi tuntia viikossa siten kuin 14 §:ssä tarkoitettussa *rangaistusajan suunnitelmassa* määrätään.

Työ tai muu toiminta on ajoitettava muuksi kuin kello 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi, jollei *rangaistusajan suunnitelmassa* työstä tai toiminnasta aiheutuvasta syystä toisin määrätä.

6 §

Asunnossa pysyminen

Koevapauteen sijoitettu on velvollinen pysymään 2 §:ssä tarkoitettussa asunnossaan 14 §:ssä tarkoitettussa *rangaistusajan suunnitelmassa* ja viikoittaisessa aikataulussa määrättyinä aikana. Asunnossa on pysyttävä klo 21:n ja kello 6:n välinen aika, jollei 5 §:n 3 momentissa tarkoitettusta työstä tai toiminnasta aiheutuvasta syystä tai 21 §:stä muuta johdu.

7 §

Valvonta

Koevapauteen sijoitettua ja *rangaistusajan suunnitelman* noudattamista valvotaan tämän lain 2 §:ssä tarkoitettuun asuntoon asennettavilla, koevapauteen sijoitetun haltuun annettavilla taikka hänen ylleen ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmällä. Tässä tarkoitettu tekninen väline ei saa mahdollistaa kotirauhan piiriin ulottuvaa pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 16 §:n 1 momentissa tarkoitettua teknistä kuuntelua eikä 10 luvun 19 §:n 1 momentissa tarkoitettua teknistä katselua.

8 §

Keskusvalvonnan järjestäminen

Valvotun koevapauden keskusvalvonnan järjestämiseen sovelletaan, mitä valvontarangaistuksesta annetun lain (330/2011) 33 §:ssä säädetään.

12 §

Valvotun koevapauden valmistelu

Jos koevapauden edellytykset täyttyvät, vankilassa valmistellaan yhteistyössä vangin kanssa rangaistusajan suunnitelman mukaista toimintavelvollisuutta, selvitetään tukitoimien ja valvonnan tarvetta sekä laaditaan 14 §:ssä tarkoitettu koevapauden toimeenpanosuunnitelma.

13 §

Pitkäaikaisvankien koevapauden valmistelu

Kun valmistellaan elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valvottua koevapautta, vankila antaa lausuntonsa koevapauden edellytysten täyttymisestä. Lausuntoon on liitettävä ehdotus koevapauden toimeenpanosuunnitelmaksi, arvio rangaistusajan suunnitelman toteutumisesta sekä muut tarpeelliset asiakirjat. Ehdotuksen toimeenpanosuunnitelmaksi on sisällettävä 14 §:ssä tarkoitettut tiedot. Asiakirjoihin liitetään vangin sekä 3 §:n 2 momentissa tarkoitettujen henkilöiden kirjallinen suostumus. Ehdotus toimeenpanosuunnitelmaksi, muut tarpeelliset asiakirjat ja vankilan lausunto toimitetaan asiaa hoitavan rikosseuraamusalueen arviointikeskukseen.

Arviointikeskuksen on tarvittaessa oltava yhteydessä koevapauden täytäntöönpanoon liittyviin viranomaisiin, laitoksiin, yhteisöihin ja yksityisiin henkilöihin sekä tarvittaessa kutsuttava vanki henkilökohtaisesti arviointi-

8 §

Keskusvalvonnan järjestäminen

Valvotun koevapauden keskusvalvonnan järjestämiseen sovelletaan, mitä *yhdyskunta-seuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 57 §:ssä* säädetään.

12 §

Valvotun koevapauden valmistelu

Jos koevapauden edellytykset täyttyvät, vankilassa valmistellaan yhteistyössä vangin kanssa rangaistusajan suunnitelman mukaista toimintavelvollisuutta, selvitetään tukitoimien ja valvonnan tarvetta sekä laaditaan 14 §:ssä tarkoitettu koevapauden *rangaistusajan suunnitelma*.

13 §

Pitkäaikaisvankien koevapauden valmistelu

Kun valmistellaan elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valvottua koevapautta, vankila antaa lausuntonsa koevapauden edellytysten täyttymisestä. Lausuntoon on liitettävä ehdotus koevapauden *rangaistusajan suunnitelmaksi*, arvio rangaistusajan suunnitelman toteutumisesta sekä muut tarpeelliset asiakirjat. Ehdotuksen *rangaistusajan suunnitelmaksi* on sisällettävä 14 §:ssä tarkoitettut tiedot. Asiakirjoihin liitetään vangin sekä 3 §:n 2 momentissa tarkoitettujen henkilöiden kirjallinen suostumus. Ehdotus *rangaistusajan suunnitelmaksi*, muut tarpeelliset asiakirjat ja vankilan lausunto toimitetaan asiaa hoitavan rikosseuraamusalueen arviointikeskukseen.

Arviointikeskuksen on tarvittaessa oltava yhteydessä koevapauden täytäntöönpanoon liittyviin viranomaisiin, laitoksiin, yhteisöihin ja yksityisiin henkilöihin sekä tarvittaessa kutsuttava vanki henkilökohtaisesti arviointi-

keskukseen arvion tekemistä varten. Arviointikeskus antaa lausuntonsa siitä, ylläpitääkö ja edistääkö valvottu koevapaus elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan, sekä selvittää muiden valvotun koevapauden edellytysten täyttymisen. Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön lausunnosta säädetään erikseen.

Arviointikeskuksen on viipymättä toimitettava ehdotuksensa toimeenpanosuunnitelma, muut tarpeelliset asiakirjat ja oma lausuntonsa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.

14 §

Toimeenpanosuunnitelma

Koevapauden toimeenpanosuunnitelmaan on merkittävä koevapauden alkamisen ja päättymisen päivä. Toimeenpanosuunnitelma sisältää määräykset:

- 1) koevapauteen sijoitetun asunnosta;
- 2) toimintavelvollisuuden sisällöstä, viikoittaisesta tuntimäärästä ja tarpeellisista matka-ajoista;
- 3) koevapauden valvonnasta, sen edellyttämistä teknisistä valvontavälineistä ja valvontatapaamisista;
- 4) ajasta, jonka koevapauteen sijoitettu on velvollinen pysymään asunnossaan;
- 5) mahdollisista tietyllä alueella liikkumista sekä rikoskumppanin tai muun nimetyn henkilön tapaamista koskevista rajoituksista;
- 6) yhteydenpidosta koevapauteen sijoitetun ja Rikosseuraamuslaitoksen välillä;
- 7) koevapauden asianmukaista täytäntöönpanoa edistävästä tukitoimista;
- 8) koevapauteen sijoitetun henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen varattavasta ajasta;
- 9) muista vastaavista valvotun koevapauden täytäntöönpanolle välttämättömistä ehdoista.

Toimeenpanosuunnitelmassa on oltava tiedot koevapauteen sijoitetun taloudellisesta toimeentulosta koevapauden aikana.

Jos 4 §:ssä tarkoitettu lääkehoito ja mahdollisesti muu hoito ja tuki on asetettu valvotun koevapauden ehdoksi, toimeenpanosuunnitelma sisältää lisäksi hoitoa ja tukea sekä ehtojen noudattamisen valvontaa koskevat vält-

keskukseen arvion tekemistä varten. Arviointikeskus antaa lausuntonsa siitä, ylläpitääkö ja edistääkö valvottu koevapaus elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan, sekä selvittää muiden valvotun koevapauden edellytysten täyttymisen. Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön lausunnosta säädetään erikseen.

Arviointikeskuksen on viipymättä toimitettava ehdotuksensa *rangaistusajan suunnitelma*, muut tarpeelliset asiakirjat ja oma lausuntonsa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.

14 §

Rangaistusajan suunnitelma

Koevapauden rangaistusajan suunnitelmaan on merkittävä koevapauden alkamisen ja päättymisen päivä. *Rangaistusajan suunnitelma* sisältää määräykset:

- 1) koevapauteen sijoitetun asunnosta;
- 2) toimintavelvollisuuden sisällöstä, viikoittaisesta tuntimäärästä ja tarpeellisista matka-ajoista;
- 3) koevapauden valvonnasta, sen edellyttämistä teknisistä valvontavälineistä ja valvontatapaamisista;
- 4) ajasta, jonka koevapauteen sijoitettu on velvollinen pysymään asunnossaan;
- 5) mahdollisista tietyllä alueella liikkumista sekä rikoskumppanin tai muun nimetyn henkilön tapaamista koskevista rajoituksista;
- 6) yhteydenpidosta koevapauteen sijoitetun ja Rikosseuraamuslaitoksen välillä;
- 7) koevapauden asianmukaista täytäntöönpanoa edistävästä tukitoimista;
- 8) koevapauteen sijoitetun henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen varattavasta ajasta;
- 9) muista vastaavista valvotun koevapauden täytäntöönpanolle välttämättömistä ehdoista.

Rangaistusajan suunnitelmassa on oltava tiedot koevapauteen sijoitetun taloudellisesta toimeentulosta koevapauden aikana.

Jos 4 §:ssä tarkoitettu lääkehoito ja mahdollisesti muu hoito ja tuki on asetettu valvotun koevapauden ehdoksi, *rangaistusajan suunnitelma* sisältää lisäksi hoitoa ja tukea sekä ehtojen noudattamisen valvontaa koske-

tämättömät määräykset.

Toimeenpanosuunnitelmaan on liitettävä 3 §:ssä tarkoitettu samassa asunnossa asuvien täysi-ikäisten henkilöiden kirjallinen suostumus koevapauden täytäntöönpanoon ja siihen liittyviin valvontakäynteihin asunnossa.

Rikosseuraamuslaitos laatii erikseen valvotun koevapauden suorittamisen viikoittaisen aikataulun.

15 §

Toimeenpanosuunnitelman vahvistaminen

Vankilan johtaja tai 13 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö vahvistaa toimeenpanosuunnitelman, ja siihen liitetään 10 §:ssä tarkoitettu vangin kirjallinen suostumus. Toimeenpanosuunnitelma annetaan vangille kirjallisesti.

16 §

Toimeenpanosuunnitelman muuttaminen

Olosuhteiden muuttumisen tai muun siihen rinnastettavan perustellun syyn vuoksi toimeenpanosuunnitelmaa voidaan muuttaa.

17 §

Koevapauteen sijoitetun yleiset velvollisuudet

Koevapauteen sijoitettu on velvollinen:

1) osallistumaan 5 §:ssä tarkoitettuun toimintaan ja pysymään 2 §:ssä tarkoitetussa asunnossaan toimeenpanosuunnitelmassa määrättyllä tavalla;

2) noudattamaan toimeenpanosuunnitelmaa ja viikoittaista aikataulua;

3) pitämään yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen toimeenpanosuunnitelmassa määrättyllä tavalla sekä ilmoittautumaan Rikosseuraamuslaitoksen yksikössä tai poliisilaitoksella Rikosseuraamuslaitoksen määrämällä tavalla;

4) ilmoittamaan Rikosseuraamuslaitokselle koevapauden täytäntöönpanon kannalta vält-

vat välttämättömät määräykset.

Rangaistusajan suunnitelmaan on liitettävä 3 §:ssä tarkoitettu samassa asunnossa asuvien täysi-ikäisten henkilöiden kirjallinen suostumus koevapauden täytäntöönpanoon ja siihen liittyviin valvontakäynteihin asunnossa.

Rikosseuraamuslaitos laatii erikseen valvotun koevapauden suorittamisen viikoittaisen aikataulun.

15 §

Rangaistusajan suunnitelman vahvistaminen

Vankilan johtaja tai 13 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö vahvistaa *rangaistusajan suunnitelman*, ja siihen liitetään 10 §:ssä tarkoitettu vangin kirjallinen suostumus. *Rangaistusajan suunnitelma* annetaan vangille kirjallisesti.

16 §

Rangaistusajan suunnitelman muuttaminen

Olosuhteiden muuttumisen tai muun siihen rinnastettavan perustellun syyn vuoksi *rangaistusajan suunnitelmaa* voidaan muuttaa.

17 §

Koevapauteen sijoitetun yleiset velvollisuudet

Koevapauteen sijoitettu on velvollinen:

1) osallistumaan 5 §:ssä tarkoitettuun toimintaan ja pysymään 2 §:ssä tarkoitetussa asunnossaan *rangaistusajan suunnitelmassa* määrättyllä tavalla;

2) noudattamaan *rangaistusajan suunnitelmaa* ja viikoittaista aikataulua;

3) pitämään yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen *rangaistusajan suunnitelmassa* määrättyllä tavalla sekä ilmoittautumaan Rikosseuraamuslaitoksen yksikössä tai poliisilaitoksella Rikosseuraamuslaitoksen määrämällä tavalla;

4) ilmoittamaan Rikosseuraamuslaitokselle koevapauden täytäntöönpanon kannalta vält-

tämättömät tiedot käyttämästään lääkityksestä;

5) käsittelemään huolellisesti 7 §:n 1 momentissa tarkoitettuja valvontavälineitä ja noudattamaan niiden käytöstä annettuja ohjeita;

6) päästämään valvontatehtävänsä suorittavan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen ja hänen seurassaan olevan apuvalvojan asuntoonsa.

Jos 4 §:ssä tarkoitettu lääkehoito ja mahdollinen muu hoito ja tuki on asetettu valvotun koevapauden ehdoksi, koevapauteen sijoitettu on lisäksi velvollinen noudattamaan niitä koskevia ja toimeenpanosuunnitelmassa vahvistettuja määräyksiä.

21 §

Lupa olla tilapäisesti noudattamatta toimeenpanosuunnitelmaa

Koevapauteen sijoitetulle voidaan yksittäistapauksessa antaa lupa olla noudattamatta 14 §:ssä tarkoitettuun toimeenpanosuunnitelmaan sisältyvää määräystä, jos se on tarpeen koevapauteen sijoitetun perheeseen, terveydenhuoltoon, toimeentuloon taikka työ-, koulutus-, sosiaali- tai asuntoasioiden hoitamiseen liittyvästä tai muusta vastaavasta hyväksyttävästä syystä. Koevapauteen sijoitettu on velvollinen hyvissä ajoin etukäteen hakemaan Rikosseuraamuslaitokselta luvan olla noudattamatta suunnitelmaa.

Koevapauteen sijoitettu voi olla noudattamatta toimeenpanosuunnitelman määräystä ilman etukäteen saatua lupaa, jos se on yksittäistapauksessa välttämätöntä koevapauteen sijoitetun sairastumisen tai muun valvotun koevapauden täytäntöönpanoon vaikuttavan ennalta arvaamattoman ja pakottavan syyn vuoksi. Tällöin koevapauteen sijoitettu on velvollinen ilmoittamaan asiasta viivytyksettä Rikosseuraamuslaitokselle. Ilmoituksen johdosta tehtävästä päätöksestä säädetään 32 §:ssä.

32 §

Päätösvalta

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyk-

tämättömät tiedot käyttämästään lääkityksestä;

5) käsittelemään huolellisesti 7 §:n 1 momentissa tarkoitettuja valvontavälineitä ja noudattamaan niiden käytöstä annettuja ohjeita;

6) päästämään valvontatehtävänsä suorittavan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen ja hänen seurassaan olevan apuvalvojan asuntoonsa.

Jos 4 §:ssä tarkoitettu lääkehoito ja mahdollinen muu hoito ja tuki on asetettu valvotun koevapauden ehdoksi, koevapauteen sijoitettu on lisäksi velvollinen noudattamaan niitä koskevia ja *rangaistusajan suunnitelmassa* vahvistettuja määräyksiä.

21 §

Lupa olla tilapäisesti noudattamatta rangaistusajan suunnitelmaa

Koevapauteen sijoitetulle voidaan yksittäistapauksessa antaa lupa olla noudattamatta 14 §:ssä tarkoitettuun *rangaistusajan suunnitelmaan* sisältyvää määräystä, jos se on tarpeen koevapauteen sijoitetun perheeseen, terveydenhuoltoon, toimeentuloon taikka työ-, koulutus-, sosiaali- tai asuntoasioiden hoitamiseen liittyvästä tai muusta vastaavasta hyväksyttävästä syystä. Koevapauteen sijoitettu on velvollinen hyvissä ajoin etukäteen hakemaan Rikosseuraamuslaitokselta luvan olla noudattamatta suunnitelmaa.

Koevapauteen sijoitettu voi olla noudattamatta *rangaistusajan suunnitelman* määräystä ilman etukäteen saatua lupaa, jos se on yksittäistapauksessa välttämätöntä koevapauteen sijoitetun sairastumisen tai muun valvotun koevapauden täytäntöönpanoon vaikuttavan ennalta arvaamattoman ja pakottavan syyn vuoksi. Tällöin koevapauteen sijoitettu on velvollinen ilmoittamaan asiasta viivytyksettä Rikosseuraamuslaitokselle. Ilmoituksen johdosta tehtävästä päätöksestä säädetään 32 §:ssä.

32 §

Päätösvalta

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinto-

sikkö päättää elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valvottuun koevapauteen sijoittamisesta. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää 21 §:n 1 momentissa tarkoitettusta luvasta olla tilapäisesti noudattamatta toimeenpanosuunnitelmaa, jos lupa edellyttää poistumista Suomen valtion alueelta.

Vankilan johtaja päättää muiden kuin 1 momentissa tarkoitettujen vankien valvottuun koevapauteen sijoittamisesta. Vankilan johtaja päättää myös 22 §:n 3 momentissa tarkoitettua täytäntöönpanoon tulevan uuden rangaistuksen vaikutuksesta koevapauden täytäntöönpanon jatkamiseen, valvottuun koevapauden peruuttamisesta kokonaan tai määräjäksi ja 26 §:ssä tarkoitettua vankilaan palauttamisesta.

Rikosseuraamuslaitoksen lääkäri päättää 4 §:ssä tarkoitettua lääkehoidon sekä muun hoidon ja tuen aloittamisesta, valvonnasta ja lopettamisesta. Kiireellisessä tapauksessa lääkehoidon voi tilapäisesti keskeyttää myös 20 §:ssä tarkoitettussa sairaalassa tai erityissairaanhoidon yksikössä toimiva lääkäri. Tieto hoidon väliaikaisesta keskeyttämisestä välitetään viipymättä Rikosseuraamuslaitoksen lääkärille, joka tekee lopullisen päätöksen lääkehoidosta.

Vankilan johtaja, yhdyskuntaseuraamus-toimiston johtaja, työjärjestyksessä määrätty apulaisjohtaja tai rikosseuraamusesimies päättää 16 §:ssä tarkoitettua toimeenpanosuunnitelman muuttamisesta, 19 §:ssä tarkoitettua verinäytteen ottamisesta, 21 §:n 1 momentissa tarkoitettua luvasta olla tilapäisesti noudattamatta toimeenpanosuunnitelmaa, 23 §:ssä tarkoitettua suostumuksen peruuttamisen aiheuttamista seurauksista, 26 §:ssä tarkoitettua varoituksen antamisesta ja 33 §:ssä tarkoitettujen matkakustannusten korvaamisesta.

Täytäntöönpanopäällikkö tai työjärjestyksessä määrätty muu virkamies päättää rangaistusajan laskemisesta ja 28 §:ssä tarkoitettua rangaistusajaksi lukemisesta.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamies päättää muusta 19 §:ssä tarkoitettua päihitteettömyyden valvonnasta kuin verinäytteen ottamisesta, 21 §:n 2 momentissa tarkoitettua luvasta olla tilapäisesti noudattamatta toimeenpanosuunnitelmaa, 24 §:ssä tarkoitettua turvatar-

yksikkö päättää elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valvottuun koevapauteen sijoittamisesta. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää 21 §:n 1 momentissa tarkoitettua luvasta olla tilapäisesti noudattamatta *rangaistusajan suunnitelmaa*, jos lupa edellyttää poistumista Suomen valtion alueelta.

Vankilan johtaja päättää muiden kuin 1 momentissa tarkoitettujen vankien valvottuun koevapauteen sijoittamisesta. Vankilan johtaja päättää myös 22 §:n 3 momentissa tarkoitettua täytäntöönpanoon tulevan uuden rangaistuksen vaikutuksesta koevapauden täytäntöönpanon jatkamiseen, valvottuun koevapauden peruuttamisesta kokonaan tai määräjäksi ja 26 §:ssä tarkoitettua vankilaan palauttamisesta.

Rikosseuraamuslaitoksen lääkäri päättää 4 §:ssä tarkoitettua lääkehoidon sekä muun hoidon ja tuen aloittamisesta, valvonnasta ja lopettamisesta. Kiireellisessä tapauksessa lääkehoidon voi tilapäisesti keskeyttää myös 20 §:ssä tarkoitettussa sairaalassa tai erityissairaanhoidon yksikössä toimiva lääkäri. Tieto hoidon väliaikaisesta keskeyttämisestä välitetään viipymättä Rikosseuraamuslaitoksen lääkärille, joka tekee lopullisen päätöksen lääkehoidosta.

Vankilan johtaja, yhdyskuntaseuraamus-toimiston johtaja, työjärjestyksessä määrätty apulaisjohtaja tai rikosseuraamusesimies päättää 16 §:ssä tarkoitettua *rangaistusajan suunnitelman* muuttamisesta, 19 §:ssä tarkoitettua verinäytteen ottamisesta, 21 §:n 1 momentissa tarkoitettua luvasta olla tilapäisesti noudattamatta *rangaistusajan suunnitelmaa*, 23 §:ssä tarkoitettua suostumuksen peruuttamisen aiheuttamista seurauksista, 26 §:ssä tarkoitettua varoituksen antamisesta ja 33 §:ssä tarkoitettujen matkakustannusten korvaamisesta.

Täytäntöönpanopäällikkö tai työjärjestyksessä määrätty muu virkamies päättää rangaistusajan laskemisesta ja 28 §:ssä tarkoitettua rangaistusajaksi lukemisesta.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamies päättää muusta 19 §:ssä tarkoitettua päihitteettömyyden valvonnasta kuin verinäytteen ottamisesta, 21 §:n 2 momentissa tarkoitettua luvasta olla tilapäisesti noudattamatta *rangaistusajan suunnitelmaa*, 24 §:ssä tarkoitettua turvatar-

kastuksesta sekä turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden ja aineiden pois ottamisesta, 26 §:n 3 momentissa tarkoitettua suullisesta huomautuksesta sekä 22 §:n 2 momentissa ja 27 §:n 3 momentissa tarkoitettua vankilaan toimittamisesta.

36 §

Koevapauden päättyminen

Kun valvottu koevapaus toimeenpanosuunnitelmassa tarkemmin määriteltynä ajankohdانا päättyy, koevapauteen sijoitetun on tultava Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön täytäntöönpanossa käytettyjen teknisten valvontavälineiden luovuttamista ja muita vapauttamiseen liittyviä toimenpiteitä varten. Valvottu koevapaus voidaan päättää myös niin, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamies poistaa käytöstä ja ottaa haltuunsa valvotun koevapauden täytäntöönpanossa käytetyt tekniset valvontavälineet sekä luovuttaa ehdonalaiseen vapauttamiseen liittyvät asiakirjat koevapauden täytäntöönpanoon käytetyssä asunnossa.

40 §

Muutoksenhaku

Oikaisuvaatimus Rikosseuraamuslaitoksen aluejohtajalle voidaan tehdä päätöksestä, joka koskee:

2) 21 §:ssä tarkoitettua tilapäistä lupaa olla noudattamatta toimeenpanosuunnitelmaan sisältyvää velvollisuutta;

kastuksesta sekä turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden ja aineiden pois ottamisesta, 26 §:n 3 momentissa tarkoitettua suullisesta huomautuksesta sekä 22 §:n 2 momentissa ja 27 §:n 3 momentissa tarkoitettua vankilaan toimittamisesta.

36 §

Koevapauden päättyminen

Kun valvottu koevapaus *rangaistusajan suunnitelmassa* tarkemmin määriteltynä ajankohtana päättyy, koevapauteen sijoitetun on tultava Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön täytäntöönpanossa käytettyjen teknisten valvontavälineiden luovuttamista ja muita vapauttamiseen liittyviä toimenpiteitä varten. Valvottu koevapaus voidaan päättää myös niin, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamies poistaa käytöstä ja ottaa haltuunsa valvotun koevapauden täytäntöönpanossa käytetyt tekniset valvontavälineet sekä luovuttaa ehdonalaiseen vapauttamiseen liittyvät asiakirjat koevapauden täytäntöönpanoon käytetyssä asunnossa.

40 §

Muutoksenhaku

Oikaisuvaatimus Rikosseuraamuslaitoksen aluejohtajalle voidaan tehdä päätöksestä, joka koskee:

2) 21 §:ssä tarkoitettua tilapäistä lupaa olla noudattamatta *rangaistusajan suunnitelmaan* sisältyvää velvollisuutta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

6.

Laki**viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 27 kohta, sellaisena kuin se on laissa 333/2011, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

24 §

Salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat

Salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä:

27) asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta rikoksenteikijästä laaditusta henkilötutkinnasta, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmasta, vankeusrangaistuksen sijasta suoritettavan yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksestä, valvontarangaistuksen edellytysten selvittämisestä ja toimeenpanosuunnitelmasta, täsmennetyistä toimeenpanosuunnitelmasta, rangaistusajan suunnitelmasta, vapauttamissuunnitelmasta, valvontasuunnitelmasta sekä pitkäaikaisvangin vapauttamismenettelyä varten annetusta lausunnosta;

Ehdotus

24 §

Salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat

Salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä:

27) asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta rikoksesta epäillystä laaditusta seuraamusselvityksestä, nuorisorangaistuksen rangaistusajan suunnitelmasta, vankeusrangaistuksen sijasta suoritettavan yhdyskuntapalvelun seuraamusselvityksestä, valvontarangaistuksen edellytysten selvittämisestä, rangaistusajan suunnitelmasta, vapauttamissuunnitelmasta, valvontasuunnitelmasta sekä pitkäaikaisvangin vapauttamismenettelyä varten annetusta lausunnosta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

7.

Laki

oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 9 §:n 1 momentin 4 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

9 §

Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja

Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja

Oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää:

Oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää:

4) tietoja rikoksesta syytetyille tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta rikoksentekijästä laaditusta henkilötutkinnasta, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmasta, vankeusrangaistuksen sijasta suoritettavan yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksestä, pitkäaikaisvankien vapauttamismenettelyä varten annetusta lausunnosta tai rikosrekisteristä;

4) tietoja rikoksesta syytetyille tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta *rikoksesta epäillystä* laaditusta *seuraamusselvityksestä*, nuorisorangaistuksen *rangaistusajan suunnitelmasta*, vankeusrangaistuksen sijasta suoritettavan yhdyskuntapalvelun *tai valvontarangaistuksen seuraamusselvityksestä*, pitkäaikaisvankien vapauttamismenettelyä varten annetusta lausunnosta tai rikosrekisteristä;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

8.

Laki**hovioikeuslain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan hovioikeuslain (56/1994) 9 §:n 1 momentin 3 kohta, sellaisena kuin se on laissa 383/2003, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

9 §

Hovioikeuden kokoonpano eräissä asioissa

Hovioikeuden kokoonpano eräissä asioissa

Hovioikeus on päätösvaltainen myös kolmi-jäsenisessä kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi jäsentä ja 4 momentissa säädettyt kelpoisuusehdot täyttävä asian esittelijä:

Hovioikeus on päätösvaltainen myös kolmi-jäsenisessä kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi jäsentä ja 4 momentissa säädettyt kelpoisuusehdot täyttävä asian esittelijä:

3) 1 ja 2 kohdassa mainituista rajoituksista riippumatta yksityishenkilön velkajärjestelyä, pesänjakajan ja pesänselvittäjän määräämistä, yhdyskuntapalvelun muuntamista vankeudeksi ja vangitun kantelua koskevissa asioissa sekä asioissa, joissa muutosvaatimus koskee yksinomaan korkoa, oikeudenkäyntikuluja, valtion varoista maksettavia korvauksia tai ajokieltoa.

3) 1 ja 2 kohdassa mainituista rajoituksista riippumatta yksityishenkilön velkajärjestelyä, pesänjakajan ja pesänselvittäjän määräämistä, yhdyskuntapalvelun *tai valvontarangais-tuksen* muuntamista vankeudeksi ja vangitun kantelua koskevissa asioissa sekä asioissa, joissa muutosvaatimus koskee yksinomaan korkoa, oikeudenkäyntikuluja, valtion varoista maksettavia korvauksia tai ajokieltoa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

9.

Laki**ulosottokaaren 2 luvun 24 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ulosottokaaren (705/2007) 2 luvun 24 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

Ulosottoperusteet**Ulosottoperusteet**

24 §

24 §

Määräaika

Määräaika

Tässä laissa tarkoitettu ulosottoperuste, jossa luonnolliselle henkilölle on asetettu maksuvelvoite, on täytäntöönpanokelpoinen 15 vuoden ajan (*ulosottoperusteiden määräaika*). Määräaika on 20 vuotta, jos ulosottoperusteissa tarkoitettu velkoja on luonnollinen henkilö tai jos korvaussaatava perustuu rikokseen, josta velallinen on tuomittu vankeuteen tai yhdyskuntapalveluun.

Tässä laissa tarkoitettu ulosottoperuste, jossa luonnolliselle henkilölle on asetettu maksuvelvoite, on täytäntöönpanokelpoinen 15 vuoden ajan (*ulosottoperusteiden määräaika*). Määräaika on 20 vuotta, jos ulosottoperusteissa tarkoitettu velkoja on luonnollinen henkilö tai jos korvaussaatava perustuu rikokseen, josta velallinen on tuomittu vankeuteen, *valvontarangaistukseen* tai yhdyskuntapalveluun.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

10.

Laki**kansalaisuuslain 19 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kansalaisuuslain (359/2003) 19 a §:n 2 momentin 2 kohta, sellaisena kuin se on laissa 579/2011, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

19 a §

Odotusajan määräytyminen

 Edellä 1 momentissa tarkoitettu odotusaika on:

2) ehdollisen vankeusrangaistuksen, yhdyskuntapalvelun, nuorisorangaistuksen ja rikoksen, josta tuomioistuin on jättänyt rangaistuksen tuomitsematta, osalta vähintään kaksi ja enintään neljä vuotta luettuna rikoksen tekopäivästä;

Ehdotus

19 a §

Odotusajan määräytyminen

 Edellä 1 momentissa tarkoitettu odotusaika on:

2) ehdollisen vankeusrangaistuksen, *valvontarangaistuksen*, yhdyskuntapalvelun, nuorisorangaistuksen ja rikoksen, josta tuomioistuin on jättänyt rangaistuksen tuomitsematta, osalta vähintään kaksi ja enintään neljä vuotta luettuna rikoksen tekopäivästä;

 Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
